

І. Г. Аберніхіна, О. В. Божанова, С. А. Мушникова

СТРАХОВІ ПОСЛУГИ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

І. Г. Аберніхіна, О. В. Божанова, С. А. Мушнікова

СТРАХОВІ ПОСЛУГИ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

УДК 368(075.68)

A14

Авторський колектив:

Аберніхіна І. Г., Божанова О. В., Мушнікова С. А.

Рекомендовано Радою якості освітньої діяльності УДУНТ
Протокол №4 від 18 грудня 2023 р.

Аберніхіна І. Г.

A 14 Страхові послуги : навч. посіб. / І. Г. Аберніхіна, О. В. Божанова, С. А. Мушнікова. — Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2023. – 242 с.

ISBN 978-617-8332-47-1.

Навчальний посібник з вивчення курсу «Страхові послуги» призначений для студентів денної та заочної форм навчання базової освіти з фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку. Вивчення курсу передбачає засвоєння студентами теоретичних знань та набуття практичних навичок, потрібних для якісної підготовки висококваліфікованих спеціалістів, формування відповідного рівня страхової культури у сучасних ринкових умовах. Вивченню дисципліни «Страхові послуги» передують вивчення базової дисципліни «Страхування». Кожний розділ навчального посібника складається з теоретичної частини, питань для самоконтролю розуміння вивченого матеріалу, тестових завдань для перевірки знань та практичних завдань (для самостійного виконання, виконання в команді) для закріплення отриманих теоретичних знань. В кінці навчального посібника наведена рекомендована, для додаткового вивчення і опрацювання окремих розділів, література. Навчальне видання з дисципліни «Страхові послуги» покликане допомогти студентам і всім бажаючим у засвоєнні програмних питань дисципліни.

Іл. 37, табл. 55, бібліогр. 132 назв.

УДК 368(075.68)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Прохорова В., завідувач кафедри економіки та менеджменту Української інженерно-педагогічної академії МОН України, доктор економічних наук, професор;

Ареф'єва О., завідувач кафедри економіки повітряного транспорту Національного авіаційного університету, доктор економічних наук, професор;

Хаустова В., директор Нуково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, доктор економічних наук, професор.

ISBN 978-617-8332-47-1

© Аберніхіна І.Г., Божанова О.В., Мушнікова С.А., 2023.

© Укр. держ. ун-т науки і технологій, 2023.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ 1 СТРАХОВІ ПОСЛУГИ ЯК ПРОДУКТ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ	7
1.1 Страхова послуга як специфічний товар.....	7
1.2 Ліцензування страхової діяльності як необхідна умова реалізації страхових послуг.....	16
1.3 Порядок укладання та ведення страхової угоди.....	26
<i>ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ</i>	34
<i>ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ</i>	34
<i>ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ</i>	37
РОЗДІЛ 2 СТРАХОВІ ПОСЛУГИ В СФЕРІ ОСОБИСТИХ ВИДІВ СТРАХУВАННЯ	40
2.1 Страхові накопичувальні послуги.....	40
2.1.1 Сутність та значення особистого страхування.....	40
2.1.2 Послуги страхування життя: сутність та стан розвитку в Україні за сучасних умов.....	44
2.2 Страхові послуги у разі нещасних випадків.....	60
2.3 Страхові послуги з медичного страхування.....	78
<i>ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ</i>	91
<i>ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ</i>	92
<i>ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ</i>	98
РОЗДІЛ 3 СТРАХОВІ ПОСЛУГИ В СФЕРІ РИЗИКОВИХ ВИДІВ СТРАХУВАННЯ	107
3.1 Страхові послуги в майновому секторі.....	108
3.1.1 Стархування нерухомості.....	108
3.1.2 Практичні аспекти страхування творів мистецтва.....	115
3.2 Страхові послуги у підприємницькій сфері.....	117
3.3 Страхові автотранспортні послуги.....	128

<i>ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ</i>	137
<i>ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ</i>	139
<i>ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ</i>	145
<i>РОЗДІЛ 4 СТРАХОВІ ПОСЛУГИ В ІНШИХ СФЕРАХ ТА ГАЛУЗЯХ</i>	147
4.1 Страхові послуги в фінансовій сфері	147
4.2. Специфіка страхових послуг за галузями (аграрній, авіаційній, морській, будівельно-монтажній)	159
4.2.1 Послуги морського страхування: сутність, стан та динаміка розвитку в Україні	159
4.2.2 Послуги в галузі авіаційного страхування в Україні.....	165
4.2.3 Специфіка страхових послуг будівельно-монтажної галузі.....	175
4.2.4 Послуги сільськогосподарського страхування в Україні: сутність, види, сучасний стан. Приклад розрахунку впровадження індексного страхування сільськогосподарських підприємств	184
<i>ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ</i>	210
<i>ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ</i>	211
<i>ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ</i>	216
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.....	219
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	234
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	235

ПЕРЕДМОВА

Страхування в сучасному світі є важливою складовою фінансової безпеки як окремих індивідів та їх сімей, так і підприємств, організацій різних організаційно-правових форм.

Зважаючи на значущість страхування як ключового елемента сучасної економіки, автори навчального посібника намагалися висвітлити найсуттєвіші аспекти страхових послуг та рівень їх розвитку в нашій країні. Спираючись на останні наукові дослідження та практичний досвід експертів у сфері страхування, авторами посібника охоплено широкий спектр тем, що розкривають сутність страхових продуктів і послуг, їх види, сучасний стан розвитку окремих послуг на страховому ринку України та інші питання, що допомагають зрозуміти як функціонує галузь страхування в сучасних умовах.

Навчальний посібник призначений для всіх, хто бажає глибше розібратися у механізмах реалізації страхових послуг, незалежно від наявності досвіду та попередніх знань.

Виходячи з теоретичних концепцій і практичного досвіду, який накопичений в галузі страхування, цей посібник надає студентам комплексне уявлення про: страхові послуги як специфічний товар; порядок укладання та ведення страхової угоди як основи процесу їх реалізації для клієнтів; спектр страхових послуг в ризиковій та особистій сферах страхування.

Головна задача цього навчального посібника – надати ті знання та інструменти, які допоможуть всім зацікавленим особам приймати інформовані рішення щодо власного страхового захисту, який буде найкраще відповідати їх потребам з урахуванням сучасних вимог та викликів.

Колектив авторів навчального посібника ставив також за мету організувати студентів на самостійне вивчення ключових аспектів даної освітньої компоненти їх фахової підготовки. Тому, структура навчального посібника включає не лише теоретичний матеріал, але й завдання для самостійного виконання (практичні та тестові завдання для закріплення

матеріалу кожного розділу), а також елементи, що дозволять майбутнім фахівцям оцінювати свій рівень розуміння та засвоєння матеріалу за допомогою питань для самоперевірки та обговорення. Окремі практичні завдання розроблені для виконання в команді (3-5 студентів) та спрямовані на розвиток аналітичних, практичних, творчих та комунікативних навичок.

Автори даного навчального посібника не претендують на всебічний, вичерпний виклад та розкриття його розділів, оскільки страхування є галуззю, що динамічно розвивається, постійно змінюється та адаптується до нових викликів та потреб через дії таких факторів як зміни в законодавстві, технологічний прогрес, зміни в ризиках (поява нових ризиків, що потребують захисту, наприклад кіберзлочини), глобалізація та інші. Тому для тих, хто бажає ще більше поглибити свої знання з окремих розділів навчального посібника, в кінці надано список джерел, які були опрацьовані та використані авторами при написанні, а також рекомендована література для подальшого самостійного вивчення.

Сподіваємось, що Ваші зусилля допоможуть впоратися з усіма викликами навчання, а отриманні під час вивчення нові знання стануть міцним фундаментом для майбутніх досягнень і принесуть вам бажаний успіх!

РОЗДІЛ 1 СТРАХОВІ ПОСЛУГИ ЯК ПРОДУКТ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

1.1 Страхова послуга як специфічний товар

Вітчизняний страховий ринок набув стрімкого розвитку наприкінці минулого століття і на сьогодні є сегментом ринку фінансових послуг, що активно розвивається. Багатополярність наукових досліджень та сучасна практика надання послуг в страховій сфері свідчать про відсутність чіткого визначення фундаментальних складових страхового ринку. Зокрема, дискусійними є питання застосування і розмежування таких категорій як «страховий продукт», «страховий товар», «страхова послуга». Основні дискусійні аспекти стосуються тотожності чи нетотожності зазначених категорій за змістом та формою, а також визначення серед них первинної за походженням.

Сучасним науковим дослідженням щодо визначення фундаментальних складових страхового ринку присвячено публікації українських науковців, серед яких А. Г. Беспалова [1], О. Гаманкова [2], В. В. Мальцева [4], І. І. Мельничук [6], Л. М. Мартиненко [5], С. В. Скибінський [7], І. В. Фисун, О. В. Чернявська [8], В. І. Щербакова [9].

Останнім часом опубліковано значну кількість досліджень, які присвячені визначенню, аналізу розбіжностей, виділенню наукових підходів до формулювання сутності, з'ясуванню специфічних характеристик та структури категорій «страховий продукт», «страховий товар», «страхова послуга».

Для з'ясування основних підходів до сутності зазначених категорій та з метою формування власної позиції авторами статті проведено узагальнення понятійного апарату за останніми науковими публікаціями (табл. 1.1 та табл. 1.2).

Визначення поняття «страховий продукт» в науковій вітчизняній літературі

Автор	Рік	Визначення поняття «страховий продукт»
С. В. Скибінський [7]	2007	страховий продукт – сума всіх благ, які страхова компанія може надати споживачам для задоволення їхніх потреб та з метою отримання прибутку
І. В. Фисун, О. В. Чернявська [8]	2010	страховий продукт – це результат діяльності страхової компанії з метою задоволення потреб страхувальників й отримання прибутку.
В. В. Мальцева [4]	2014	страховий продукт – це комплекс умов надання страхового захисту за окремим об’єктом чи групою об’єктів убезпечення, що зафіксований в угоді між страховиком та страхувальником та підкріплений відповідним обсягом коштів (страхових резервів), з яких має бути здійснена виплата страхувальнику, застрахованому чи вигодонабувачеві за умови настання страхового випадку
Л. М. Мартиненко [5]	2014	страховий продукт – це те, що створює страховик і пропонує потенційним страхувальникам. Цей продукт виступає у формі послуги
В. І. Щербакова [9]	2014	страховим продуктом є документально формалізований результат маркетингової, актуарної і внутрішньої аквізиційної роботи страхової компанії, спрямованої на задоволення існуючої або прогнозованої потреби в певній страховій послугі і отримання прибутку
І. І. Мельничук [6]	2015	страховий продукт є комплексом відносин щодо забезпечення захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання страхових подій, визначених договором
О. В. Борисюк [10]	2022	під страховим продуктом розуміють пропозицію конкретної послуги з будь-якого виду страхування - типовий набір умов страхування, розрахованих на значну кількість потенційних страхувальників, а також додаткові послуги

Складено авторами за [4, 5, 6, 7, 8, 9, 10].

Дані таблиці 1.1 свідчать про те, що категорія «страховий продукт» характеризується певною багатополлярністю в трактуванні різними дослідниками і представляється як:

- формалізований перелік зобов’язань страховика;
- документальне втілення у вигляді договору чи стандартизованого полісу;
- трирівнева маркетингова концепція товару;

– маркетингова категорія – елемент маркетинг-мікс страховика і базової складової страхової послуги

Таблиця 1.2

Визначення поняття «страхова послуга» в наукових публікаціях

Автор	Рік	Визначення поняття «страхова послуга»
С. В. Скибінський [7]	2007	страхова послуга – це вид економічної діяльності, що створює цінність (корисний ефект) для споживача у вигляді страхового захисту та певні переваги (страхове відшкодування, додаткові послуги тощо) в результаті дій страховика (або його посередників) матеріального і нематеріального характеру, спрямованих на повне та якісне задоволення потреб страхувальника
О. Гаманкова [2]	2008	страхову послугу можна визначити як фінансову послугу у вигляді продажу юридично оформлених зобов'язань з надання страхового захисту, яку пропонують на ринку страховики потенційним страхувальникам
І. В. Фисун, О. В. Чернявська [8]	2010	страхова послуга являє собою специфічний товар, що реалізується страховиком на договірній основі за авансовані кошти страхувальника з метою отримання прибутку та задоволення потреб страхувальника щодо захисту його економічних інтересів від наслідків раптових несприятливих подій (страхових випадків)
В. І. Щербакова [9]	2014	страхова послуга — вид діяльності, спрямований на задоволення потреби страхувальника в страховому захисті, що знаходить своє втілення в особливому (страховому) товарі — страховій програмі, і що включає конкретизацію потреби страхувальника, страховий консалтинг, якісний супровід укладеного договору страхування
І. І. Мельничук [6]	2015	страхова послуга виступає як товар і є складовою страхового продукту
М. Ю. Клапків [3]	2016	страхова послуга – це діяльність, у процесі якої забезпечується якісний супровід основних фінансово-економічних завдань страхування: трансфер ризику, організація заощаджень страхувальниками та страховий консалтинг
О. В. Борисюк [10]	2022	страхова послуга являє собою невідривну єдність обіцянки страхової компанії здійснити страхову виплату, страхового відшкодування та цілого ряду послуг з його одержання при настанні страхового випадку

Складено авторами за [2, 3, 6, 7, 8, 9, 10].

Дані таблиці 2 свідчать про те, що категорія «страхова послуга» також характеризується різновекторною спрямованістю в трактуванні окремими дослідниками. Серед визначень даної категорії можна виділити три вектори

трактування «страхової послуги» як: виду економічної діяльності; специфічного товару; фінансової послуги.

Більшість дослідників розглядає в своїх працях лише одну-дві з трьох зазначених категорій. Категорія «страховий товар» окремо практично не досліджується, лише як допоміжний етап для з'ясування інших двох категорій.

Ми вважаємо, що ці категорії потрібно розглядати комплексно і пропонуємо проаналізувати всі три категорії та встановити їх взаємозалежність.

Для цього необхідно дослідити класичне визначення категорій «продукт», «товар», «послуга». В науковій класичній літературі під продуктом розуміється речовий або інтелектуальний результат людської праці, речовина, яка служить матеріалом для виготовлення або вироблення чого-небудь, а також товар, який задовольняє бажання чи потреби ринку. Загальною властивістю продукту на відміну від дарів природи є те, що в нього вкладена людська праця. Продукт може бути товаром, якщо він є об'єктом обміну. Продукти, виготовлені людиною для власного споживання, товарами не є [9].

Послуга визначається як дія або вчинок, що приносить користь чи допомогу іншому [9].

Товар – продукт природи і людської праці або тільки людської праці у матеріальній і нематеріальній субстанції та у формі послуг, який завдяки своїм властивостям здатен задовольняти наявні чи передбачувані суспільні потреби і призначений для обміну і купівлі-продажу; продукт праці, що виробляється не для власного споживання, а на продаж, а також матеріальні та нематеріальні активи, а також цінні папери та деривативи, що використовуються у будь-яких операціях, крім операцій з їх випуску (емісії) та погашення [9].

Враховуючі результати проведеного аналізу трактувань категорій «страховий продукт», «страховий товар», «страхова послуга» в наукових публікаціях українських вчених, а також класичне визначення первинних категорій «продукт», «товар», «послуга», авторами пропонується науково-обгрунтоване їх уточнення.

Під страховим продуктом автори навчального посібника пропонують розуміти інтелектуальний результат людської праці, який задовольняє бажання і потреби страхувальників в страховому захисті. В рамках видів страхування, на здійснення яких страховиком отримано ліцензію, страхова компанія розробляє страховий продукт, який конкретизується в відповідній програмі здійснення страхування (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 - Розкриття сутності страхового продукту в рамках конкретного виду страхування (Розроблено авторами)

Програма страхового продукту (страхування) містить:

– характеристику страхового покриття, тобто ризиків, що покриваються програмою (згідно з рис. 1.1 це перелік медичних витрат, які підлягають оплаті за основною та розширеною програмою страхування);

- страхову суму;
- страхові премії;
- валюту страхування;
- період страхування;

- вступний віку до програми страхування (за програмами страхування життя, пенсійного забезпечення);
- інші характеристики за необхідності.

Автори посібника вважають, що об'єктами відносин обміну між страховиком та страхувальником є ризики страхувальника та страховий захист (рис. 1.2). Страховик приймає на себе ризики страхувальника за визначену плату (ціну страхового ризику) – страховий тариф, в обмін на надання страхового захисту.

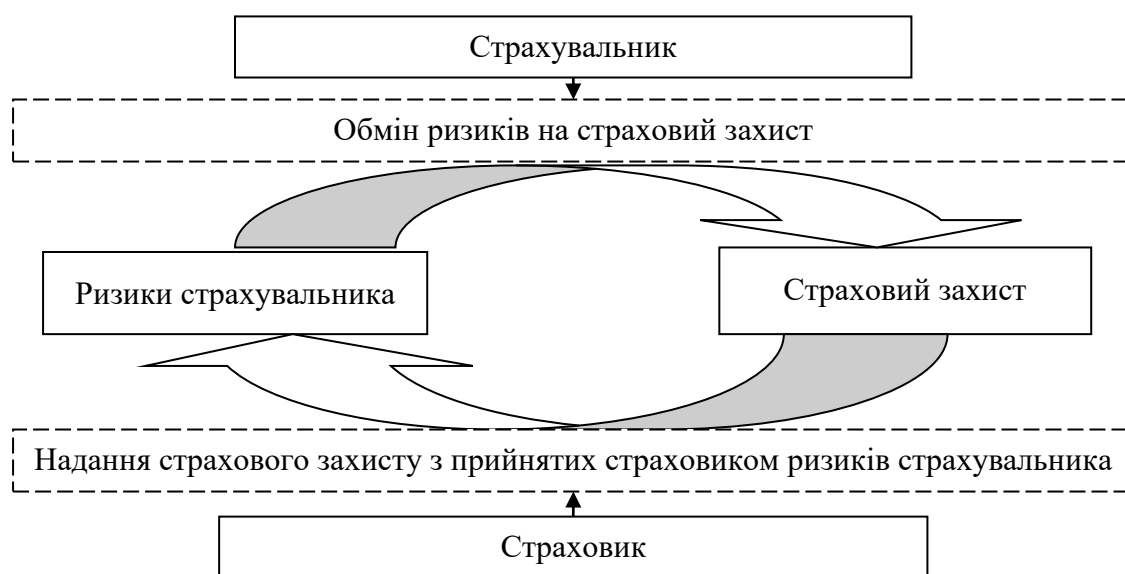

Рисунок 1.2 - Сутність відносин обміну між страховиком та страхувальником
(Розроблено авторами)

Отже, страховим товаром, на нашу думку, є продукт людської праці у нематеріальній субстанції та у формі страхової послуги, який завдяки своїм властивостям здатний задовольнити потреби страхувальника та принести позитивний фінансовий результат страховикові.

Первинним з цих категорій є страховий продукт, який в процесі відносин обміну між страховиком та страхувальником стає товаром, що реалізується у формі страхових послуг. Страховий продукт при цьому не обов'язково стає страховим товаром. Моментом перетворення страхового продукту на страховий

товар є момент початку дії договору страхування – момент внесення першого страхового платежу. Далі страховий товар починає реалізовуватись у формі страхової послуги.

Реалізація страхової послуги починається з укладання договору страхування і продовжується до закінчення строку його дії (рис. 1.3).

Таким чином, результати вищенаведеного дослідження свідчать, що поняття «страховий продукт», «страховий товар» та «страхова послуга» є взаємозалежними, та близькими за своїм економічним змістом, але не ідентичними.

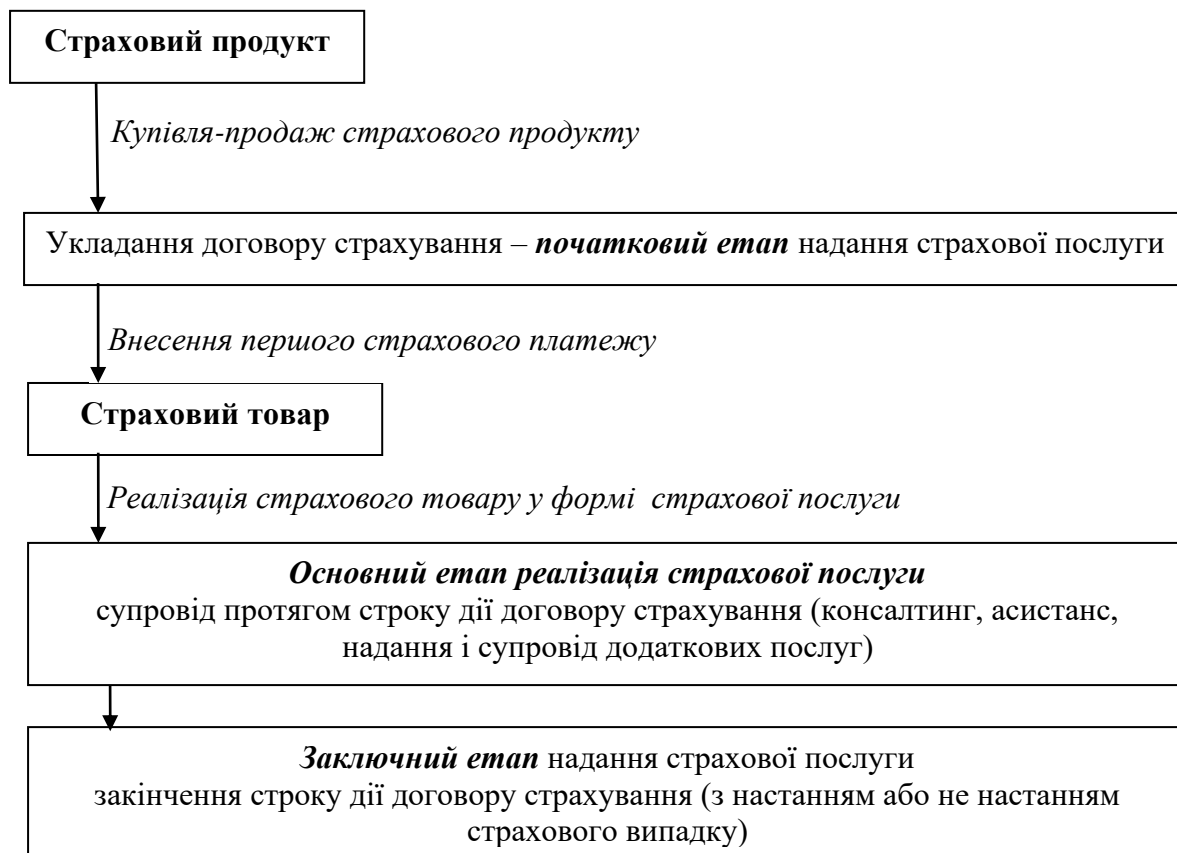

Рисунок 1.3 - Процес перетворення страхового продукту на страховий товар та страхову послугу (Розроблено авторами)

В сучасних публікаціях науковцями багато уваги приділяється також виділенню та характеристиці особливостей страхової послуги порівняно з іншими видами послуг. Більшість науковців [1, 2, 3, 6, 7] погоджуються з тим,

що страховим послугам, на відміну від товарів та інших послуг, притаманні певні специфічні характеристики, які вони умовно поділяють на загальні та специфічні. До загальних характеристик страхових послуг належать характеристики, властиві усім послугам. Структурування притаманних страховим послугам характеристик наведено в таблиці 1.3.

Поява нових тенденцій, факторів та видів ризиків передбачає необхідність розробки нових страхових послуг, які формуються відповідно до особливостей ризиків та вимог споживачів до механізму страхового захисту. З урахуванням сучасних тенденцій розвитку страхового ринку, можна виділити такі вимоги до надання страхової послуги:

- наявність суспільної корисності послуги – сформованого страхового інтересу;

- наявність і зміст ризикової частини страхової послуги, що реалізує страховий захист;

- наявність сервісної частини – оболонки послуги, що забезпечує реалізацію ризикової частини й надає привабливість пропонованому товару, забезпечує створення фірмової послуги, по якій компанії відрізняються одна від другої;

- страхова послуга повинна бути оптимізована з урахуванням передбачуваних каналів продажів, що визначає набір сервісних послуг для клієнтів. При цьому змінюється статус страхового посередника – із продавця послуг він перетворюється в консультанта з питань страхування;

- страхова послуга повинна бути вбудована в систему управління ризиком страхувальника: страховик не просто укладає договір страхування, а створює програму економічної безпеки клієнта, де певне місце відведене страховому захисту;

- страхова послуга повинна враховувати систему факторів зовнішнього оточення: стан економіки країни, її галузеву структуру, демографічну ситуацію, законодавство країни й інші чинники.

Характеристики страхових послуг

Загальні характеристики	Специфічні характеристики
невідчутність або нематеріальний характер - послуги неможливо продемонструвати, спробувати, відчутти, транспортувати, упакувати. Оскільки немає відчутних характеристик страхової послуги до початку її покупки, то ступінь невизначеності для страхувальника зростає	ймовірність настання страхового випадку - страхова послуга це обіцянка щодо виконання зобов'язань, передбачених угодою, якщо під час договору настануть страхові події
невіддільність від джерел (одночасність виробництва і споживання) - означає, що виробництво, продаж і споживання послуги відбуваються при особистій участі страховика. Послугу на відміну від товару не можна створити про запас. Надати страхову послугу можна тільки реально існуючому клієнтові	страхова послуга може бути надана в чинність вимог закону (в обов'язковому страхуванні), що принципово змінює схему здійснення добровільного обміну при покупці товару
непостійність якості (мінливість) - всі страхові послуги стають унікальними з того моменту, як вони реалізовані споживачеві. Саме своєрідність споживача страхової послуги, специфічність ризиків, переданих їм на страхування, індивідуальність його вимог щодо умов покриття ризиків і інші характеристики страхової угоди, визначають поняття якості страхової послуги. При цьому варто пам'ятати про сталість вимоги клієнтів до якості страхової послуги: повноти покриття збитків, швидкого врегулювання претензій, наявності додаткових послуг, пов'язаних з договором страхування. Якість у значній мірі залежить від страховика, часу й місця надання послуг, оскільки в кожного страховика своє відношення до виконання обов'язків	є нормативно регульована залежність пропозиції страхової послуги від фінансових можливостей страхової компанії. Страховим законодавством обмежений розмір власного утримання відповідальності за великими договорами, що пов'язане з принципом їх соціальної відповідальності як суб'єктів підприємницької діяльності
недовговічність (незбереженість) - неможливість збереження страхової послуги пов'язана з головним параметром угоди – тимчасовими границями страхових відносин. Виключення може становити тільки договір довічного страхування, у якому неможливо встановити дату його закінчення, але можна ввести умову щодо досягнення віку: наприклад, у страховому законодавстві Німеччини передбачено, що особам за договорами довічного страхування при досягненні віку 85 років виплачується страхова сума	ціна послуги визначається індивідуально: на умовах певних правил страхування різні договори оплачуються за індивідуальними цінами, розрахованими з урахуванням особливостей клієнта, ризику й інших факторів суб'єктивність в оцінці рівня ризику з боку його носія викликає необхідність проведення андеррайтингу ризику оплата страхової послуги не має зустрічного (співпадаючого в часі) руху економічного блага труднощі переконання в необхідності страхування. Впливають психологічні, соціальні, фінансові фактори й відношення людини до придбання страхового захисту

Складено авторами за [1, 2, 3, 6, 7].

Таким чином, вище викладене трактування сутності фундаментальних категорій «страховий продукт», «страховий товар» та «страхова послуга» й відповідне науково-обґрунтоване їх уточнення дозволило авторам посібника встановити чітку взаємозалежність між ними, окреслити послідовний зв'язок цих категорій та їх трансформацію в процесі взаємовідносин між страховиком та страхувальником у відповідності до їх уточненого економічного змісту.

Наочно представлений процес перетворення страхового продукту на страховий товар та страхову послугу дозволив виділити три етапи надання та реалізації страхової послуги.

1.2 Ліцензування страхової діяльності як необхідна умова реалізації страхових послуг

Надання страхових послуг в Україні можуть здійснювати лише спеціалізовані фінансові організації – страхові компанії. Діяльність таких спеціалізованих фінансових організацій підлягає державному регулюванню.

Державне регулювання діяльності з надання фінансових та супровідних послуг (відповідно до [13]) - здійснення державою з метою захисту прав і законних інтересів клієнтів заходів щодо створення та вдосконалення системи норм, якими визначаються загальні принципи діяльності з надання фінансових та супровідних послуг, що регулюють діяльність надавачів фінансових та супровідних послуг, встановлюють порядок здійснення нагляду за здійсненням діяльності з надання фінансових та супровідних послуг, встановлюють відповідальність за порушення законодавства, що регулює відносини між учасниками ринку фінансових послуг.

В Україні державне регулювання страхового ринку здійснювалося з 2003 по 2011 рр. – Держфінпослуг, а з 2011 по 2020 рр. Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг). У вересні 2019 року ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із

державного регулювання ринків фінансових послуг» (так званий закон про «спліт»), відповідно до якого з 01 липня 2020 року Національний банк став регулятором та наглядовим органом на страховому ринку [11, с. 143].

З 01.01.2024 року вводяться в дію прийняті Закони: «Про страхування» [12] та «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [13], які вносять певні зміни в процес ліцензування страхової діяльності.

Відповідно до Закону України «Про страхування» [12], юридична особа набуває статусу страховика і право на здійснення діяльності із страхування виключно після отримання ліцензії на здійснення діяльності із страхування, яка видається Регулятором.

Ліцензія - право юридичної особи здійснювати діяльність з надання певних видів фінансових послуг, підтвержене записом у Реєстрі [13]. Забороняється здійснювати діяльність із страхування без отримання ліцензії.

Видача ліцензії - надання права на здійснення діяльності з надання фінансових послуг (певного виду фінансових послуг) на підставі відповідного рішення Регулятора та внесення відповідного запису про надавача фінансових послуг до Реєстру. Ліцензія на здійснення діяльності із страхування може бути видана (рисунок 1.4).

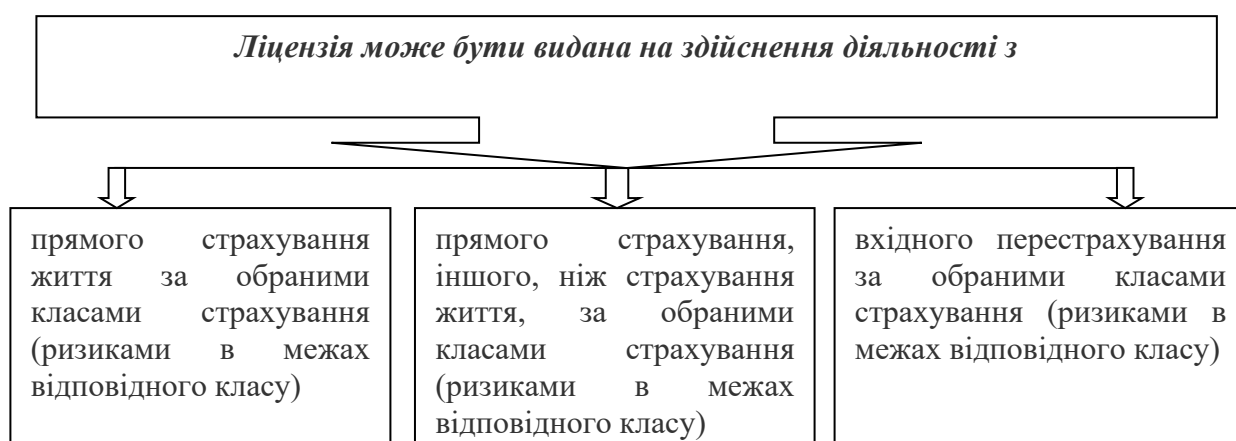

Рисунок 1.4 – Складові видачі ліцензії на здійснення діяльності із страхування
(Розроблено авторами)

Страховик за наявності ліцензії на здійснення діяльності із страхування та у випадках, визначених законом, має право надавати фінансову послугу з надання гарантій у порядку, визначеному нормативно-правовими актами Регулятора.

Ліцензія на здійснення діяльності з прямого страхування за обраними класами страхування (ризиками в межах відповідного класу) надає право укладати договори страхування та/або співстрахування, здійснювати вихідне перестрахування за зазначеними у ліцензії класами страхування (ризиками в межах відповідного класу), а також здійснювати вхідне перестрахування за такими класами страхування (ризиками в межах відповідного класу), за умови що протягом календарного року сума валових премій за договорами вхідного перестрахування не перевищує 10 відсотків загальної суми валових страхових премій, але в будь-якому разі становить не більше 7 мільйонів гривень.

Ліцензія на здійснення діяльності з вхідного перестрахування за обраними класами страхування (ризиками в межах відповідного класу) надає право приймати ризики у перестрахування за класами страхування (ризиками в межах відповідного класу), які зазначені у такій ліцензії, та передавати ризики у перестрахування за класами страхування (ризиками в межах відповідного класу), які зазначені у ліцензії (вихідна ретроцесія).

Страховик не може одночасно мати ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування та/або вхідного перестрахування за класами страхування іншого, ніж страхування життя, та за класами страхування життя, крім таких випадків:

1) страховик, який отримав ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування та/або вхідного перестрахування виключно за класами страхування 1 та/або 2, може отримати ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування та/або вхідного перестрахування за класами страхування життя;

2) страховик, який отримав ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування та/або вхідного перестрахування за класами страхування життя,

може отримати ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування та/або вхідного перестраховування за класами страхування 1 та/або 2.

Страховик, який отримав ліцензію на здійснення діяльності з прямого страхування та/або вхідного перестраховування за класами страхування життя (основних ризиків), може без отримання ліцензії на здійснення страхування ризиків, включених до класів страхування 1 та/або 2, здійснювати страхування цих допоміжних ризиків при виконанні таких умов:

1) такі допоміжні ризики стосуються об'єкта страхування, застрахованого за основним ризиком;

2) такі допоміжні ризики пов'язані з основним ризиком, який належить до класу страхування, за яким страховик має ліцензію;

3) допоміжні ризики страхуються за тим самим договором страхування, за яким страхується основний ризик;

4) здійснення страхування допоміжних ризиків передбачено планом діяльності страховика, поданим до Регулятора для отримання ліцензії на здійснення діяльності із страхування.

Ліцензія видається з урахуванням особливостей та/або обмежень до відповідного класу страхування, визначених законодавством, та вимог, встановлених Законом [12].

Юридична особа, яка має намір здійснювати діяльність із страхування, звертається до Регулятора за отриманням ліцензії протягом 12 місяців з дати її державної реєстрації як юридичної особи (рисунок 1.5).

Засновникам заявника забороняється відчужувати та обтяжувати зобов'язаннями належні їм акції (частки), а власникам опосередкованої істотної участі забороняється відчужувати та обтяжувати зобов'язаннями належну їм участь у такій юридичній особі з дати державної реєстрації юридичної особи до дня видачі ліцензії.

Заявник для отримання ліцензії подає до Регулятора відповідно до вимог, в порядку та за формою, що встановлені нормативно-правовими актами Регулятора, такі документи та інформацію:

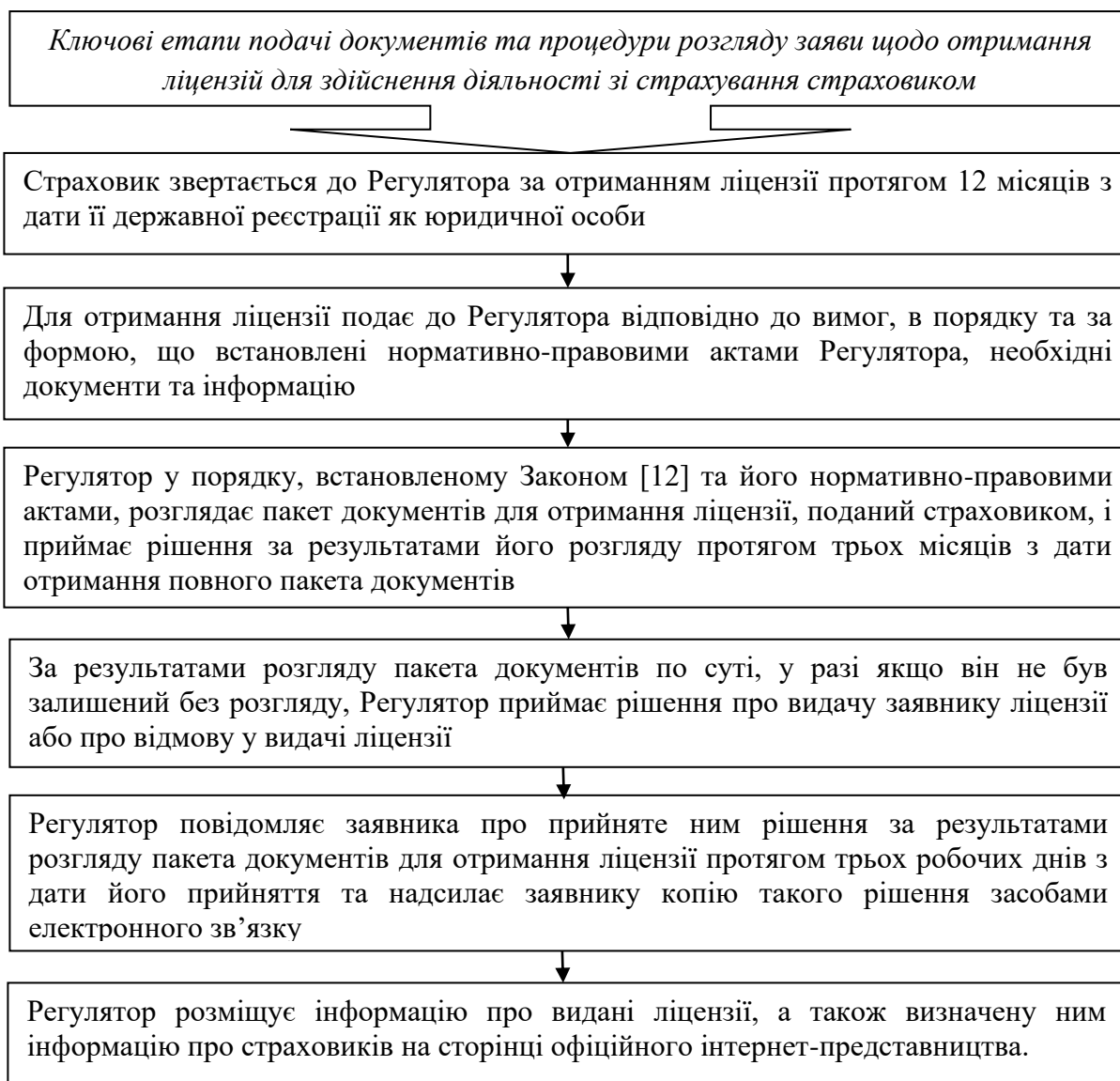

Рисунок 1.5 – Ключові етапи процедури отримання ліцензії для здійснення діяльності зі страхування (Розроблено авторами)

- 1) заява про видачу ліцензії;
- 2) стратегія та план діяльності заявника на наступні три роки;
- 3) документи та інформація для ідентифікації та оцінки ділової репутації засновників (для засновника - юридичної особи - також членів виконавчого органу та/або наглядової ради) та всіх осіб, які здійснюють опосередковане володіння істотною участю у заявнику;
- 4) документи та інформація для:

– ідентифікації та оцінки відповідності кваліфікаційним вимогам керівників заявника, головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, головного внутрішнього аудитора, відповідального актуарія;

– оцінки відповідності наглядової ради та виконавчого органу заявника вимогам щодо колективної придатності, встановленим нормативно-правовими актами Регулятора;

5) документи та інформація для оцінки:

– фінансового стану засновників - юридичних осіб, майнового стану засновників - фізичних осіб, а також фінансового/майнового стану всіх осіб, які здійснюють опосередковане володіння істотною участю в заявнику;

– джерел походження коштів для формування статутного капіталу заявника;

б) інформація про:

– асоційованих осіб засновника - фізичної особи;

– юридичних осіб, у яких засновник - фізична особа є керівником;

– юридичних осіб, у яких заявник володіє істотною участю;

7) інформація про пов'язаних осіб заявника;

8) інформація про структуру власності заявника;

9) інформація про систему управління заявником, у тому числі про систему корпоративного управління, систему внутрішнього контролю, організаційну структуру заявника;

10) копії політик та внутрішніх положень заявника, визначених законом та нормативно-правовими актами Регулятора;

11) інформація та документи, що підтверджують відповідність заявника умовам здійснення діяльності із страхування, встановленим нормативно-правовими актами Регулятора;

12) висновок (попередній висновок) Антимонопольного комітету України стосовно концентрації та/або дозвіл Антимонопольного комітету України на концентрацію у випадках, передбачених законодавством;

13) копія свідоцтва про реєстрацію випуску акцій (якщо страховик створюється у формі акціонерного товариства) або довідка банківської установи про формування статутного капіталу (якщо страховик створюється у формі товариства з додатковою відповідальністю);

14) копія документа, що відповідно до законодавства підтверджує внесення плати за розгляд пакета документів для видачі ліцензії, розмір якої встановлюється нормативно-правовим актом Регулятора.

Заявник зобов'язаний підтвердити Регулятору свою відповідність вимогам, встановленим Законом [12], іншими законами України та нормативно-правовими актами Регулятора для здійснення діяльності із страхування.

Засновники заявника та власники істотної участі у заявнику зобов'язані підтвердити Регулятору відповідність свого фінансового/майнового стану та ділової репутації вимогам, встановленим законодавством України.

Керівники заявника, головний ризик-менеджер, головний комплаєнс-менеджер, головний внутрішній аудитор, відповідальний актуарій зобов'язані підтвердити Регулятору свою відповідність кваліфікаційним вимогам, встановленим нормативно-правовими актами Регулятора.

Заявник на день звернення за отриманням ліцензії та протягом усього часу здійснення діяльності із страхування повинен відповідати вимогам, встановленим Законом [12], іншими законами України та прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами Регулятора.

Регулятор має право проводити консультації з іншими органами державної влади, органами державної влади іноземних держав, а також із дотриманням встановлених законом вимог обмінюватися інформацією щодо підтвердження відповідності заявника встановленим вимогам.

Для отримання ліцензії заявник подає до Регулятора одночасно всі документи та інформацію, визначені Законом [12] та нормативно-правовими актами Регулятора.

У разі неподання заявником додаткової інформації, документів та/або пояснень та/або неусунення недоліків у строк, визначений Регулятором, пакет

документів вважається неповним та/або таким, що містить неповну інформацію.

Регулятор у порядку, встановленому Законом [12] та його нормативно-правовими актами, розглядає пакет документів для отримання ліцензії, поданий заявником, і приймає рішення за результатами його розгляду протягом трьох місяців з дати отримання повного пакета документів.

Протягом 10 робочих днів з дати отримання пакета документів від заявника Регулятор має право прийняти рішення про залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду та повернути пакет документів для отримання ліцензії заявнику у разі, якщо:

- 1) заявником подано неповний пакет документів;
- 2) документи оформлено з порушенням вимог, установлених нормативно-правовими актами Регулятора.

У разі прийняття рішення про залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду Регулятор надсилає заявнику повідомлення про це в електронній формі із зазначенням підстави прийняття такого рішення.

Після усунення причин, що були підставою для прийняття рішення про залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду, заявник має право повторно подати пакет документів для отримання ліцензії, який розглядається в порядку, встановленому Законом [12].

За результатами розгляду пакета документів по суті, у разі якщо він не був залишений без розгляду, Регулятор приймає рішення про видачу заявнику ліцензії або про відмову у видачі ліцензії.

У разі прийняття рішення про видачу ліцензії Регулятор протягом трьох робочих днів з дня його прийняття вносить відомості про заявника до Реєстру.

Регулятор повідомляє заявника про прийняте ним рішення за результатами розгляду пакета документів для отримання ліцензії протягом трьох робочих днів з дати його прийняття та надсилає заявнику копію такого рішення засобами електронного зв'язку.

У рішенні про відмову у видачі ліцензії зазначаються підстави відмови.

У разі прийняття рішення про видачу ліцензії разом з повідомленням про прийняте рішення Регулятор надсилає заявнику витяг з Реєстру.

Регулятор має право відмовити у видачі ліцензії у разі, якщо:

1) документи, подані для отримання ліцензії, містять неповну та/або недостовірну інформацію та/або не відповідають вимогам законодавства;

2) керівники заявника, головний ризик-менеджер, головний комплаєнс-менеджер, головний внутрішній аудитор, відповідальний актуарій не відповідають кваліфікаційним вимогам, установленим законом та/або нормативно-правовими актами Регулятора;

3) виконавчий орган або наглядова рада страховика не відповідають вимогам щодо колективної придатності, встановленим законом та/або нормативно-правовими актами Регулятора;

4) система управління та організаційна структура заявника не відповідають розміру, обсягам, складності видів діяльності та характеру операцій, які заявник має намір здійснювати згідно із стратегією та/або планом діяльності;

5) стратегія та/або план діяльності заявника не обґрунтовані та/або не реалістичні (зокрема, складені на підставі нереалістичних даних і включають припущення та прогнози, які неможливо підтвердити розрахунками);

6) заявник не відповідає умовам здійснення діяльності із страхування, установленим Законом [12], іншими законами або нормативно-правовими актами Регулятора;

7) заявник не має політик та/або внутрішніх положень, наявність яких передбачена законодавством, або такі документи не відповідають вимогам законодавства;

8) ділова репутація засновника (для засновника - юридичної особи - також і членів виконавчого органу та/або наглядової ради) або хоча б однієї особи, яка здійснює опосередковане володіння істотною участю в заявнику, не відповідає вимогам, встановленим нормативно-правовими актами Регулятора;

9) фінансовий стан засновника - юридичної особи та/або майновий стан засновника - фізичної особи, та/або фінансовий/майновий стан хоча б однієї особи, яка здійснює опосередковане володіння істотною участю в заявнику, не відповідає вимогам, встановленим нормативно-правовими актами Регулятора;

10) структура власності заявника та/або особи, яка прямо чи опосередковано володіє істотною участю у заявнику, не відповідає вимогам, встановленим нормативно-правовими актами Регулятора;

11) зареєстрований статутний капітал заявника не відповідає вимогам щодо мінімального розміру статутного капіталу, встановленим статтею 17 [12] Закону;

12) відсутній дозвіл Антимонопольного комітету України на концентрацію у випадках, якщо надання такого дозволу передбачено законом;

13) заявник звернувся із заявою про видачу ліцензії після спливу 12 місяців з дати його державної реєстрації як юридичної особи або після спливу шести місяців з дня прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії чи про залишення пакета документів без розгляду, або у разі прийняття Регулятором повторного рішення про відмову у видачі ліцензії чи про залишення пакета документів без розгляду;

14) найменування заявника не відповідає вимогам статті 9 Закону [12];

15) джерела походження коштів засновників, які використовуються для формування статутного капіталу заявника, не підтверджено;

16) заявник не буде спроможний забезпечити мінімальний регулятивний капітал протягом строку, зазначеного у плані діяльності заявника;

17) заявник не буде спроможний забезпечити відповідність вимогам платоспроможності, встановленим законом, протягом строку, зазначеного у плані діяльності заявника.

У разі відмови у видачі ліцензії заявник має право подати до Регулятора нову заяву про видачу ліцензії з новим пакетом документів не раніше ніж через три місяці з дати прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії, за умови усунення причин, що були підставою для відмови у видачі ліцензії.

Регулятор розміщує інформацію про видані ліцензії, а також визначену ним інформацію про страховиків на сторінці офіційного інтернет-представництва.

1.3 Порядок укладання та ведення страхової угоди

Кожна особа прагне бути впевненою у своїй особистій безпеці та в безпеці свого майна, а в разі випадкового заподіяння шкоди здоров'ю чи майну – отримати компенсацію. Щоб мати право одержати таку компенсацію необхідно укласти договір страхування, відносини за яким регулюються главою 67 Цивільного кодексу України [14] та Законом України «Про страхування» [12].

Договір страхування - це письмовий договір, за яким одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору (стаття 979 ЦК України) [14].

Відповідно до статті 89 Закону України «Про страхування» [12] предметом договору страхування є передача страхувальником за плату ризику, пов'язаного з об'єктом страхування, страховику на умовах, визначених договором страхування або законодавством України.

Об'єктом страхування можуть бути:

- 1) життя, здоров'я, працездатність та/або пенсійне забезпечення;
- 2) майно на праві володіння, користування і розпорядження майном та/або можливі збитки чи витрати;
- 3) відповідальність за заподіяну шкоду особі або її майну.

Страхування здійснюється на підставі договору страхування, який укладається відповідно до загальних умов страхового продукту, якщо інше не визначено законодавством України [12].

Загальні умови страхового продукту включають:

- 1) визначення понять і термінів, що вживаються в договорі страхування;
- 2) умови страхового покриття за договором страхування;
- 3) права та обов'язки сторін, відповідальність за невиконання та/або неналежне виконання умов договору;
- 4) порядок внесення змін, дострокового припинення чи розірвання договору, їх правові наслідки;
- 5) порядок відмови від договору страхування;
- 6) порядок дій у разі настання події, що має ознаки страхового випадку;
- 7) порядок розрахунку та умови здійснення страхових виплат;
- 8) підстави відмови у страховій виплаті;
- 9) порядок укладення договору страхування;
- 10) винятки із страхових випадків та обмеження страхування;
- 11) порядок вирішення спорів;
- 12) контактні дані для звернення у разі настання події, що має ознаки страхового випадку.

У договорі страхування обов'язково зазначаються:

- 1) назва документа та страхового продукту (за наявності);
- 2) найменування та адреса страховика;
- 3) прізвище, ім'я, по батькові, дата народження або найменування страхувальника;
- 4) інформація про предмет страхування;
- 5) інформація про об'єкт страхування;
- 6) прізвище, ім'я, по батькові, дата народження або найменування вигодонабувача (за наявності);
- 7) розмір страхової суми та/або ліміти відповідальності за договором страхування за класами страхування іншими, ніж страхування життя;
- 8) розмір страхової суми та/або розміри страхових виплат за договором страхування життя (крім договорів, у яких не визначається страхова сума та/або розміри страхових виплат);

- 9) перелік страхових ризиків;
- 10) перелік винятків із страхових випадків та обмеження страхування;
- 11) страховий тариф (крім договорів, у яких не визначається страховий тариф);
- 12) строк дії договору страхування, порядок вступу його в дію, період (періоди) страхування, територія дії договору страхування;
- 13) розмір страхової премії, порядок та строки її сплати;
- 14) порядок внесення змін і припинення дії договору страхування;
- 15) порядок розрахунку, умови та строки здійснення страхових виплат;
- 16) причини відмови у страховій виплаті;
- 17) права та обов'язки сторін і відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору;
- 18) порядок вирішення спорів;
- 19) інші умови за згодою сторін.

Договір страхування укладається виключно в письмовій формі з дотриманням вимог Цивільного кодексу України [14], встановлених до письмової форми правочину, та оформляється у паперовій формі або у формі електронного документа, створеного згідно з вимогами, визначеними Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» [15], або в порядку, передбаченому законодавством про електронну комерцію.

Договір страхування життя може бути укладений шляхом складання одного документа (договору страхування), який підписується сторонами, або шляхом обміну листами, документами, які підписуються стороною, що їх надсилає. У разі подання страхувальником письмової заяви за формою, встановленою страховиком, про намір укласти договір страхування такий договір може бути укладений шляхом надсилання страхувальнику відповідної переддоговірної інформації і документів та видачі страхувальнику страхового свідоцтва (поліса), що не містить розбіжностей з поданою заявою, крім випадків, якщо страхувальник надав на це попередню згоду у заяві. Страхувальник має право відмовитися від договору страхування, якщо поліс

містить розбіжності із заявою, протягом 45 днів з дня його отримання, а страховик зобов'язаний повернути отримані кошти за таким договором у повному обсязі.

Страховик має право укладати договори страхування виключно на підставі ліцензії на здійснення діяльності із страхування, отриманої за відповідними класами (ризиками у межах відповідного класу) страхування.

Договори страхування укладаються з дотриманням вимог законодавства України про мови. Текст договору страхування має бути суцільно пов'язаним, не повинен містити подвійного тлумачення одних і тих самих положень, суперечностей або неузгодженостей між пунктами, у ньому не можуть використовуватися речення або словосполучення, що призводять до неоднозначного розуміння змісту договору.

У разі виникнення подвійного тлумачення умов договору страхування такі неоднозначні умови щодо обов'язків страхувальника тлумачаться на користь страхувальника.

Укладення договору страхування може посвідчуватися страховим полісом, сертифікатом.

Законодавством можуть бути встановлені додаткові вимоги та особливості порядку укладення договорів страхування, інші вимоги до змісту та умов договору страхування залежно від класу страхування (окремих ризиків, груп ризиків, груп класів), у тому числі для договорів страхування, обов'язковість укладення яких визначена законом.

У міжнародних системах страхування, які вимагають застосування уніфікованих умов страхування, договори страхування укладаються у формі та відповідно до таких умов страхування з урахуванням вимог, передбачених Законом.

Строк дії договору страхування встановлюється за згодою страховика і страхувальника та зазначається в договорі страхування.

Якщо договором страхування або законодавством України не передбачено інше, договір страхування набирає чинності з 0 годин дня,

наступного за днем укладення договору та/або сплати страхової премії чи її першої частини (у разі сплати страхової премії частинами), та закінчується о 24 годині дати, що зазначена в договорі страхування як дата закінчення строку дії договору страхування.

Страховий захист діє протягом усього строку дії договору страхування, якщо інше не передбачено договором страхування або законодавством України.

Дія договору страхування закінчується не раніше дати закінчення дії страхового захисту щодо всіх об'єктів страхування, зазначених у такому договорі страхування.

Законодавством України та/або договором страхування можуть бути передбачені часові обмеження щодо дії страхового захисту за договором страхування (періоди страхування) в межах загального строку дії договору.

У разі визначення у договорі страхування ретроактивної дати у страховика виникає обов'язок здійснити страхову виплату, якщо події, що призвели до настання страхового випадку, виникли після ретроактивної дати або протягом строку дії договору страхування.

Дія договору страхування не поширюється на події, що мають ознаки страхового випадку, які настали до набрання чинності договором страхування (крім випадку застосування ретроактивної дати відповідно до частини п'ятої цієї статті).

У договорі страхування визначається територія (географічна зона), на яку поширюється страхове покриття за договором страхування, а також обмеження щодо конкретних територій, на які страхове покриття не поширюється.

Порядок дій при укладенні договору страхування (рисунок 1.6).

Сторонами договору страхування є страховик та страхувальник (рисунок 1.7).

Страхувальники-резиденти мають право здійснювати сплату страхової премії:

1) згідно з укладеними договорами страхування за класами страхування іншими, ніж страхування життя, - лише в національній валюті України;

2) згідно з укладеними договорами страхування життя - в національній валюті України або в іноземній валюті.

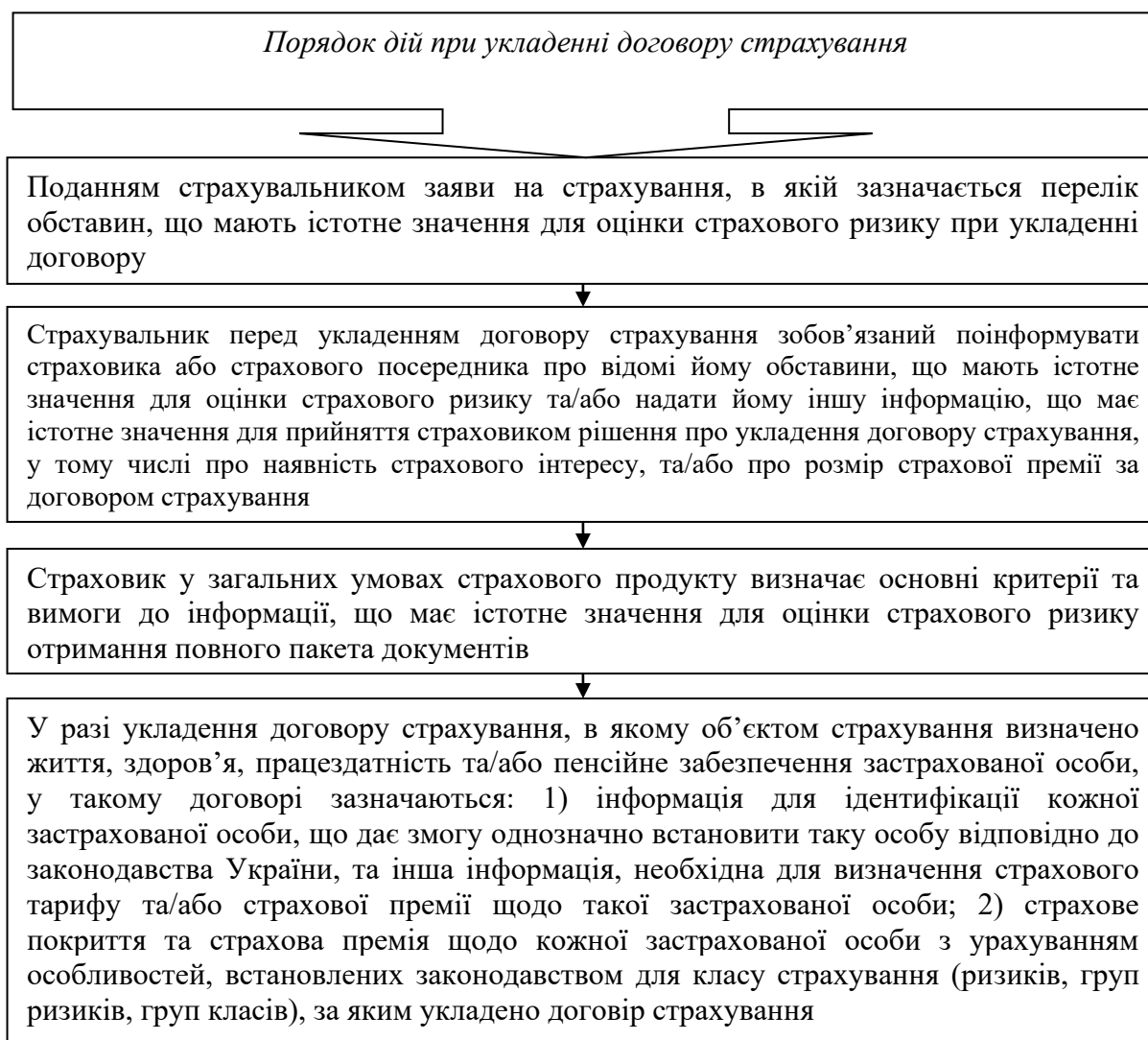

Рисунок 1.6 – Порядок дій при укладенні договору страхування

(Розроблено авторами)

Страховальники-нерезиденти здійснюють сплату страхової премії згідно з укладеними договорами страхування в національній валюті України або в іноземній валюті у випадках, передбачених законодавством України.

Страхова виплата здійснюється у тій валюті, яка передбачена договором страхування, якщо інше не встановлено законодавством України.

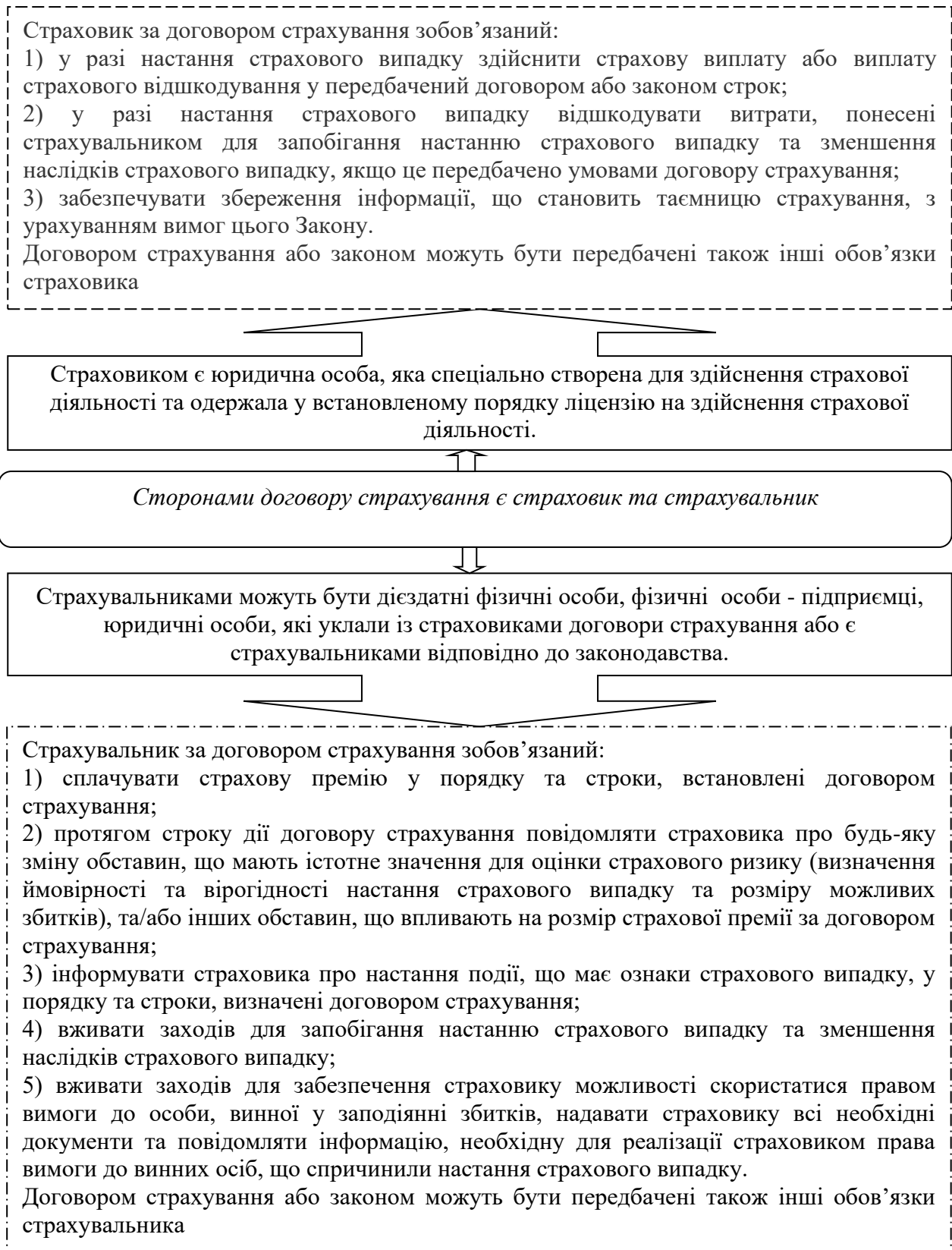

Рисунок 1.7 – Обов'язки сторін договору страхування

(Розроблено авторами)

Грошові зобов'язання сторін за договорами страхування життя за згодою сторін можуть бути визначені у національній валюті України або в іноземній валюті чи у розрахункових величинах, що визначають фактичний розмір зобов'язань страховика на дату виникнення або на дату виконання зобов'язань.

Якщо дія договору страхування поширюється на іноземну територію відповідно до укладених договорів, порядок валютних розрахунків регулюється відповідно до вимог законодавства України про валютне регулювання.

Дія договору страхування припиняється та договір втрачає чинність за згодою сторін, а також у разі:

- 1) закінчення строку дії договору страхування;
- 2) виконання страховиком зобов'язань перед страхувальником у повному обсязі;
- 3) несплати страхувальником чергової частини страхової премії у встановлений договором строк (у разі сплати страхової премії частинами). При цьому договір страхування вважається достроково припиненим з дня, наступного за встановленим у договорі страхування днем сплати чергової частини страхової премії, якщо інше не передбачено умовами договору;
- 4) ліквідації страхувальника - юридичної особи або смерті страхувальника - фізичної особи (крім випадків, передбачених статтею 100 Закону [12]);
- 5) ліквідації страховика у порядку, встановленому законодавством України;
- 6) набрання законної сили рішенням суду про визнання договору страхування недійсним;
- 7) в інших випадках, передбачених законодавством України та договором страхування.

Дія договору страхування може бути достроково припинена за вимогою страхувальника або страховика, якщо це передбачено умовами такого договору. Дія договору страхування не може бути припинена страховиком достроково, якщо на це не надав згоду страхувальник, який виконує всі умови договору

страхування, та якщо інше не передбачено умовами такого договору та законодавством України.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрийте сутність правовідносин між страховиком і страхувальником.
2. Охарактеризуйте коло обов'язків страховиків і страхувальників.
3. Розкрийте зміст правил страхування.
4. Дайте характеристику випадкам, коли страховик може відмовити страхувальникові у здійсненні страхової виплати чи відшкодування.
5. Розкрийте сутність договору страхування та порядок його укладання.
6. Охарактеризуйте обов'язки сторін договору страхування.
7. Розкрийте сутність страхового продукту.
8. Охарактеризуйте загальні умови страхового продукту.
9. Розкрийте етапи подачі заявки на отримання ліцензії для здійснення діяльності зі страхування.
10. Який порядок дій при укладенні договору страхування.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Послуга це:

- а) продукт природи і людської праці або тільки людської праці у матеріальній і нематеріальній субстанції;
- б) дія або вчинок, що приносить користь чи допомогу іншому;
- в) дія або вчинок, що приносить користь чи допомогу собі;
- г) вірні відповіді а) та б).

2. Страховик приймає на себе ризики страхувальника:

- а) безоплатно;

- б) на основі повернення платежів;
- в) за визначену плату (ціну страхового ризику);
- г) вірні відповіді а) та в).

3. Первинним є:

- а) страховий продукт;
- б) страховий товар;
- в) страхова послуга;
- г) вірні відповіді а) та в).

4. Реалізація страхової послуги починається:

- а) з укладання договору страхування і продовжується до закінчення строку його дії;
- б) зі складання програми страхового продукту;
- в) з моменту визначення страхового тарифу;
- г) вірні відповіді а) та б).

5. Надання страхових послуг в Україні можуть здійснювати:

- а) банки та інші фінансові установи;
- б) інвестиційні фонди;
- в) страхові компанії;
- г) вірні відповіді а), б) та в).

6. В Україні державне регулювання страхового ринку здійснює:

- а) Держфінпослуг;
- б) Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг);
- в) Національний банк;
- г) Міністерство фінансів.

7. Відповідно до Закону України «Про страхування», юридична особа набуває статусу страховика і право на здійснення діяльності із страхування виключно після:

- а) реєстрації страхової компанії як суб'єкта господарювання;
- б) після емісії акцій;
- в) після формування списку страхових продуктів;
- г) після отримання ліцензії на здійснення діяльності із страхування.

8. Ліцензія на здійснення діяльності із страхування може бути видана з:

- а) прямого страхування життя;
- б) прямого страхування, іншого, ніж страхування життя;
- в) вхідного перестрахування;
- г) вірні відповіді а), б) та в).

9. Договір страхування це:

а) письмовий договір, за яким одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору;

б) письмовий договір, за яким одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату);

в) письмовий договір, за яким страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору;

г) вірні відповіді а) та б).

10. Об'єктом страхування можуть бути:

- а) відповідальність за заподіяну шкоду особі або її майну;

б) майно на праві володіння, користування і розпорядження майном та/або можливі збитки чи витрати;

в) життя, здоров'я, працездатність та/або пенсійне забезпечення;

г) вірні відповіді а), б) та в).

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Завдання 1. Дайте визначення страхової послуги. Заповніть таблицю класифікації страхових послуг.

Таблиця

Класифікація страхових послуг

Ознаки класифікації	Види страхових послуг за ознакою
1.	
2.	
3.	

Завдання 2. Розкрийте сутність добровільного страхування. Наведіть приклади добровільного страхування відповідно до Закону України «Про страхування».

Завдання 3. Розкрийте сутність обов'язкового страхування. Наведіть приклади обов'язкового страхування відповідно до Закону України «Про страхування».

Завдання 4 (*навчально-дослідне завдання*). Охарактеризуйте ліцензійні умови для отримання страховиками ліцензії на страхову діяльність. Наведіть перелік документів страховика, що необхідно надати для отримання ліцензії. Підготуйте відповідні документи на прикладі умовної страхової компанії.

Завдання 5. Розкрийте сутність страхового ринку. Дайте характеристику рівня розвитку страхового ринку за останні три роки за відповідними показниками (таблиця). За результатами аналізу зробити висновки щодо рівня розвитку страхового ринку України.

Таблиця

Динаміка основних показників діяльності страховиків останні 3 роки.

Показники	20__	20__	20__	Відхилення	Відхилення
Кількість страхових компаній, в т.ч.					
- з ризикових видів страхування					
- зі страхування життя					
Кількість договорів страхування, укладених протягом звітнього періоду					
Валові страхові премії					
Валові страхові виплати					
Рівень валових виплат до премій, %					
Обсяг сформованих страхових резервів, у т. ч.:					
- резерви зі страхування життя					
- технічних резервів					
Обсяг сплачених статутних фондів					
Сплачено на перестраховання					

Завдання 6. Дайте характеристику основним каналам продажу страхових продуктів. Розкрийте особливості, переваги та недоліки каналу продажу страхових продуктів за допомогою Інтернету та телефону.

Завдання 7. Розкрийте сутність посередницької діяльності страхових агентів та страхових брокерів. Назвіть основні відмінності в діяльності цих посередників. Охарактеризуйте основні умови їх діяльності відповідно до «Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів та умови провадження посередницької діяльності у сфері страхування» (Постанова Правління Національного банку України 30 червня 2022 року № 135).

Завдання 8. Необхідно пов'язати поняття, наведені нижче, з їх характеристикою. Для цього проставити ліворуч від номеру відповідну літеру.

Поняття	Характеристика
__1. Договір страхування	А. фізична або юридична особа, що зазначена в договорі страхування як одержувач страхового відшкодування у випадку настання страхової події
__2. Правила страхування	Б. це письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору
__3. Страховий поліс	В. комплекс заходів щодо прийняття на страхування об'єктів шляхом оцінки їх відповідності встановленим критеріям стандартності (типовим умовам), визначення умов страхування, обсягів страхового покриття і тарифів із завчасно встановлених варіантів
__4. Вигодонабувач	Г. документ встановленого зразка, що видається страховиком страхувальникові, посвідчує укладений договір страхування та містить основні його умови
__5. Страхова виплата	Д. сума, що виплачується страховиком як компенсація збитку, заподіяного страховим випадком на об'єктах страхування майна і відповідальності
__6. Страхове відшкодування	Е. висококваліфікована особа страховика, уповноважена виконувати необхідні процедури з розгляду пропозицій і прийняття ризиків на страхування
__7. Страховий акт	Є. документ, що видається страхувальникові аварійним комісаром, агентом або іншим уповноваженим представником страховика на підставі наслідків огляду пошкодженого майна
__8. Аварійний сертифікат	Ж. вирішення страховиком питання щодо прийняття об'єкта на страхування
__9. Андерайтер	З. документ, що складається за наслідками огляду застрахованого об'єкта, який постраждав у результаті настання страхової події
__10. Андерайтинг	К. грошова сума, яка виплачується страховиком відповідно до умов договору страхування при настанні страхового випадку
__11. Стандартний андерайтинг	Л. розробляються страховиком для кожного виду страхування окремо і підлягають реєстрації в Уповноваженому органі при видачі ліцензії на право здійснення відповідного виду страхування

РОЗДІЛ 2

СТРАХОВІ ПОСЛУГИ В СФЕРІ ОСОБИСТИХ ВИДІВ СТРАХУВАННЯ

2.1 Страхові накопичувальні послуги

2.1.1 Сутність та значення особистого страхування

Особисте страхування є ключовою складовою системи економічного і соціального захисту громадян будь-якої країни. Особисте страхування в Україні впродовж тривалого періоду часу має дуже повільні темпи розвитку і не використовується як ефективний механізм державної політики в частині вирішення соціальних проблем та забезпечення економічного та соціального захисту населення країни. Така ситуація склалася внаслідок несприятливих економічних умов, демографічної кризи та впливу фінансових криз, зокрема і світових.

Розвиток ринку особистого страхування в Україні міг би сприяти і вирішенню питання соціального захисту громадян щодо пенсійного забезпечення та медичного обслуговування. Це, в свою чергу, дозволило би досягти певної соціальної стабільності в країні.

Існуючий низький рівень соціального захисту, фінансової забезпеченості осіб пенсійного віку або осіб, що втратили працездатність, повільні темпи впровадження пенсійної та медичної реформ в країні актуалізують питання розвитку ринку особистого страхування.

Переважає більшість експертів погоджуються, що обсяг страхового ринку України в рази менший порівняно із розвиненими країнами світу. Це пов'язано із слабкістю економіки країни, низьким рівнем попиту на страхові послуги, недовірою населення до страхових компаній та іншими факторами. Частка класичного страхування у нас у ВВП у 3–4 рази менша, ніж у Східній Європі. Не кажучи вже про такі країни, як Швейцарія, Франція, Німеччина чи

Великобританія, від яких Україна відстає просто безнадійно – їх частка страхування у ВВП вище в 5–7 разів. У середньому в Європі на все страхування громадянин витрачає близько 3000 євро. Частка страхування у ВВП розвинених країн перевищує 3%, в Україні – менше 1% [16; 17, с. 31].

Сутність категорії «особисте страхування» у новому Законі України «Про страхування» законодавчо не закріплене. Але у наукових публікаціях автори висловлюють власне бачення сутності цієї категорії (таблиця 2.1). Дослідник Міловська Н. акцентує увагу, що об'єктом особистого страхування виступають немайнові блага, які не мають вартісної оцінки, оскільки стосуються безпосередньо фізичної особи, а не її майна. Тому вважається, що за договором особистого страхування в разі настання страхового випадку не відбувається компенсація матеріальної шкоди (збитків), а мають місце виплати страховика на користь страхувальника чи його родини, які мають характер фінансової допомоги [23, с. 44].

Отже, переважна більшість науковців та дослідників (таблиця 2.1) особисте страхування ототожнює не зі страхуванням збитків, а зі страхуванням сум. Однак в особистому страхуванні виняток із цього правила становить, зокрема, медичне страхування.

Медичне страхування (medical insurance) – вид особистого страхування на випадок втрати здоров'я від хвороби або внаслідок нещасного випадку. Медичне страхування застосовується з метою мобілізації та ефективного використання коштів на покриття витрат на медичне обслуговування страхувальників [21].

Отже, у медичному страхуванні відшкодовуються витрати на лікування, тобто прямі збитки, спричинені хворобою. Іншими словами, медичне страхування є прикладом особистого страхування, при якому страховий захист надається шляхом відшкодування збитків, зазначає Міловська Н. [23, с. 45].

Оскільки при особистому страхуванні виконання страхового зобов'язання пов'язане з особистістю чи з обставинами життя застрахованої особи, то ступінь і умови виконання цього зобов'язання в окремих видах особистого

страхування залежать від віку, стану здоров'я, професії застрахованої особи, а також від обставин її життя [23, с. 45].

Таблиця 2.1

Сутність поняття «особисте страхування» у наукових публікаціях

Автор/джерело	Характеристика поняття
Осіпова М.А., Ольвінська Ю.О. [18]	Особисте страхування – це галузь страхової діяльності, яка забезпечує страховий захист громадян або зміцнення досягнутого ними сімейного добробуту. Необхідність особистого добровільного страхування обумовлено ризиковим характером відтворення робочої сили, підвищенням ступеню ризику життя у зв'язку з активним розвитком суспільства, погіршенням умов довкілля, а також зростанням кількості людей похилого віку в загальній чисельності населення.
Сокирко О.С. [19, с. 2]	Особисте страхування – це вид страхування, об'єктом захисту якого є життя, здоров'я, працездатність та додаткова пенсія громадян (страхувальників, застрахованих, вигодонабувачів), що забезпечує підвищення їхнього загального добробуту, характеризується соціальним ефектом та регламентується згідно з чинним законодавством
Приймак І., Сиротюк Х. [20, с. 302]	Особисте страхування є самостійною галуззю страхової діяльності, в якій об'єктом виступають майнові інтереси громадян пов'язані зі здоров'ям, життям та пенсійним забезпеченням
Страхові терміни: словник [21]	Особисте страхування (personal insurance) – галузь страхування, в якій об'єктом страхових відносин є життя, здоров'я й працездатність людини. Особисте страхування поєднує ризикову та зберігаючу функції, спрямоване на забезпечення захисту сімейних доходів громадян, а також на нагромадження ними коштів для підвищення рівня свого фінансового благополуччя. Особисте страхування розділяється на страхування життя та страхування від нещасних випадків
Борисова В.А. [22]	Економічна сутність особистого страхування полягає у замкненому перерозподілі страхових платежів серед учасників цього виду страхування через спеціалізований страховий фонд

Узагальнено авторами на основі [18, 19, 20, 21, 22].

Особисте страхування може здійснюватися в добровільній і обов'язковій формі [12, Розділ XV]. Як галузь, особисте страхування переважна більшість дослідників та науковці поділяють на дві підгалузі: страхування життя та страхування здоров'я (рисунок 2.1).

Автор посібника погоджуються з думкою сучасних дослідників [17, 19, 20, 23, 24], що особисте страхування, на відміну від майнового страхування та страхування відповідальності, уособлює в собі поєднання ризикових і накопичувальних інтересів учасників цих страхових відносин.

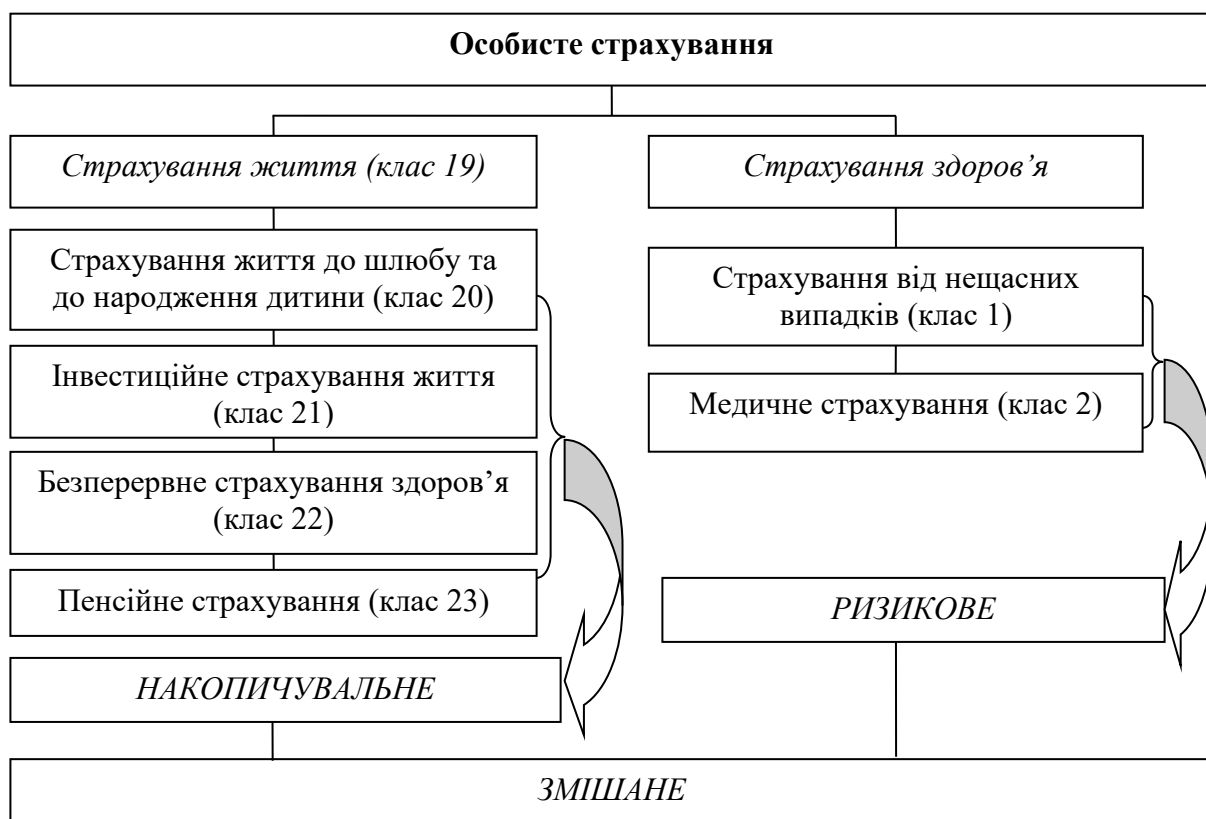

Рисунок 2.1 - Підгалузі особистого страхування
(Розроблено авторами)

Таким чином, особисте страхування є тим самим механізмом, який дозволить частково (на перших етапах) вирішити проблеми пенсійного забезпечення та медичного обслуговування, оскільки за допомогою особистого страхування можуть бути реалізовані й накопичувальні інтереси фізичних осіб. Особисте страхування в Україні необхідно активно розвивати і впроваджувати в життя громадян для зростання їх соціальної, фінансової стабільності та добробуту. Зазначені процеси потрібно супроводжувати підвищенням якості страхових послуг, відпрацюванням механізмів захисту прав споживачів страхових продуктів, формуванням страхової культури населення.

2.1.2 Послуги страхування життя: сутність та стан розвитку в Україні за сучасних умов

Страхування життя виникає на потребу індивідів у довгостроковому фінансовому захисті оскільки страхування життя надає можливість: забезпечити фінансову підтримку родині у випадку смерті основного годувальника або іншої важливої особи; планування успадкування – виплата страхової суми може допомогти родині сплатити податки, погасити борги або забезпечити фінансовий запас для спадкоємців; оплати поховання – вартість поховання може бути значною, і страхування життя може допомогти забезпечити фінансові кошти для покриття цих витрат та зняти фінансове навантаження з родини в цей скрутний період; фінансового захисту у разі виникнення негайних фінансових потреб, таких як лікування тяжкої хвороби чи інвалідність.

За сучасних умов розвитку галузі страхування життя також може бути використане як інструмент для накопичення фінансових ресурсів на майбутнє, наприклад, через страхові поліси зі зростаючою страховою сумою або страхові поліси з можливістю інвестування (наприклад «Unit-linked»).

Крім того, страхування життя може бути використане як засіб планування пенсії. Накопичені кошти на страховому полісі можуть бути використані для отримання регулярних виплат після виходу на пенсію, що дозволяє забезпечити додаткове джерело доходу.

Страхування життя в Україні розвивається, але залишається менш розвиненим порівняно з іншими країнами Європи. Основні причини, які впливають на рівень розвитку страхування життя в Україні, це низька фінансова грамотність населення, відсутність у переважної більшості населення довіри до страхових компаній, складна економічна ситуація в країні та недостатність належного законодавчого регулювання в галузі страхування.

Проблематиці страхування життя присвячено чимало наукових робіт [36, 38, 43, 44].

Страхування життя корисне для різних категорій населення в різних життєвих ситуаціях, зокрема забезпечення:

- фінансової безпеки родини якщо головний годувальник має будь-які фінансові зобов'язання (виплата страхової суми може допомогти погасити фінансові зобов'язання (наприклад, кредити чи інші), покрити витрати на житло, освіту, медичні потреби тощо);

- освіти дітей: страхування життя може гарантувати наявність фінансових коштів для оплати навчання дітей, у тому числі у випадку смерті годувальника;

- планування спадщини: страхування життя може бути використане для створення спадкової маси, яка може бути передана спадкоємцям у випадку смерті годувальника.

- фінансового захисту бізнесу: виплата страхової суми може покрити бізнес-зобов'язань у випадку смерті бізнесмена і таким чином забезпечити фінансову стабільність бізнесу і продовження його існування.

- додаткового джерела пенсійного забезпечення: страхування життя за відповідними програмами може накопичувати грошову вартість, яка буде використана як додаткове джерело доходу протягом пенсії.

- захист від непередбачуваних обставин: окремі поліси страхування життя можуть включати додаткові опції, такі як страхування від нещасних випадків або хронічних захворювань, що гарантує наявність коштів у разі виникнення непередбачуваних обставин, таких як тяжка хвороба або інвалідність.

Отже, страхування життя за своєю суттю має на меті додатковий захист родини і підтримку її фінансового та соціального благополуччя у випадку втрати основного доходу годувальника.

У більшості розвинених країнах страхування життя інтегроване в систему соціального захисту, наприклад: в Канаді існує національна програма страхування життя та пенсійного забезпечення, відома як Канадська пенсійна програма (Canada Pension Plan - CPP). Ця програма забезпечує страхові виплати

сім'ям у разі смерті особи, а також пенсійні виплати при досягненні пенсійного віку [25]; в Швеції державна соціальна система передбачає страхування життя як частину загальної системи соціального захисту. Ця система забезпечує пенсійні виплати та страхові виплати сім'ям у разі смерті особи або інвалідності [26]; у Франції існує система соціального захисту, яка включає страхування життя та пенсійного забезпечення. Ця система забезпечує страхові виплати у разі смерті особи або інвалідності, а також надає пенсійні виплати [27]; в Японії існує система страхування життя, яка надає фінансову підтримку сім'ям у разі смерті особи. Ця система, відома як «Система загального страхування» (Kokumin Hoken), забезпечує страхові виплати та допомогу сім'ям, що втратили годувальника [28].

Більшість країн світу визнають важливість страхування життя як засобу соціального захисту та фінансової безпеки для своїх громадян. Тому багато з них пропонують різні програми та пільги, спрямовані на поширення страхування життя, зокрема податкові пільги або спільне фінансування страхових внесків державою (таблиця 2.2).

Важливо відзначити, що наявність і прийняття страхування життя як додаткового соціального забезпечення залежить від політичних рішень, економічних можливостей та соціальних потреб країни. На сьогоднішній день страхування життя не є інтегрованою складовою системи соціального захисту в Україні. Україна має окремі програми та системи соціального захисту, такі як загальна система обов'язкового державного соціального страхування, медичне страхування та пенсійна система.

Обов'язкове державне соціальне страхування в Україні передбачає соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, а також соціальне страхування на випадок безробіття. Проте, ці програми не охоплюють страхування життя в його сутнісному розумінні.

*Приклади використання страхування життя як додаткового соціального
забезпечення*

Програма страхування	Приклади в різних країнах
<p><i>Групове страхування життя</i> - держава укладає договори зі страховими компаніями для групового страхування життя на всю популяцію або на окремі групи населення. Може включати страхування на роботі або страхування, що надається певним категоріям громадян, наприклад, родинам з низькими доходами</p>	<p>1. США: групове страхування життя є поширеним і часто надається як частина корпоративних пакетів працівників. Багато компаній пропонують своїм співробітникам страхові поліси на життя, які можуть забезпечити фінансову підтримку для сімей у разі смерті працівника.</p> <p>2. Велика Британія: групове страхування життя широко використовується в рамках корпоративних програм працівників. Це допомагає працівникам отримати страховий захист на випадок смерті або інвалідності, який може бути наданий роботодавцем.</p> <p>3. Німеччина: існує система страхування життя, яка включає групові страхові поліси. Ці поліси можуть бути надані роботодавцем для своїх співробітників або через професійні асоціації та соціальні організації.</p> <p>4. Індія: групове страхування життя також широко використовується. Відомий приклад - програма «Pradhan Mantri Jeevan Jyoti Bima Yojana», впроваджена урядом Індії, яка надає страховий захист на життя на доступних умовах для різних категорій населення</p>
<p><i>Соціальні страхові програми</i> – соціальні страхові програми можуть бути частиною системи соціального захисту, де певна частина внесків або податків спрямовується на страхування життя. Ці програми можуть забезпечувати страхові виплати або пенсійні виплати в разі смерті або інвалідності особи</p>	<p>1. Нідерланд: існує система соціального страхування, яка надає страховий захист на випадок смерті або інвалідності. Працівники сплачують соціальні внески, частина яких спрямовується на страхування життя.</p> <p>2. Норвегія: соціальна страхова система включає страхування життя. Внески відповідних роботодавців та працівників спрямовуються на страховий фонд, який надає страхові виплати сім'ям в разі смерті особи або інвалідності.</p> <p>3. Австралія: соціальна страхова система, відома як «Superannuation», включає страхування життя. Частка внесків у робочий пенсійний фонд може бути виділена на страхування життя, що надає страховий захист у разі смерті або інвалідності.</p> <p>4. Швейцарія: соціальна страхова система включає страхування життя. Обов'язкові внески на соціальне страхування, які здійснюються працівниками та роботодавцями, забезпечують страховий захист на випадок смерті або інвалідності.</p>
<p><i>Державні схеми страхування</i> – надають фінансову підтримку в разі смерті особи або негайних фінансових потреб родини. Ці схеми можуть бути фінансово забезпечені державою або спільно фінансовані урядом та страховими компаніями</p>	<p>1. Швеція: існує система державного страхування, відома як «Sjukförsäkringen». Ця програма забезпечує фінансову підтримку в разі смерті особи або хвороби, яка призводить до робочої непрацездатності.</p> <p>2. Фінляндія: діє державна страхова програма під назвою «Työtaturma- ja ammattitautilaki». Ця програма надає фінансову підтримку в разі смерті або травми, отриманої на робочому місці.</p> <p>3. Китай: діє система державного страхування, відома як «China Social Insurance». Ця програма забезпечує страховий захист в разі смерті особи, інвалідності та інших непередбачуваних подій.</p> <p>4. Нова Зеландія: існує державна страхова програма, відома як «Accident Compensation Corporation (ACC)». Ця програма забезпечує фінансову підтримку в разі травми, включаючи смерть, отриману в результаті нещасного випадку.</p>

Складено авторами на основі дослідження [25-31].

Але, в Україні існують страхові компанії, які надають послуги страхування життя на комерційних засадах. Це добровільний вид страхування, де окрема особа або родина можуть укласти договори страхування життя зі страховими компаніями для отримання фінансового захисту у разі смерті або інвалідності, або додаткового соціального чи пенсійного забезпечення.

Отже, страхування життя в Україні не є обов'язковою частиною системи соціального захисту, але доступне на добровільній основі через комерційні страхові компанії.

Станом на 31 березня 2023 року на небанківському ринку загальна кількість компаній страхування життя в Україні складає 12 life-страховиків [32].

Протягом останніх 5 років беззмінним лідером за кількістю застрахованих громадян, укладених договорів страхування, кількості зібраних премій, страхових виплат та іншими показниками є страхова компанія МЕТЛАЙФ. Інші місця в ТОП 10 life-страховиків протягом цих п'яти років займають в різні роки УНІКА ЖИТТЯ, ARX LIFE, PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ, ТАС, ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ, АСКА-ЖИТТЯ, КД-ЖИТТЯ, ГРІНВУД ЛАЙФ ІНШУРАНС, ФОРТЕ ЛАЙФ.

В таблиці 2.3 наведена кількість застрахованих громадян, кількість укладених договорів страхування життя life-страховиками в Україні протягом останніх 5 років.

Як видно з таблиці питома вага застрахованих в нашій країні перебуває в межах від 4,6% до майже 7%. За статистикою кожна сім'я в Німеччині має в середньому 7 страхових полісів. Серед них, як правило, страхування життя, особистої відповідальності та нещасних випадків. Обов'язковими є медичне та страхування автомобіля. Тільки 0,3%, або близько 250000 чоловік, в Німеччині не застраховані [35]. У Європі 80% населення мають поліс накопичувального страхування життя [36, с. 136].

Рівень застрахованості громадян України щодо страхування життя

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість застрахованих громадян на кінець звітної періоду, осіб	2145,029	2492,648	1915,891	2870,579	2308,749
Кількість застрахованих громадян протягом звітної періоду, осіб	2786,016	0*	4162,49	2076,107	1240,659
Кількість договорів страхування, укладених за звітний період, шт.	2652,311	4622,003	4104,561	1598,605	1822,213
Чисельність населення України	42153,20	41902,40	41588,40	41167,30	≈36700,00
Питома вага застрахованих громадян від загальної чисельності населення	5,09	5,95	4,61	6,97	6,29

*- не має даних.

Розраховано авторами на основі [32; 33; 34].

На рисунку 2.2 наочно видно динаміку застрахованих громадян України за програмами страхування життя протягом 2018-2022 років.

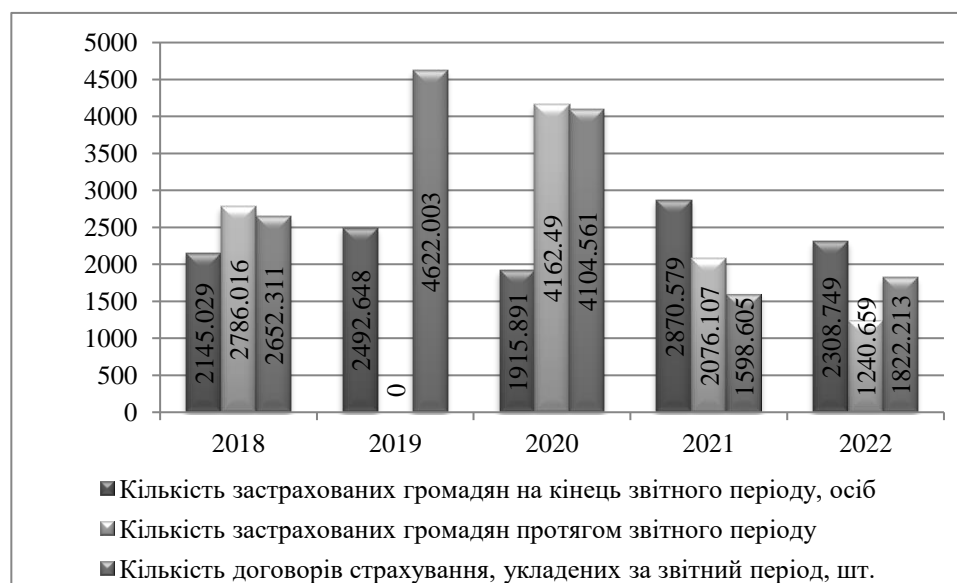

Рисунок 2.2 - Динаміка застрахованих громадян України за програмами страхування життя

Відповідно до нового Закону України «Про страхування» [12] страхування життя представлено наступними класами (таблиця 2.4).

Класифікація страхування життя відповідно до нового Закону України «Про страхування»

Види страхування	Класи страхування	
Страхування життя	Страхування життя (інше, ніж передбачено класами 20, 21, 22, 23)	19
Страхування життя	Страхування життя до шлюбу та до народження дитини	20
Страхування життя	Інвестиційне страхування життя	21
Страхування життя	Безперервне страхування здоров'я	22
Страхування життя	Пенсійне страхування	23

Джерело [12].

Ринок добровільного страхування життя на комерційних засадах в Україні представлений наступними страховими компаніями та їх програмами (табл. 2.5-2.8) відповідно до класів страхування (див. табл. 2.4).

Компанія ARX LIFE конкретних програм щодо накопичувального страхування дітей не має.

В цілому, програми страхових компаній дозволяють страхувальнику обрати програму відповідно до своїх потреб за цим класом страхування.

Інвестиційне страхування вперше з'явилося в країнах з добре розвиненим фінансовим ринком – Великій Британії та США. Зараз фінансові продукти «Unit-linked» відіграють дуже важливу роль на страховому ринку багатьох європейських країн: у деяких країнах їхня частка перевищує 50% усього страхування життя [37; 38].

Інвестиційне страхування життя (ІСЖ) - це форма страхування, яка поєднує в собі елементи страхування життя та інвестицій. При ІСЖ сплачується премія, яка розподіляється на дві складові: страхову та накопичувальну частини [39; 40]. Страхова частина полягає у виплаті страхової суми у разі смерті застрахованої особи протягом терміну дії страхового поліса. Це означає, що у випадку смерті спадкоємці отримують виплату, яка може бути використана для фінансової підтримки родини, погашення заборгованості або будь-яких інших фінансових потреб. Накопичувальна частина ІСЖ включає інвестиційний аспект. Частина премії, яку сплачує страхувальник, використовується для

інвестування в різні фінансові інструменти, такі як акції, облігації або фонди. Страхувальник має можливість обрати тип інвестицій, які відповідають його фінансовим цілям та ризикам.

Таблиця 2.5

Огляд програм накопичувального страхування для дітей ТОП 5 страхових компаній, що працюють на ринку України відповідно до класу страхування 20

Страхова компанія	Напрямок страхування	Програми, що пропонуються
МЕТЛАЙФ	Накопичення капіталу для дитини на навчання та старту дорослого життя	Програма страхування PEAD (страхування на випадок дожиття до певного віку або на певний строк)
		Програма PEsingle (страхування на випадок дожиття до певного віку або на певний строк з можливістю сплати одноразової страхової премії)
TAS LIFE	Накопичення для дитини	Накопичення на освіту дитини та інші важливі події. Три валюти. Гнучкий графік внесення коштів. Вбудований страховий захист батьків. Фінансова підтримка сім'ї у разі отримання травми або хвороби дитини. Цілодобові консультації кваліфікованого педіатра. Податкові пільги від держави.
PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	Програма «ДИТИНА»	Програма «Дитина» допоможе накопичити певну грошову суму, з допомогою якої дитина зможе здобути якісну освіту, розпочати власний бізнес, придбати перше авто. Ці кошти стануть у нагоді при святкуванні повноліття Вашої дитини, будуть як знахідка при плануванні весілля, тощо.
	Програма «МАГІСТР»	Ця програма допоможе вашій родині цілеспрямовано накопичувати та зберігати гроші для втілення конкретної мети: отримання вашою дитиною якісної вищої освіти, у тому числі у престижних навчальних закладах за межами України.
УНІКА ЖИТТЯ	Накопичувальне страхування життя на користь дитини	Діти & Турбота
ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	ГРАВЕ Магістр	Програма «ГРАВЕ Магістр» допоможе накопичити необхідний капітал для отримання вищої освіти та надасть максимальний страховий захист Вашій дитині на випадок втрати годувальника. Ваша дитина за будь-яких обставин має можливість отримати бажану освіту.
	ЮНІОР Екстра (дитина віком 1 рік)	Дитина отримує захист на випадок втрати годувальника

Систематизовано авторами за даними офіційних сайтів страхових компаній

За відмінностями в умовах та можливостях ІСЖ розрізняють такі види:

1. Універсальне страхування життя (Universal Life Insurance): надає гнучкість у виборі премії та суми страхового покриття, а також можливість нарощування грошової вартості поліса.

2. Довічне страхування життя (Whole Life Insurance): забезпечує пожиттєве покриття, накопичування грошової вартості та можливість отримати дивіденди.

3. Індексоване страхування життя (Indexed Life Insurance): цей тип ІСЖ пов'язаний зі змінами індексу фондового ринку, наприклад, S&P 500. Накопичувальна частина страхової премії інвестується в фонд, або інші інструменти, що індексуються. Виплата залежить від процентного зростання індексу: якщо індекс зростає, страхувальник отримує більшу суму, а якщо падає - отримує мінімальну гарантовану суму.

4. Варіативне страхування життя (Variable Life Insurance): в цьому типі ІСЖ страхувальник може самостійно обрати, які інвестиційні фонди використовувати для накопичення коштів. Інвестиції залежатимуть від ринкових умов і можуть приносити як прибутки, так і збитки.

Договір інвестиційного страхування життя передбачає кілька опцій:

- безпосередньо страхування життя;
- створення накопичень;
- отримання інвестиційного доходу наприкінці строку договору (ця опція дає можливість клієнту вибрати найбільш відповідну стратегію і збільшити викупну суму. На відміну від класичного страхування життя, клієнт в кінці строку дії договору отримує не фіксовану суму, а ту суму, розмір якої залежить від результатів, які принесла обрана стратегія інвестування).

Відкрити накопичувальну програму unit-linked можна починаючи від 100\$ на місяць терміном від 10 років або від 200 \$ на місяць терміном від 5 років. Програму з одноразовим внеском можна відкрити починаючи від 10000\$. Починаючи з першого дня дії договору нараховується інвестиційний дохід. Крім того, з першого ж дня дії програми, життя клієнта застраховане, навіть якщо бажаний капітал ще не накопичено [38; 41; 42].

У 2018 р. на цей продукт припадало 73% обсягу європейського страхового ринку. Визнаним лідером є Великобританія [36, с. 136]. Незважаючи на широке поширення інвестиційного страхування в Європі і

США, в Україні поки що досить скептично ставляться до цього продукту. Це насамперед пов'язано з тим, що фондовий ринок в Україні не є розвинутим, що гальмує впровадження інвестиційного страхування життя [43].

Таблиця 2.6

Огляд програм інвестиційного страхування життя в страхових компаніях, що працюють на ринку України, відповідно до класу страхування 21

Страхова компанія	Напрямок страхування	Програми, що пропонуються
TAS LIFE	ТАС-Інвест	ТАС - Інвест - це інвестиційний продукт, аналог unit-linked в країнах Європи: Як правило, пропонує кілька стратегій інвестування. Не містить ризикових компонентів - тільки дожиття. Продукт переважно короткий - на термін від декількох до 5 років. Використовує більш ризикові інструменти або стратегії - в порівнянні з традиційними продуктами страхування життя. Більш прибутковий в порівнянні з традиційними продуктами страхування життя, але не гарантує прибутковості або навіть переносить збиток від інвестування на Клієнта.
УНІКА ЖИТТЯ	«Майбутнє & Захист Плюс» «Майбутнє & Захист Експрес»	Прибуткове вкладення заощаджень, регулярні виплати частини страхової суми (після закінчення перших 5 (або 10) років дії договору страхування, потім – кожні 5 років), можливість надійно вкласти гроші на 15-30 років (на відміну від банківських депозитів, термін яких зазвичай не перевищує 1,5-2 роки), збільшення накопичень на додаткові бонуси за рахунок частки інвестиційного доходу, отриманого від розміщення страхових резервів.
ФОРТЕ ЛАЙФ	“Forte Invest”	Спосіб інвестування коштів без ризику з одночасним страхуванням життя. 100% захист і примноження вашого капіталу; можливість накопичення коштів для дітей (освіта, весілля, старт-ап), можливість придбання полісу накопичувального страхування в зрілому віці.
ГРІНВУД ЛАЙФ ІНШУРАНС	“Rich Life”	це програма страхування, що надає можливість надійного довгострокового накопичення та інвестування коштів.

Систематизовано авторами за даними офіційних сайтів страхових компаній.

У існуючому на сьогоднішній день розумінні інвестиційного страхування життя найбільш зрозуміло представлений лише продукт компанії TAS LIFE «ТАС-Інвест». Програму страхування “Forte Invest” страхової компанії ФОРТЕ ЛАЙФ можна віднести і до класу страхування 20 (в продукті присутне

об'єднання двох класів страхування). Отже, інвестиційне страхування життя, як аналог unit-linked, на страховому ринку України майже не представлене.

Таблиця 2.7

Огляд програм безперервного страхування здоров'я в страхових компаніях, що працюють на ринку України відповідно до класу страхування 22

Страхова компанія	Напрямок страхування	Програми, що пропонуються
1	2	3
МЕТЛАЙФ	Захисти здоров'я сім'ї	Комплексний захист на випадок прикрих, але цілком ймовірних ситуацій в житті вашої родини: фінансова допомога у разі серйозної хвороби для дорослих, дітей; фінансова допомога у разі серйозної хвороби у жінок; фінансова допомога у зв'язку із настанням нещасного випадку для дорослих, дітей; фінансова допомога для компенсації медичних витрат для дорослих, дітей
PZU УКРАЇНА СТРАХУВА ННЯ ЖИТТЯ	Програми додаткового страхування	Додаткове страхування забезпечить додатковий страховий захист на випадок раптових подій, що впливають на життя, здоров'я та працездатність застрахованої особи (Смерть в результаті нещасного випадку. Встановлення інвалідності в результаті нещасного випадку (1,2 або 3 групи). Встановлення інвалідності з будь-якої причини (1 та 2 групи). Критичні захворювання (інфаркт, інсульт, рак та ін.). Травматичні ушкодження та/або функціональні розлади в результаті нещасного випадку. Звільнення від сплати страхових внесків за основним страхуванням (по смерті та інвалідності 1, 2 групи з будь-якої причини))
	Пакет «ТАЛІСМАН»	Забезпечити персональний страховий захист на всі випадки життя
	Програма «БЕЗПЕКА»	Програма «БЕЗПЕКА» забезпечує автовласнику захист від неприємних наслідків ДТП: у разі отримання травм або ушкоджень різного ступеня тяжкості, втрати працездатності, перебування в лікарні, а також захист родини автовласника у випадку його непередбачуваного відходу з життя.
УНІКА ЖИТТЯ	Додаткове страхування	Страхова виплата за договором додаткового страхування здійснюється на підставі висновку Медико-соціальної експертної комісії Міністерства охорони здоров'я України (Страхування від нещасного випадку, Страхування на випадок інвалідності I або II групи) або діагнозу, підтвердженого профільною лікувальною установою або лікарем-фахівцем (Страхування на випадок критичних захворювань).
КД-ЖИТТЯ	Критичні захворювання	Програма для забезпечення фінансового захисту і підтримки свого здоров'я в разі діагностування критичного захворювання

Продовження таблиці 2.7

1	2	3
КД-ЖИТТЯ	Акорд	Програма для забезпечення фінансового захисту і підтримки свого здоров'я в разі травматичного ушкодження, яке сталося в результаті нещасного випадку.
	Симфонія	Захист життя та здоров'я. Програма-конструктор: можливість відмовитися від будь-якого додаткового ризику. Ризик «Тілесні ушкодження» діє до 75 років. Ризик «Критичні захворювання» входить в пакет програм «Симфонія»
ARX LIFE	Страховання життя	допоможе вам потурбуватися про фінансову захищеність родини у випадку непоправного та вберегтися від наслідків нещасного випадку.
	Родинне коло програма страхування життя та від нещасних випадків для всієї родини	компенсувати витрати на одержання медичної допомоги та лікування травм, отриманих в результаті нещасного випадку чи критичної ситуації.
	Антивірус від ARX	Страховання на випадок госпіталізації з пневмонією будь-якого характеру (бактеріальна, атипова, вірусна, в тому числі викликана COVID-19) чи передчасного відходу з життя з будь-якої причини.

Систематизовано авторами за даними офіційних сайтів страхових компаній.

Програми добровільного безперервного страхування здоров'я за класом 22 представлені досить широко з детальним описом програм, що надає страхувальникам можливість вільного та обґрунтованого вибору.

Страховання додаткових пенсій також представлене низкою програм, але на сайтах більшості страхових компаній, які пропонують програми добровільного страхування додаткових пенсій, відсутній детальний і зрозумілий опис програми.

Страховальнику потрібно для ознайомлення з умовами програми відвідати безпосередньо офіс страхової компанії, та ще і не одної. У страхувальника відсутня можливість попередньо обрати програми, що його влаштовують, а вже після цього за деталями звернутися до офісу відповідної страхової компанії.

Огляд програм пенсійного страхування в страхових компаніях, що працюють на ринку України відповідно до класу страхування 23

Страхова компанія	Напрямок страхування	Програми, що пропонуються
МЕТЛАЙФ	Програма страхування Е - Страхування на випадок смерті або дожиття Програма страхування Е single - страхування на випадок смерті або дожиття з можливістю сплати одноразової страхової премії Програма страхування РЕАD - страхування на випадок дожиття до певного віку або на певний строк Програма РЕ single - страхування на випадок дожиття до певного віку або на певний строк з можливістю сплати одноразової страхової премії	рішення для альтернативного пенсійного забезпечення та накопичень до певної події
TAS LIFE	Пенсійне страхування	Оформлення пенсійної програми від СК «ТАС» дозволить створити додатковий власний пенсійний фонд, з якого отримуватимуть кошти після виходу на пенсію.
PZU УКРАЇНА СТРАХУВА ННЯ ЖИТТЯ	Програма страхування «РАНТЬЄ 10»	є програмою довічного страхування, яка може стати запорукою стабільного та гідного життя у похилому віці.
КД-ЖИТТЯ	ПРОГРАМА СТРАХУВАННЯ «БРАВО»	Пенсія – час можливостей
ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВА ННЯ ЖИТТЯ	ІНВЕСТ План	Програма, яка допоможе поступово, протягом тривалого часу накопичити достатній капітал для фінансового забезпечення майбутніх значних витрат або додаткової пенсії. Програма не передбачає підкріплення жодного тарифу додаткового страхування. Виплата гарантованої страхової суми разом із накопиченими резервами бонусів після закінчення дії договору.
	ІНВЕСТ План+	Програма, що передбачає сплату одноразової страхової премії (внеску) на початку дії договору страхування. Виплата гарантованої страхової суми разом із накопиченими резервами бонусів після закінчення дії договору.

Систематизовано автором за даними офіційних сайтів страхових компаній.

За період з 1993 по 2022 рік чисельність населення України скоротилася на 11076,8 тис. чол.

Сумна динаміка зміни чисельності населення України ілюструється наведеним нижче графіком (рисунок 2.3).

У нашій країні демографічні проблеми гостро виявили себе в 90-х роках минулого століття, коли через ряд економічних, політичних та соціальних потрясінь народжуваність населення почала знижуватися, а кількість пенсіонерів постійно зростає [43, с. 16].

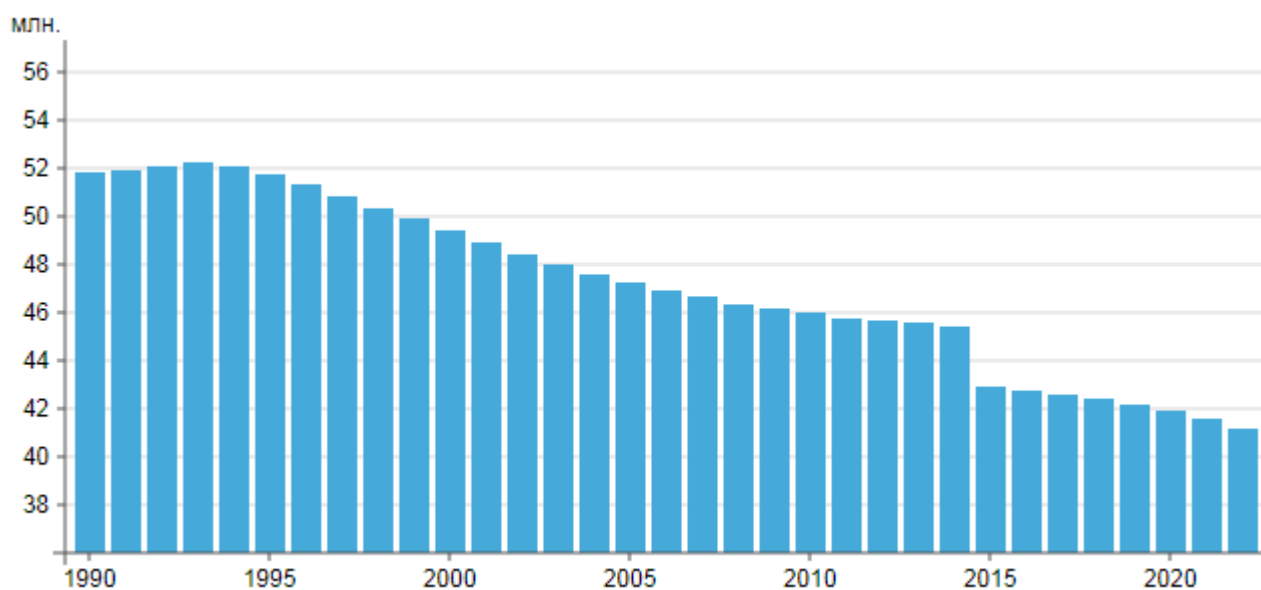

Рисунок 2.3 - Динаміка зміни чисельності населення України

Джерело [34].

Це підтверджується демографічними прогнозами до 2100 року відповідно до якого осіб похилого віку буде вдвічі або й утричі більше, ніж працездатного, а частка осіб у віці 65 років і старше становитиме 50 % або й більше [45; 46, с. 130].

Подібні висновки опублікував і Пенсійний фонд України з посиланням на дослідження Інституту Вашингтона, згідно якого в Україні до 2050 року кількість жінок пенсійного віку буде перевищувати кількість працюючих. Крім того, кількість дітей і молоді суттєво знизиться у порівнянні з показниками

2020 року. За станом на 2020 рік кількість дітей та молодих людей віком до 20 років до 2050 року скоротиться майже у два рази. Схожі прогнози вчені дають і за кількістю працездатного населення. А кількість пенсіонерів буде зростати [47].

Збільшення частки осіб похилого віку зумовлює відповідні вимоги до реформування сфери охорони здоров'я та соціального забезпечення. Логічним в цій ситуації виглядають і пошуки нових способів заощаджування на старість.

Одним із таких способів, що зарекомендував себе в більшості країн світу, є страхування життя, зокрема програми пенсійного страхування. Як показало дослідження страхові компанії, що працюють на ринку добровільного страхування життя України, здатні задовольнити попит на цей вид страхування. Страхування життя як можливість додаткового соціального забезпечення має значний потенціал в нашій країні. Але вплив низки негативних факторів, зокрема воєнна агресія, не розвинутий фондовий ринок гальмують розвиток даного сегменту страхового ринку і можливість розширення частки застрахованого населення нашої країни.

Особливість страхування життя визначається, в першу чергу, в поєднанні страхового захисту та накопичення, зберігання коштів.

За стандартними правилами страхування, настання страхового випадку через дію форс-мажорних обставин, таких як воєнні дії, є підставою для відмови у страхуванні [48; 49]. Національний банк, як регулятор на ринку страхових послуг, 27 лютого 2022 року рекомендував страховикам спростити процедуру врегулювання страхових випадків шляхом максимального застосовування засобів їх дистанційного врегулювання.

Національний банк України у березні 2022 року провів опитування, в якому взяли участь 119 страховиків із 145 зареєстрованих станом на 1 квітня 2022 року в Україні. Це 82% від загальної кількості страховиків, на які припадає 91% страхових премій зі страхування non-life та 100% страхових резервів зі страхування життя [50]. Найбільші страхові компанії України з початку російського вторгнення підтвердили чинність договорів страхування та

свої зобов'язання з відшкодування за страховими випадками, але із відповідними «воєнними застереженнями» (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9

Особливості дії договорів страхування під час воєнного стану

Дата	Зміни, пов'язані з воєнним станом
З 2014 року	договори страхування як правило не діють на території проведення бойових дій і на окупованих територіях України. Це означає, що жодні випадки (як спричинені бойовими діями, так і незалежні від них) не визнаються страховими, якщо відбулися в зоні бойових дій чи на непідконтрольній уряду території [4]
До 24 лютого 2022 року	для визначення відповідних територій страховики керувалися розпорядженням КМУ, яким затверджено перелік населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та перелік населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення
з 24 лютого 2022 року	такі «територіальні» винятки в договорах страхування є доволі суперечливими, оскільки бойові дії не є локалізованими, а чіткий нормативний перелік адміністративно-територіальних одиниць, на яких тривають бойові зіткнення, наразі відсутній
13 березня 2022 року	Постановою КМУ №269 [5] було внесено зміни до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. Ця постанова врегулює питання взяття на облік внутрішньо переміщених осіб та визначає перелік території, де проводяться бойові дії. До такого переліку, який формується Державною службою з надзвичайних ситуацій, належать: Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська області та місто Київ. Разом з тим, до чіткого нормативного визначення території проведення бойових дій (коли це стане можливим) питання дії договорів страхування на тих чи інших теренах може бути предметом спору зі страховиками

Систематизовано авторами на основі [48, 51, 52].

Таким чином, договори страхування життя є чинними незалежно від введення в Україні воєнного стану, зі стандартними форс-мажорними обмеженнями. Разом з тим робиться застереження про те, що прийняття рішення про покриття прийматиметься за кожним випадком індивідуально з урахуванням усіх обставин.

Враховуючи сумну статистику, яка додатково на сьогодні посилюється воєнним станом в країні, існує потреба в чітко визначених законодавчих умовах застосування страхування життя як додаткового способу соціального забезпечення. Можливо варто перейняти досвід розвинених країн де

страхування життя інтегроване в систему соціального захисту. Страхування життя спроможне забезпечити достатній життєвий рівень громадян пенсійного віку та якісний страховий захист працездатного населення.

2.2 Страхові послуги у разі нещасних випадків

Відповідно до Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві [53] *нещасний випадок* — обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків або в дорозі (на транспортному засобі підприємства чи за дорученням роботодавця), внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю, зокрема від одержання поранення, травми, у тому числі внаслідок тілесних ушкоджень, гострого професійного захворювання (отруєння) та інших отруєнь, одержання сонячного або теплового удару, опіку, обмороження, а також у разі утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою та іонізуючим випромінюванням, одержання інших ушкоджень внаслідок аварії, пожежі, стихійного лиха (землетрусу, зсуву, повені, урагану тощо), контакту з представниками тваринного та рослинного світу, які призвели до втрати працівником працездатності на один робочий день чи більше або до необхідності переведення його на іншу (легшу) роботу не менш як на один робочий день, зникнення тощо.

Події, що призвели до нещасного випадку поділяються на такі види (таблиця 2.10).

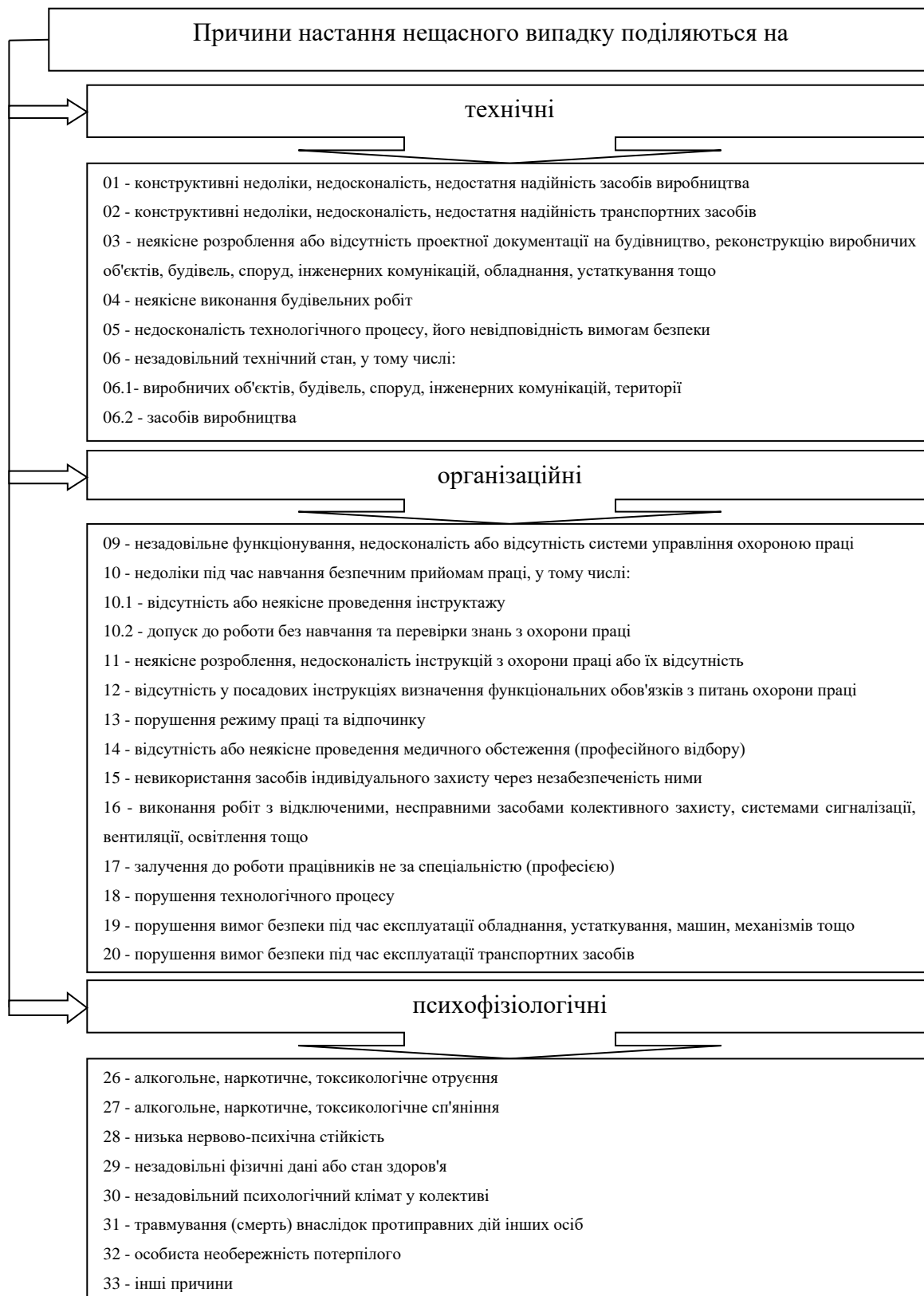
Обладнання, устаткування, машини, механізми, транспортні засоби, експлуатація яких призвела до настання нещасного випадку, також мають свою класифікацію.

Причини настання нещасних випадків поділяються на (рисунок 2.4).

Події, що призвели до нещасного випадку

Код класифікації	Характеристика події
01 - пригоди (події) на транспорті	01.1 - дорожньо-транспортна пригода на дорогах (шляхах) загального користування, у тому числі: 01.1.1 - наїзд транспортних засобів на потерпілого 01.2 - дорожньо-транспортна пригода на території підприємства, у тому числі: 01.2.1 - наїзд транспортних засобів на потерпілого 01.3 - авіаційна подія 01.4 - морська та річкова подія 01.5 - транспортна подія на залізничному транспорті
02 - падіння потерпілого, у тому числі:	02.1 - під час пересування 02.2 - з висоти 02.3 - в колодязь, ємність, яму тощо
03 - падіння, обрушення, обвалення предметів, матеріалів, породи, ґрунту тощо, у тому числі:	03.1 - обрушення, обвалення будівель, споруд та їх елементів 03.2 - обвалення та обрушення породи, ґрунту тощо 03.3 - падіння, зсув, перекидання технологічних транспортних засобів 03.4 - падіння устаткування (обладнання) або їх конструктивних елементів
04 - дія предметів та деталей, що рухаються, розлітаються, обертаються, у тому числі:	04.1 - дія рухомих і таких, що обертаються, деталей обладнання, машин і механізмів 04.2 - дія предметів, що розлітаються в результаті вибуху або руйнування при-ладів, посудин, які перебувають під тиском, у вакуумі
05 - ураження електричним струмом, у тому числі:	05.1 - у разі доторкання до ліній електропередачі та обірваних проводів 05.2 - у разі наближення на недопустиму відстань до струмоведучих частин, що перебувають під напругою 05.3 - у разі дії блискавки
06 - дія температур	06.1 - дія підвищених температур (крім пожежі) 06.2 - дія низьких температур (обмороження)
07 - дія шкідливих і токсичних речовин 08 - дія іонізуючого випромінювання 09 - показники важкості праці 10 - показники напруженості праці 11 - ушкодження внаслідок контакту з тваринами, комахами, іншими представниками фауни, а також флори 12 - утоплення 13 - асфіксія 14 - навмисне вбивство або травма, заподіяна іншою особою 15 - техногенна аварія 16 - стихійне лихо 17 - пожежа 18 - вибух 19 - самогубство 20 - зникнення працівника 21 - газодинамічне явище 22 - погіршення стану здоров'я 23 - інші види	

Джерело [53].

**Рисунок 2.4 - Причини настання нещасного випадку
(Розроблено авторами)**

Обов'язкове страхування від нещасних випадків є видом страхування, який захищає осіб від фінансових наслідків нещасних випадків, таких як травми або смерть, які можуть статися у повсякденному житті або на робочому місці. Це може включати виплати у разі травм, інвалідності або смерті, які можуть виникнути через аварії, нещасні випадки на роботі, під час спортивних змагань та інших ситуацій.

Зазвичай обов'язкове страхування від нещасних випадків встановлюється законодавством держави для певних категорій осіб або для всього населення. Вони можуть бути частиною соціальної програми, яка забезпечує захист громадян у разі нещасних випадків та надає їм фінансову підтримку.

Параметри обов'язкового страхування від нещасних випадків, такі як страхові покриття, ставки внесків та умови виплат, можуть варіюватися залежно від законодавства та політики кожної конкретної країни. У деяких випадках це страхування надається державними структурами або спеціалізованими страховими компаніями.

Обов'язкове страхування від нещасних випадків сприяє зменшенню фінансового ризику для осіб у разі нещасних подій, забезпечуючи їм певний рівень фінансового захисту та впевненості. Воно спрямоване на зменшення економічного впливу, який може виникнути через втрату працездатності або загибель годувальника родини.

Основні риси обов'язкового страхування від нещасних випадків наведено на рисунку 2.5.

Обов'язкове страхування від нещасних випадків є важливою складовою соціальної політики країни, оскільки воно допомагає забезпечити фінансовий захист громадян у випадках непередбачених подій, які можуть серйозно вплинути на їх життя та добробут.

Страхування від нещасних випадків в Україні регулюється спеціальним законодавством. Ключові нормативно-правовими актами, які визначають правила та умови обов'язкового страхування від нещасних випадків в Україні наведено в таблиці 2.11.

Ці закони та інші нормативно-правові акти встановлюють механізми страхування, обов'язковість страхування для певних категорій громадян, порядок виплат та інші важливі аспекти, які стосуються страхування від нещасних випадків в Україні.

Рисунок 2.5 - Основні риси обов'язкового страхування від нещасних випадків
(Розроблено авторами)

Законодавство України визначає категорії працівників, які підлягають обов'язковому державному соціальному страхуванню від нещасних випадків на виробництві та професійного захворювання.

Нормативно-правові акти, які визначають правила та умови обов'язкового страхування від нещасних випадків в Україні

Нормативно-правові акти	Коротка характеристика
Закон України «Про обов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання» [56]	визначає механізми і правила страхування від нещасних випадків на робочому місці та професійних захворювань. Він регулює відносини, пов'язані з забезпеченням працівників фінансовою компенсацією у разі травм або інших випадків на виробництві
Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [57]	визначає правила і умови страхування на випадок безробіття, включаючи виплати тим, хто втратив роботу без своєї вини
Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [58]	визначає загальну систему соціального пенсійного забезпечення, включаючи виплати у разі інвалідності та смерті
Кодекс законів про працю України [59]	містяться загальні норми, що регулюють трудові відносини, включаючи права та обов'язки сторін, включаючи правила страхування від нещасних випадків на робочому місці

Згідно з Законом України «Про обов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання» [56], підлягають обов'язковому страхуванню від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань особи, які працюють або займаються певною діяльністю, включаючи робітників, службовців та інших категорій працівників:

1. Робітники важкої та небезпечної промисловості: працівники, які працюють з важкими машинами, хімічними речовинами, високою температурою, електрикою тощо. Це можуть бути сталевари, металурги, хіміки, електрики та інші.

2. Робітники будівельного сектора: працівники, які займаються будівельними роботами, монтажем, демонтажем, роботами на висоті тощо. Це включає будівельників, монтажників, кранівників, електриків тощо.

3. Сільськогосподарські працівники: робітники, що працюють на полях, займаються обробкою ґрунту, вирощують рослини, ведуть худобу. Сільськогосподарська робота також може бути пов'язана з ризиком травм.

4. Робітники транспортного сектора: водії різних видів транспорту, які знаходяться в руху, часто стикаються з дорожньо-транспортними пригодами та нещасними випадками.

5. Працівники гірничо-видобувної промисловості: робітники, що займаються видобутком корисних копалин, працюють в гірничих виражах та шахтах, де існують значні ризики.

6. Медичний персонал: лікарі, медсестри та інший медичний персонал, які під час виконання своїх обов'язків можуть зазнати нещасних випадків.

7. Професії із зброєю та безпекою: поліцейські, солдати, охоронці, які працюють у високоризикових сферах.

8. Робітники у сфері екстремальних видів спорту: інструктори, атлети та спортсмени, які займаються екстремальними видами спорту, такими як лижний спорт, альпінізм, парашутний спорт тощо.

9. Робітники у сфері обробки матеріалів: це можуть бути металурги, деревообробники, хімічні робітники, які працюють з різними речовинами та обладнанням.

10. Робітники у сфері виробництва та обробки харчових продуктів: працівники, що займаються переробкою харчових продуктів, можуть також підпадати під це страхування через можливі ризики виробництва.

Розглянемо деякі види обов'язкового страхування детальніше.

Страхування від нещасних випадків *на транспорті* [54] є важливим видом страхування, який надає фінансовий захист особам, які користуються різними видами транспорту (автомобілі, мотоцикли, громадський транспорт,

авіатранспорт тощо) в разі травм, інвалідності або смерті в результаті нещасних випадків, що сталися під час відправлення, подорожі чи пересування.

Основні аспекти страхування від нещасних випадків на транспорті:

1) страховий поліс може включати покриття на виплати у разі травм, інвалідності або смерті, які сталися під час користування транспортом. Відшкодування може бути в межах визначеної суми страхування.

2) страхування може охоплювати різні види транспорту, включаючи автомобілі, мотоцикли, велосипеди, громадський транспорт, аеротранспорт та інші.

3) страхування може включати не тільки подорожі власним транспортом, але і використання громадського транспорту, також може включати подорожі за кордон.

4) зони покриття: можуть бути обмежені на певні території (наприклад, місто, країна) або можуть охоплювати подорожі на всій території країни та за її межами.

5) страхування може включати різні види ризиків, такі як аварії, ДТП, травми пасажирів, випадки при виході з транспорту та інші.

6) у випадку інвалідності через нещасний випадок, страховий поліс може передбачати різні рівні виплат в залежності від ступеня інвалідності.

Страхування від нещасних випадків на транспорті може бути додатковим видом страхування для осіб, які хочуть забезпечити себе та своїх пасажирів фінансовим захистом в разі негативних подій, які можуть виникнути під час переміщення.

Компенсація, передбачена страховим полісом від нещасних випадків на транспорті, може різнитися залежно від умов страхування, виду транспорту, ступеня травм та інших факторів.

Основні види компенсації, які можуть бути передбачені в такому страховому полісі, включають:

1. Виплата за травму: у разі травми, страховий поліс може передбачати одноразову виплату страхової суми, яка залежить від серйозності травми. Вона

може бути відсотком від страхової суми або визначеною фіксованою сумою. Наприклад, виплата за меншу травму може становити певний відсоток, а за серйозну травму - більшу суму.

2. Виплата за інвалідність: у випадку інвалідності внаслідок нещасного випадку, страховий поліс може передбачати виплату визначеної суми або виплати в розмірі відсотка від страхової суми. Ступінь інвалідності може вплинути на розмір компенсації.

3. Виплата за смерть: у випадку смерті внаслідок нещасного випадку, страховий поліс може передбачати виплату страхової суми родичам або спадкоємцям загиблого.

4. Медичні витрати: страховий поліс може покривати медичні витрати, пов'язані з лікуванням травми, яка сталася під час нещасного випадку. Це може включати госпіталізацію, операції, консультації лікарів тощо.

5. Допомога для родичів: деякі страхові поліси можуть передбачати допомогу для родичів загиблого або постраждалого, наприклад, на покриття похоронних витрат, допомогу при пожежі транспортного засобу та інше.

Важливо ретельно ознайомлюватися з умовами страхування та страховими полісами, щоб розуміти, яка компенсація конкретно передбачена для даного типу страхування від нещасних випадків на транспорті.

Обов'язкове страхування від нещасних випадків *медичних працівників* [56] може бути реалізоване у багатьох країнах для забезпечення фінансового захисту медичних фахівців, які ризикують своїм здоров'ям та безпекою під час виконання своїх професійних обов'язків. Це страхування може покривати витрати на лікування, інвалідність або смерть, які можуть статися через нещасні випадки під час медичної практики.

Такі види страхування можуть мати різні аспекти:

1. Медичні витрати: страховий поліс може покривати витрати на медичне лікування, які виникають у зв'язку з нещасним випадком, включаючи госпіталізацію, операції, ліки та інші медичні послуги.

2. Інвалідність: у випадку інвалідності через нещасний випадок, страховий поліс може передбачати виплату визначеної суми або виплати в розмірі відсотка від страхової суми. Ступінь інвалідності може вплинути на розмір компенсації.

3. Смерть: у разі смерті внаслідок нещасного випадку, страховий поліс може передбачати виплату страхової суми родичам або спадкоємцям загиблого медичного працівника.

4. Тривалість покриття: страховий поліс може мати обмежений термін дії, наприклад, рік, після чого потрібно оновлювати поліс.

5. Види ризиків: страховий поліс може включати різні види ризиків, які виникають у зв'язку з медичною практикою, наприклад, травми внаслідок роботи з медичним обладнанням чи взаємодії з пацієнтами.

6. Професійні ризики: оскільки медичні працівники можуть мати особливі ризики, пов'язані з їхньою професійною діяльністю, страховий поліс може бути спеціально розроблений для врахування цих ризиків.

Обов'язкове страхування від нещасних випадків *спортсменів* [56] є важливим для забезпечення фінансового захисту для спортсменів, які ризикують своїм здоров'ям та безпекою під час зайняття спортом. Це страхування може покривати різні види спорту, включаючи професійний та аматорський рівні, та забезпечувати компенсацію у випадку травм, інвалідності або інших негативних подій, пов'язаних із спортивною діяльністю.

Основні моменти обов'язкового страхування від нещасних випадків спортсменів:

1. Покриття травм: страховий поліс може передбачати покриття медичних витрат, пов'язаних з травмами, які виникають під час тренувань або змагань. Це може включати витрати на госпіталізацію, операції, фізіотерапію та інші медичні послуги.

2. Інвалідність: якщо спортсмен отримав інвалідність через нещасний випадок під час спортивної діяльності, страховий поліс може передбачати

виплату визначеної суми або виплати в розмірі відсотка від страхової суми. Розмір компенсації може залежати від ступеня інвалідності.

3. Смерть: у випадку смерті спортсмена внаслідок нещасного випадку під час спортивної діяльності, страховий поліс може передбачати виплату страхової суми родичам або спадкоємцям.

4. Види спорту: страховий поліс може покривати різні види спорту, включаючи контактні та екстремальні види, які можуть бути пов'язані з підвищеними ризиками травм.

5. Тривалість покриття: страховий поліс може мати обмежений термін дії, який визначає, на який період страховка надає покриття.

6. Рівні покриття: розмір компенсації може варіюватися в залежності від виду спорту, рівня ризику та інших факторів.

Добровільне страхування від нещасних випадків в Україні є формою страхування, де особа може самостійно вибирати страховий поліс з відповідними умовами та покриттям, яке надає фінансовий захист у разі нещасних випадків, травм або інвалідності, які можуть статися під час повсякденної діяльності або певних ризикових ситуаціях.

Ключові особливості добровільного страхування від нещасних випадків в Україні:

1. Вибір покриття: особа має можливість обрати страховий поліс з різними рівнями покриття, включаючи медичні витрати, інвалідність, смерть тощо.

2. Премії: страхова премія - це плата за страховий поліс. Вона зазвичай залежить від ризиків, обраного покриття, віку та інших факторів. Людина самостійно обирає поліс, який відповідає її можливостям та потребам.

3. Медичне покриття: добровільний страховий поліс може покривати медичні витрати, пов'язані з травмами, іншими нещасними випадками та їх наслідками. Це може включати витрати на консультації лікарів, госпіталізацію, медикаменти, процедури та інші послуги.

4. Інвалідність: у випадку інвалідності через нещасний випадок, страховий поліс може надавати виплату відповідно до умов полісу. Розмір виплати може бути залежний від ступеня інвалідності та обраного покриття.

5. Смерть: у разі смерті внаслідок нещасного випадку, страховий поліс може передбачати виплату страхової суми родичам або спадкоємцям.

6. Варіанти покриття: деякі страхові компанії можуть пропонувати спеціальні пакети для конкретних груп ризику, наприклад, для тих, хто займається екстремальними видами спорту або виконує роботи з підвищеним ризиком.

7. Термін дії полісу: добровільний страховий поліс може мати обмежений термін дії, наприклад, на один рік. Після закінчення терміну можна продовжити поліс за умови сплати нової страхової премії.

8. Обмеження та винятки: як і в будь-якому страховому полісі, існують можливі обмеження та винятки. Деякі види ризиків або певні ситуації можуть бути виключені з покриття через підвищений ризик.

9. Страхові компанії: на ринку добровільного страхування від нещасних випадків в Україні працює багато страхових компаній, які пропонують різні види полісів з різними умовами та покриттям.

Добровільне страхування від нещасних випадків дає можливість людям самостійно визначити, які ризики вони хочуть покрити та який рівень захисту від нещасних випадків їм потрібен.

Згідно з Законом України «Про страхування» [12], добровільне страхування у разі нещасних випадків здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком. Загальні умови і порядок здійснення такого страхування визначаються правилами страхування.

Страхові компанії, які отримали ліцензію на здійснення добровільного страхування у разі нещасних випадків при укладенні договорів, ураховують такі чинники:

– професію та умови роботи застрахованої особи. Різні професії по-різному небезпечні щодо ймовірності настання нещасних випадків. У правилах

страхування від нещасних випадків досить часто страхові компанії виділяють такі групи ризику професій: *перша група* (особи, які не залучені до промислового виробництва); *друга група* (особи, що зайняті у процесі виробництва – машинобудівельна, деревообробна, легка промисловості); *третья група* (працівники металургійної, нафтової та газової промисловості); *четверта група* – працівники галузей з підвищеним ступенем небезпеки (пожежники, працівники хімічного виробництва тощо);

– вік та стан здоров'я: як правило, вік застрахованої особи на день укладання договору страхування не повинен бути меншим 16 років, а на день закінчення не повинен перевищувати 60 років (у деяких компаніях 65 років). Якщо фізична особа вже була застрахована раніше, то договір страхування може бути укладено й у старшому віці (у більшості випадків 70-75 років);

– час і місце дії договору страхування, географічну територію дії договору страхування (кожен регіон має свої особливості, які враховуються страховими компаніями при наданні такої послуги), кількість одночасно застрахованих при колективному страхуванні.

Страхувальниками можуть бути фізичні та юридичні особи, а застрахованими – лише фізичні особи. Не можуть бути застрахованими особи, що визнані недієздатними в установленому порядку, інваліди I та непрацюючі інваліди II групи, а також тяжко хворі на психічні та нервові захворювання тощо.

У правилах страхування нещасний випадок тлумачиться як несподівана або непередбачувана та незалежна від волі застрахованої особи подія, що відбулась під час дії договору страхування і призвела до розладу ц здоров'я або смерті.

Страховими випадками за договором добровільного страхування у разі нещасних випадків є:

– тимчасова втрата застрахованою особою загальної працездатності внаслідок нещасного випадку;

- постійна втрата загальної працездатності (встановлення групи інвалідності) внаслідок нещасного випадку;
- смерть застрахованої особи внаслідок нещасного випадку.

Крім цього, при укладенні договору страхування може передбачатися й додаткова відповідальність страхової компанії перед страхувальником. Кожен страховик визначає свій перелік страхових випадків, обмежень і винятків, тому в одних компаніях він може бути ширшим, в інших – вузьким. При цьому дуже важливо, щоб це було визначено правилами добровільного страхування від нещасних випадків.

При поданні заяви на укладення договору страхувальник повинен надати інформацію, яку вимагає страховик щодо стану здоров'я кожної застрахованої особи.

Страхові тарифи залежать від групи ризику, до якої належить застрахована особа, та виду страхування, тобто повний страховий захист чи лише, наприклад, захист від нещасного випадку на виробництві. Тарифи встановлюються на основі актуарних розрахунків і в Україні коливаються у межах від 0,5 % до 5 %.

При укладенні короткострокових договорів (на строк менше 1 року) розмір страхового платежу та страхової суми за договором страхування визначається з урахуванням коефіцієнта короткостроковості залежно від строку дії договору страхування, У разі, коли договір страхування укладено на неповний місяць, страховий платіж сплачується як за повний місяць.

При настанні страхового випадку страховик зобов'язаний здійснити страхове відшкодування застрахованій особі або вигодонабувачеві відповідно до умов договору страхування. Загальна сума виплат з одного або кількох страхових випадків, що сталися в період дії договору страхування, не може перевищувати страхової суми, обумовленої в полісі. При настанні страхового випадку страхові компанії можуть пропонувати різні варіанти виплат страхового відшкодування, які обираються страхувальником при укладенні договору страхування від нещасних випадків.

Такими варіантами можуть бути:

- страхова виплата обчислюється як щодобова допомога за кожен день непрацездатності, із вихідними та святковими днями включно (у більшості компаній у розмірі 0,5–2 % від страхової суми залежно від тяжкості травми, а також не більше 50 днів непрацездатності за кожним страховим випадком);
- страхова виплата здійснюється за таблицею, що встановлює її розмір (у разі травмування застрахованої особи внаслідок нещасного випадку відшкодування проводиться у відсотковому відношенні відповідно до таблиці розмірів страхових виплат). Приклад такої таблиці наведено на рисунку 2.12;
- розмір страхової виплати визначається за узгодженістю сторін, що обумовлюється у додаткових умовах при укладенні договору.

6. СТРАХОВИЙ ВИПАДОК

6.1. Страховими випадками згідно цього Договору і Правил страхування є наступні події, які сталися внаслідок нещасного випадку, що мав місце під час дії Договору страхування, та підтверджені документами, виданими компетентними органами у встановленому законодавством порядку (медичними закладами, судом тощо):

6.1.1. Смерть Застрахованої особи внаслідок нещасного випадку – розмір виплати – 100% страхової суми;

6.1.2. Травматичні ушкодження організму Застрахованої особи внаслідок нещасного випадку згідно з таблицею страхових виплат - розмір страхової виплати у відсотковому розмірі від страхової суми згідно із зазначеними пропорціями у Додатку №1 до даної Пропозиції.

Ушкодження	Розмір виплати, %*	Ушкодження	Розмір виплати, %*
Ушкодження хребта та тазу	від 3% до 40%	Ушкодження органів зору	від 1% до 100%
Ушкодження кінцівок	від 1% до 100%	Ушкодження органів слуху та дихання	від 1% до 50%
Відмороження, термічні та хімічні опіки	від 1% до 45%	Ушкодження органів сечовидільної та статеві системи	від 1% до 60%
Ушкодження м'яких тканин тіла	від 3% до 25%	Ушкодження органів травлення	від 1% до 80%
Ушкодження нервової системи, черепно-мозкова травма	від 3% до 100%	Ушкодження органів серцево-судинної системи	від 5% до 25%

*розмір виплати в % від Страхової суми по Застрахованій особі

Рисунок 2.12 – Витяг з договору про страхування від нещасних випадків

При настанні стійкої втрати працездатності (інвалідності) розмір страхового відшкодування може становити:

- за I групу інвалідності – 100 % страхової суми;
- за II групу інвалідності – 75–80 % страхової суми;
- за III групу інвалідності – 50 % страхової суми.

Розмір страхового відшкодування за стійкої втрати працездатності (інвалідності) визначається відповідно до умов конкретного страхового полісу та умов договору. Варіанти розрахунку можуть відрізнятися залежно від страхової компанії, типу полісу та обраного рівня покриття, наприклад:

1) відсоток від страхової суми: зазвичай страхова компанія встановлює відсоток від загальної страхової суми, яка передбачена в полісі, яка виплачується у разі стійкої втрати працездатності. Наприклад, якщо страхова сума становить 100000 гривень, а відсоток для інвалідності - 70%, то виплата становитиме 70000 гривень.

2) ступінь інвалідності: розмір виплати може залежати від ступеня інвалідності. Страхові поліси можуть визначати різні рівні інвалідності, наприклад, повну, часткову, відсутню здатність до праці тощо. Кожному рівню може відповідати свій відсоток відшкодування.

3) внутрішні правила страхової компанії: кожна страхова компанія може мати свої власні внутрішні правила та методи розрахунку страхового відшкодування. Тому рекомендується завжди ознайомлюватися з деталями полісу та умовами компанії.

4) максимальні обмеження: в деяких полісах можуть бути встановлені максимальні обмеження на розмір виплати незалежно від страхової суми або відсотка. Наприклад, вказано, що максимальна виплата за стійку втрату працездатності складає 50000 гривень.

5) політика індексації: деякі страхові поліси можуть передбачати політику індексації, за якою розмір відшкодування може змінюватися відповідно до інфляції чи інших факторів.

У разі смерті або встановлення інвалідності страхувальнику після тимчасової втрати працездатності та отримання ним страхового відшкодування виплачується різниця між страховою сумою у разі смерті (чи страховим відшкодуванням у разі настання інвалідності) та вже отриманою страховою виплатою.

Про настання страхового випадку страхувальник (застрахована особа, вигодонабувач) письмово повідомляє страховика у визначений строк.

Для отримання страхового відшкодування застрахованою особою страховику подаються відповідні документи:

- заява про страхове відшкодування;
- документ, що посвідчує особистість;
- страховий поліс;
- а також ті документи, які підтверджують факт настання певного страхового випадку (тимчасової втрати працездатності, стійкої втрати працездатності, смерті застрахованої особи).

У страховому полісі подається перелік документів, необхідних для отримання страхового відшкодування при настанні конкретного страхового випадку.

Договір страхування у разі нещасних випадків не передбачає виплату страхової суми (чи її частини) за страхові події, які сталися внаслідок:

- професійних захворювань та захворювань, не пов'язаних з нещасним випадком;
- водіння застрахованою особою автомобіля або іншого транспортного засобу в нетверезому стані, під впливом наркотичних чи інших схожих засобів;
- скоєння або спроби скоєння застрахованою особою кримінального злочину;
- самогубства або спроби самогубства застрахованого;
- отруєння алкоголем або наркотичними засобами;
- надання застрахованою особою свідомо неправдивих відомостей про факт настання нещасного випадку;

– при невчасному повідомленні застрахованою особою (без поважних причин) про факт настання страхового випадку (у страховому полісі страхова компанія зазначає, протягом якого часу страхувальник має повідомити про факт настання нещасного випадку).

Якщо застрахована особа виїжджає на постійне місце проживання за межі України, то договір страхування у разі нещасних випадків припиняє свою дію.

Страховальнику можуть надаватися пільги, якщо ним укладався договір страхування не менше ніж на один рік, період дії якого закінчився, і котрий укладає новий договір на строк не менше одного року. Страховальник, за договором якого не було звернень за отриманням страхового відшкодування, одержує знижку із суми страхової премії. Крім цього, страхувальнику, який протягом 3-х років переукладає договір страхування безперервно, може бути наданий місячний пільговий строк для укладання нового договору. При цьому дія нового договору страхування починається з 00.00 годив дня, наступного за днем закінчення попереднього.

Страховальник – юридична особа укладає договір страхування у разі нещасних випадків у двох примірниках. До кожного договору додається список осіб, які приймаються на страхування, із зазначенням розміру страхової суми для кожної особи. Список засвідчується підписом керівника та печаткою. Один примірник договору страхування зберігається у страхувальника, інший – у страховика. За згодою між страхувальником і страховиком страховий поліс може видаватися кожній застрахованій особі.

Страховальнику – юридичній особі при укладенні колективного договору страхування від нещасних випадків може надаватися знижка при сплаті страхового платежу залежно від кількості застрахованих осіб. Крім цього, страхувальник – юридична особа має право вносити зміни у списки працюючих щодо осіб, яким не було здійснено відшкодування за страхові випадки.

Страхування дітей віком до 16 років може здійснюватися за спеціальним тарифом.

Порядок укладання договору, умови його припинення, права та обов'язки сторін не відрізняються від тих засад, що закріплені законодавством.

Отже, громадяни за власним бажанням можуть убезпечити себе від можливих матеріальних збитків, спричинених наслідками нещасного випадку. Таку послугу нині реалізують страхові компанії також через банківські установи вкладникам чи власникам кредитних карток.

2.3 Страхові послуги з медичного страхування

Медичне страхування - це вид страхування, який надає фінансовий захист людям у випадку медичних витрат або потреби у медичній допомозі. Основною метою медичного страхування є зменшення фінансового ризику, пов'язаного з медичними послугами.

В окремих наукових публікаціях медичне страхування трактується як форма соціального захисту населення в галузі охорони здоров'я, що виражається в гарантії оплати медичної допомоги у разі виникнення страхового випадку [60, с. 78].

Зазвичай власник полісу медичного страхування сплачує щомісячні або річні внески (премії) страховій компанії, а в разі потреби отримує компенсацію частини або всіх витрат на медичні послуги, які включені до обсягу покриття страхового полісу.

Медичне страхування може охоплювати різні види медичних послуг, включаючи лікарські консультації, госпіталізацію, операції, ліки, діагностичні процедури та інші медичні витрати.

Медичне страхування має різні механізми та форми організації (рисунки 2.13).

Підґрунтям *державного медичного страхування* є модель У. Беверіджа - це один із основних підходів до організації системи загального медичного страхування, який отримав свою назву від імені британського економіста і політика Вільяма Беверіджа.

Цей підхід був вперше впроваджений у Великій Британії після Другої світової війни і став базою для створення Національної служби охорони здоров'я Великої Британії (National Health Service, NHS).

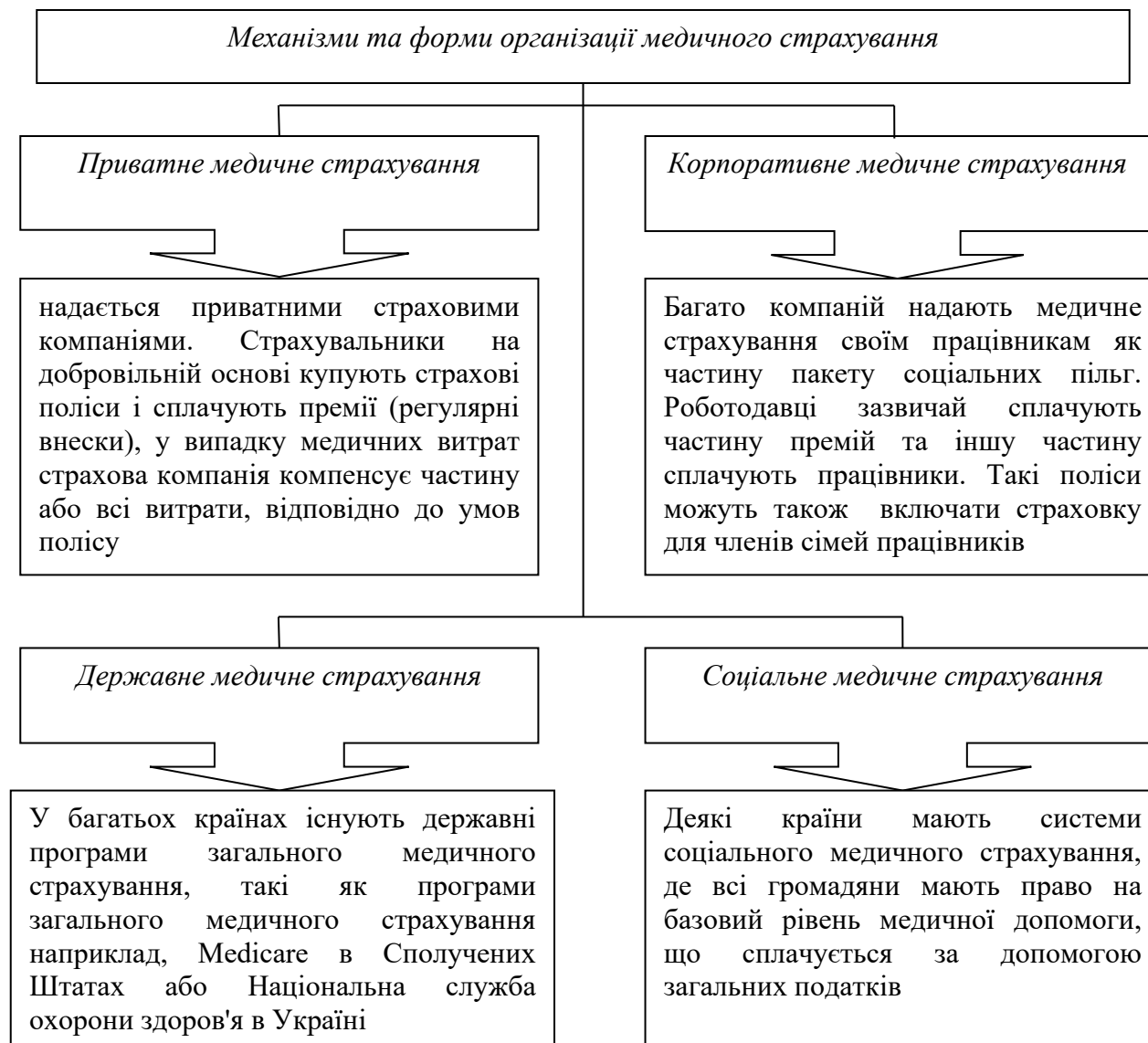

Рисунок 2.13 – Механізми та форми організації медичного страхування
 (Розроблено авторами)

Основні риси механізму У. Беверіджа включають наступне:

1) Універсальність: у цій системі кожен громадянин має право на медичну допомогу. Всі громадяни підпадають під обов'язкове загальне медичне страхування, незалежно від їхнього доходу або статусу.

2) Централізоване фінансування: у системі У. Беверіджа фінансування медичної допомоги здійснюється за рахунок загальних податків, які збираються державою. Це означає, що витрати на медичну допомогу розподіляються централізовано, і всі громадяни мають рівний доступ до послуг.

3) Державна власність та управління: медичні заклади, лікарі та інший медичний персонал у системі У. Беверіджа можуть бути державною власністю або під державним контролем. Це дозволяє забезпечити рівну якість медичної допомоги для всіх громадян.

4) Безкоштовна медична допомога: у рамках механізму У. Беверіджа медична допомога надається безкоштовно для пацієнтів. Громадяни не платять окремо за лікарські послуги, а витрати покриваються з державного бюджету.

5) Регуляція цін: держава може регулювати ціни на медичні послуги та ліки, щоб забезпечити доступність медичної допомоги для всіх громадян.

Механізм У. Беверіджа спрямований на забезпечення всіх громадян якісною та доступною медичною допомогою, не залежно від їхнього статусу або фінансового стану. Цей підхід зазвичай характеризує системи загального медичного страхування у Великій Британії та інших країнах, які взяли за основу модель Беверіджа [60, с. 78].

Підґрунтям *соціального медичного страхування* стала модель медичного страхування Бісмарка (також відома як система соціального страхування Бісмарка) - це інший тип організації системи медичного страхування, який був названий на честь німецького канцлера Отто фон Бісмарка, який впровадив цю модель в Німеччині в кінці 19 століття. Ця система стала однією з перших соціальних систем страхування в світі і вплинула на структуру медичного страхування в багатьох інших країнах.

Основні риси моделі медичного страхування Бісмарка включають наступне:

1) Соціальне страхування: медичне страхування в цій моделі базується на соціальних страхових фондах. Працівники та їхні роботодавці сплачують

обов'язкові страхові внески в ці фонди. Ці внески використовуються для фінансування медичних послуг.

2) Участь роботодавців і працівників: фінансування медичного страхування відбувається через спільні внески роботодавців і працівників. Зазвичай вони спільно сплачують певний відсоток від заробітної плати.

3) Обов'язковість: участь у системі страхування є обов'язковою для всіх працюючих громадян, які перебувають у віці активної працездатності.

4) Загальний доступ: усі громадяни мають право на медичну допомогу, коли це необхідно. Страхові фонди забезпечують загальний доступ до медичних послуг для всіх своїх учасників.

5) Приватні медичні заклади: в рамках цієї моделі медичні заклади можуть бути приватними, але вони зазвичай мають угоди з соціальними страховими фондами для надання послуг страхованим особам.

6) Конкуренція: у деяких випадках, особливо в країнах зі сполученням державного та приватного секторів охорони здоров'я, може існувати конкуренція між різними медичними закладами та страховими компаніями.

7) Покриття витрат на медичну допомогу: медичне страхування Бісмарка покриває витрати на медичні послуги, включаючи лікарські консультації, госпіталізацію, ліки та інші процедури.

Ця модель медичного страхування була важливим кроком у напрямку соціальної охорони здоров'я та забезпечення доступності медичної допомоги для широкого кола населення. Вона була впроваджена в багатьох країнах світу і стала основою для розвитку систем загального медичного страхування [61, с. 27].

Корпоративне медичне страхування - це вид медичного страхування, який компанії надають своїм співробітникам як частину компенсаційного пакету або соціальних пільг. Ця форма страхування спрямована на забезпечення медичної допомоги працівникам і, в деяких випадках, членам їхніх сімей.

Існує кілька різних моделей корпоративного медичного страхування, які компанії можуть використовувати для надання медичних послуг своїм співробітникам:

1) Модель оплати премій: у цій моделі компанія сплачує всі премії за страховий поліс для своїх співробітників. Співробітники можуть мати можливість розширити це покриття на членів їхніх сімей за власний рахунок. Це найбільш загальний підхід.

2) Самострахування: у цій моделі компанія сама фінансує медичне страхування своїх співробітників. Замість того, щоб платити страхові премії страховим компаніям, компанія сама витрачає кошти на медичну допомогу для своїх працівників. Вона також може укладати угоди зі страховими компаніями для адміністрування покриття.

3) Модель з рахунку витрат (HSA): у цій моделі компанія може встановити Спеціальний рахунок для витрат на охорону здоров'я (Health Savings Account, HSA) для своїх співробітників. Співробітники можуть внески до цього рахунку і використовувати їх для покриття медичних витрат.

4) Мережева модель: у цій моделі компанія може мати угоди зі спеціалізованими медичними мережами або клініками для надання медичних послуг своїм співробітникам. Це може допомогти контролювати витрати та забезпечити доступ до якісної медичної допомоги.

5) Телемедицина та мобільні додатки: компанії можуть надавати доступ до телемедицини та мобільних додатків для моніторингу здоров'я та консультацій з лікарем. Це може бути важливим для віддалених або мобільних робочих груп.

6) Модель «флексібіліті»: у цій моделі компанія надає співробітникам можливість вибору між різними страховими планами або компенсаційними опціями в межах встановленого бюджету.

7) Модель додаткових послуг: компанії можуть надавати додаткові послуги, такі як програми здоров'я та фітнесу для своїх співробітників. Це може включати безкоштовний доступ до спортивних клубів, психологічну підтримку,

курси з здорового харчування та інші ініціативи, спрямовані на підвищення загального здоров'я працівників.

8) Модель міжнародного покриття: компанії, які мають міжнародні філії або співробітників, які подорожують за кордон, можуть надавати міжнародне медичне страхування, яке покриває медичні послуги в різних країнах.

9) Модель пакетного покриття: компанії можуть надавати співробітникам пакети медичного страхування з різними рівнями покриття. Наприклад, стандартний пакет може включати базове страхування, а високий рівень може включати розширене покриття, таке як стоматологічне та зорове страхування.

10) Модель з фінансовим стимулюванням: деякі компанії можуть надавати фінансовий стимул для співробітників, які приймають активну участь у програмах здоров'я та профілактичних заходах. Це може включати премії або знижки на страхові премії.

Обираючи модель корпоративного медичного страхування, компанії зазвичай враховують потреби своїх співробітників, бюджет і бажану якість медичної допомоги. Метою корпоративного медичного страхування є підтримка здоров'я та добробуту працівників, підвищення їхньої продуктивності та задоволеності роботою.

Приватне медичне страхування (ПМС) надає можливість фізичним особам або сім'ям придбати додаткове медичне покриття поза загальним системами обов'язкового медичного страхування або корпоративними планами. Вартість та обсяги страхового покриття можуть значно відрізнятись в залежності від конкретного страховика і плану.

Ось деякі основні моделі приватного медичного страхування:

1) Особисте медичне страхування: у цій моделі індивіди або сім'ї можуть придбати страховий поліс для власного захисту. Вони сплачують премію в обрану страхову компанію, і цей поліс надає їм доступ до медичних послуг, які відповідають обсягу покриття.

2) Сімейне страхування: ця модель передбачає покриття для всіх членів сім'ї в одному страховому полісі. Сім'ї можуть вибирати плани, які покривають

як загальні медичні послуги, так і спеціалізовані послуги для дітей, дорослих та літніх осіб.

3) Страхування на конкретні події: окремі страхові плани спеціалізуються на покритті конкретних медичних подій або захворювань, таких як онкологія, серцеві захворювання, травми тощо. Це покриття може включати витрати на лікування та допомогу у випадку таких захворювань.

4) Страхування з вибором лікаря (PPO): модель PPO надає застрахованим особам більший вибір лікарів та медичних закладів. Вони можуть обирати лікарів за власним вибором, і покриття надається як для лікарів, які входять до мережі, так і для лікарів позамеревих.

5) Страхування з вибором місця отримання послуг (POS): модель POS поєднує риси НМО (Health Maintenance Organization) і PPO. Вона передбачає вибір лікаря зі списку провайдерів та вимагає реферального направлення від основного лікаря для спеціалізованих послуг.

6) Варіанти зі страхуванням на виїзді: ця модель страхування надає покриття для медичних витрат під час подорожей або перебування за кордоном. Вона може включати евакуацію в разі нещасних випадків або травм.

7) Міжнародне медичне страхування надає покриття для медичних послуг поза межами країни проживання. Це корисно для осіб, які подорожують або працюють за кордоном. Ця модель може включати екстрену медичну допомогу, страхування від нещасних випадків, евакуацію та інші послуги, які можуть бути необхідні під час міжнародних подорожей або роботи за кордоном.

8) Страхування на вагітність та пологи: існують страхові плани спеціалізуються на покритті витрат, пов'язаних із вагітністю, пологами та доглядом за немовлятами після народження.

9) Страхування зі спеціалізованими додатковими послугами: окремі страхові плани можуть включати спеціалізовані послуги, такі як стоматологічне страхування, зорове страхування, страхування від зубних поразок, а також послуги з реабілітації і фізіотерапії.

Кожна модель приватного медичного страхування має свої переваги і обмеження, і вибір залежить від особистих потреб, фінансових можливостей та життєвої ситуації. Перед придбанням страхового поліса важливо ретельно оцінити плани та умови страхового покриття, щоб забезпечити оптимальний захист для вашого здоров'я і бюджету.

Механізми медичного страхування можуть значно відрізнятися в залежності від країни та регіону, і їх метою є забезпечення фінансової безпеки та доступу до медичної допомоги для населення.

Медичне страхування в Україні надає можливість громадянам отримувати доступ до медичних послуг та забезпечити фінансовий захист у разі непередбачених медичних витрат.

Медичне страхування розподіляється за формами на обов'язкове і добровільне (рисунок 2.14).

Рисунок 2.14 – Форми медичного страхування

(Розроблено авторами)

Обов'язкове медичне страхування (ОСМС): ОСМС є обов'язковим для всіх громадян України та осіб, які перебувають на її території, незалежно від їхнього статусу. ОСМС фінансується за рахунок загального обов'язкового

страхового внеску, який сплачується заробітними платами. В рамках ОСМС громадяни мають право на отримання безкоштовної медичної допомоги у державних закладах охорони здоров'я.

Добровільне медичне страхування (ДМС): ДМС є добровільним страхуванням, яке надає можливість отримувати розширену медичну допомогу в приватних клініках і лікарнях. Поліс ДМС може покривати різні види медичних послуг, включаючи консультації лікарів, госпіталізацію, діагностичні процедури, стоматологічне обслуговування тощо. Вартість та обсяг покриття можуть різнитися від страховика до страховика.

Страхування від нещасних випадків (НСВ): Це страхування надає фінансовий захист у разі нещасних випадків, травм чи інших непередбачених подій, що можуть призвести до фізичного ушкодження. Воно може бути додатковим до ДМС або придбано окремо.

Страхування від онкологічних захворювань: окремі страхові компанії пропонують страхування, спеціалізоване на випадки онкологічних захворювань, що покриває витрати на лікування раку та пов'язану медичну допомогу.

Медична евакуація: існують страхові плани можуть включати послуги з медичної евакуації, особливо для тих, хто подорожує на віддалені території або регіони з обмеженим доступом до медичних послуг.

Медичний туризм: страхові компанії можуть надавати страхове покриття для іноземних пацієнтів, які приїжджають для отримання медичних послуг в Україні.

В таблицях 2.12 та 2.13 представлені ТОП страхові компанії на ринку добровільного медичного страхування у 2022 році та за 6 місяців 2023 року.

Як видно з таблиць, рейтинг страхових компаній за платежами та виплатами дещо змінився протягом 6 місяців 2023 року.

З 06 грудня 2022 року Рішенням Національного банку України №21/1629-рк тимчасово зупинено всі ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг у сфері страхування, у зв'язку з чим ПРИВАТНЕ

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «СТРАХОВА КОМПАНІЯ «АЛЬФА СТРАХУВАННЯ» втратило право: укладати договори (продовжувати строк діючих договорів) договори страхування та перестраховання; укладати договори (уносити зміни до діючих договорів), які мають як наслідок збільшення зобов'язань Страховика перед клієнтами, включаючи договори перестраховання.

Таблиця 2.12

Рейтинг страхових компаній з добровільного медичного страхування за 12 місяців 2022 року.

№	Страхова компанія	Платежі, тис.грн.	Виплати, тис.грн.
1	УНІКА	711 366	418 655
2	ПРОВІДНА	652 442	400 243
3	ІНГО	432 943	282 217
4	ARX	428 972	176 649
5	УСГ	317 919	168 326
6	АЛЬФА СТРАХУВАННЯ	260 126	192 718
7	ТАС СГ	224 114	103 218
8	УНІВЕРСАЛЬНА	191 981	78 879
9	КРАЇНА	168 376	117 620
10	ВУСО	168 202	75 056
11	PZU УКРАЇНА	137 906	65 194
12	КНЯЖА	103 205	49 259
13	КОЛОННЕЙД УКРАЇНА	96 178	38 182
14	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	88 364	36 219
15	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТРАХОВИЙ АЛЬЯНС	71 791	38 646
16	UPSK	69 716	23 017
17	ЄВРОІНС УКРАЇНА	51 226	34 667
18	ОБЕРІГ	40 407	3 627
19	ОМЕГА	36 227	23 652
20	ІНТЕРЕКСПРЕС	23 759	14 094
21	ПЕРША	17 346	7 867
22	ОРАНТА	16 667	3 207
23	ПРОСТО-СТРАХУВАННЯ	16 065	11 299
24	САЛАМАНДРА	11 428	6 954
25	УЛЬТРА АЛЬЯНС	7 898	1 086
	ВСЬОГО	4 344 624	2 370 548

Джерело [62].

В таблиці 2.14 зроблено огляд програм добровільного медичного страхування в страхових компаніях що входять до ТОП 10 у 2022 році.

У зв'язку з тим, що страховій компанії «АЛЬФА СТРАХУВАННЯ» тимчасово зупинено всі ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг у сфері страхування, на сайті відсутня інформація щодо програм добровільного медичного страхування в цій компанії.

Таблиця 2.13

Рейтинг страхових компаній з добровільного медичного страхування за 1 півріччя 2023 року.

№	Страхова компанія	Премії, тис.грн.	Виплати, тис.грн.
1	УНІКА	604 635	266 772
2	ІНГО	395 019	222 986
3	UNIVERSALNA	345 092	82 685
4	ARX	332 630	122 231
5	ВУСО	197 212	102 721
6	УСГ	174 720	118 681
7	ТАС СГ	134 630	60 841
8	PZU УКРАЇНА	104 952	54 527
9	КРАЇНА	69 000	44 647
10	КНЯЖА	68 730	38 250
11	КОЛОННЕЙД УКРАЇНА	60 504	24 843
12	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТРАХОВИЙ АЛЬЯНС	57 218	23 749
13	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	55 071	35 519
14	ЄВРОІНС УКРАЇНА	51 599	22 183
15	UPSK	35 493	10 651
16	ОБЕРІГ	21 416	159
17	ПЕРША	13 495	5 623
18	ОРАНТА	10 776	1 704
19	УЛЬТРА АЛЬЯНС	9 251	3 965
20	БРОКБІЗНЕС	6 660	2 777
21	ЕКСПРЕС СТРАХУВАННЯ	5 327	3 343
22	САЛАМАНДРА	4 011	3 597
23	ГРАВЕ УКРАЇНА	2 253	1 185
24	ЕТАЛОН	1 848	2 613
25	АЛЬФА-ГАРАНТ	1 052	490
.	ВСЬОГО	2 762 595	1 256 742

Джерело [63].

А на сайті компанії USG знайдено лише інформацію щодо компенсації витрат на медичну допомогу в результаті нещасного випадку. Тому для огляду програм добровільного медичного страхування взято 5 з перших 10 страхових компаній.

Таблиця 2.14

*Огляд програм добровільного медичного страхування, що надаються
страховими компаніями в Україні*

Показник/ Страхова компанія	Уніка	Провідна	Інго	ARX	TAC CF
1	2	3	4	5	6
Кількість програм	3 Стандарт, Класика, Престиж	20 програм	3 Легкий, Оптимальний, Преміальний	3 BRONZE SILVER GOLD	Повний мед захист (3 програми); TAC –Територія здоров'я (4 програми); TAS - Doctor» (4 програми)
Види послуг, що надаються:					
Швидка та або невідкладна допомога		+	+	+ до 5 разів на рік	+
Планова стаціонарна хірургія/допомога	+	+	+		+
Екстрена стоматологія	+	+			+
Планова стоматологія		+			+
Екстрена госпіталізація	+		+	+	+
Медикаментозна допомога	+	+	+		+
Амбулаторно-поліклінічне лікування	+	+	+		+
Фізіотерапія			+		+
Медичний консьерж				+	+
Дистанційні консультації лікаря				+	+
ПЛР-тести за наявності медичних показів до госпіталізації				+	+
Консультації лікаря в поліклініці (застосовується франшиза)				+	+
Лабораторні дослідження (застосовується франшиза)				+	+

Продовження таблиці 2.14

1	2	3	4	5	6
Малі інструментальні дослідження, крім КТ/МРТ, досліджень з анестезією та контрастом (застосовується франшиза)				+	+
Профілактичні і оздоровчі процедури		+			+
Супровід вагітності і пологів		+			+
Медичне обслуговування дітей		+			+
Корекція зору		+			+
КТ, МРТ, в межах страхової суми					+
Вік застрахованих осіб	0-65	0-65	0-65	0-65	0-64
Територія покриття	Україна	Україна або, за бажанням Страховальника, увесь світ	Україна	Україна	Україна
Строк дії договору	1 рік	1 рік	1 рік	1 рік	1 рік
Розмір страхової суми, грн	75000-175000	від 10 500,00 тис. грн. до 250 000,00 тис. грн.	150000-210000	100000-500000	Від 50000 до 120000 грн Від 150000 до 300000 євро
Вартість полісу, грн	Від 43 до 76 грн на день	розраховується індивідуально та варіюється в залежності від параметрів страхування, які запитує клієнт	Від 45 грн на день	Від 1080 грн до 6096 грн	Від 300 до 13000 грн Від 30 до 532 євро

Складено авторами за даними офіційних сайтів страхових компаній.

Як видно з таблиці, найбільш широкий спектр послуг та покриття надає ТАС СГ.

Медичне страхування є важливою сферою соціальної інфраструктури промислово розвиненої країни та базовою моделлю розвитку охорони здоров'я. Це дає змогу раціонально використовувати медичні ресурси, одночасно покращуючи якість цих послуг та пропозицію населення. Основними учасниками цього процесу є страхові компанії, що пропонують певні послуги, страховики (фізичні та юридичні особи), страхові посередники, гуманітарні компанії та медичні установи. Світова практика стверджує, що обов'язкове медичне страхування розглядається як основа страхової медицини. Внутрішній ринок послуг медичного страхування, а отже, і страховий ринок в цілому, розвивається [64, с. 37].

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрийте сутність категорії «особисте страхування». Які інтереси учасників цих страхових відносин воно поєднує?
2. Дайте визначення категорії «страхування життя». Охарактеризуйте причини, що впливають на рівень розвитку страхування життя в Україні.
3. Дослідіть, яким категоріям населення корисне страхування життя і в яких життєвих ситуаціях.
4. Наведіть приклади країн, в яких страхування життя інтегроване в систему соціального захисту.
5. Надайте обгрунтовані приклади використання страхування життя як додаткового соціального забезпечення.
6. Розкрийте сутність категорії «інвестиційне страхування життя». Наведіть приклади та охарактеризуйте страхові послуги з даного виду страхування в Україні та в інших країнах.
7. Дайте визначення поняття «нещасний випадок». Розкрийте на які види поділяються події, що призвели до нещасного випадку.
8. Охарактеризуйте основні причини настання нещасних випадків.

9. Дайте визначення поняття «обов'язкове страхування від нещасних випадків». Охарактеризуйте його основні риси.

10. Які основні види компенсацій передбачені при обов'язковому страхуванні від нещасних випадків.

11. Розкрийте сутність категорії «медичне страхування». Які види медичних послуг воно охоплює.

12. Охарактеризуйте механізми та форми організації медичного страхування.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ

1. Особисте страхування може здійснюватися:

- а) в добровільній формі;
- б) в обов'язковій формі;
- в) вірні відповіді а) та б);
- г) не має вірної відповіді.

2. Основні причини, які впливають на рівень розвитку страхування життя в Україні:

- а) низька фінансова грамотність населення;
- б) відсутність у переважної більшості населення довіри до страхових компаній;
- в) недостатність належного законодавчого регулювання в галузі страхування;
- г) всі відповіді вірні.

3. Обов'язкове державне соціальне страхування в Україні передбачає:

- а) соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, соціальне страхування на випадок безробіття;
- б) соціальне страхування на випадок безробіття;

- в) соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві;
- г) соціальне страхування від професійних захворювань, а також соціальне страхування на випадок безробіття.

4. Інвестиційне страхування життя це:

- а) форма страхування, яка пов'язана з інвестиційною активністю страхувальника та його інвестиційними ризиками;
- б) форма страхування, яка поєднує в собі елементи страхування життя та інвестицій;
- в) форма страхування, яка поєднує в собі елементи страхування життя та медичне страхування;
- г) не має вірної відповіді.

5. За відмінностями в умовах та можливостях інвестиційного страхування життя розрізняють такі його види:

- а) універсальне страхування життя, створення накопичень, індексоване страхування життя;
- б) універсальне страхування життя, довічне страхування життя, індексоване страхування життя, варіативне страхування життя;
- в) отримання інвестиційного доходу наприкінці строку договору, безпосередньо страхування життя, варіативне страхування життя;
- г) довічне страхування життя, створення накопичень, індексоване страхування життя.

6. Нещасний випадок це:

- а) обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків або в дорозі, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю;

б) обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися в дорозі, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настання смерті;

в) обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків;

г) обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи домашнього середовища, що сталися в момент знаходження робітника вдома.

7. Причинами настання нещасного випадку можуть бути:

а) технічні, організаційні, інші;

б) технічні, психофізіологічні, інші;

в) технічні, організаційні, психофізіологічні, інші;

г) технічні, організаційні, психофізіологічні.

8. Обов'язкове страхування від нещасних випадків є видом страхування:

а) який поєднує в собі елементи страхування життя та здоров'я;

б) яка поєднує в собі елементи страхування життя та інвестицій;

в) який захищає осіб від фінансових наслідків нещасних випадків, таких як травми або смерть, які можуть статися у повсякденному житті або на робочому місці;

г) який захищає осіб від фінансових наслідків нещасних випадків, таких як травми або смерть, які можуть статися у повсякденному житті.

9. Основні риси обов'язкового страхування від нещасних випадків:

а) обов'язковість, адміністрування програми обов'язкового страхування від нещасних випадків;

б) покриття, профілактика та безпека, обов'язковість;

в) профілактика та безпека, адміністрування програми обов'язкового страхування від нещасних випадків, покриття;

г) адміністрування програми обов'язкового страхування від нещасних випадків, профілактика та безпека, покриття, обов'язковість.

10. Добровільне страхування від нещасних випадків в Україні є:

а) формою страхування фінансових наслідків нещасних випадків, таких як травми або смерть, які можуть статися у повсякденному житті або на робочому місці;

б) формою страхування фінансових наслідків нещасних випадків, які сталися під час проведення масових заходів;

в) формою страхування, де особа може самостійно вибирати страховий поліс з відповідними умовами та покриттям, яке надає фінансовий захист у разі нещасних випадків, травм або інвалідності, які можуть статися під час повсякденної діяльності або певних ризикових ситуаціях;

г) всі відповіді вірні.

11. Медичне страхування - це вид страхування:

а) який надає фінансовий захист людям у випадку медичних витрат або потреби у медичній допомозі;

б) який захищає осіб від фінансових наслідків нещасних випадків, таких як травми або смерть, які можуть статися у повсякденному житті або на робочому місці;

в) який надає фінансовий захист у разі нещасних випадків, травм або інвалідності;

г) не має вірної відповіді.

12. Медичне страхування може охоплювати такі види медичних послуг:

а) лікарські консультації, госпіталізацію, операції, ліки, діагностичні процедури;

- б) лікарські консультації, госпіталізацію, діагностичні процедури;
- в) лікарські консультації, операції, ліки, діагностичні процедури;
- г) лікарські консультації, госпіталізацію, операції, діагностичні процедури.

13. Медичне страхування має наступні механізми та форми організації:

- а) приватне медичне страхування;
- б) державне медичне страхування;
- в) корпоративне медичне страхування;
- г) всі відповіді вірні.

14. Підґрунтям державного медичного страхування є модель:

- а) У. Беверіджа;
- б) Отто фон Бісмарка;
- в) К. Маркса;
- г) Р.Рейгана.

15. Підґрунтям соціального медичного страхування стала модель медичного страхування:

- а) У. Беверіджа;
- б) Отто фон Бісмарка;
- в) К. Маркса;
- г) Р.Рейгана.

16. Корпоративне медичне страхування:

а) надає можливість фізичним особам або сім'ям придбати додаткове медичне покриття поза загальним системами обов'язкового медичного страхування або корпоративними планами;

б) це вид медичного страхування, який базується на соціальних страхових фондах;

в) це вид медичного страхування, який компанії надають своїм співробітникам як частину компенсаційного пакету або соціальних пільг;

г) це вид медичного страхування, при якому медична допомога надається безкоштовно для пацієнтів.

17. Медичне страхування розподіляється за формами на:

а) обов'язкове і добровільне;

б) обов'язкове і інвестиційне;

в) добровільне і інвестиційне;

г) приватне і корпоративне.

18. Обов'язкове медичне страхування (ОСМС):

а) ОСМС є обов'язковим для всіх громадян України та осіб, які перебувають на її території, незалежно від їхнього статусу;

б) ОСМС фінансується за рахунок загального обов'язкового страхового внеску, який сплачується заробітними платами;

в) в рамках ОСМС громадяни мають право на отримання безкоштовної медичної допомоги у державних закладах охорони здоров'я;

г) всі відповіді вірні.

19. Добровільне медичне страхування (ДМС):

а) ДМС є добровільним страхуванням, яке надає можливість отримувати розширену медичну допомогу в приватних клініках і лікарнях;

б) ДМС фінансується за рахунок загального обов'язкового страхового внеску, який сплачується заробітними платами;

в) поліс ДМС може покривати різні види медичних послуг, включаючи консультації лікарів, госпіталізацію, діагностичні процедури, стоматологічне обслуговування;

г) вірні відповіді а) та в).

20. Добровільне медичне страхування може додатково включати такі спеціалізовані випадки:

а) консультації лікарів, госпіталізацію, діагностичні процедури, стоматологічне обслуговування, страхування від онкологічних захворювань;

б) страхування від онкологічних захворювань, медична евакуація, медичний туризм, госпіталізацію;

в) страхування від онкологічних захворювань, медична евакуація, медичний туризм;

г) всі відповіді вірні.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Науково-практичні та дослідницькі завдання.

Завдання 1. Дайте характеристику наступним видам страхування життя: страхування на дожиття застрахованої особи до зазначеного в договорі віку з одноразовою виплатою капіталу; страхування життя на випадок смерті; змішане страхування життя; страхування дітей до вступу до шлюбу; страхування життя з виплатою ануїтету; довгострокове страхування життя працівників підприємств установ за рахунок коштів роботодавців; страхування життя позичальника кредиту. Заповніть таблицю.

Таблиця

Характеристика видів страхування життя

Види страхування життя	Характеристика
страхування на дожиття застрахованої особи до зазначеного в договорі віку з одноразовою виплатою капіталу	
страхування життя на випадок смерті	
змішане страхування життя	
страхування дітей до вступу до шлюбу	
страхування життя з виплатою ануїтету	
довгострокове страхування життя працівників підприємств установ за рахунок коштів роботодавців	
страхування життя позичальника кредиту	

Завдання 2 (для роботи в команді). За даними аналізу страхових продуктів зі страхування життя відповідної страхової компанії скласти наступну таблицю. Обґрунтуйте, які страхові продукти потрібні для захисту Вас особисто, або вашої родини.

Таблиця

Аналіз страхових продуктів

Деталі страхування	Страховий продукт		
	Назва продукту 1	Назва продукту n
Мета програми (фінансова підтримка, накопичення доходу, отримання додаткового доходу та інше)			
Страхові випадки (перелік можливих страхових випадків)			
Термін дії договору (років)			
Мінімальний розмір страхових внесків (періодичність, сума)			
Страховий тариф (розмір, від чого залежить)			
Особливі умови (валюта страхування, можливість отримання додаткового доходу, нарахування бонусів та інше)			

Страхові компанії: МЕТЛАЙФ, УНІКА ЖИТТЯ, ARX LIFE, PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ, ТАС, ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ, АСКА-ЖИТТЯ, КД-ЖИТТЯ, ГРІНВУД ЛАЙФ ІНШУРАНС, ФОРТЕ ЛАЙФ (студенти поділяються на групи по 3-5 студентів в кожній, шляхом жеребкування обирається страхова компанія, висновки формуються загальні по страховій компанії і особисті відповідно до поставленої задачі).

Завдання 3 (для роботи в команді). Проаналізувати наявність та умови відкриття депозитного пенсійного рахунку в банках України (таблиця).

Таблиця

Наявність та умови відкриття пенсійного депозитного рахунку

Назва банку	Наявність продукту «пенсійний депозитний рахунок»	Ключові умови відкриття	Можливість дострокового зняття (які санкції при цьому застосовуються)	Відсоток доходу за даними видом продукту
Ukrsibbank				
Райффайзен Банк Аваль				
ІНГ Банк Україна				
Сітібанк				
Ідея Банк				
Креді Агріколь Банк				
ПроКредит Банк				
Приватбанк				
ОТП Банк				
ПУМБ				
УкрЕксІмБанк				
Укргазбанк				
Кредобанк				
Альфа-Банк				
Правекс Банк				
Ощадбанк				
Універсал Банк				
А-Банк				
Сбербанк				
ТасКомБанк				
МТБ Банк				
Банк Восток				
Банк Кредит Дніпро				
Банк Південний				
Індустріалбанк				
Банк Інвестицій та Заощаджень				
Банк Глобус				
Промінвестбанк				
Мегабанк				

Перелік банків може бути оновленим у відповідності до останніх змін на банківському ринку.

Обґрунтуйте ваше рішення відкриття пенсійного депозитного рахунку в обраному Вами банку (*студенти поділяються на групи по 3-5 студентів в кожній, обирають 5 банків на кожну команду, висновки формуються загальні по групі банків, отриманих командою, а також особисті відповідно до поставленої задачі*).

Завдання 4 (*для роботи в команді*). Порівняти топ-10 відкритих недержавних пенсійних фондів за показниками діяльності (таблиця 4.1) та умовами участі (таблиця 4.2).

Таблиця 4.1

Показники діяльності НПФ

Назва НПФ	Активи, грн	Сума пенсійних виплат, грн	Кількість учасників, осіб
Емерит-Україна			
Приват Фонд			
ОТП Пенсія			
Фармацевтичний			
Династія			
Всі			
Україна			
Соціальний стандарт			
Український пенсійний фонд			
Соціальна перспектива			

Таблиця 4.2

Умови участі у НПФУ

Назва НПФ	Як стати учасником	Умови участі
Емерит-Україна		
Приват Фонд		
ОТП Пенсія		
Фармацевтичний		
Династія		
Всі		
Україна		
Соціальний стандарт		
Український пенсійний фонд		
Соціальна перспектива		

Зробити висновки щодо стану розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні (*студенти поділяються на групи по 3-5 студентів в кожній і виконують поставлену задачу. Презентують свої результати, шляхом дискусії формуються загальні висновки щодо розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні*).

Завдання 5. Необхідно пов'язати поняття, наведені нижче, з їх характеристикою. Для цього в таблиці проставити ліворуч від номеру відповідну літеру.

Поняття	Характеристика
__1. Страхування життя за своєю суттю має на меті	А. це форма страхування, яка поєднує в собі елементи страхування життя та інвестицій. При ІСЖ сплачується премія, яка розподіляється на дві складові: страхову та накопичувальну частини
__2. Обов'язкове державне соціальне страхування в Україні передбачає	Б. надає гнучкість у виборі премії та суми страхового покриття, а також можливість нарощування грошової вартості поліса
__3. Інвестиційне страхування життя (ІСЖ)	В. забезпечує по життєве покриття, накопичування грошової вартості та можливість отримати дивіденди
__4. Універсальне страхування життя як підвид ІСЖ	Г. додатковий захист родини і підтримку її фінансового та соціального благополуччя у випадку втрати основного доходу годувальника.
__5. Довічне страхування життя як підвид ІСЖ	Д. соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, а також соціальне страхування на випадок безробіття
__6. Нещасний випадок	Е. це вид страхування, який надає фінансовий захист людям у випадку медичних витрат або потреби у медичній допомозі. Основною метою медичного страхування є зменшення фінансового ризику, пов'язаного з медичними послугами
__7. Добровільне страхування від нещасних випадків в Україні	Є. обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків або в дорозі (на транспортному засобі підприємства чи за дорученням роботодавця), внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю
__8. Медичне страхування	Ж. медичне страхування в цій моделі базується на соціальних страхових фондах. Працівники та їхні роботодавці сплачують обов'язкові страхові внески в ці фонди. Ці внески використовуються для фінансування медичних послуг.
__9. Соціальне страхування	З. є формою страхування, де особа може самостійно вибирати страховий поліс з відповідними умовами та покриттям, яке надає фінансовий захист у разі нещасних випадків, травм або інвалідності, які можуть статися під час повсякденної діяльності або певних ризикових ситуаціях

Практичні задачі

Задача 1. Розробіть страхові тарифи з добровільного страхування туристів від нещасних випадків. За даними статистики кожний рік за туристичними путівками відпочиває близько 1200 тис. чоловік. У середньому за рік травмується 66 чол. Відношення середньої передбачуваної виплати до середньої очікуваної страхової суми становить 0,2. Передбачається, що страхуванням буде охоплено 20 % туристів, причому коефіцієнт відставання береться за 0,8. Розрахуйте нетто-ставку.

Задача 2. Розрахувати величину одноразового страхового внеску для особи у віці 44 роки, яка уклала договір страхування на дожиття терміном на 5 років на суму 5000 грн. Норма прибутковості 2%.

Задача 3. Розрахувати величину одноразового страхового внеску (нетто-ставку) на випадок смерті для особи у віці 31 рік, яка уклала договір на 4 роки на 7000 грн. Норма прибутковості 9%.

Задача 4. Розрахувати величину одноразового страхового внеску (нетто-ставку) при змішаному страхуванні життя терміном на 10 років на суму 10000 грн для особи 20 років. Норма прибутковості 4%.

Задача 5. Розрахувати річну нетто-ставку при змішаному страхуванні життя терміном на 5 років на суму 5000 грн для особи 50 років. Норма прибутковості 10%. Страховий внесок вноситься наприкінці кожного року.

Задача 6. Розрахувати тарифну ставку з добровільного медичного страхування за програмою «Стаціонарна допомога» за такими профілями відділень (таблиця).

Рівень госпіталізації

№ з/п	Найменування профілю відділення (ліжок)	Ймовірність (1 -P)	Середня тривалість однієї госпіталізації
1	Нефрологічні (т)	0,995395833	13,1
2	Гематологічні	0,998241493	14,5
3	Алергологічні	0,999629985	20,3
4	Терапевтичні	0,99917516	10,6
5	Травматологічні	0,998596872	20,4
6	Ортопедичні	0,999493013	14,6

Середня вартість 1 ліжко-дня госпіталізації дорівнює 600 грн. За даними табл. розрахувати допоміжні дані: середнє число днів госпіталізації, ліжко-дні; збитковість страхової суми. Максимальна тривалість лікування – 21 ліжко-день. Навантаження в тарифній ставці складає 19%. Показник гарантії безпеки приймається в розмірі 0,84%

Показник гарантії безпеки

γ	0,84	0,9	0,95	0,98	0,9986
$\alpha(\gamma)$	1,0	1,3	1,645	2,0	3,0

Середня кількість госпіталізації на 100 осіб $q=13,2$.

Задача 7. Внаслідок аварії потяга постраждало 10 осіб, з них 3 померли, інші перебували на лікуванні: 1 особа – 34 дні, 2 особа – 45 днів, 3 особа – 23 дні, 4 особа – 54 дні, 5 особа – 67 днів, 6 особа – 12 днів, 7 особа – 65 днів. 5 та 7 особі встановлено відповідно 2 та 3 групи інвалідності. Визначити розмір страхового відшкодування, яке отримає кожна з осіб (або спадкоємці) згідно договору обов'язкового особового страхування від нещасних випадків на транспорті.

Задача 8. Розрахувати суму страхових платежів при здійсненні обов'язкового страхування медичних працівників та інших осіб на випадок

інфікування вірусом імунодефіциту людини: кількість працівників лабораторії 12 чоловік. Внаслідок нещасного випадку, що стався у лабораторії 1 працівнику встановлено 2 групу інвалідності, 1 працівник втратив працездатність на 81 день. Розрахувати розміри страхових виплат.

Задача 9. Середній розмір заробітної плати пожежника складає 21000 грн за місяць. Внаслідок нещасного випадку двоє пожежників загинули, 2 отримали 2 та 3 групу інвалідності, 5 знаходились на лікарняному відповідно 54, 31, 24, 45 та 68 днів. Визначити розміри страхових відшкодувань.

Задача 10. Визначити суму страхових платежів при здійсненні обов'язкового страхування спортсменів вищих категорій, якщо фонд оплати праці з урахуванням надбавок складає 346000 грн. на місяць. Визначити розмір страхового відшкодування спортсмену, який отримав третю групу інвалідності під підготовки до змагань, якщо його грошове утримання за місяць складало 17000 грн. на останній посаді.

Задача 11. Лікар ветеринарної медицини отримав професійне захворювання та II групу інвалідності у зв'язку з виконанням професійних обов'язків під час маніпуляцій з тваринами. Заробітна плата за останньою посадою склала 21330 грн на місяць. Визначити розмір страхового відшкодування.

Задача 12. Визначити суму страхових платежів при здійсненні обов'язкового страхування посадових осіб органів державної податкової служби, якщо фонд оплати праці з урахуванням надбавок складає 1580000 грн. на місяць. Визначити розмір страхового відшкодування посадовій особі, яка втратила працездатність на 25% під час виконання службових обов'язків. Зарплата за місяць становить 31500 грн. на останній посаді.

Задача 13. Визначити суму страхових платежів при здійсненні обов'язкового страхування державного виконавця, якщо фонд оплати праці з урахуванням надбавок складає 9680000 грн. на місяць. Визначити розмір страхового відшкодування державному виконавцю, який втратив працездатність на 35% під час виконання службових обов'язків. Зарплата за місяць становить 26700 грн. на останній посаді.

Задача 14. Внаслідок аварії автобуса постраждало 5 осіб, з них 2 померли, інші перебували на лікуванні: 1 особа – 45 днів, 2 особа – 23 дні, 3 особа – 65 днів. 3 особі встановлено відповідно 3 групи інвалідності. Визначити розмір страхового відшкодування, яке отримає кожна з осіб (або спадкоємці) згідно договору обов'язкового особового страхування від нещасних випадків на транспорті.

Задача 15. Середній розмір заробітної плати пожежника складає 17000 грн за місяць. Внаслідок нещасного випадку двоє пожежників загинули, 3 отримали 2, 2 та 3 групу інвалідності, 6 знаходились на лікарняному відповідно 45, 54, 31, 24, 45 та 68 днів. Визначити розміри страхових відшкодувань.

Задача 16. Фельдшер ветеринарної медицини отримав професійне захворювання та III групу інвалідності у зв'язку з виконанням професійних обов'язків під час маніпуляцій з тваринами. Заробітна плата за останньою посадою склала 14000 грн на місяць. Визначити розмір страхового відшкодування.

РОЗДІЛ 3

СТРАХОВІ ПОСЛУГИ В СФЕРІ РИЗИКОВИХ ВИДІВ СТРАХУВАННЯ

3.1 Страхові послуги в майновому секторі

Страховання майна — галузь страхування, що включає різні види страхування юридичних та фізичних осіб, де як об'єкт страхування виступає майновий інтерес, пов'язаний з володінням, користуванням та розпорядженням майном. До майнових видів страхування також відносять страхування громадянської відповідальності, що у формі добровільного страхування.

За договорами майнового страхування може бути застрахована будь-яка частина майна. Юридичні та фізичні особи можуть застрахувати майно як у його оцінці, тобто за дійсною, реальною вартістю, так і певною часткою.

При страхуванні майна страхова сума не може перевищувати його дійсну вартість на момент укладання договору. Під дійсною вартістю майна найчастіше розуміється відновлювальна (балансова) вартість.

Договори страхування майна можуть бути укладені на один рік та на невизначений термін із щорічним перерахунком вартості майна та суми річних платежів. Договір, укладений на невизначений термін, вважається продовженим наступного року за умови внесення до закінчення поточного року певної частини (зазвичай 20-25%) страхових платежів, розрахованих на наступний рік.

Страхові послуги в майновому секторі включають в себе страхування нерухомості, автомобілів, предметів мистецтва та інших цінних речей.

Страховання нерухомості забезпечує захист від різних ризиків, таких як пожежі, повені, вітряні бурі, крадіжки тощо. Таке страхування є актуальним для власників житлових будівель та комерційних приміщень.

Страховання автомобілів забезпечує захист від ризиків, пов'язаних з аваріями, крадіжками та іншими подіями, що можуть призвести до фінансових

втрат. В такому страхуванні зацікавлені та регулярно користуються власники автомобілей.

Страхування предметів мистецтва та інших цінних речей забезпечує захист від ризиків, пов'язаних з крадіжками, пошкодженням або втратою. Такі страхові послуги важливі для колекціонерів та інших осіб, що мають цінні речі.

3.1.1 Страхування нерухомості

Страхування нерухомості є важливою часткою захисту майнових інтересів власників нерухомості. Це може бути будинок, квартира, офіс, склад або будь-який інший об'єкт нерухомості. Основною метою страхування нерухомості є забезпечення захисту власників від можливих ризиків, таких як пожежа, повінь, землетрус, крадіжки, вандалізм та інші.

Договір страхування майна – поліс, покликаний уберегти людину від фінансових труднощів після пожежі, затоплення, злому і інших неприємностей. Страхівка оформляється навіть без огляду нерухомості, може бути без франшизи і навіть на орендоване житло. Її можна оформити також в електронній формі.

Страхування нерухомого майна включає в себе багато форм – це будівлі, квартири, земельної ділянки та об'єктів незавершеного будівництва, а також елементів внутрішньої обробки (косметичного ремонту, меблів, обладнання та іншого майна). Серед ризиків, від яких власне і здійснюється страхування нерухомого майна громадян, можна виділити вогневі ризики, стихійні явища, злочини різного характеру (крадіжки, хуліганство та подібні правопорушення). Таким чином, кожен самостійно вирішує, який саме об'єкт і від яких ризиків слід застрахувати [65].

Спільними для всіх житлових об'єктів є такі правила страхування:

1) страхування нерухомості може бути: добровільне та обов'язкове (наприклад, для банку при іпотечі);

2) страхуванню підлягають лише ті об'єкти, які використовуються на законних підставах та виключно у некомерційних цілях;

3) страховий захист поширюється на всі види приватних будинків, замських котеджів, дач, квартир, побудованих з дотриманням законних вимог, введених в експлуатацію та зареєстрованих у встановленому порядку (крім об'єктів, що перебувають у заставі);

4) оформити страховий поліс на квартиру в новобудові або новий будинок можна тільки після отримання права власності.

Види страхування нерухомості наведено на рисунку 3.1

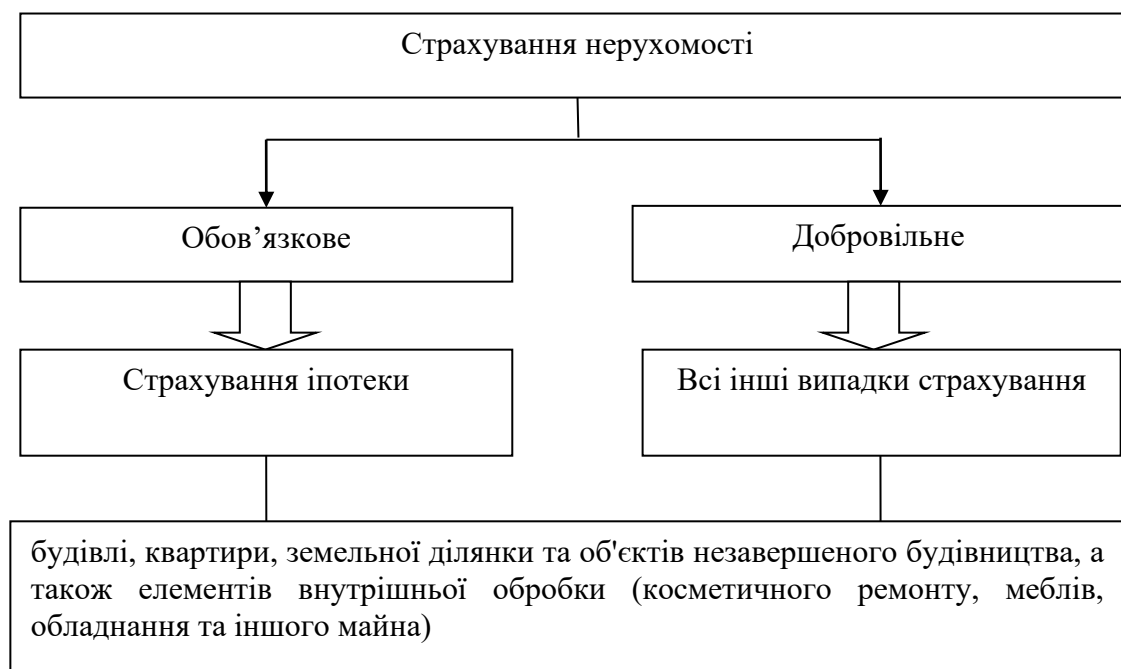

Рисунок 3.1 – Види страхування нерухомості

(Розроблено авторами).

Умови страхування нерухомості можуть відрізнятися в залежності від страхової компанії, але зазвичай вони охоплюють такі ризики:

- 1) пожежа, включаючи пожежу, спричинену вибухом газу;
- 2) підтоплення та повінь;
- 3) землетрус та зсув ґрунту;
- 4) крадіжки та вандалізм;

5) руйнування внаслідок стихійних лих, наприклад, ураганів, торнадо та інших.

Додатково до базових умов страхування можна включити такі додаткові опції, як страхування майна в будинку, страхування вікон та дверей, а також страхування від наслідків викидів шкідливих речовин.

Умови страхування можуть також включати вимоги щодо зберігання та охорони нерухомості, наприклад, вимоги щодо встановлення протипожежного обладнання, систем відеоспостереження, а також охоронних засобів.

Ціни на страхування нерухомості залежать від багатьох факторів, таких як розмір та тип нерухомості, розташування, вік будівлі, вартість майна в середині нерухомості та інші фактори.

Якщо брати усереднені показники, то зараз страховка коштує в середньому 1500 грн. на рік. Ціна залежить від ринкової вартості квартири, чим вона вища, тим дорожче страховка. На ціну впливає перелік ризиків, від яких ви хочете застрахувати нерухомість. Ціну квартири або будинку власник зазначає самостійно, оцінює – теж самостійно. Наприклад, якщо страхувальник напишить вартість квартири 350 тис. грн., то страховка буде коштуватиме 1500 грн. на рік. Якщо вкаже вартість квартири 1 млн. грн., тоді вартість страховки вже буде 2400 грн. на рік. Відповідальність перед сусідами (якщо раптом з вашої вини буде пожежа або затоплення сусідів) становить 250 тис. грн. [65].

На ринку страхування нерухомості в Україні працюють багато страхових компаній, зокрема: «Українська страхова група», «АХА Insurance», «Universalna», «Arsenal Insurance», «PZU Ukraine», «Княжа», «TAS Insurance Group» та інші. Вибір конкретної страхової компанії залежить від потреб та можливостей страхувальника, а також від умов, які пропонуються кожною з компаній.

В таблиці 3.1 наведено рейтинг страхових компаній, що працюють на ринку добровільного страхування майна за 2022 рік.

Таблиця 3.1

Рейтинг страхових компаній із добровільного страхування майна за 12 місяців
2022 року.

№	Страхова компанія	Платежі, тис.грн.	Виплати, тис.грн.
1	ARX	314 973	49 099
2	ІНГО	101 363	22 406
3	УНІКА	97 279	22 645
4	УСГ	74 329	6 691
5	УЛЬТРА АЛЬЯНС	68 420	580
6	ВУСО	67 722	22 231
7	УНІВЕРСАЛЬНА	60 710	7 391
8	АЛЬФА СТРАХУВАННЯ	56 822	13 098
9	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	45 995	541
10	PZU УКРАЇНА	45 454	76 608
11	КОЛОННЕЙД УКРАЇНА	44 842	398
12	UPSK	43 403	589
13	ТАС СГ	35 463	4 472
14	ЕТАЛОН	30 647	18
15	UTICO	16 075	0
16	ГАРДІАН	12 345	1 479
17	ЄВРОІНС УКРАЇНА	11 045	19
18	БРОКБІЗНЕС	8 411	158
19	ПЕРША	7 660	1 016
20	ПРОВІДНА	6 957	1 267
21	ОМЕГА	6 401	115
22	ПРОСТО-СТРАХУВАННЯ	5 097	223
23	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АЛЬЯНС СТРАХОВИЙ	3 965	1 127
24	МЕГАПОЛІС СТ	2 965	692
25	САЛАМАНДРА	2 835	149
	ВСЬОГО	1 171 178	233 012

Джерело [66].

В таблиці 3.2 надано огляд програм страхування по окремим страховим компаніям. На сайтах страхових компаній наводиться переважно що і від чого страхується. Вартість страхування практично ні де не зазначена, вона розраховується індивідуально в залежності від об'єкта нерухомості, його оцінної вартості та інших параметрів.

Огляд програм добровільного страхування майна, що надаються страховими компаніями в Україні

Страхова компанія	Програми	Що страхують
1	2	3
ARX	Страхування квартири та дому	комплексний захист вашої квартири, будинку, майна і відповідальності перед сусідами
Інго	Квартира Експрес Квартира Експрес-Всі ризики Будинок Експрес-Всі ризики	квартири, житлові будинки, дачі, майно в приміщеннях (наприклад, меблі й інші предмети інтер'єру, побутова техніка), внутрішнє оздоблення й інженерні комунікації, витрати на ремонт і реконструкцію. Страхування проводиться без попередньої оцінки й опису майна. Водночас підставою для визначення страхової суми може бути оцінювальна, дійсна або відновлювальна вартість застрахованого майна.
Уніка	Страхування квартири Страхування будинку (Стандарт Комфорт Ексклюзив) Страхування відповідальності власників житла	Дім і все, що в нім
VUSO	Е-комфорт	Компанія страхує нерухомість (стіни, перегородки, балкони), конструктивні елементи (труби, теплове й електрообладнання, системи кондиціонування), елементи оздоблення та ремонту (шпалери, фарба, дизайнерські конструкції), предмети домашнього користування (меблі, електроніка, побутова техніка), відповідальність перед сусідами.
TAC CG	Пропонує програму «Повний житлозахист», у межах якої страхувальник отримує захист оселі, захист відповідальності й ексклюзивний захист.	Можна застрахувати: квартиру; житловий будинок і додатково до нього господарські споруди з улаштуванням фундаменту (літня кухня, гараж, баня та сауна, сарай, критий басейн, зимовий сад, майстерня, будинок охорони, паркан); рухоме майно (меблі, предмети декору, техніка й обладнання); відповідальність перед третіми особами за шкоду, завдану внаслідок експлуатації застрахованого майна. Додатковими опціями може бути: Ексклюзивний захист – розширене покриття ризиків пожежі та дії води з необережності клієнта та при проведенні поточних ремонтних робіт в застрахованому приміщенні. Є розширення на першу допомогу – прискорена виплата страхового відшкодування (в межах 5 робочих днів) на витрати першої необхідності (тимчасове житло, їжа, одяг тощо) при визнанні застрахованого житла непридатним для проживання внаслідок страхового випадку.

Продовження таблиці 3.2

1	2	3
Universalna	<p>Страховання квартир: Економ Стандарт Апартаменти</p> <p>Страховання будинків також налічує три пакети: Будинок покриття основних найпоширеніших ризиків. Маєток Резиденція</p>	<p>для страхування орендованих квартир, яка допоможе орендарям уникнути конфлікту із власниками. Оптимальний набір ризиків за доступну ціну; оптимальний продукт для власника квартири. Додатково включена опція «Відповідальність перед сусідами»;</p> <p>найширша програма за страховим покриттям, покриває ризики страхування майна, відповідальність перед сусідами та ризики пошкоджень побутових предметів – меблів, предметів домашнього вжитку, скляних конструкцій, техніки тощо</p> <p>(до 100 кв. м) – пропозиція для власників невеличких будинків; (до 250 кв. м) – входить додаткова опція «Відповідальність перед сусідами»; (від 250 кв. м) – максимальне широке страхування. Компанія надає 10% знижки на страхування майна при наявності чинного договору повного каско від Universalna.</p>

Джерело: складено авторами за даними офіційних сайтів страхових компаній.

Умови страхування нерухомості можуть залежати від багатьох факторів, включаючи тип нерухомості, її вартість, місцезнаходження, потенційні ризики, які можуть виникнути тощо. В узагальненому вигляді основні умови страхування нерухомості включають наступне:

1) об'єкт страхування: опис нерухомості, що підлягає страхуванню, включаючи місцезнаходження, тип будівлі та її конструкції, рік побудови, площу, кількість кімнат тощо.

2) покриття: умови, в рамках яких страхувальник зобов'язується відшкодувати збитки, пов'язані з певними ризиками, наприклад, пожежею, повенню, крадіжкою, вандалізмом, природними катаклізмами тощо.

3) страхова сума: вартість нерухомості, яка підлягає страхуванню. зазвичай страхова сума повинна відповідати вартості відновлення нерухомості в разі її повної знищення.

4) страхові внески: сума, яку страхувальник повинен сплачувати за страхування нерухомості. вартість страхових внесків може залежати від вартості нерухомості, її ризиків, страхової суми, терміну страхування тощо.

5) виключення: це ризики або випадки, які не покриваються страховою полісом, наприклад, війна, ядерна енергія, дії стихійних лих, неправильне використання нерухомості, відсутність охорони тощо.

б) умови виплати страхового відшкодування: страхове відшкодування може бути виплачене в разі настання певних умов, наприклад, якщо збитки перевищують деяку певну суму, яка встановлена в полісі страхування.

7) строк дії поліса: це період, протягом якого страхувальник має право на отримання страхових виплат. строк дії поліса може бути обмеженим або безстроковим і залежить від умов договору.

8) вимоги до безпеки: умови, пов'язані з безпекою нерухомості, які страхувальник повинен виконувати для того, щоб мати право на отримання страхових виплат. це може включати наявність протипожежного обладнання, систем охорони, заходів для запобігання пожезі та інших ризиків.

9) франшиза: це сума, яка залишається на страхувальнику, якщо страховий випадок стався, а збитки не перевищують величину франшизи. зазвичай, чим вище франшиза, тим менші страхові внески страхувальник повинен сплачувати.

10) обмеження відповідальності: умови, за якими страхувальник обмежує свою відповідальність за страхові виплати. наприклад, страхувальник може обмежити свою відповідальність за збитки, які виникли внаслідок природних катаклізмів або дій третіх осіб.

Загальною умовою для всіх видів страхування є те, що страхова компанія повинна бути повідомлена про будь-які зміни, що сталися з нерухомістю (наприклад, ремонт чи перепланування), за для внесення змін у договір страхування.

3.1.2 Практичні аспекти страхування творів мистецтва

Страхування творів мистецтва та інших цінних речей забезпечує захист від ризиків, пов'язаних з крадіжками, пошкодженням або втратою. Дана послуга актуальна для музеїв та галерей, колекціонерів, та інших приватних осіб, у яких є цінні речі або твори мистецтва [67].

Зупинимось на більш детальному розгляді страхової послуги щодо страхування творів мистецтва або інших цінних речей.

У практиці страхування творів мистецтва і творів колекціонування страховики розрізняють страхування: творів образотворчого мистецтва (живопис, друк, фотографії, рідкісні книги); антикварної зброї; колекційних вин; ювелірних прикрас; колекційних автомобілів; рідкісних марок і монет; інших об'єктів колекцій [68].

Страхування творів мистецтва зазвичай забезпечує захист від ризиків, пов'язаних з крадіжками, пожежами, повеннями, пошкодженнями та іншими подіями, які можуть призвести до втрати або пошкодження цінних творів. Страхування може покривати вартість реставрації або заміни предмета в разі його пошкодження або втрати [69].

В Україні є певна кількість страхових компаній, які надають послуги зі страхування творів мистецтва. Деякі з найбільш відомих страхових компаній в Україні, які пропонують дану послугу, приведені в таблиці 3.3.

Зазначимо, що це не є повний перелік страхових компаній в Україні, які пропонують страхування творів мистецтва.

Одним з важливих аспектів страхування творів мистецтва є оцінка їх вартості. Це може бути складний процес, оскільки цінність предмета може залежати від багатьох факторів, таких як його історія, авторство, рік створення, стан та інші. Оцінка творів мистецтва може проводитися незалежними експертами, які мають ліцензію на провадження таких експертиз та відповідний досвід.

Страхові компанії, що надають послуги зі страхування творів мистецтва

Страхова компанія	Характеристика послуги
AXA Insurance	пропонує страхування творів мистецтва як окремого продукту. Вона має досвід роботи зі страхуванням цінних речей та творів мистецтва та пропонує індивідуальний підхід
UNIQA Insurance	пропонує страхування з використанням спеціальних технік зберігання та перевезення творів мистецтва, щоб забезпечити максимальний рівень їх захисту
INGO Ukraine Insurance Company	компанія, яка пропонує страхування творів мистецтва, включаючи живопис, графіку, скульптуру та інші об'єкти мистецтва
PZU Ukraine Insurance	пропонує індивідуальний підхід до кожного клієнта та забезпечує максимальний рівень захисту об'єктів мистецтва
Euroins Ukraine	надає захист для різних видів об'єктів мистецтва, включаючи картини, скульптури, антикваріат та інші цінності.

Узагальнено авторами за даними офіційних сайтів страхових компаній.

Іншим важливим аспектом страхування творів мистецтва є умови страхового полісу. Вони можуть містити виключення щодо покриття певних ризиків або обмеження щодо суми страхового відшкодування. Перед підписанням страхового полісу важливо ознайомитися з умовами та детально обговорити їх зі страховиком, щоб бути впевненим, що отримаєте необхідний захист у разі потреби.

Умови страхування творів мистецтва можуть варіюватися в залежності від страхової компанії, типу страхового полісу, від рівня ризику, який страхується, вартості об'єкта мистецтва та інших факторів.

Для оформлення страхування творів мистецтва, зазвичай необхідно надати детальний опис та фотографії об'єктів, їхню оцінку та інші документи за запитом страховика, які можуть знадобитися для адекватної оцінки завданого збитку, його відшкодування в разі їх втрати або пошкодження. Також можуть бути встановлені додаткові вимоги щодо зберігання мистецьких об'єктів та їх перевезення в разі необхідності.

3.2 Страхові послуги у підприємницькій сфері

Страховання підприємницьких ризиків є важливою частиною фінансового планування підприємства. Це означає захист бізнесу від непередбачуваних збитків, пов'язаних з різноманітними ризиками, такими як пожежі, крадіжки, природні катаклізми, збої в енергопостачанні та інші.

Страховання підприємницьких ризиків може знизити фінансові втрати та ризики для підприємства, які можуть виникнути в результаті таких подій. Це також допомагає забезпечити стабільність фінансових результатів підприємства та зменшити вплив непередбачуваних факторів на бізнес. Надійне страхування може допомогти підприємству зберегти свої фінансові ресурси та забезпечити стійкість та безпеку на ринку.

Тема страхування підприємницьких ризиків є актуальною і досить обширною, тому багато дослідників займалися цією проблематикою з різних поглядів. Деякі з найбільш відомих дослідників та експертів у цій галузі включають зарубіжних науковців Collier P. M. [70], Gupta R. C. [71]. В Україні дослідженнями питань страхування підприємницьких ризиків займалися Стравінська К. та Побережець Н.Б., які досліджували причини, наслідки підприємницького ризику та необхідність управління ним; Лобова О. досліджувала форми захисту підприємницької діяльності; Луценко І.В. та Яковенко С.Л. досліджують в своїх роботах страхування як основний інструмент захисту від проявів підприємницьких ризиків; Александрова Г.М. досліджує проблеми страхування підприємницьких ризиків та перспективи розвитку даного напрямку страхування в Україні.

Беручи до уваги значний науковий доробок щодо захисту від проявів підприємницьких ризиків, потрібно відзначити, що не всі проблеми на сьогодні досліджені та вирішені.

Підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на *власний ризик* господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання

(підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [72, ст. 42; 73].

Підприємництво здійснюється на основі: вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності; самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону; вільного найму підприємцем працівників; комерційного розрахунку та *власного комерційного ризику*; вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом; самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд [72, ст. 44].

Із визначення сутності підприємництва випливає, що будь яка підприємницька діяльність пов'язана із ризиком.

У тлумачному словнику української мови ризик – це усвідомлена можливість небезпеки [74].

В економічній літературі спостерігається неоднозначність у трактуванні сутності, рис, властивостей і елементів ризику. У науковій економічній літературі поширене судження про ризик як про можливість небезпеки чи невдачі (наприклад, як не безпеку втрати ресурсів чи недоодержання доходів порівняно з варіантом, розрахованим на раціональне використання ресурсів або як імовірність виникнення збитків чи недоодержання доходів порівняно з прогнозованим варіантом).

Підприємці застосовують різноманітні способи і методи мінімізації цих ризиків, серед яких є страхування, яке створює певні фінансові гарантії стабільності і прибутковості виробництва на випадок настання несприятливих ситуацій.

Відповідно до Закону України «Про страхування» страховий ризик - подія, на випадок виникнення якої проводиться страхування, яка має ознаки ймовірності та випадковості настання [12].

В світовій та вітчизняній практиці до ризиків, що підлягають страхуванню відноситься і підприємницький ризик. У законодавчих та нормативних документах визначення сутності «підприємницький ризик» відсутнє. У наукових публікаціях дослідниками даються дещо схожі визначення сутності підприємницьких ризиків.

Так, В.Д. Базилевич наводить наступне визначення: підприємницький ризик – це ризик, що виникає за будь-яких видів підприємницької діяльності, пов'язаних із виробництвом продукції, товарів і послуг, їхньою реалізацією; товарно-грошовими й фінансовими операціями; комерцією й здійсненням науково-технічних проектів. Він пов'язаний як із зовнішніми факторами, що впливають на підприємницьку діяльність, так і з внутрішніми факторами самого підприємницького виробництва [75, с. 277].

Підприємницький ризик являє собою процес, який може виникнути за будь-якого виду господарської діяльності і прямо пов'язаний з виробництвом товарів, продукції та наданням послуг. Даний процес може виникати на будь-якому етапі кругообігу капіталу та розвитку діяльності, внаслідок впливу конкурентів, здійснення соціально-економічних та науково-технічних проектів, стану ринку, попиту на вироблену продукцію, ефективності внутрішньої політики підприємства [76, с. 377].

Підприємницький ризик можна охарактеризувати як небезпеку потенційно можливої, ймовірної втрати ресурсів чи недодержання доходів у порівнянні з їх очікуваною величиною, орієнтованою на раціональне використання ресурсів [77, с. 262].

Отже, автори навчального посібника погоджується з визначенням дослідників Березуцький В.В., Адаменко М.І [78, с. 21] стосовно того, що підприємницький ризик в господарській діяльності це узагальнюючий термін для групи ризиків, що виникають на різних етапах кругообігу капіталу в

результаті дій власне самого підприємства, конкурентів, постачальників сировини і матеріалів, зміни кон'юнктури, технологічних помилок тощо.

У вітчизняній практиці ведення бізнесу страхування підприємницького ризику сьогодні, на жаль, не має достатнього економічного обґрунтування фінансової корисності [79, с. 24]. Страхування підприємницьких ризиків є найбільш непрозорим і загадковим на страховому ринку України [80, с. 1].

У науково-методичних публікаціях існує багато класифікацій підприємницьких ризиків. Спробуємо їх систематизувати. В таблиці 3.4 проведено узагальнення та аналіз науково-методичних публікацій щодо видів підприємницьких ризиків, які виділяють вітчизняні дослідники.

Таблиця 3.4

Аналіз науково-методичних публікацій щодо видів підприємницьких ризиків, які виділяють вітчизняні дослідники

Автор	Види підприємницьких ризиків, що виділяє автор
1	2
В.Д. Базилевич	виробничі ризики; комерційні ризики; інвестиційний ризик; кредитний ризик; ризик банкрутства; діловий ризик; ціновий ризик
Г.М. Александрова	ймовірність втрати в результаті пожежі та інших стихійних лих; ймовірність втрати в результаті автомобільних аварій; ймовірність втрати в результаті псування продукції при перевезенні; ймовірність втрати в результаті помилок працівників фірми; ймовірність втрати в результаті припинення ділової активності фірми; ймовірність втрати в результаті невиконання обов'язків субпідрядних; ймовірність втрати в результаті можливого захворювання, смерті або нещасного випадку з працівником фірми
І. В. Луценко, С. Л. Яковенко	страхування ризику перерви у виробничій і комерційній діяльності; ризик неплатежів; ризик затримки у доставці товарів; ризик відповідальності виробника за випуск небезпечної для користувача і оточуючих продукції, включаючи відповідальність виробника і продавця за законодавством про захист прав споживачів; страхування збитків за договорами продажу товарів, робіт, послуг, іншого майна підприємця; страхування підприємцем строкових депозитних вкладів і грошей на рахунках в банках; страхування банком непогашення кредиту позичальником; страхування від зупинок виробництва; страхування інновацій підприємцем; страхування ризиків зниження обсягів продажів, додаткових витрат та інших збитків від підприємницької діяльності

Продовження таблиці 3.4

1	2
Ю.О. Громенко, В.В. Родіна	страхування звичайних економічних ризиків; страхування специфічних ризиків, притаманних лише ринковому господарству: страхування від усіх ризиків (на випадок шкоди, завданої всіма відомими стихійними лихами); страхування від вогню (включаючи порушення в підприємницькій діяльності, викликане підприємницьким ризиком); морське та авіаційне страхування; страхування від втрати прибутку (доходу) внаслідок порушення виробничого процесу, простою, пошкодження або крадіжки майна і інших втрат, пов'язаних з перериванням основної діяльності; страхування ризиків по новій техніці і технології; страхування заставних операцій; страхування біржових операцій та угод; страхування видатків по входженню експортера на новий ринок; страхування від втрат через коливання валютних курсів; страхування від інфляції; страхування від фінансових втрат, зумовлених злочинною діяльністю, шахрайством службовців при виконанні ними своїх службових обов'язків; страхування вантажів та вантажоперевізних засобів
Н. Г. Нагайчук Н. М. Третьак	невиконання (неналежного виконання) договірних зобов'язань; перерви у виробничій і комерційній діяльності внаслідок поломки машин, обладнання, помилок персоналу або протиправних дій третіх осіб; зниженням обсягів продажів товарів (робіт, послуг) унаслідок непередбаченого зростання конкуренції, зниження платоспроможного попиту споживачів; втрати грошових коштів підприємців, що перебувають у фінансово-кредитних установах; часткової чи повної втрати реальних / портфельних інвестицій та доходів від них унаслідок подій природного характеру, що впливають на об'єкт інвестування; помилок бізнес-проекту, що є об'єктом інвестування; протиправних дій третіх осіб; погіршення фінансово-економічного стану, неплатоспроможності емітента цінних паперів, зміни ставки рефінансування НБУ; інноваційні ризики; ризики від упровадження результатів досліджень, проектно-конструкторських розробок; збільшення витрат на виробництво і реалізацію товарів (робіт, послуг) унаслідок інфляційного зростання цін, зміни курсу валют, виникнення непередбачених витрат у результаті стихійних лих, судових витрат, збільшення матеріальних затрат та ін.; збитків у зв'язку із втратою майнових прав на майно підприємця і його немайнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, торгову марку тощо; втрати підприємцем-боржником забезпечення виконання ним зобов'язань перед кредитором за кредитним договором унаслідок погіршення платоспроможності чи банкрутства поручителя, гаранта; збитків підприємця внаслідок нелояльності чи помилок персоналу; банкрутства підприємця; втрати ділової репутації підприємства чи установи тощо

Узагальнено авторами за [75, 79, 80, 81, 82].

На думку авторів посібника науковцем В.Д. Базилевичем виділено укрупнені групи ризиків, з якими стикається будь-яке підприємство чи підприємець. Інші автори виділяють більш вузько види підприємницьких

ризиків, які можна віднести до відповідних груп, виділених науковцем В.Д. Базилевичем.

Але навіть вузьке виділення конкретного ризику дослідниками не охоплюють абсолютно всі можливі їх види. Тому з точки зору втрат, що виникають внаслідок проявів підприємницьких ризиків на підприємстві і охоплюють певні аспекти підприємницької діяльності, а також типів страхових полісів, що можна придбати у страхових компаніях в Україні, авторами посібника пропонується систематизувати втрати в чотири групи і узагальнити типи страхових полісів за кожною групою втрат, які можуть бути корисними в даному конкретному випадку прояву підприємницького ризику.

Така систематизація представлена на рисунку 3.2.

Характеристика представлених на рисунку типів страхових полісів, що пропонуються для захисту від прояву конкретного аспекту підприємницького ризику, представлена в таблиці 3.5.

Приведені в таблиці 3.5 типи страхових полісів можуть бути корисними для підприємств різних розмірів та з різними потребами, оскільки охоплюють широке коло випадків, з якими може стикнутися підприємство в процесі своєї діяльності і яке покривається відповідними страховими полісами, що представлені в сегменті страхування підприємницьких ризиків.

На сьогодні в Україні існує певна кількість страхових компаній, які пропонують страхування підприємницьких ризиків. Кожна з компаній має свої умови та особливості, тому перед вибором страхової компанії важливо уважно вивчити умови відповідного договору.

Україна, подібно багатьом іншим країнам, стикається зі зростаючими кіберзагрозами, і страхування від кіберризиків стає все більш актуальним. Проте умови страхування від кіберзагроз можуть варіюватися в залежності від страхової компанії та конкретного полісу. Ще одним видом страхування, що викликає багато питань, є страхування відповідальності за екологічні збитки.

Рисунок 3.2 – Групування втрат від проявів підприємницьких ризиків та узагальнення типів страхових полісів за відповідними групами втрат (Розроблено авторами).

В таблиці 3.6 наведено кілька загальних аспектів, які можуть бути включені в умови страхування від кіберзагроз і відповідальності за екологічні збитки в Україні відповідно до чотирьох основних груп витрат (див. рис. 3.2) в залежності від типу збитку, що підлягає відшкодуванню.

Характеристика типів страхових полісів що можуть бути корисними підприємству в результаті реалізації підприємницьких ризиків

Тип страхового полісу	Характеристика
Страховання відповідальності перед третіми особами	Страховання, яке захищає підприємство від збитків, які можуть бути завдані стороннім особам у результаті діяльності підприємства.
Майнове страхування	Страховання майна, яке належить підприємству, таке як будівлі, меблі, обладнання та інше. Воно захищає від збитків, пов'язаних зі знищенням або пошкодженням майна в результаті непередбачуваних обставин.
Страховання від інцидентів зі сторони працівників	Страховання, яке захищає підприємство від збитків, пов'язаних з недбалою, злочинами або іншими діями його працівників.
Страховання від природних катаклізмів чи катастроф	Страховання, яке захищає підприємство від збитків, пов'язаних з природними катаклізмами, такими як землетруси, торнадо, урагани та інші.
Страховання від крадіжок та вандалізму	Страховання, яке захищає підприємство від збитків, пов'язаних зі злочинними діями, такими як крадіжки та вандалізм.
Страховання від протиправних дій третіх осіб	Страховання, яке захищає підприємство від збитків, пов'язаних зі злочинними діями третіх осіб, таких як крадіжки, розбійні напади та інші. Воно може включати відшкодування за шкоду, заподіяну майну або іншій власності підприємства, а також за збитки, пов'язані зі зупинкою роботи підприємства через такі події.
Страховання від відповідальності за продукцію	Страховання, яке захищає підприємство від збитків, пов'язаних зі шкодою, заподіяною продукцією підприємства. Воно може включати відшкодування за шкоду, заподіяну фізичним особам, їх майну або іншій власності, які стали жертвами нещасного випадку, пов'язаного з використанням продукції підприємства.
Страховання від відповідальності за професійну діяльність	Страховання, яке захищає підприємство від збитків, пов'язаних з професійною діяльністю працівників. Воно може включати відшкодування за шкоду, заподіяну клієнтам або іншим сторонам в результаті помилок, недбалості або інших форм непрофесійної поведінки.
Страховання від відповідальності за ДТП	Страховання, яке захищає підприємство від збитків, пов'язаних з аваріями, в які залучені автомобілі, що належать підприємству. Воно може включати відшкодування за шкоду, заподіяну іншим транспортним засобам, майну або особам в результаті аварій.
Страховання від відповідальності екологічні збитки	Страховання, яке захищає підприємство від збитків, пов'язаних з екологічними подіями, такими як витіки рідин, забруднення повітря або води тощо. Воно може включати відшкодування за шкоду, заподіяну довкіллю, тваринам або іншим сторонам.
Страховання від відповідальності за боргованості	Страховання, яке захищає підприємство від збитків, пов'язаних з невиплатою боргованостей перед постачальниками, банками або іншими кредиторами. Воно може включати відшкодування за штрафні санкції, проценти за боргованість або інші фінансові витрати, пов'язані з невиконанням зобов'язань.
Страховання від кіберзагроз	Страховання, яке захищає підприємство від збитків, пов'язаних з кібератаками, вірусами, хакерськими атаками та іншими кіберзагрозами. Воно може включати відшкодування за збитки, пов'язані з втратою даних, витрати на відновлення інформації або інші кібербезпекові витрати.

Джерело: узагальнено авторами на основі дослідження умов та особливостей страхування підприємницьких ризиків з офіціальних сайтів страхових компаній України.

Отже, все вище зазначене дає можливість зробити висновок, що підприємницький ризик представляє собою комплексну категорію, яка охоплює різні аспекти підприємницької діяльності, захист від якого відбувається здебільшого в межах майнового страхування і страхування відповідальності, але в той же час може виходити за рамки цих галузей страхування, якщо це обумовлене потребами підприємницької діяльності (рисунок 3.3).

Таблиця 3.6

Приклад умов страхування за групами витрат по двом видам страхування

Страхування від кіберзагроз		Страхування від відповідальності за екологічні збитки	
Групи витрат	Що покривається	Групи витрат	Що покривається
1	2	3	4
Покриття витрат на відновлення	Страхова компанія може покривати витрати, пов'язані зі збитками, завданими через кібератаки, такі як відновлення даних, відновлення систем безпеки, консультування експертів тощо	Покриття витрат на очищення та відновлення	Страховий поліс може покривати витрати, пов'язані з очищенням та відновленням землі, повітря або води, якщо сталося забруднення або інші екологічні збитки.
Втрати внаслідок перерви в роботі	Якщо ваш бізнес частково або повністю припиняє роботу через кібератаку, страховий поліс може покривати втрати припиненої роботи та втрати прибутку, які виникають у зв'язку з цим	Відшкодування збитків третім особам	Якщо забруднення або інші екологічні збитки завдали шкоди третім особам, страховий поліс може покривати витрати на відшкодування збитків, які можуть включати майнову шкоду, втрату прибутку або медичні витрати.
Витрати на відшкодування постраждалих клієнтів	Якщо ваша компанія зберігає конфіденційні дані своїх клієнтів, атака на вашу систему може призвести до витрат на сповіщення клієнтів, кредитних моніторингів та інших заходів для відшкодування їхнього збитку. Ваш страховий поліс може покривати ці витрати.	Правова підтримка та юридичні витрати	Страховий поліс може покривати витрати на юридичну підтримку в разі розгляду позовів або правових процедур, пов'язаних з екологічними збитками.
Витрати на репутаційний ризик	Кібератаки можуть негативно позначитися на репутації вашої компанії. Страховий поліс може покривати витрати на публічні відновлювальні заходи, які спрямовані на збереження репутації бренду	Консультаційна підтримка	Деякі страхові компанії можуть надавати консультативну підтримку та експертні послуги з екологічної безпеки, такі як аудити екологічних ризиків, розробка політик з екологічної безпеки тощо.

1	2	3	4
Витрати на правову підтримку	Кібератаки можуть призвести до юридичних наслідків, таких як розслідування, судові позови або розгляд справ у відношенні порушників. Страховий поліс може покривати витрати на правову підтримку і юридичні консультації		
Консульта-тивна підтримка	Деякі страхові компанії можуть надавати консультативну підтримку та експертні послуги з питань кібербезпеки, такі як аудит безпеки, підготовка до випадків кібератак, розробка політик безпеки тощо.		

Джерело: узагальнено авторами на основі дослідження умов та особливостей страхування кіберзагроз та екологічних збитків з офіціальних сайтів страхових компаній України.

Таким чином, підприємницький ризик можна розглядати як комплексну категорію, що включає різноманітні фактори та аспекти, що можуть впливати на успішність та прибутковість підприємства. Це означає, що підприємницький ризик не обмежується однією конкретною загрозою, а представляє собою сукупність можливих небезпек та невизначеностей, які можуть виникнути в контексті підприємницької діяльності.

Підприємницький ризик включає фінансові ризики, такі як нестабільність ринку, зміни в економічному середовищі, коливання валютних курсів, зростання витрат, недостатність фінансових ресурсів тощо. Він також охоплює оперативні ризики, пов'язані з управлінням бізнесом, які можуть включати проблеми з ланцюгом постачання, проблеми з персоналом, технологічні ризики, правові ризики тощо.

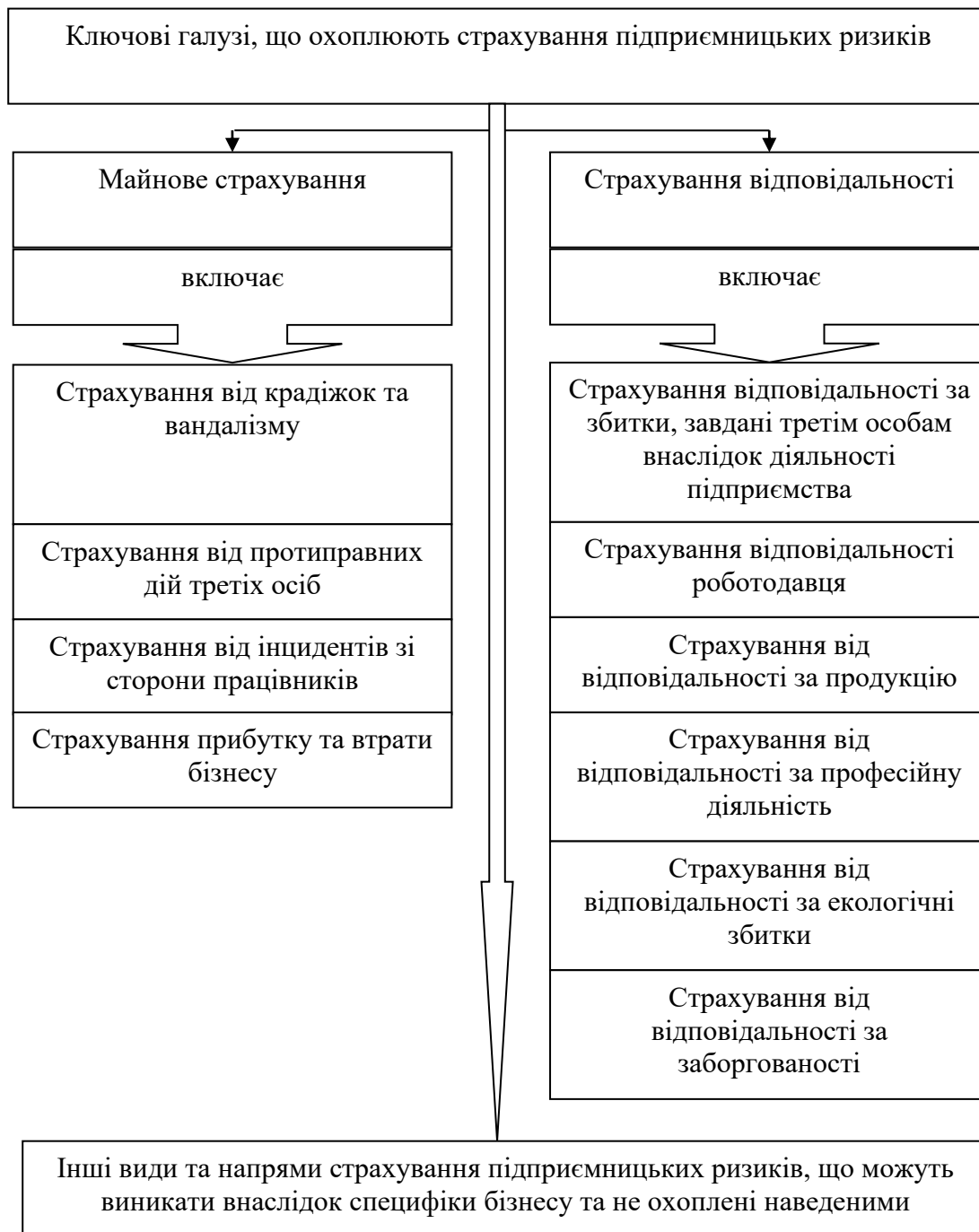

Рисунок 3.3 - Ключові галузі, що охоплюють страхування підприємницьких ризиків

(Розроблено авторами).

Отже, підприємницький ризик є складною та багатогранною категорією, що включає різні аспекти діяльності підприємства та можливі загрози, які можуть впливати на його успішність та стабільність.

3.3 Страхові автотранспортні послуги

Автотранспортне страхування (motor insurance) – спеціалізована галузь страхування, пов'язана з експлуатацією засобів автотранспорту.

Автотранспортне страхування включає такі види:

- страхування механічних засобів транспорту (авто-каска);
- страхування засобів транспорту разом із багажем (майном), що у ньому, а також водієм та пасажирями (авто-комбі);
- страхування вантажів, що перевозяться автотранспортом;
- страхування цивільної відповідальності власників механічних засобів транспорту за шкоду (шкоду), заподіяну ними третім особам (тобто пішоходам, власникам інших засобів транспорту тощо) [83].

Види автотранспортного страхування відрізняються один від одного за об'єктами страхування, обсягом страхової відповідальності, формою проведення, порядком визначення страхової суми, розміром страхового відшкодування, страховим забезпеченням та деякими іншими ознаками. Договори можуть оформлятися як окремих видів автотранспортного страхування, так всього комплексу (комбіноване страхування).

Автотранспортне страхування на страхових ринках світу займає провідні позиції після довгострокового страхування життя за сумами страхових внесків (премій). У різних країнах проведення автотранспортного страхування має особливості. Вони стосуються насамперед рівня страхового забезпечення, розміру тарифних ставок, набору транспортних засобів, що беруть участь у страхуванні, застосування страхової франшизи та встановлення її розмірів, чинної системи санкцій, передбаченої умовами страхування для винних у виникненні дорожньо-транспортних пригод з вини водіїв та пілг для акуратних водіїв тощо. У цьому страхуванні громадянської відповідальності здійснюється, зазвичай, у обов'язкової формі, інші види — в добровільної.

У вітчизняній практиці автотранспортне страхування включає (рисунок 3.4):

- добровільне страхування авто-каско (іноді одночасно зі страхуванням багажу, що перебуває у засобах транспорту, страхуванням водія та пасажирів);
- добровільне страхування вантажів;
- добровільне страхування відповідальності власників транспорту (ДСАГО);
- обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.

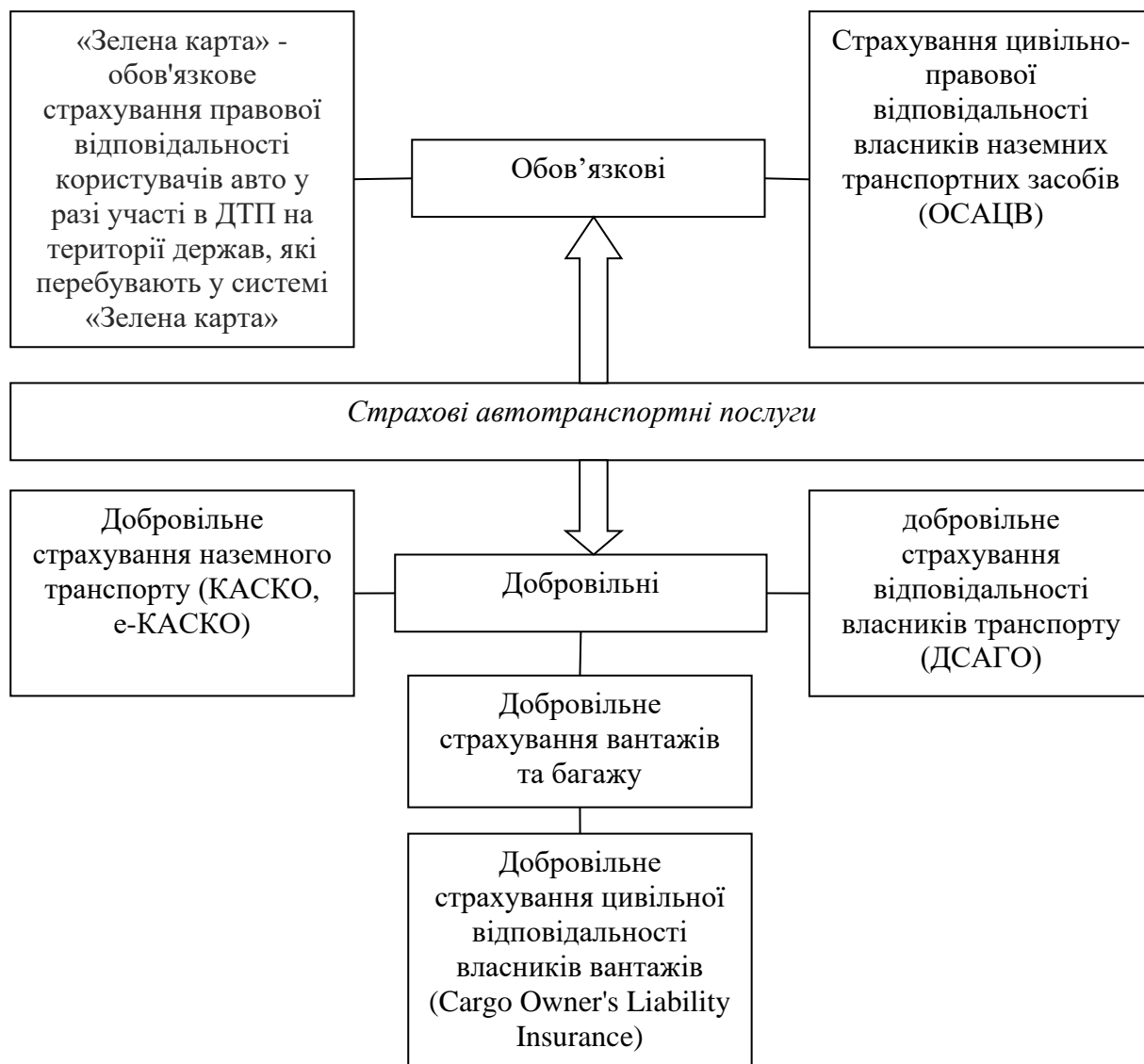

Рисунок 3.4 – Види автотранспортного страхування (Розроблено авторами).

Конкретні умови страхування узгоджуються між страхувальником та страховиком під час укладання договору страхування. Автотранспортне страхування за наявності у ньому об'єктів страхування включає види, що належать до трьох галузей страхування (майнове страхування, особисте страхування та страхування відповідальності).

Страхування засобів автотранспорту — один із видів автотранспортного страхування, об'єктами якого виступають механізовані та інші засоби транспорту, що підлягають державній реєстрації органами ДАІ: всі види легкових та вантажних автомобілів та автобусів, мотоцикли, моторолери та інший мототранспорт можливих моделей, трактори.

У європейській практиці існують два види страхування автотранспорту: каско та карго. При страхуванні за умов каско (цей термін у перекладі з іспанської означає корпус судна чи машини) об'єктом служить транспортний засіб у комплектації заводу-изготовителя. Страховий захист може бути поширений і на додаткове обладнання, що не входить до заводського комплексу, наприклад на телеапаратуру, протиугінні засоби, сигналізацію і т.д.

Вітчизняні страхові компанії зазвичай пропонують комбіноване страхування, коли страхується не тільки транспортний засіб, але й відповідальність автовласника, додаткове обладнання, багаж, що знаходиться в транспортному засобі та причепі (крім антикваріату, дорогоцінних металів, документів, цінних паперів тощо), життя та здоров'я водія та пасажирів.

Автотранспортне страхування включає кілька самостійних видів страхування:

- страхування авто-каско об'єктами якого є самі автотранспортні засоби та деякі інші види транспорту;
- страхування авто-комбі, об'єктами якого є водії, пасажирів та належний їм багаж.

Об'єктом страхування є майнова відповідальність, пов'язана з ризиками на випадок травми, смерті, збитків та випадковостей, що неминуче виникають

при експлуатації транспортного засобу як джерела підвищеної небезпеки в період дії договору страхування.

При страхуванні багажу страхове покриття не поширюється на антикварні та унікальні предмети, вироби з дорогоцінних металів, дорогоцінного, напівдорогоцінного та виробного (кольорового) каміння, предмети релігійного культу, колекції, картини, рукописи, грошові знаки, цінні папери, документи та фотознімки, а також на предмети, що не належать страхувальнику та членам його сім'ї, або призначені для продажу у зв'язку із зайняттям підприємницької діяльності (якщо інше не обумовлено в додаткових умовах під час укладання договору).

При страхуванні водія та пасажирів від нещасного випадку за бажанням клієнта страхується або весь салон, або окремі посадкові місця.

Транспортний засіб може належати страхувальнику на праві власності або взятий ним у найм тощо. У будь-якому разі страхувальник повинен мати щодо страхованого транспортного засобу майновий інтерес.

Обсяг страхової відповідальності залежить від варіантів (програм) страхування, розроблених конкретними страховиками, та від побажань клієнтів. Наприклад, страхування зіткнення з тваринами притаманно сільській місцевості, від протиправних дій третіх осіб — у містах, від угону — всім.

Деякі страховики укладають договори із включенням додаткових вимог, наприклад, наявності гаража, установки протиугінного захисту певної моделі тощо. Автотранспорт, що належить підприємствам та організаціям, страхується у пакеті з іншим майном.

Тарифи на автострахування (вартість автострахування) залежать від

1) Сума страхового покриття - це сума, яку страхова компанія заплатить за збитки, які сталися з автомобілем. Сума страхового покриття може бути обмеженою або необмеженою, залежно від умов договору.

2) Франшиза - це сума, яку страхуванець сплачує власник автомобіля в разі страхового випадку. Франшиза може бути фіксованою або відсотковою від суми страхового покриття.

3) Територія покриття - це територія, на якій діє страхова політика. Вона може бути обмеженою (наприклад, тільки на території України) або розширеною (включаючи інші країни та континенти).

4) Вік та стаж водія - це може вплинути на ставки страхування, тому що молодші та не досвідчені водії мають вищі ризики.

5) Стан автомобіля - це може включати у себе технічний стан, вік автомобіля та його марку. Страхова компанія може проводити огляд автомобіля та встановлювати додаткові вимоги до його технічного стану.

6) Тип страхування (див. рисунок 3.4). Вони мають різні умови та покриття.

7) Інші фактори - ставки страхування можуть відрізнятися в залежності від різних факторів, таких як історія водіння, кількість зареєстрованих автомобілів у власника, наявність систем безпеки та ін.

Страхування вантажів та багажу - це вид страхування, який захищає вас від фінансових втрат у випадку пошкодження, крадіжки або втрати вантажу чи багажу під час транспортування. Цей вид страхування для підприємців, які перевозять товари, а також для осіб, які подорожують літаком або користуються іншими видами громадського транспорту.

Основні типи страхування вантажів та багажу (рисунок 3.5) включають в себе:

Страхування вантажу (Cargo Insurance): страхування призначене для захисту товарів під час їх перевезення від ризиків, таких як пошкодження, втрата або крадіжка. Є корисним як для власників товарів, так і для компаній, що спеціалізуються на перевезенні вантажів.

Страхування багажу (Baggage Insurance): страхування призначене для захисту особистого майна, яке ви берете з собою під час подорожі. Може включати в себе одяг, особисті речі, електроніку та інше майно. Якщо ваш багаж втрачено, пошкоджено або вкрадено, страхова компанія відшкодує збитки.

Поліс мультириску (All-Risk Policy): тип полісу є більш широким і захищає від більшого спектру ризиків, включаючи навіть випадки непередбачуваних подій.

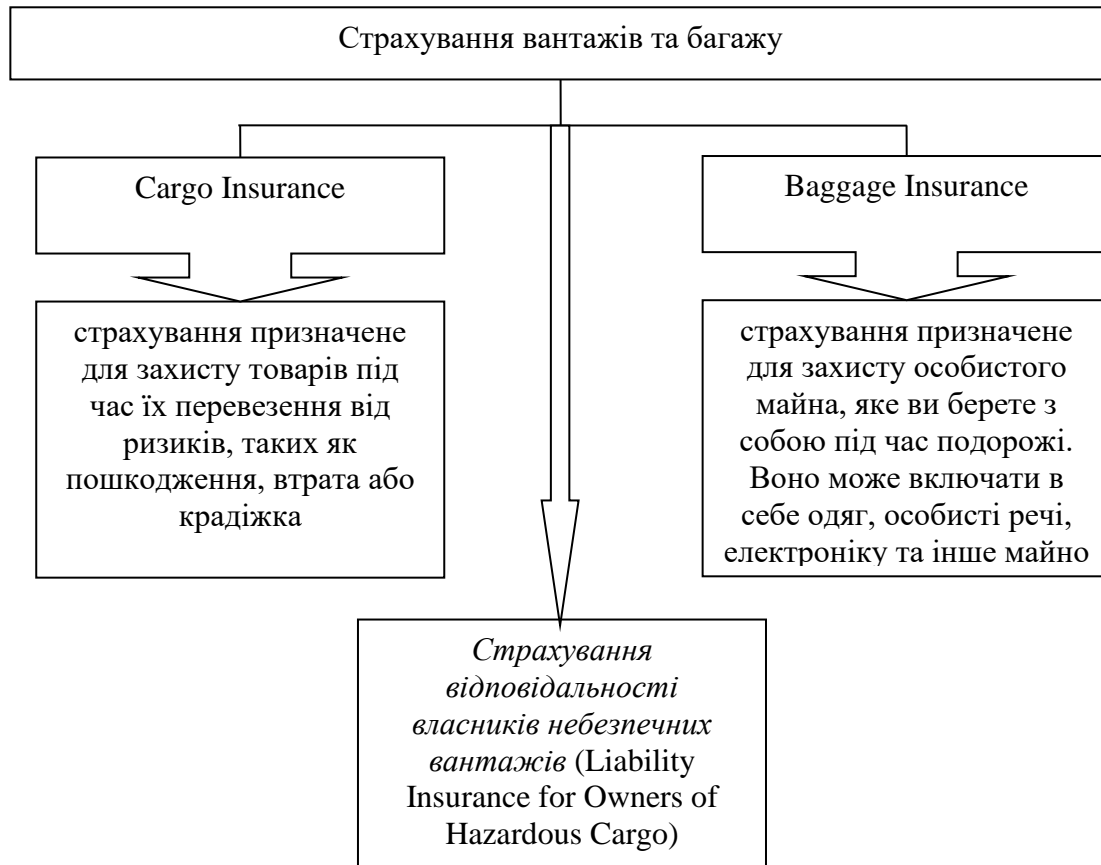

Рисунок 3.5 – Страховання вантажів та багажу
(Розроблено авторами).

Страховання вантажів не є обов'язковим в усіх країнах або ситуаціях. Обов'язковість страхування вантажів може варіюватися залежно від законодавства країни, виду вантажу та виду транспорту. Ось деякі ключові моменти, які слід враховувати:

– транспортні вимоги: у деяких країнах обов'язкове страхування вантажів може вимагатися для певних видів транспорту, таких як морські судна або автомобілі, які перевозять небезпечні матеріали. Зазвичай це обумовлено міжнародними або національними нормативами.

– вид вантажу: деякі види вантажу можуть бути піддані обов'язковому страхуванню відповідно до спеціальних правил або регулювання. Наприклад, небезпечні речовини.

– договірні вимоги: у деяких випадках, зокрема при укладенні контрактів з перевізниками або логістичними компаніями, страхування вантажу може бути вимогою контракту або угоди між сторонами.

– захист власних інтересів: хоча страхування вантажів може не бути обов'язковим, багато підприємств і власників вантажів обирають страхування для захисту своїх інтересів і зниження фінансових ризиків у разі непередбачених подій.

Деякі приклади видів вантажу, які можуть підпадати під обов'язкове страхування:

– небезпечні матеріали: вантажі, які вважаються небезпечними, такі як отруйні речовини, вибухові матеріали або радіоактивні речовини, можуть підпадати під обов'язкове страхування відповідно до міжнародних і національних нормативів.

– вантаж з високою вартістю: у деяких випадках, вантаж, який має високу вартість (наприклад, цінні мистецькі роботи або ювелірні вироби), може бути підданий обов'язковому страхуванню або вимагати спеціального страхування.

– вантаж, який перевозиться через морський шлях: міжнародні морські перевезення часто підпадають під міжнародні конвенції, такі як міжнародна конвенція про страхування вантажів (МКУМ) або монреальська конвенція про перевезення повітрям. ці конвенції можуть вимагати обов'язкового страхування вантажу.

– вантаж, який перевозиться автомобільним транспортом: деякі країни вимагають обов'язкового страхування вантажу, який перевозиться автомобільним транспортом, з метою захисту власників вантажу та інших дорожніх користувачів.

– вантаж, що перевозиться залізницею або авіаційним транспортом: у деяких випадках існують спеціальні правила і вимоги щодо обов'язкового страхування вантажу, який перевозиться залізницею або авіаційним транспортом.

Страхування відповідальності власників небезпечних вантажів (Liability Insurance for Owners of Hazardous Cargo) є важливим аспектом для підприємств і осіб, які перевозять або володіють небезпечними матеріалами або вантажем. Цей вид страхування призначений для захисту власників небезпечних вантажів від фінансової відповідальності в разі подій, пов'язаних з цими матеріалами.

Небезпечний вантаж - речовини, матеріали, вироби, відходи виробничої та іншої діяльності, які внаслідок притаманних їм властивостей за наявності певних факторів можуть під час перевезення спричинити вибух, пожежу, пошкодження технічних засобів, пристроїв, споруд та інших об'єктів, заподіяти матеріальні збитки та шкоду довкіллю, а також призвести до загибелі, травмування, отруєння людей, тварин і які за міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або за результатами випробувань в установленому порядку залежно від ступеня їх впливу на довкілля або людину віднесено до одного з класів небезпечних речовин [84].

Небезпечні речовини - речовини, віднесені до таких класів:

клас 1 - вибухові речовини та вироби;

клас 2 - гази;

клас 3 - легкозаймісті розчини;

клас 4.1 - легкозаймісті тверді речовини;

клас 4.2 - речовини, схильні до самозаймання;

клас 4.3 - речовини, що виділяють легкозаймісті гази при стиканні з водою;

клас 5.1 - речовини, що окислюють;

клас 5.2 - органічні пероксиди;

клас 6.1 - токсичні речовини;

клас 6.2 - інфекційні речовини;

клас 7 - радіоактивні матеріали;

клас 8 - корозійні речовини;

клас 9 - інші небезпечні речовини та вироби.

Ключові аспекти цього виду страхування наступні:

– покриття відповідальності: страховий поліс надає покриття власникам небезпечних вантажів в разі подій, таких як аварії, розливи, пожежі, вибухи або інші, які можуть призвести до збитків або шкоди для інших осіб, майна або навколишнього середовища.

– види вантажу: цей вид страхування може бути розширеним, щоб покрити різні види небезпечних матеріалів, включаючи отруйні речовини, вибухові матеріали, хімічні речовини, радіоактивні матеріали та інші.

– розмір покриття: розмір страхового покриття може бути значним, оскільки небезпечні матеріали можуть призвести до серйозних збитків та вимагати великих фінансових ресурсів для відшкодування шкоди та відновлення навколишнього середовища.

– законодавство і вимоги: у багатьох країнах існують законодавчі вимоги стосовно страхування відповідальності для власників небезпечних вантажів. власники повинні відповідати цим вимогам і забезпечувати належне страхове покриття.

– умови полісу: важливо ретельно ознайомитися з умовами страхового полісу, включаючи виключення та обмеження покриття, щоб зрозуміти, які ризики включені до страхового покриття та які ситуації можуть бути винятковими.

Страхування відповідальності є обов'язковим для всіх суб'єктів перевезення небезпечних вантажів, а саме:

– відправник небезпечного вантажу — зазначена в перевізних документах юридична (резидент і нерезидент) або фізична особа (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), яка готує та подає цей вантаж для перевезення,

– перевізник небезпечного вантажу — юридична (резидент і нерезидент) або фізична особа (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), яка здійснює перевезення небезпечного вантажу,

– одержувач небезпечного вантажу — зазначена в перевізних документах юридична (резидент і нерезидент) або фізична особа (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), яка одержує небезпечний вантаж від перевізника.

Страхувальником може виступати особа, що виконує експедиторські функції в разі згоди на це перевізника.

Розмір страхових тарифів визначається Постановою Кабінету Міністрів України № 733 від 1 червня 2002р. «Про затвердження Порядку і правил проведення обов’язкового страхування відповідальності суб’єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів» [84] і залежить від:

- класу безпеки вантажу,
- виду перевезення,
- обсягу вантажу,
- терміну страхування
- та інших умов, які можуть вплинути на ризик виникнення страхового випадку.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрийте сутність категорії «страхування майна». Яка частина майна може бути застрахована за договорами страхування майна.

2. Розкрийте види страхових послуг в майновому секторі.

3. Охарактеризуйте, захист від яких ризиків забезпечує страхування нерухомості.

4. Дайте характеристику сутності страхування автомобілів. Захист від яких ризиків воно забезпечує.

5. Розкрийте сутність страхування предметів мистецтва та інших цінних речей. Захист від яких ризиків воно забезпечує.

6. Розкрийте сутність договору страхування майна.

7. Які правила страхування є спільними для всіх житлових об'єктів.

8. Охарактеризуйте види страхування нерухомості.

9. Дайте характеристику факторів, від яких залежать умови страхування нерухомості.

10. Які види страхування розрізняють у практиці страхування творів мистецтва і творів колекціонування. Наведіть приклади.

11. Охарактеризуйте, захист від яких ризиків забезпечує страхування творів мистецтва.

12. Дайте характеристику поняття «страхування підприємницьких ризиків». Які витрати страхувальника може знизити даний вид страхування. Наведіть приклади.

13. Дайте визначення поняттю «підприємницький ризик». Яким чином можуть бути згруповані витрати від проявів підприємницьких ризиків.

14. Охарактеризуйте галузі страхування, які охоплює страхування підприємницьких ризиків.

15. Розкрийте сутність поняття «автотранспортне страхування». Які види страхування воно включає.

16. Охарактеризуйте основні типи страхування вантажів та багажу.

17. Дайте визначення поняттю «небезпечний вантаж». Охарактеризуйте ключові моменти страхування відповідальності власників небезпечних вантажів.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. *Страховання майна – це:*

а) галузь страхування, що включає різні види страхування юридичних та фізичних осіб, де як об'єкт страхування виступає майновий інтерес, пов'язаний з володінням, користуванням та розпорядженням майном;

б) галузь страхування, що включає різні види страхування юридичних та фізичних осіб, де як об'єкт страхування виступає майновий інтерес, пов'язаний із здоров'ям;

в) галузь страхування, що включає різні види страхування юридичних та фізичних осіб, де як об'єкт страхування виступає майновий інтерес, пов'язаний з фінансовими ризиками;

г) галузь страхування, що включає різні види страхування юридичних та фізичних осіб, де як об'єкт страхування виступає майновий інтерес, пов'язаний з відповідальністю.

2. *При страхованні майна страхова сума не може перевищувати:*

а) його дійсну вартість на момент укладання договору;

б) його реальну вартість;

в) його відновлювальну (балансову) вартість;

г) всі відповіді вірні.

3. *Договори страхування майна можуть бути укладені на:*

а) один рік;

б) на невизначений термін;

в) на два роки;

г) вірні відповіді а) та б).

4. *Страхові послуги в майновому секторі включають в себе страхування:*

- а) нерухомості;
- б) автомобілів;
- в) предметів мистецтва та інших цінних речей;
- г) вірні відповіді а), б) та в).

5. *Страхування нерухомого майна включає в себе:*

а) будівлі, квартири, земельної ділянки та об'єктів незавершеного будівництва, а також елементів внутрішньої обробки (косметичного ремонту, меблів, обладнання та іншого майна);

б) механічних засобів транспорту; страхування засобів транспорту разом із майном, що у ньому; страхування вантажів; страхування цивільної відповідальності власників механічних засобів транспорту;

в) творів образотворчого мистецтва (живопис, друк, фотографії, рідкісні книги); антикварної зброї; колекційних вин; ювелірних прикрас; колекційних автомобілів; рідкісних марок і монет; інших об'єктів колекцій;

г) не має вірної відповіді.

б. *Спільними для всіх житлових об'єктів є такі правила страхування:*

а) страхування нерухомості може бути: добровільне та обов'язкове (наприклад, для банку при іпотеці);

б) страхуванню підлягають лише ті об'єкти, які використовуються на законних підставах та виключно у некомерційних цілях;

в) оформити страховий поліс на квартиру в новобудові або новий будинок можна тільки після отримання права власності;

г) всі відповіді вірні.

7. *Страхування нерухомості може бути:*

а) добровільне;

- б) обов'язкове;
- в) встановлюється законодавчо;
- г) вірні відповіді а) та б).

8. *Умови страхування нерухомості можуть залежати від таких факторів:*

- а) тип нерухомості, її вартість;
- б) місцезнаходження;
- в) потенційних ризиків, які можуть виникнути;
- г) всі відповіді вірні.

9. *У практиці страхування творів мистецтва і творів колекціонування страховики розрізняють страхування:*

а) творів образотворчого мистецтва (живопис, друк, фотографії, рідкісні книги); антикварної зброї; колекційних вин; ювелірних прикрас; колекційних автомобілів; рідкісних марок і монет;

б) творів образотворчого мистецтва (живопис, друк, фотографії, рідкісні книги); колекційних вин; ювелірних прикрас; колекційних автомобілів; рідкісних марок і монет;

в) творів образотворчого мистецтва (живопис, друк, фотографії, рідкісні книги); антикварної зброї; колекційних автомобілів; рідкісних марок і монет;

- г) всі відповіді вірні.

10. *Цінність предмета мистецтва може залежати від таких факторів:*

- а) історія;
- б) авторство;
- в) рік створення, стан;
- г) всі відповіді вірні.

11. Підприємницький ризик:

а) являє собою процес, який може виникнути за будь-якого виду господарської діяльності і прямо пов'язаний з виробництвом товарів, продукції та наданням послуг;

б) вірні відповіді а) та в);

в) можна охарактеризувати як небезпеку потенційно можливої, ймовірної втрати ресурсів чи недодержання доходів у порівнянні з їх очікуваною величиною, орієнтованою на раціональне використання ресурсів;

г) вірної відповіді не має.

12. Галузі страхування, що охоплюють страхування підприємницьких ризиків:

а) майнове страхування;

б) страхування відповідальності;

в) страхування від нещасних випадків на виробництві;

г) всі відповіді вірні.

13. Автотранспортне страхування:

а) спеціалізована галузь страхування, пов'язана з експлуатацією засобів автотранспорту;

б) спеціалізована галузь страхування, пов'язана з експлуатацією засобів мототранспорту;

в) спеціалізована галузь страхування, пов'язана з експлуатацією засобів залізничного транспорту;

г) вірної відповіді не має.

14. Види автотранспортного страхування відрізняються один від одного за:

а) об'єктами страхування, обсягом страхової відповідальності, формою проведення, порядком визначення страхової суми, розміром страхового відшкодування, страховим забезпеченням;

б) об'єктами страхування, обсягом страхової відповідальності, формою проведення;

в) порядком визначення страхової суми, розміром страхового відшкодування, страховим забезпеченням;

г) об'єктами страхування, обсягом страхової відповідальності, страховим забезпеченням.

15. Страхові автотранспортні послуги можуть бути:

а) добровільні;

б) обов'язкові;

в) встановлені законодавчо;

г) вірні відповіді а) та б).

16. До обов'язкових страхових автотранспортних послуг відносяться:

а) страхування вантажів та багажу, страхування цивільної відповідальності власників вантажів, «Зелена карта»;

б) ОСАЦВ, «Зелена карта», КАСКО, е-КАСКО, ДСАГО;

в) КАСКО, «Зелена карта»;

г) «Зелена карта», ОСАЦВ.

17. До добровільних страхових автотранспортних послуг відносяться:

а) страхування вантажів та багажу, страхування цивільної відповідальності власників вантажів, «Зелена карта»;

- б) ОСАЦВ, «Зелена карта», КАСКО, е-КАСКО, ДСАГО;
- в) КАСКО, е-КАСКО, ДСАГО страхування цивільної відповідальності власників вантажів страхування вантажів та багажу;
- г) «Зелена карта», ОСАЦВ, страхування цивільної відповідальності власників вантажів, страхування вантажів та багажу.

18. Основні типи страхування вантажів та багажу включають в себе:

- а) страхування вантажів та багажу, страхування цивільної відповідальності власників вантажів, «Зелена карта»;
- б) Cargo Insurance, Liability Insurance for Owners of Hazardous Cargo, Baggage Insurance;
- в) Cargo Insurance, ДСАГО, ОСАЦВ;
- г) «Зелена карта», ОСАЦВ, Liability Insurance for Owners of Hazardous Cargo.

19. Розмір страхових тарифів під час перевезення небезпечних вантажів залежить від:

- а) обсягу вантажу, терміну страхування, класу безпеки вантажу, виду перевезення;
- б) терміну страхування, класу безпеки вантажу, виду перевезення;
- в) обсягу вантажу, терміну страхування, виду перевезення;
- г) обсягу вантажу, терміну страхування, класу безпеки вантажу.

20. Страхування відповідальності є обов'язковим для всіх суб'єктів перевезення небезпечних вантажів, а саме:

- а) відправник небезпечного вантажу, перевізник небезпечного вантажу, одержувач небезпечного вантажу, особа, що виконує експедиторські функції в разі згоди на це перевізника;
- б) відправник небезпечного вантажу, перевізник небезпечного вантажу, одержувач небезпечного вантажу;

в) перевізник небезпечного вантажу, одержувач небезпечного вантажу, особа, що виконує експедиторські функції в разі згоди на це перевізника;

г) відправник небезпечного вантажу, перевізник небезпечного вантажу, особа, що виконує експедиторські функції в разі згоди на це перевізника.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Задача 1. Розрахувати суму страхової премії при страхуванні нерухомого майна промислового підприємства за наступними даними:

Базовий страховий тариф при страхуванні від:	у відсотках страхової суми
Вогневих ризиків	0,145
Стихійних явищ	0,040
Протиправних дій третіх осіб	0,030
Дії води	0,005
Коефіцієнт, що враховує обсяг власного покриття страхувальником (K1) при умовній франшизі 7,5% від страхової суми	0,875
Коефіцієнт, що враховує термін дії договору (за умовами задачі термін дії договору становить 11 місяців) (K2)	0,95
Коефіцієнт, що враховує умови сплати страхової премії (за умовами задачі передбачається сплата страхової премії у 4 платежі) (K3)	1,15
Коефіцієнт, що враховує багаторазовість страхування та відсутність виплат страхових відшкодувань за раніше укладеними договорами добровільного страхування майна (за умовами задачі промислове підприємство в друге укладає договір страхування нерухомого майна з цією страховою компанією) (K4)	0,95

Страхова сума складає 2700000 грн, що відповідає дійсній вартості майна на момент укладення договору страхування. Нормативні витрати на ведення справи за договором добровільного страхування майна встановлено на рівні 40% від розрахованої страхової премії.

Методичні рекомендації для розрахунку:

Страхова премія розраховується за формулою:

$$P = S * R * K_1 * K_2 * K_3 * K_4 * \dots * K_n$$

де P – сума страхового платежу;

S – страхова сума;

R – базовий страховий тариф, %;

$K_1 \dots K_n$ – знижувальні та/або підвищувальні коефіцієнти.

Задача 2. Вантаж застрахований за програмою добровільного страхування вантажів «з відповідальністю за всі ризики». Розрахувати суму страхової премії, якщо відомо:

- 1) Оголошена вартість вантажу – 450 тис. грн.
- 2) Базовий страховий тариф у відсотках від страхової суми – 0,27;
- 3) Коефіцієнт залежності від розширення/обмеження страхового покриття – 0,6;
- 4) Коефіцієнт залежності від виду транспорту та його віку – 1,2;
- 5) Коефіцієнт залежності від виду вантажу – 1,5;
- 6) Коефіцієнт залежності від виду упаковки – 0,85;
- 7) Коефіцієнт залежності від маршруту – 1,3;
- 8) Коефіцієнт залежності від обсягів перевезень – 0,25;
- 9) Коефіцієнт залежності від виду і розміру франшизи – 0,8.

Нормативні витрати на ведення справи за договором добровільного страхування майна встановлено на рівні 40% від розрахованої страхової премії.

Задача 3. Укладено договір добровільного страхування квартири. Страхова сума становить 150000 грн. Безумовна франшиза 1000 грн. Збиток внаслідок страхового випадку склав 60000 грн. Необхідно визначити розмір страхового відшкодування.

Задача 4. Частка робітників, яких використовують на інших роботах під час простою складає 21%. Заробітна плата робітникам зменшена за період простою на 25%. Час простою складає 103 дні. Одноденний фонд заробітної плати робітників, зайнятих на об'єкті, що зупинився складає 60000 грн. Одноденний розмір інших витрат на об'єкті, що зупинився складає 167000 грн. Визначити рівень додаткових витрат за період простою.

РОЗДІЛ 4

СТРАХОВІ ПОСЛУГИ В ІНШИХ СФЕРАХ ТА ГАЛУЗЯХ

4.1 Страхіві послуги в фінансовій сфері

Фінансова сфера - це сукупність діяльності і установ, які займаються управлінням, обігом та розподілом фінансових ресурсів. Вона включає в себе різні сектори та субсектори, які спрямовані на розробку, збереження та розподіл грошових активів, інвестиції, кредитування, страхування, а також різноманітні фінансові послуги.

Основні елементи фінансової сфери включають:

– банківський сектор: банки та інші фінансові установи, які приймають депозити від клієнтів, надають кредити, здійснюють платіжні операції та інші фінансові послуги;

– ринок цінних паперів: місце, де купують і продають акції, облігації, валюту та інші фінансові інструменти;

– страхова сфера: страхові компанії, які надають страхові послуги для захисту від ризиків і фінансових втрат;

– інвестиційна сфера: управління портфелем інвестицій, включаючи акції, облігації, нерухомість та інші активи, з метою отримання прибутку;

– пенсійний сектор: пенсійні фонди і програми, які забезпечують фінансову підтримку для осіб у пенсійному віці;

– фінансова консультація та планування: компанії і фахівці, які надають клієнтам консультації з фінансового планування, оптимізації податкових платежів та управління фінансами;

– мікрофінансові установи: організації, які надають мікrokредити та інші фінансові послуги для малих підприємців і осіб з низьким рівнем доходу.

Згідно з результатами опитування, найбільш несприятливими факторами для розвитку бізнесу в останні роки (2020-2022) є [85]:

1) перерви у виробництві;

- 2) спалах пандемії;
- 3) кіберінциденти;
- 4) нестабільність ринку, конкуренція;
- 5) зміни в законодавстві та регулюванні;
- 6) природні катаклізми та катастрофи;
- 7) вибухи та пожежі;
- 8) макроекономічні події;
- 9) зміна клімату;
- 10) політичні ризики.

41% респондентів розглядають перерви у виробництві як головний ризик для бізнесу у 2021 році. Далі у списку — спалах пандемії (40%) та кіберінциденти (40%).

Як і раніше, цього року ризик переривання бізнес-процесів (ПБ) займає лідируючі позиції. 59% респондентів виділяють пандемію як головну причину ПБ, за нею йдуть кіберінциденти, а також природні катастрофи, вибухи та пожежі.

За останні 10 років, згідно зі звітами Allianz Risk Barometer, спалах пандемії ніколи не підіймався вище 16-го місця. Однак пандемія коронавірусу дійсно стала катастрофою, яка продемонструвала вразливі місця макроекономічних відносин та неготовність бізнесу до непередбачених та екстремальних подій [85].

Кіберінциденти опустилися на 3-є місце, але вони залишаються ключовою загрозою для розвитку бізнесу. Прискорення цифровізації процесів та перехід на віддалену роботу у зв'язку з пандемією, ще більше підсилює вразливість ІТ. На піку першої хвилі локдауна у квітні 2020 року ФБР повідомило про збільшення кількості кіберінцидентів на 300%. Мало того, кіберзлочинність обходиться світовій економіці в 1 трлн доларів, що на 50% більше, ніж два роки тому.

Зміни в законодавстві та регулюванні займають 5-е місце, хоча у 2020 були на 3-му. За прогнозами експертів 2021 рік обіцяє бути напруженим з

появою нового законодавства у сфері захисту, використання даних і стійкості IT-систем.

Природні катастрофи опустилися на 6-е місце з 4-го в порівнянні з 2020 роком. Проте вони продовжують перебувати в групі ризиків, що приводять до широкомасштабних руйнувань та значних матеріальних збитків. Це особливо відчувається в країнах Азії, які постійно піддаються впливу кліматологічних подій.

Зміна клімату займає в рейтингу 9 місце, однак потреба в боротьбі з глобальним потеплінням залишається як ніколи актуальною. Враховуючи, що 2020 рік став одним із найспекотніших в Європі, багатьом підприємствам доведеться переглянути свої бізнес-моделі, щоб зменшити негативний вплив на довкілля, оцінити ризики та можливості з переходом на “низьковуглецеве” виробництво.

Макроекономічні події піднялись на 8-ме місце з 10-го, основні причини — зміни в монетарній політиці, підвищення цін на товари, дефляція, інфляція. Додатково можна відмітити світовий борг у розмірі 277 трлн доларів, який негативно відіб'ється на макроекономіці у 2021 році.

На останньому місці знаходяться політичні ризики. Це показує той факт, що масові заворушення витіснили тероризм на задній план і несуть більшу загрозу світовому порядку та політико-економічній ситуації [85].

Банки зазвичай стикаються з різними фінансовими ризиками, які можуть вимагати страхування або інших заходів ризикового менеджменту. Найчастіше банк, як суб'єкт діяльності, стикається з такими фінансовими ризиками, які йому потрібно враховувати і які потребують страхування [86, с. 13-15; 87, с.139]:

1) Кредитний ризик: ризик неповернення боргу з боку позичальників. Банки можуть страхувати свої кредити, щоб захистити себе від можливих збитків в разі неплатоспроможності позичальників;

2) Ринковий ризик: включає в себе ризик зміни ринкових цін активів, таких як акції, облігації, валюта і процентні ставки. Банки можуть

використовувати страхування або інші фінансові інструменти для захисту від змін цін на активи.

3) Ризик ліквідності: ризик, пов'язаний з неспроможністю банку вчасно виконати свої фінансові зобов'язання. Банки можуть мати страхові резерви або кредитні лінії для захисту від криз ліквідності.

4) Валютний ризик: фінансовий ризик, пов'язаний зі змінами валютних курсів та їх впливом на фінансову стабільність і фінансовий результат банку

5) Процентний ризик: фінансовий ризик, пов'язаний зі зміною рівня процентних ставок на фінансових ринках і їх впливом на фінансовий результат і стан балансу банку.

Основні види специфічних страхових послуг, притаманних банківській сфері, наведено в таблиці 4.1.

Окрім того, що банки самі користуються послугами страхових компаній, вони, досить часто виступають посередниками між страховими компаніями та клієнтами банку щодо надання послуг зі страхування від нещасних випадків, страхування життя, майнового страхування та інших.

Ринок цінних паперів, як елемент фінансової сфери також потребує захисту інвесторів від певних ризиків. Специфічними для ринку цінних паперів та інвестиційної сфери зокрема, є наступні страхові послуги (таблиця 4.2).

Страхові послуги для *приватних пенсійних фондів* можуть включати різні аспекти захисту інтересів пенсійних фондів, їхніх клієнтів (особистих пенсійних рахунків) та фінансових активів. Ось деякі з основних страхових послуг, які можуть бути корисними для приватних пенсійних фондів:

1. Страхування від ризику інвестиційних втрат: Ця послуга надає захист від збитків, пов'язаних з неуспішними інвестиціями пенсійного фонду. Вона може покривати різні види активів, такі як акції, облігації, нерухомість і інше.

Таблиця 4.1

Основні види страхових послуг в банківській сфері

Послуга	Характеристика
1	2
<p>Страховання депозитів (Deposit Insurance) - це фінансова послуга або програма, яка призначена для захисту вкладників від можливих втрат, які можуть виникнути, якщо їх банк зазнає фінансових труднощів або навіть банкрутства. Страховання депозитів надає гарантію вкладникам, що певна частина їхнього грошового вкладу буде повернута в разі, якщо їхній банк не зможе виконати свої фінансові зобов'язання [125]</p>	<p>Основні характеристики страхування депозитів включають в себе:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ліміти страхування: В більшості країн існують максимальні ліміти страхування депозитів на одного вкладника в одному банку. Якщо сума вкладу перевищує цей ліміт, то лише частина вкладу буде покрита страховим фондом. 2. Покриття різних типів депозитів: Страховання депозитів може захищати різні види депозитів, включаючи звичайні банківські рахунки, депозити з термінами, особисті пенсійні рахунки та інші. 3. Безпека депозитів: Для вкладників важливо переконатися, що їхні депозити знаходяться в банку з дійсним страховим покриттям, і вони можуть отримати доступ до своїх коштів в разі потреби. 4. Захист вкладників від фінансових проблем банку: Страховання депозитів є інструментом для забезпечення стабільності фінансової системи, оскільки воно запобігає паніці серед вкладників і допомагає зберегти довіру до банківської системи. 5. Фінансові обмеження і обов'язки банків: Банки зазвичай зобов'язані платити внески до страхового фонду для забезпечення фінансового покриття депозитів в разі необхідності. 6. Вимоги до фінансової стійкості банків: Страхові організації можуть встановлювати вимоги до фінансової стійкості банків, які прагнуть отримати страхове покриття, для зменшення ризику виплат страхового фонду
<p>Страховання кредитів (Credit Insurance), також відоме як страхування від неплатоспроможності або страхування від кредитного ризику, це вид страхової послуги, яка призначена для захисту кредиторів від можливих втрат, пов'язаних з невідплатою боржниками своїх фінансових зобов'язань. В основному ця послуга використовується банками, фінансовими установами, страховими компаніями та іншими кредиторами [126]</p>	<p>Основні аспекти страхування кредитів включають в себе:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист від неплатоспроможності: Страховання кредитів надає захист кредиторам в разі, якщо їхні боржники неспроможні виконати свої фінансові зобов'язання в зв'язку з банкрутством, дефолтом або іншими обставинами. 2. Зменшення кредитного ризику: Страховання кредитів допомагає зменшити ризик невідплати кредитів і зберегти фінансову стійкість кредиторів. 3. Покриття витрат: Страхова компанія може відшкодувати витрати, пов'язані зі збором боргу від неплатоспроможних боржників, такі як юридичні послуги, адміністративні витрати тощо. 4. Покриття різних видів кредитів: Страховання кредитів може застосовуватися до різних видів кредитів, включаючи корпоративні кредити, споживчі кредити, комерційні кредити тощо. 5. Оцінка кредитоспроможності: Страховальники можуть проводити оцінку кредитоспроможності позичальників та встановлювати обмеження на страховані суми. 6. Прозорість і надійність: Страхові компанії надають кредиторам більшу прозорість і надійність у відносинах з позичальниками, оскільки вони беруть на себе частину ризику. 7. Можливість покращити умови кредитування: За наявності страхування кредитів кредитори можуть бути більш готові надавати кредити під менші процентні ставки, оскільки ризик неплатоспроможності зменшується

Продовження таблиці 4.1

1	2
<p>Страховання кредитних карток (Credit Card Insurance) - це вид страхової послуги, яка надає захист власникам кредитних карток від ризику втрати коштів або зловживання їхніми картками. Це страхове покриття може мати різні форми та включати різні види захисту, зазвичай в залежності від умов полісу та виду кредитної картки</p>	<p>Основні аспекти страхування кредитних карток можуть включати таке:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист від крадіжки або втрати кредитної картки: Страховка може покривати збитки, які власник кредитної картки поніс у разі крадіжки або втрати карти. Це може включати відшкодування втрачених або використаних несанкціоновано транзакцій. 2. Захист від несанкціонованого використання: Страховка може надавати покриття власникам карток в разі, якщо їхні кредитні дані були вкрадені або використані несанкціоновано. В таких випадках страховка може відшкодувати збитки. 3. Захист від шахраїв та шахрайських транзакцій: Деякі страхові поліси можуть надавати захист від шахраїв, які можуть використовувати крадену інформацію з кредитної картки для зловживання або махінацій. 4. Захист від збитків при онлайн-покупках: Деякі страхові компанії можуть надавати захист від можливих збитків, які виникають при онлайн-покупках, зокрема в разі неправомірних транзакцій. 5. Захист від страхових кількостей: Деякі страхові компанії можуть надавати захист від страхових кількостей, коли власник кредитної картки не може виплатити борги через непередбачені обставини, такі як втрата роботи або хвороба. 6. Захист від страхових комісій: Страховка може покривати страхові комісії, які виникають при використанні картки під час подорожей або оренди автомобіля
<p>Страховання відповідальності банку - це вид страхової послуги, яка надається фінансовим установам, таким як банки, для захисту їхньої відповідальності перед третіми сторонами в разі можливих фінансових збитків, спричинених неправильною діяльністю банку, помилками, шахрайством або іншими негативними подіями. Страховка відповідальності банку може бути важливою для забезпечення фінансової стабільності і захисту активів банку в разі правових суперечок або вимог від третіх сторін</p>	<p>Основні аспекти страхування відповідальності банку включають в себе:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист від правових вимог: Страхування надає захист банку в разі, якщо банк стає об'єктом правових вимог або судових позовів. Це може включати вимоги від клієнтів, регуляторів, інших фінансових установ або третіх сторін. 2. Захист від шахрайства та зловживання: Страховка може покривати збитки, спричинені шахраями або неправомірними діями співробітників банку, такими як вкрадення коштів або фінансова махінація. 3. Покриття витрат на юридичне представництво: Страховка може відшкодувати витрати на юридичне представництво та захист в суді у випадку правових суперечок або позовів. 4. Покриття витрат на розслідування: Витрати, пов'язані з розслідуваннями або внутрішніми аудитами, можуть бути покриті страховкою. 5. Захист репутації: Страховка може включати захист репутації банку та надавати фінансову підтримку для відновлення довіри клієнтів та ринку. 6. Оцінка ризику і превентивні заходи: Страховик може сприяти оцінці ризику банку та розробці превентивних заходів для зменшення можливих ризиків

Узагальнено авторами.

Таблиця 4.2

Види страхових послуг для інвестиційної сфери та ринку цінних паперів

Послуга 1	Характеристика 2
<p>Страховання від крадіжки цінних паперів (Theft Insurance) - це вид страхової послуги, яка надає захист власникам цінних паперів (таких як акції, облігації, документи про власність тощо) в разі їхньої крадіжки або втрати в результаті крадіжки або іншого злочину. Ця страховка призначена для захисту власників цінних паперів від фінансових втрат, які можуть виникнути внаслідок кримінальних дій</p>	<p>Основні аспекти страхування від крадіжки цінних паперів можуть включати таке:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист від крадіжки та злочину: Страхування надає захист власникам цінних паперів в разі крадіжки або інших злочинів, таких як грабїж, розбій, вандалізм тощо. 2. Покриття витрат на відновлення: Страхова компанія може відшкодувати власникові цінних паперів витрати на їхнє відновлення або заміну. 3. Захист від втрати цінних паперів: Якщо цінні папери втрачено або пошкоджено в результаті крадіжки чи іншого злочину, страховка може покривати втрати власника. 4. Обмеження покриття: Важливо розуміти обмеження покриття, які можуть визначати страхові поліси. Обмеження можуть включати встановлені ліміти на покриття та виключення для певних видів крадіжок чи злочинів. 5. Звітність та сповіщення: Власник цінних паперів може бути зобов'язаним сповістити страхову компанію та правоохоронні органи про крадіжку або втрату відразу після виникнення події. 6. Оцінка цінних паперів: Для отримання страхової відшкодування може потрібна оцінка вартості втрачених або пошкоджених цінних паперів.
<p>Страховання від обману (Fraud Insurance) - це вид страхової послуги, яка надає захист від фінансових збитків, які можуть виникнути внаслідок обману, шахрайства або інших видів фінансових злочинів. Цей вид страхування призначений для захисту бізнесів, фінансових установ, організацій та індивідуальних осіб від можливих втрат, спричинених неправомірними або шахрайськими діями третіх сторін.</p>	<p>Основні аспекти страхування від обману можуть включати таке:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист від фінансового обману: Страховка може покривати збитки, які виникають внаслідок фінансового обману або маніпуляцій. 2. Захист від крадіжки ідентифікації: В разі крадіжки особистої інформації або ідентифікаційних даних, страховка може покривати збитки, пов'язані зі зловживанням цією інформацією. 3. Покриття витрат на розслідування: Витрати на розслідування обману чи злочину можуть бути відшкодовані страховиком. 4. Захист від шахрайства та підробки: Страховка може покривати збитки, спричинені шахраями або підробкою документів, підписів тощо. 5. Покриття витрат на юридичне представництво: Витрати на юридичне представництво та правові послуги можуть бути включені до страхового покриття. 6. Обмеження покриття: Важливо розуміти обмеження покриття, які можуть бути визначені умовами полісу. Обмеження можуть стосуватися певних видів обману, лімітів відшкодування і т. і.
<p>Страховання від кредитного ризику на ринку цінних паперів (Credit Risk Insurance on the Securities Market) - це вид страхової послуги, яка надає захист інвесторам і трейдерам на фінансовому ринку від можливих збитків, пов'язаних з невилплатою або неплатоспроможністю емітента цінних паперів, які вони утримують у своєму портфелі. Це страхове покриття призначене для захисту від кредитного ризику, який може виникнути в результаті неплатежів з боку емітентів облігацій, акцій, андеррайтингових операцій тощо.</p>	<p>Основні аспекти страхування від кредитного ризику на ринку цінних паперів можуть включати таке:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист від невилплати емітентів: Страховка може покривати збитки, які виникають внаслідок невилплати емітентами цінних паперів, які знаходяться у портфелі інвестора. 2. Покриття різних видів цінних паперів: Страхування може стосуватися різних видів цінних паперів, включаючи облігації, акції, деривативи, комерційні папери тощо. 3. Оцінка кредитоспроможності емітентів: Страховики можуть проводити оцінку кредитоспроможності емітентів та встановлювати обмеження на страховані суми. 4. Захист від стандарту інвестицій: Якщо інвестиції в цінні папери стають невилправдано ризикованими через погіршення кредитної якості емітента, страховка може допомогти відшкодувати збитки. 5. Диверсифікація портфелю: Страхування може допомогти інвесторам диверсифікувати свій портфель та зменшити концентрацію ризику. 6. Покращення доступу до ринків: Маючи страхове покриття, інвестори можуть бути більш готові вкладати кошти в цінні папери різних емітентів, включаючи менш відомі або високоризикові компанії.

Продовження таблиці 4.2

1	2
<p>Страховання від ризику цінових коливань (Price Volatility Insurance) на ринку цінних паперів - це вид страхової послуги, який надає захист інвесторам та трейдерам від можливих фінансових збитків, які можуть виникнути в результаті великих коливань цін на цінні папери або інші фінансові інструменти. Цей вид страхування призначений для захисту від ризику змін цін, який може вплинути на вартість інвестицій.</p>	<p>Основні аспекти страхування від ризику цінових коливань можуть включати таке:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист від негативних змін цін: Страхування може покривати збитки, спричинені негативними ціновими коливаннями на ринку цінних паперів або інших фінансових інструментах. 2. Можливість підвищити ліквідність: Страхування може допомогти інвесторам та трейдерам підтримувати ліквідність інвестицій, навіть у випадку великих рухів цін. 3. Захист від ризику волатильності ринку: Волатильність ринку може вплинути на вартість інвестицій. Страхування може забезпечити захист від непередбачених рухів цін. 4. Оцінка ризику і підбір стратегій: Інвестори можуть використовувати страхування як інструмент для оцінки і управління ризиком, вибираючи стратегії захисту на основі своїх цілей і обставин. 5. Оцінка вартості страхового покриття: Інвестори повинні оцінити вартість страхового покриття і визначити, чи варто його придбати, враховуючи ступінь ризику та величину можливих збитків.
<p>Страховання від інтересів (Interest Insurance) на ринку цінних паперів - це специфічний вид страхової послуги, яка надає захист інвесторам та учасникам ринку цінних паперів від можливих фінансових втрат, пов'язаних зі змінами в рівні процентних ставок або інших фінансових параметрах, які впливають на вартість їхніх інвестицій. Цей вид страхування спрямований на захист від ризику відсутності доходу, який може виникнути внаслідок змін у відсоткових ставках або інших фінансових факторах.</p>	<p>Основні аспекти страхування від інтересів на ринку цінних паперів можуть включати таке:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист від змін відсоткових ставок: Страхування може покривати збитки, які виникають внаслідок негативних змін в рівні процентних ставок, таких як підвищення ставок, що призводять до зменшення вартості облігацій або інших інвестицій. 2. Захист від змін інших фінансових параметрів: Деякі страхові поліси можуть покривати збитки, пов'язані зі змінами інших фінансових параметрів, таких як валютні курси або індекси. 3. Можливість зменшення ризику: Страхування допомагає зменшити ризик фінансових втрат, пов'язаних зі змінами ринкових умов. 4. Покриття портфеля: Інвестори можуть використовувати страхування для покриття всього свого портфеля або окремих інвестицій, в залежності від їхніх потреб. 5. Оцінка ризику і стратегій захисту: Власники інвестицій можуть використовувати страхування як інструмент для оцінки ризику та розробки стратегій захисту від змін інтересів. 6. Можливість управління портфелем: За допомогою страхування інтересів інвестори можуть бути більш готові приймати різні інвестиційні рішення та управляти своїм портфелем.
<p>Страховання від ризику дефолту (Default Risk Insurance) на ринку цінних паперів - це вид страхової послуги, яка надає захист інвесторам і трейдерам від можливих фінансових збитків, пов'язаних з можливим дефолтом або неплатоспроможністю емітента цінних паперів, які вони утримують у своєму портфелі. Цей вид страхування призначений для захисту від ризику, що емітент цінних паперів не виконає свої зобов'язання щодо погашення долгу або виплати відсотків.</p>	<p>Основні аспекти страхування від ризику дефолту на ринку цінних паперів можуть включати таке:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист від дефолту емітента: Страхівка може покривати збитки, які виникають внаслідок невиплати емітентом цінних паперів, таких як облігації або інші боргові інструменти. 2. Покриття для різних видів цінних паперів: Страхування може стосуватися різних видів цінних паперів, включаючи корпоративні облігації, муніципальні облігації, деривативи і т. д. 3. Оцінка кредитоспроможності емітентів: Страховики можуть проводити оцінку кредитоспроможності емітентів і встановлювати ставки страхового платежу відповідно до цієї оцінки. 4. Захист від ризику зміни рейтингів: Зміна рейтингу емітента може вплинути на ринкову ціну цінних паперів. Страхування може покривати збитки, спричинені такими змінами. 5. Покриття різних ринкових сегментів: Страхування може бути доступним для різних ринкових сегментів, включаючи корпоративний, державний, муніципальний і інші сегменти ринку цінних паперів. 6. Оцінка вартості страхового покриття: Інвестори повинні оцінити вартість страхового покриття і визначити, чи варто його придбати, враховуючи ступінь ризику та величину можливих збитків.

Продовження таблиці 4.2

1	2
<p>Страховання портфеля (Portfolio Insurance) - це стратегія страхування, яка використовується інвесторами для захисту вартості свого інвестиційного портфеля від можливих втрат внаслідок негативних ринкових коливань. Ця стратегія спрямована на зменшення ризику інвестування і може бути особливо корисною в періоди волатильності на фінансових ринках.</p>	<p>Основні принципи та компоненти страхування портфеля включають в себе наступне:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Опціони і ф'ючерси: Для реалізації стратегії страхування портфеля інвестор може використовувати фінансові деривативи, такі як опціони на індекси акцій або ф'ючерси на індекси. Ці фінансові інструменти дозволяють інвестору зафіксувати певний рівень вартості свого портфеля або майбутню вартість, незалежно від ринкових змін. 2. Стратегія захисту від зниження цін: В рамках страхування портфеля інвестор може встановити певний рівень захисту від зниження цін на активи. Це означає, що якщо ринок починає падати, страхова стратегія спрацьовує, і інвестор отримує компенсацію від страховика, яка допомагає зберегти вартість портфеля. 3. Кошти на протидію втратам: Інвестор резервує кошти для оплати страхових витрат, пов'язаних із застосуванням стратегії страхування портфеля. Ці кошти можуть використовуватися для придбання опціонів або інших страхових інструментів. 4. Моніторинг та перебудова: Страховання портфеля - це стратегія, яка вимагає постійного моніторингу ринкової ситуації та може потребувати перебудови стратегії в разі зміни обставин.
<p>Страховання від втрат в результаті інсайдерської торгівлі (Insider Trading Insurance) - це спеціалізований вид страхування, який призначений для захисту корпоративних клієнтів від можливих фінансових збитків, які можуть виникнути внаслідок незаконних або некоректних інсайдерських торгівельних операцій.</p>	<p>Основні риси та особливості страхування від втрат в результаті інсайдерської торгівлі включають в себе:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист від юридичних витрат: Страхова поліс допомагає в компенсації витрат на юридичні послуги та захист в суді в разі спору чи розслідування щодо інсайдерських операцій. 2. Відшкодування фінансових втрат: У разі, якщо клієнт зазнав фінансових збитків через інсайдерську торгівлю, страхова компанія може відшкодувати частину цих втрат. 3. Захист від репутаційних ризиків: Інсайдерська торгівля може призвести до значних репутаційних збитків для компанії та її керівництва. Страхове покриття може включати в себе заходи для відновлення репутації клієнта. 4. Деяка фіксація вартості полісу: Страхові поліси на інсайдерську торгівлю можуть мати певний обмежений ліміт вартості, а також деякий власний внесок (franchise) - суму збитків, яка не покривається страховою компанією. 5. Обмеження терміну дії страхового полісу: Термін страхового покриття може бути обмеженим, і клієнт повинен регулярно оновлювати поліс. 6. Застосування строгої політики безпеки: Страхова компанія може вимагати від клієнта дотримання строгої політики безпеки та процедур, щоб зменшити ризик інсайдерської торгівлі. 7. Аудит інформаційної безпеки: Страхові компанії можуть проводити аудити інформаційної безпеки клієнта, щоб оцінити рівень ризику та встановити вартість страхового покриття.
<p>Страховання від ризику ринкових збоїв (Market Glitch Insurance) для інвесторів - це вид страхової послуги, який надає захист інвесторам та трейдерам від можливих фінансових втрат, пов'язаних з ринковими збоями, системними помилками, технічними проблемами або іншими непередбачуваними подіями, які можуть вплинути на нормальне функціонування ринку цінних паперів чи інших фінансових ринків.</p>	<p>Основні аспекти страхування від ризику ринкових збоїв можуть включати таке:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист від великих втрат через ринкові незворотні збої: Страховання може покривати збитки, які виникають внаслідок непередбачуваних і незворотніх збоїв на фінансовому ринку, таких як «чорний понеділок» або інші масштабні ринкові кризи. 2. Покриття витрат на забезпечення бізнесу незворотніми збоями: Для фінансових установ і брокерських компаній страхування може покривати витрати на відновлення бізнесу після серйозних ринкових збоїв. 3. Покриття витрат на відшкодування клієнтам: В разі, якщо непередбачувані ринкові збої призводять до втрат клієнтів чи інвесторів, страхування може покривати витрати на відшкодування збитків. 4. Захист від технічних помилок та системних проблем: Страховання може стосуватися непередбачуваних технічних помилок, системних проблем і атак на інфраструктуру ринку. 5. Управління ризиками та стратегіями захисту: Інвестори та фінансові установи можуть використовувати страхування для оцінки ризику та розробки стратегій захисту від ринкових збоїв.

Продовження таблиці 4.2

1	2
<p>Страховання від військового або політичного ризику (Political Risk Insurance) для інвесторів – це вид страхової послуги, яка надає захист інвесторам, які вкладають кошти в інші країни або регіони, від можливих фінансових втрат, пов'язаних з політичними, військовими або іншими небажаними подіями, що можуть вплинути на їхні інвестиції. Цей вид страхування спрямований на захист від ризику експропріації, політичних змін, військових конфліктів, недодержання договорів і подій, які можуть викликати збитки для інвесторів.</p>	<p>Основні аспекти страхування від військового або політичного ризику можуть включати таке:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист від експропріації: Страхування може покривати збитки, спричинені конфіскацією активів інвестора або націоналізацією бізнесу компанії в іншій країні. 2. Захист від політичних ризиків: Страхування може покривати збитки, які виникають внаслідок політичних змін, таких як зміна уряду, законодавчі зміни чи виборчі події. 3. Захист від військових конфліктів: Страхування може покривати збитки, спричинені військовими конфліктами, військовою окупацією або іншими військовими подіями. 4. Покриття різних видів активів: Страхування може стосуватися різних видів активів, включаючи нерухомість, підприємства, фінансові інвестиції та інші. 5. Оцінка ризику і вартості страхового покриття: Інвестори повинні оцінити ризик та визначити, чи варто придбати страхове покриття, враховуючи ступінь ризику та величину можливих збитків. 6. Допомога в отриманні фінансування: Деякі інвестори можуть вимагати страхування від військового або політичного ризику як умову для отримання фінансування від банків або фінансових установ.
<p>Страховання від кібератак (Cybersecurity Insurance) для інвесторів – це вид страхової послуги, який надає захист інвесторам та фінансовим установам від можливих фінансових втрат, які можуть виникнути внаслідок кібератак, витоку конфіденційної інформації, крадіжки даних або інших кіберзлочинів, що можуть вплинути на їхні фінансові активи чи інтереси. Цей вид страхування створений для захисту від ризику втрат, пов'язаних зі збоєм в кібербезпеці та кіберзлочинами.</p>	<p>Основні аспекти страхування від кібератак для інвесторів можуть включати таке:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Захист від фінансових втрат: Страхування може покривати збитки, пов'язані з кібератаками, такі як фінансові втрати, збиток інформації, витрати на відновлення даних та інші збитки, спричинені кіберзлочинами. 2. Покриття різних типів кіберризиків: Страхування може стосуватися різних типів кіберризиків, включаючи кібератаки, фішинг, віруси, збої в роботі систем та інші. 3. Захист від репутаційних збитків: Деякі поліси страхування можуть покривати збитки, пов'язані з пошкодженням репутації інвестора або фінансової установи внаслідок кібератаки. 4. Можливість отримання додаткової підтримки: Деякі страховики можуть надавати послуги кризового управління та консультацій щодо кібербезпеки в разі інциденту. 5. Оцінка ризику та вартості страхового покриття: Інвестори повинні оцінити свій ризик кіберзлочинів та визначити, чи варто придбати страхування від кібератак, враховуючи ступінь ризику та величину можливих збитків. 6. Дотримання нормативних вимог: Деякі регулятори можуть вимагати від фінансових установ та інвесторів мати страховку від кіберризиків для дотримання вимог щодо кібербезпеки.

Узагальнено авторами.

2. Страхування від кредитного ризику: Це страхування надає захист у разі дефолту емітента облігацій або інших кредитних інструментів, які входять до портфеля пенсійного фонду.

3. Страхування від ризику відсутності доходу: Ця послуга може надавати заміну доходу, якщо пенсійний фонд не може забезпечити очікуваний рівень виплат пенсійним отримувачам через фінансові труднощі або інші обставини.

4. Страхування від ризику неплатоспроможності управителя активами: Ця послуга може захищати пенсійний фонд від можливих фінансових втрат, які можуть виникнути через неплатоспроможність або недобросовісну діяльність управителя активами.

5. Страхування від ризику зміни регулюючого середовища: Воно може надавати захист від негативних змін у законодавстві або регулюючому середовищі, які можуть вплинути на функціонування пенсійного фонду.

6. Страхування від ризику відсутності активів для виплат пенсій: Ця послуга може гарантувати виплату пенсій, навіть якщо активів вистачає менше, ніж передбачено для задоволення зобов'язань перед пенсіонерами.

7. Страхування від кібератак та порушень безпеки даних: Оскільки пенсійні фонди містять конфіденційну інформацію про клієнтів, страхування від кібератак може бути важливим для захисту цієї інформації та фінансових активів.

8. Страхування від інших ризиків, специфічних для пенсійних фондів: Це може включати страхування від внутрішніх шахрайств або недобросовісної діяльності співробітників.

Компанії, що надають клієнтам *консультації з фінансового планування*, оптимізації податкових платежів та управління фінансами також потребують страхового захисту щодо страхування відповідальності (окрім інших видів страхування пов'язаних з майном, здоров'ям співробітників, кіберризиків, страхування від втрати доходу і інше). Видів страхових послуг, які можуть бути корисними для таких компаній:

1. Страхування професійної відповідальності (Professional Liability Insurance або Errors and Omissions Insurance): захищає фінансових консультантів від вимог і позовів, які можуть виникнути внаслідок помилок, недбалості або невідповідності до професійних стандартів у наданні консультаційних послуг.

2. Страхування загальної відповідальності (General Liability Insurance): захищає компанії від вимог і позовів, пов'язаних з травмами або матеріальними збитками, які можуть статися під час проведення бізнесу.

3. Страхування від викрадення (Kidnap and Ransom Insurance): захищає співробітників компанії від ризику викрадення або вимагання викупу.

4. Страхування від недобросовісних діянь співробітників (Employee Dishonesty Insurance): захищає від фінансових втрат, які можуть виникнути внаслідок шахрайства, крадіжки або недобросовісних дій співробітників.

5. Страхування від перерв у роботі (Business Continuity Insurance): захищає компанії від втрат прибутку та інших збитків, які можуть виникнути внаслідок непередбачених обставин, що призводять до призупинення діяльності.

Організаціям, які надають мікрокредити, притаманні більшість з вже описаних вище ризиків, зокрема страхування портфелю мікрокредитів, ризиків неповернення кредитів, ризику зміни валютного курсу, політичних подій, втрат доходу та інше.

З представлених вище страхових послуг, які пропонуються установам та організаціям фінансової сфери, переважна більшість не доступна в умовах розвитку даного сектору ринку страхування в Україні. На сайтах страхових компаній майже не можливо знайти більш-менш адекватну інформацію щодо надання послуг страхування фінансових, банківських та інших ризиків фінансової сфери.

Отже, страхування фінансових ризиків тільки розвивається на Україні, що пояснює відсутність на сьогоднішній день як статистичних даних, так і досвіду з цього виду страхування, так і інформації щодо страхових послуг на офіційних сайтах страхових компаній.

4.2 Специфіка страхових послуг за галузями (аграрній, авіаційній, морській, будівельно-монтажній)

4.2.1 Послуги морського страхування: сутність, стан та динаміка розвитку в Україні

Морське страхування – один із найдавніших видів страхування зі своїми багатовіковими традиціями. Перший зі збережених донині страхових полісів було виписано в середньовічній Італії (1347) у зв'язку саме з морським перевезенням. Вітчизняний ринок страхування морських ризиків знаходиться зараз на етапі становлення, що пов'язане з особливостями історичного розвитку страхової справи в Україні [88, с. 122].

У вітчизняній науково-методичній літературі зустрічаються такі визначення поняття «морське страхування»:

- морське страхування – це система відносин, спрямована на відшкодування майнових збитків від морських небезпек та надання допомоги учасникам морської пригоди від непередбачуваних випадковостей. Ці відносини, спираючись на відповідну законодавчу базу (морське право, міжнародне приватне та публічне право, страхове право та ін.), знаходять письмове закріплення в умовах договору морського страхування [89, с. 9];

- морське страхування (marine insurance) – вид страхування, який охоплює страхування суден, вантажів і фрахту від різних видів небезпеки (збитки від вогню, блискавки, шторму та іншого стихійного лиха, від зіткнення суден, посадки судна на мілину, зникнення судна безвісти тощо) під час виконання рейсів [90, с. 25].

В Кодексі торговельного мореплавства України в ст. 239 надано поняття договору морського страхування, за яким страховик зобов'язується за обумовлену плату (страхову премію) у разі настання передбачених у договорі небезпечностей або випадковостей, яких зазнає об'єкт страхування (страхового

випадку), відшкодувати страхувальнику або іншій особі, на користь якої укладено договір, понесені збитки. Морське страхове бюро здійснює координацію діяльності страховиків у галузі страхування морських ризиків та представляє їх інтереси у міжнародних об'єднаннях страховиків. Утворення Морського страхового бюро та його державна реєстрація здійснюються в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [91].

Відповідно до Закону України «Про страхування» в ст. 191 «Страхування морських ризиків» судновласник (перевізник, фрахтівник) при здійсненні морських перевезень зобов'язаний у випадках, визначених законодавством, укласти:

1) договір страхування відповідальності перевізника та виконавця робіт, пов'язаних з обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування шкоди, заподіяної пасажиром, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам;

2) договір страхування засобів водного транспорту;

3) договір страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів за шкоду, заподіяну життю і здоров'ю фізичних осіб, навколишньому природному середовищу, майну фізичних та юридичних осіб під час перевезення небезпечних вантажів;

4) договір страхування відповідальності морського судновласника.

Порядок та умови такого страхування можуть визначатися центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері транспорту, за погодженням з Національним банком України [12].

Незважаючи на норми страхового законодавства, а також Кодекс торговельного мореплавства України, який передбачає страхування морських ризиків, обов'язкове морське страхування практично не здійснюється [88, с. 124]. Про це свідчать результати дослідження проведені та опубліковані в «Зелена книга «Аналіз регулювання сфери обов'язкового страхування» [92].

Відповідно до проведеного дослідження [92, с. 121], зазначено, що обов'язкове страхування морських перевезень закріплено статтею 7 Закону про страхування. Обов'язкове морське страхування включає в себе:

- страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних із обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам (пункт 8 частини 1 статті 7 Закону про страхування);

- страхування відповідальності морського судновласника (пункт 32 частини 1 статті 7 Закону про страхування).

З моменту запровадження даних видів як обов'язкових, а саме з 07.11.2001 року й станом на 1 квітня 2018 року урядом не було встановлено порядки та правила їх проведення, форми типових договорів, розміри страхових сум та максимальні розміри страхових тарифів або методики актуарних розрахунків, тобто, нормативне підґрунтя для фактичної реалізації даних видів обов'язкового страхування відсутнє. Також, згідно з офіційною інформацією Нацкомфінпослуг [92, с. 121], жодна страхова компанія, що здійснювала діяльність у 2017 році не отримувала ліцензії на здійснення таких видів страхування, як страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних із обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам; страхування відповідальності морського судновласника. Відсутність затверджених порядків та правил проведення таких видів обов'язкового страхування означає, що навіть при наявності у страхових компаній ліцензій на їх здійснення, останні все рівно не могли б здійснювати таке страхування та укладати відповідні договори. Незважаючи на те, що нормативне підґрунтя для здійснення такого страхування відсутнє, обов'язковість та необхідність його здійснення суб'єктами господарювання вимагається на рівні ліцензійних умов провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та

небезпечних відходів річковим, морським транспортом [93], як необхідність дотримання організаційних вимог при провадженні діяльності.

Отже, не укладення перевізником, зокрема, договорів страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних з обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошті, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам; страхування відповідальності морського судновласника може призвести до застосування до перевізника такої адміністративно-господарської санкції, як анулювання ліцензії [92, с. 122; 93].

Відповідно до міжнародних зобов'язань України обов'язковим є страхування чи інше фінансове забезпечення відповідальності морського перевізника за кожного пасажира щодо кожної окремої події і не повинно бути меншими ніж 250 тис. спеціальних прав запозичення (СПЗ). Відповідальність перевізника за втрату або пошкодження ручного багажу обмежується 2250 СПЗ на пасажира за перевезення. Відповідальність перевізника за втрату або пошкодження транспортних засобів, включаючи весь багаж, що перевозиться в транспортному засобі або на транспортному засобі, обмежується 12700 СПЗ на транспортний засіб за кожне перевезення. Відповідальність перевізника за втрату або пошкодження іншого багажу обмежується 3775 СПЗ за пасажира, за здійснене перевезення. Перевізник і пасажир можуть погодитися, що відповідальність перевізника підлягає вирахуванню, що не перевищує 330 СПЗ, у випадку пошкодження транспортного засобу, та не перевищує 149 СПЗ на одного пасажира у випадку втрати або пошкодження іншого багажу [94].

До добровільних видів страхування, що забезпечують страховий захист від морських ризиків, відносяться такі: страхування водного транспорту (морського внутрішнього та інших видів водного транспорту); страхування вантажів та багажу (вантажобагажу); страхування цивільної відповідальності власників водного транспорту (включаючи відповідальність перевізника) [88, с. 124].

У 2021 році обсяг вантажопереробки склав 153,3 млн тонн, перевезення Дніпром - 14,4 млн тонн. Обсяг вантажопотоку, який прогнозувався на 2022 рік, очікувався на рівні 161,2 млн. тонн, річкові перевезення мали досягти 15,8 млн тонн. Починаючи з 24 лютого 2022 року, фактично розпочалась блокада морських портів на південному узбережжі України. Військові кораблі країни-агресора блокують судноплавство в Чорному та Азовському морях для суден, що прямують до/з морських портів України. За наявними підрахунками Україна втрачає 170 млн доларів США в день через заблоковані порти, а орієнтовні прямі збитки, які завдано з 24 лютого 2022 року інфраструктурі морського та внутрішнього водного транспорту державної форми власності, становлять близько 622 млн доларів США. Станом на 04 травня 2022 року під контролем України залишилися найбільші порти, на які припадало понад 85% морського вантажообігу: Миколаївський, Ольвія, Одеський, Чорноморський, Південний. На сьогоднішній день зазначені морські порти працюють тільки для обслуговування залізничного та автомобільного рухомого складу. Наказом Міністерства інфраструктури України від 28 квітня 2022 року № 256 «Про закриття морських портів», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 29 квітня 2022 року за № 470/37806, закрито морські порти Бердянськ, Маріуполь, Скадовськ, Херсон з дня набрання чинності наказом до відновлення контролю над зазначеними морськими портами [95, с. 53-54].

Стан розвитку на сьогодні добровільних видів страхування морських ризиків наочно демонструє рейтинг страхових компаній, що надають подібні послуги (таблиця 4.3).

З таблиці видно, що за 2022 рік лише 10 страхових компаній надавали відповідні послуги, з яких найбільшу питому вагу займають три, рівень наданих послуг іншими страховими компаніями в галузі добровільного страхування водного транспорту можна вважати не суттєвим.

Стан та динаміку розвитку вітчизняного ринку послуг з морського страхування наочно демонструють дані таблиці 4.4.

Таблиця 4.3

Рейтинг страхових компаній із добровільного страхування водного транспорту (морське каско) за 12 місяців 2022 року.

№	Страхова компанія	Платежі, тис.грн.	Виплати, тис.грн.
1	УСГ	23 511	1 631
2	ІНГО	16 954	2 173
3	МЕГАПОЛІС СТ	7 380	81
4	РІДНА	363	0
5	ПЕРША	286	0
6	БРОКБІЗНЕС	224	12
7	УНІКА	176	0
8	ARX	161	0
9	UPSK	96	0
10	АЛЬФА СТРАХУВАННЯ	93	0
	ВСЬОГО	49 245	3 897

Джерело: [96].

Таблиця 4.4

Динаміка кількості страхових компаній та рівень зібраних ними премій за надані послуги в сфері добровільного морського страхування

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Кількість страхових компаній	10	20	25	20	10
Кількість зібраних премій, тис. грн.	25 061	22 505,9	27 112	29 742,0	49 245

Джерело: складено авторами на основі даних [96].

Питома вага послуг з добровільного морського страхування першої в рейтингу за зібраними преміями страхової компанії УСГ складає лише 0,638% в її страховому портфелі, питома вага сегменту ринку, який обслуговує дана компанія за цим видом послуг складає 65% (дані таблиці 1). В структурі страхового ринку України послуги з морського страхування за зібраними преміями складають лише 0,107% (розраховано за даними [11]).

Все вище зазначене свідчить про те, що національний ринок страхування морських суден, ледве зробивши перші кроки на шляху свого розвитку, зіткнувся з дуже серйозними труднощами як економічного, технічного та організаційного характеру [1].

Автори погоджуються з думкою дослідниць О.М. Гончаренко, О.С. Світличної стосовно того, що в Україні існує необхідність створення організації, яка б об'єднала зусилля українських морських страховиків у багатьох сферах їх роботи. На сьогодні діє Морське страхове бюро України, що об'єднує страховиків, які мають ліцензію на здійснення морського страхування, однак діяльність цієї організації має бути більш прозорою [88, с. 126].

Отже, послуги морського страхування, що представлені на вітчизняному страховому ринку потребують удосконалення і приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів.

4.2.2 Послуги в галузі авіаційного страхування в Україні

Авіація – галузь, оператори якої постійно несуть відповідальність за перевезення величезної кількості пасажирів і вантажів з моменту відправлення до моменту прибуття [97].

Діяльність підприємств авіаційної галузі охоплює такі основні види: здійснення й забезпечення повітряних перевезень (внутрішніх і міжнародних) пасажирів, багажу, вантажів і пошти на комерційній основі; обслуговування повітряного руху, а також обслуговування повітряних суден, пасажирів, багажу, вантажів і пошти на аеродромах і в аеропортах; проведення авіаційних робіт для забезпечення потреб громадян та юридичних осіб, зокрема виконуваних в повітряному просторі іноземних держав, і діяльність із забезпечення авіаційних робіт.

Авіація належить до категорії високо ризикових галузей діяльності як з огляду на необхідність дотримання високого рівня авіаційної безпеки (імовірність втрати майна), так й безпеки польотів (життя, здоров'я споживачів послуг). Одним із методів компенсації ризиків діяльності підприємств авіаційної галузі є авіаційне страхування.

Дослідженням окремих аспектів зазначеної проблеми займаються сучасні українські науковці та дослідники, зокрема теоретичні аспекти авіаційного

страхування розкрито у дослідженнях Слободянюк О.В., Орлова В.М., сучасний стан та перспективи розвитку авіаційного страхування в Україні розкрито у публікаціях та дослідженнях Світличної О.С., Балабанової Г.П., Герасименко І.М., Задерака Д.М; правовим аспектам авіаційного страхування присвячено публікації Гаврилішина А.П.; питання регулювання страхового підприємництва в Україні досліджує у своїх наукових публікаціях Тимчак М.В.

Страхування авіаперевезень є найбільшим сегментом ринку авіаційного страхування. Існують також суміжні сегменти ринку, які включають в себе відповідальність виробників планерів, двигунів і інших авіакомпонентів за якість продукції, що випускається, а також страхування аеропортів, пов'язаних з їх функціонуванням навігаційних послуг. Крім цього, авіаційне страхування включає в себе авіацію загального призначення, «господарську авіацію» (реактивні і турбогвинтові літаки бізнес класу), також як і ряд специфічних сегментів авіаринку, таких як вертольоти, і більш рідкісних літаків, призначених для розпилення добрив і гасіння лісових пожеж. Додатково до цього існує зростаючий ринок космічного страхування, що покриває ракетні запуски і орбітальні польоти [98, с. 144].

У 2021 році пасажирські та вантажні перевезення здійснювали 28 українських авіакомпаній. Пасажирські перевезення здійснювали 16 українських авіакомпаній, водночас майже 93% загальних обсягів забезпечили чотири провідні вітчизняні 4 авіакомпанії – «Міжнародні авіалінії України», «СкайАп», «Азур Ейр Україна» та «Роза вітрів». Слід зазначити, що п'яту позицію за обсягами пасажирських перевезень посіла авіакомпанія «Біз Ейрлайн», яка почала виконувати польоти у березні 2021 року. Упродовж року розпочато виконання міжнародних регулярних пасажирських рейсів українськими авіаперевізниками за 23 новими маршрутами, іноземними авіаперевізниками – за 28 новими маршрутами. Відповідно до затвердженого розкладу руху регулярні польоти до 42 країн світу здійснювали 9 вітчизняних авіаперевізників. Кількість пасажирів, які скористались послугами українських авіакомпаній на міжнародних рейсах упродовж 2021 року зросла порівняно з

попереднім роком вдвічі та досягла 2608,9 тис. осіб. При цьому процент пасажирського завантаження міжнародних регулярних рейсів українських авіакомпаній збільшився на 6,2% та склав 75,2%. На відміну від міжнародних регулярних перевезень, де поки ще має місце часткове відновлення (36,6 % від обсягів 2019 року), сектор міжнародних нерегулярних перевезень українських авіакомпаній повністю відновився та демонстрував високі темпи зростання. Так, за підсумками 2021 року 13-ма авіакомпаніями на міжнародних рейсах на нерегулярній основі перевезено 6013,4 тис. пасажирів, що вдвічі більше, ніж за попередній рік, а також на 10,9% перевищує показник 2019 року. Водночас майже 94% таких перевезень припадає на долю чотирьох зазначених вище провідних українських авіакомпаній. Комерційні рейси українських та іноземних авіаперевізників упродовж року обслуговували 19 українських аеропортів та аеродромів. Пасажиропотік у 2021 році склав 16221 тис. пасажирів, що на 87,2% перевищує результат 2020 року та становить дві третини від аналогічного показника 2019 року. Поштовантажопотоки через аеропорти України зросли на 21,1% та становили 63,2 тис. тонн. [99, с. 3-4].

За січень 2022 року обсяги пасажирських перевезень українських авіакомпаній збільшилися порівняно з відповідним періодом минулого року на 79,6% та склали 515,5 тис. чол., у т.ч. міжнародні – на 81% та склали 458,6 тис. чол. Пасажиропотоки через аеропорти України зросли на 135,3% та становили 1225,8 тис. чол., у т.ч. у міжнародному сполученні – на 143,8% та становили 1102,9 тис. чол. Упродовж січня 2022 року українськими авіакомпаніями виконано 4,7 тисяч комерційних рейсів (зростання порівняно з аналогічним періодом минулого року – на 51,6%), у т.ч. міжнародних – 3,6 тисяч (зростання – на 56,5%) [100].

У лютому 2022 року перевезення авіаційним транспортом призупинені внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну на час воєнного стану, тому охарактеризувати динаміку подальшого їх розвитку в сучасних реаліях не є можливим.

Визначення категорії «авіаційне страхування» законодавчо не закріплене. Але у наукових публікаціях автори висловлюють власне бачення сутності цієї категорії (таблиця 4.5).

Таблиця 4.5

Сутність поняття «авіаційне страхування» у наукових публікаціях

Автор/джерело	Характеристика поняття
Авіаційне страхування [102]	Страхування ризиків, пов'язаних із використанням авіаційної та космічної техніки. Іноді страхування космічних ризиків виділяється в окремий вид. До авіаційного страхування належить: страхування літаків, вертольотів та іншої авіаційної техніки від пошкодження й знищення; страхування відповідальності перед пасажирами і третіми особами за шкоду, заподіяну їх здоров'ю та майну; страхування відповідальності власників повітряних суден як роботодавців; страхування власників аеропортів; страхування втрати прибутку внаслідок неможливості експлуатувати авіаційні транспортні засоби в результаті аварії тощо.
Світлична О.С. [103, с. 354]	Під авіаційним страхуванням будемо розуміти загальну назву комплексу майнового, особистого страхування та страхування відповідальності, яка впливає з експлуатації повітряного транспорту і захищає майнові інтереси юридичних та фізичних осіб у разі настання певних подій, визначених договором страхування або законодавством
Слободянюк О.В., Орлов В.М. [104, с. 165]	Авіаційним страхуванням прийнято називати комплекс майнового та особистого страхування осіб у разі настання певних подій, визначених договором страхування або чинним законодавством. Авіаційне страхування в Україні є обов'язковим.
Герасименко І.М., Задерака Д.М. [105, с. 147]	Авіаційне страхування є одним із видів транспортного страхування від небезпек, що виникають на повітряних шляхах сполучення у зв'язку з перевезенням пасажирів чи вантажобагажу.
Гаврилішин А.П., [106, с. 226-227]	Авіаційне страхування впливає з експлуатації повітряного транспорту і спрямоване на захист майнових інтересів у разі настання певних подій, що передбачено положеннями законодавства або безпосередньо договору страхування.

Узагальнено автором на основі дослідження наукових публікацій [102, 103, 104, 105, 106].

Авіаційне страхування має свої особливості у порівнянні з іншими видами страхування. Вони пов'язані зі специфічними, відмінними від інших видів майна, ризиками, які можуть спричинити катастрофічні для компанії наслідки зі значними збитками, що носять кумулятивний характер. Тому авіаційне страхування тісно пов'язане зі світовим ринком страхування та перестрахування і регулюється як національним, так і міжнародним правом

[101, 255]. Згідно Закону України «Про страхування» [12] авіаційне страхування відноситься до 1, 5, 11 та/або 13 класу страхування (таблиця 4.6).

Таблиця 4.6

*Класифікація авіаційного страхування відповідно до нового Закону України
«Про страхування»*

Види страхування	Класи страхування	
Авіаційне страхування цивільної авіації	Страхування від нещасного випадку (у тому числі на випадок виробничої травми та професійного захворювання)	1
Страхування повітряного транспорту	Страхування повітряних суден	5
Авіаційне страхування цивільної авіації		
Авіаційне страхування цивільної авіації	Страхування відповідальності, яка виникає внаслідок використання повітряного судна (у тому числі відповідальності перевізника)	11
Авіаційне страхування цивільної авіації	Страхування іншої відповідальності (ніж передбачена класами 10, 11, 12)	13

Джерело [12].

У зв'язку з прийняттям у листопаді 2021 року нового Закону України «Про страхування», внесено зміни у ст. 117 Повітряного Кодексу України, якими зазначено, що суб'єкти авіаційної діяльності зобов'язані укласти договори страхування ризиків цивільної авіації за класами страхування 1, 5, 11 та/або 13, визначеними статтею 4 Закону України «Про страхування» [12]. Порядок та умови здійснення страхування ризиків цивільної авіації визначаються уповноваженим органом з питань цивільної авіації за погодженням з Національним банком України.

Авіаційне страхування включає комплекс ризиків, що відносяться до кількох галузей страхування (рисунок 4.1).

Майнове страхування поширюється на такі об'єкти страхування повітряні судна (повна втрата (загибель) повітряного судна або пошкодження окремих його частин, систем та елементів конструкції під час руління, у повітрі чи на землі).

Рисунок 4.1 – Ризики авіаційного страхування за класами
(Розроблено авторами).

Страховання відповідальності, яка виникає внаслідок використання повітряного судна (у тому числі відповідальності перевізника) перед третіми особами.

Важливим видом при авіаційному страхуванні є особисте страхування в частині страхування від нещасних випадків. У вітчизняній практиці страхування від нещасних випадків відноситься до ризикових видів страхування, метою якого є страховий захист громадян на випадок утрати здоров'я або смерті внаслідок нещасного випадку. При авіаційному страхуванні це страхування членів екіпажу, авіаційного персоналу, працівників замовника під час виконання авіаційних робіт, осіб, які мають право перебувати на борту на законних підставах без придбання квитка.

Страховання авіаційних ризиків в Україні характеризується значною кількістю ліцензованих страховиків, яка є зовеликою на нинішньому етапі

розвитку авіаційного страхування. Це підтверджується даними, наведеними в таблиці 4.7 та на рисунку 4.2.

Найбільшими страховими компаніями з обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації за 2022 рік були «БУСІН» з з питомою вагою в загальній сумі зібраних премій 43,3%, далі з відривом майже 10% «UNIVERSALNA» з питомою вагою в загальній сумі зібраних премій 32,69%, далі з великим відривом йде «ІНГО» - 9,87%, й з практично 50 відсотковим відривом від «ІНГО» йде «УЛЬТРА АЛЬЯНС» - 5,23% (таблиця 4.7).

Таблиця 4.7

Рейтинг страхових компаній з обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації за 12 місяців 2022 року.

№	Страхова компанія	Платежі, тис.грн.	Питома вага в загальній сумі зібраних премій
1	БУСІН	278 550	43,304
2	УНІВЕРСАЛЬНА	210 245	32,685
3	ІНГО	63 465	9,866
4	УЛЬТРА АЛЬЯНС	33 626	5,228
5	ТАС СГ	20 404	3,172
6	UPSK	12 924	2,009
7	ВУСО	12 144	1,888
8	УСГ	4 844	0,753
9	ОРАНТА	2 254	0,350
10	PZU УКРАЇНА	1 867	0,290
11	ГАРДІАН	985	0,153
12	ВЕЛТЛІНЕР	902	0,140
13	ОМЕГА	640	0,099
14	БРОКБІЗНЕС	387	0,060
15	ПРЕМ'ЄР АЛЬЯНС	7	0,001
	ВСЬОГО	643 244	100

Джерело [107].

На 5 місці ТАС СГ з питомою вагою 3,17%, питома вага інших страхових компаній 2 та менше відсотка, тому суттєвого впливу на ринок обов'язкового авіаційного страхування вони не здійснюють.

Таким чином, рівень розвитку авіаційної галузі на сьогодні не має потреби в такій кількості страховиків.

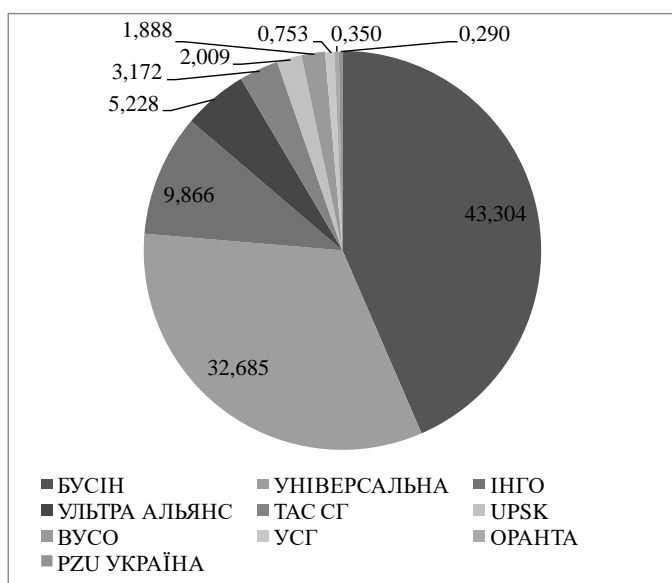

Рисунок 4.2 - Питома вага в загальній сумі зібраних премій преших Топ 10 страхових компаній з обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації за 2022 рік

Ситуація в сегменті страхування Авіа КАСКО також далека від ідеалу – одна страхова компанія випереджає значно інші (таблиця 4.8 та рисунок 4.3).

Таблиця 4.8

Рейтинг страхових компаній з Авіа КАСКО за 2022 рік

№	Страхова компанія	Платежі, тис.грн.	Питома вага в загальній сумі отриманих премій
1	БУСІН	16 797	84,128
2	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	1 112	5,569
3	ІНГО	744	3,726
4	БРОКБІЗНЕС	727	3,641
5	РЗУ УКРАЇНА	434	2,174
6	КРАЇНА	69	0,346
7	МОТОР-ГАРАНТ	55	0,275
8	УНІВЕРСАЛЬНА	28	0,140
.	ВСЬОГО	19 966	100

Джерело [108].

Найбільшими страховими компаніями на цьому сегменті ринку були «БУСІН» з питомою вагою в загальній сумі зібраних премій 84,13%, «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ» - 5,57%, «ІНГО» - 3,73%, «БРОКБІЗНЕС» - 3,64% та «PZU УКРАЇНА» - 2,17% (таблиця 4.8, рисунок 4.3).

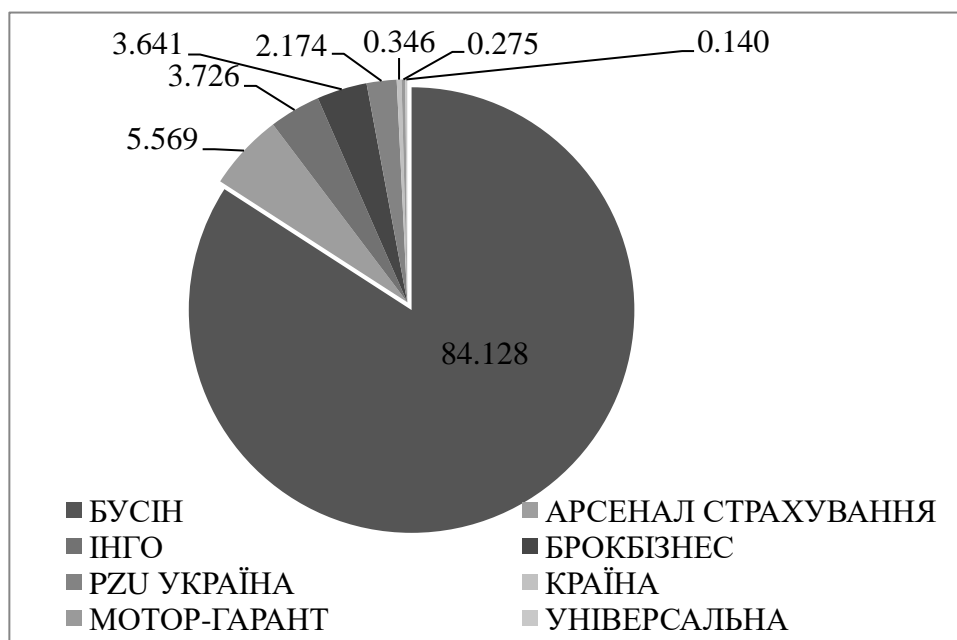

Рисунок 4.3 - Питома вага в загальній сумі зібраних премій преших Топ 8 страхових компаній з Авіа КАСКО за 2022 рік

Окрім того, у 2022 році спостерігається суттєве падіння питомої ваги страхових компаній на цьому сегменті ринку, окрім лідера «БУСІН», питома вага якого значно збільшилась, в порівнянні з 2021 роком. Спостерігається концентрація даного сегменту у одного учасника.

Отже, діяльність переважної більшості страхових компаній на ринку з обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації є економічно не доцільною. Даний вид авіаційної страхування представлений в лінійці їх страхових продуктів лише з метою розширення асортименту.

Дослідження асортименту страхових продуктів 6 страхових компаній, що діють на зазначеному сегменті страхування, дають змогу констатувати, що програми страхування представлені досить типовими страховими продуктами (таблиця 4.9).

*Страхові продукти при авіаційному страхуванні, що пропонуються
страховими компаніями в Україні*

Страхові продукти	Страхові компанії, що пропонують
1	2
<i>Страхування малої авіації (страхування авіації для фізичних осіб)</i>	
Страхування повітряних суден	ПрАТ «УВСК», СК «ТЕКОМ»
Страхування відповідальності власників малої авіації:	
відповідальність експлуатанта або власника повітряних суден авіації загального призначення, у тому числі легких, надлегких, аеростатичних та аматорських повітряних суден, за шкоду, заподіяну третім особам;	ПрАТ «УВСК», СК «ТЕКОМ»
члени екіпажу повітряного судна та іншого авіаційного персоналу;	
особи, які мають право перебувати на борту повітряного судна на законних підставах без придбання квитків.	
<i>Страхування авіаційних ризиків юридичних осіб</i>	
Страхування повітряних суден (цивільних повітряних суден, КАСКО ПС)	ПрАТ «УВСК», АТ СК «БУСІН», ПрАТ «СК «ВЕЛТЛІНЕР», UNIVERSALNA, Allianz Україна, СК «Мотор-Гарант»
Страхування відповідальності:	ПрАТ «УВСК», АТ СК «БУСІН», ПрАТ «СК «ВЕЛТЛІНЕР», UNIVERSALNA, Allianz Україна, СК «Мотор-Гарант»
власника повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника)	
експлуатанта цивільного повітряного судна комерційної авіації за шкоду, заподіяну третім особам	
авіаційного перевізника за шкоду, заподіяну пасажирам, багажу, вантажу і пошті	
розробників, виробників цивільної авіаційної техніки, організацій з технічного обслуговування, що мають право проводити випробувальні польоти, за шкоду, заподіяну третім особам	ПрАТ «УВСК», АТ СК «БУСІН», ПрАТ «СК «ВЕЛТЛІНЕР», UNIVERSALNA, Allianz Україна, СК «Мотор-Гарант»
навчального закладу під час виконання навчально-тренувальних польотів за шкоду, заподіяну третім особам	
страхування відповідальності експлуатанта аеропорту (аеродрому, вертодрому, постійного злітно-посадкового майданчика) та сертифікованих суб'єктів наземного обслуговування за шкоду, заподіяну третім особам	

Продовження таблиці 4.9

1	2
страхування відповідальності організацій, що надають послуги з аеронавігаційного обслуговування, за шкоду, заподіяну третім особам члени екіпажу повітряного судна та іншого авіаційного персоналу особи, які мають право перебувати на борту повітряного судна на законних підставах без придбання квитків працівники замовника авіаційних робіт, працівники інших організацій, задіяні у виконанні авіаційних робіт, та особи, які забезпечують технологічний процес під час виконання авіаційних робіт	
Страхування від нещасних випадків: членів екіпажу повітряного судна та іншого авіаційного персоналу працівників замовника авіаційних робіт, працівників інших організацій, задіяних у виконанні авіаційних робіт, та осіб, які забезпечують технологічний процес під час виконання авіаційних робіт осіб, які мають право перебувати на борту повітряного судна на законних підставах без придбання квитків	ПрАТ «УВСК», Allianz Україна, UNIVERSALNA

Систематизовано авторами на основі аналізу інформації офіційних сайтів страхових компаній.

На даному етапі розвитку авіаційної галузі авіаційне страхування у нашій країні під силу лише великим професійним страховикам, які мають договори перестраховування з іноземними перестраховальниками.

Тому, з метою захисту інтересів і страхувальників, і страховиків їх кількість необхідно обмежити на державному рівні з урахуванням економічної доцільності та рівня розвитку авіаційного страхування.

4.2.3 Специфіка страхових послуг будівельно-монтажної галузі

Будівельно-монтажні роботи охоплюють усі роботи, що виконуються при зведенні будівлі або споруди безпосередньо на місці будівництва. Роботи

прийнято називати будівельними або монтажними в залежно від того, який процес переважає. До монтажних відносяться головним роботи, що виконуються із застосуванням готових деталей, наприклад, монтаж залізобетонних конструкцій, освітлювальної чи силової електропроводки, вентиляції, ліфтів. Всі роботи на будівництвах поділяють на загально-будівельні, спеціальні, транспортні і вантажно-розвантажувальні.

Будівництво належить до категорії високо ризикових сфер діяльності як з огляду на високий рівень травм на виробництві, так й існування специфічних ризиків, пов'язаних із застосування нових матеріалів, впровадження складної техніки [109, 110]. Одним з методів компенсації ризиків будівництва є страхування технічних ризиків.

Дослідженням окремих аспектів зазначеної проблеми займаються сучасні українські науковці та дослідники, зокрема, питання державного регулювання страхової діяльності у будівництві розкрито у публікаціях та дослідженнях Кравченко С. Г., Мелко В. Л.; сутність ризиків у будівництві, їх особливостей досліджено у публікаціях Жилиякової Г. С. Капінус К. В., Сердюк Т. В.; проблеми та особливості організації системи страхового захисту будівельних компаній досліджує у своїх наукових публікаціях Тарасова Н. О. та інші.

Страхування у сфері будівництва здійснюється за основними двома групами: страхування будівельно-монтажних робіт та страхування гарантійної експлуатації (рисунок 4.4).

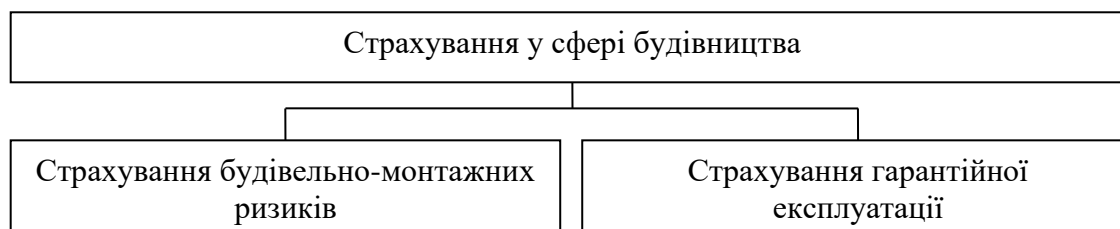

Рисунок 4.4 – Основні напрями проведення страхування у сфері будівництва
Джерело: [111, с. 48].

До особливостей страхування будівельно-монтажних ризиків можна віднести:

- тривалий період врегулювання збитків, який може сягати декількох років;

- будівельно-монтажні ризики характеризуються низькою ймовірністю настання страхових випадків, при високій середній величині страхових виплат.

Відповідальність страхової компанії за будівельними ризиками може розтягнутися на декілька років, залежно від термінів будівництва і вказаного в договорі гарантійного періоду після введення об'єкта будівництва в експлуатацію. При цьому найбільша ймовірність значних збитків припадає саме на етап введення будівельного об'єкту в експлуатацію [112, с. 81].

Тому, проведення страхування актуально практично на кожному етапі будівництва: від підготовки будівельного майданчика до підписання акту здачі-приймання об'єкта і на гарантійний період, в т.ч. будівельна частина, включаючи нульовий цикл, зведення стін, установка перекриттів тощо, монтаж всіх систем, інженерних мереж і комунікацій, оздоблення, установка обладнання, пусконаладжувальні роботи, благоустрій території, тимчасові будівлі і споруди, будівельна техніка та обладнання будівельного майданчика [109, с. 3; 112, с. 81; 113, с. 33].

Страхування у сфері будівництва включає комплекс ризиків, що відносяться до кількох галузей страхування (рисунок 4.5). Майнове страхування поширюється на такі об'єкти страхування: продукцію будівельно-монтажних та інших робіт, прямо пов'язаних з будівництвом, реконструкцією та капітальним ремонтом; будівельні машини, а також засоби та обладнання для виконання монтажу; обладнання будівельного майданчика; будови та споруди, які реконструюються або ремонтуються [113, с. 33; 114, с. 260; 115, с. 74-75; 116].

Об'єктами страхування виступають майнові інтереси страхувальника, пов'язані з правом володіння, користування та розпорядження [113, с. 35; 114, с. 260-261]:

а) під час будівництва: всіма об'єктами громадського наземного та підземного будівництва, а також допоміжними спорудами, всіма матеріалами, що знаходяться на будівельному майданчику і є необхідними для виконання будівельних робіт та ін.; роботами, які проводяться будівельним підприємством або його підрядчиками згідно з договором, включаючи підготовчі роботи на будівельному майданчику; обладнанням будівельного майданчика; будівельними машинами, що використовуються на будівельному майданчику; витратами на розчистку території від уламків при ліквідації збитку після страхового випадку на будівництві; можуть бути застраховані також роботи з монтажу машин, установок і металевих конструкцій, якщо вартість монтажних об'єктів, включаючи витрати на монтаж, становить не менше ніж 50% загальної страхової суми;

б) під час монтажу та пробному пуску: всіма видами машин, механізмів та конструкцій, їх монтажем та пробним пуском; обладнанням для проведення монтажу; предметами, що знаходяться на монтажному майданчику та мають відношення до монтажу; витратами по розчистці території після нанесення збитку при монтажу; можуть бути застраховані будівельні роботи, якщо їх вартість менша від вартості монтажного обладнання;

в) при страхуванні машин: всіма машинами, апаратами, механічним обладнанням, устаткуванням, включаючи машини і устаткування для розподілу енергії та виробничі і допоміжні машини;

г) при страхуванні електронного обладнання: електронними обчислювальними машинами для оброблення даних; обладнанням передачі інформації та іншими; витратами щодо відновлення інформації на носіях даних, пов'язаних з виходом із строю ЕОМ;

д) при страхуванні від простою будівництва, що викликаний комерційними (відсутність фінансових коштів, непостачання матеріалів та інше) чи технічними (аварія, поломка обладнання та інше) причинами: збиток неодержання в результаті настання страхового випадку прибутку, збільшення поточних витрат і витрат на ліквідацію наслідків страхового випадку.

Рисунок 4.5 – Класифікація ризиків за галузями страхування під час будівельно-монтажних робіт (розроблено авторами)

Страховання відповідальності – сфера, яка об’єднує види страхування, в яких об’єктом виступає відповідальність перед третіми особами, яким можуть бути заподіяні збитки. Основною метою страхування відповідальності є захист економічних інтересів страхувальника, який може спричинити збитки як громадянам, так і майну третіх осіб [113, с. 35-36]:

а) у процесі будівельно-монтажних робіт (страхувальник – будівельна організація);

б) при проектних, інженерних та інших роботах (страхувальник – проектувальник та упорядник комунікаційних споруд, проектувальник мостів, будівель та інше).

Важливим видом страхування на будівництві є страхування від нещасних випадків, до яких належать страхування від пожеж та інших стихійних лих. У вітчизняній практиці страхування від нещасних випадків відноситься до ризикових видів страхування, метою якого є страховий захист громадян на випадок втрати здоров’я або смерті внаслідок нещасного випадку. У тому числі такий вид страхування використовуються й у процесі будівництва для страхування працівників від нещасних випадків на виробництві (втрата здоров’я, каліцтво тощо).

У світовій практиці будівельні ризики є різновидом інженерних або технічних ризиків і включають такі види (таблиця 4.10).

Таблиця 4.10

Види будівельних ризиків у світовій практиці

Вид будівельного ризику	Англійський аналог
страхування вибуху котлів	Boiler Explosion (BE) Insurance
всі ризики підрядника	Contractor's All Risks(CAR)
страхування будівельних механізмів та машин	Contractor's Plant and Machinery Insurance (CPM)
всі ризики монтажу	Erection All Risks (EAR)
електронне обладнання	Electronic Equipment (EE)
страхування невід’ємних дефектів	Inherent Defects Insurance (IDI)
страхування поломок машин	Machinery Breakdown (MB) Insurance
страхування відповідальності перед третіми особами	Third Party Liability(TPL)

Узагальнено авторами за [110; 114, с. 260, 261; 115, с. 76-77].

Унікальність цих видів страхування підкреслюється обмеженою кількістю учасників на міжнародному ринку. В Україні цими ризиками здебільшого займаються страхові компанії, які не мають ні фахівців, ні відповідних активів і навіть досвіду страхування майна від вогневих та інших ризиків [117].

За кордоном страхування будівництва розвивається спільно з асоціаціями архітекторів, будівельників, які розробляють програми і вимоги до страхування об'єктів [115, с. 76].

В країнах СНД частково отримали розвиток страхові програми в будівництві CAR, EAR, CPM, TPL [110].

Відносини у сфері страхування в Україні регулюються Законом України «Про страхування», втім цей нормативно-правовий акт не містить спеціальних положень щодо страхування на будівництві. Також страхування притаманних будівельній галузі ризиків не відносяться до обов'язкових [113, с. 54].

Зараз в Україні страхування технічних ризиків здебільшого здійснюється як страхування майнових інтересів при виконанні будівельно-монтажних робіт або як страхування відповідальності перед третіми особами [110].

Це підтверджується аналізом інформації з сайтів страхових компаній, що працюють на страховому ринку України та надають страхові послуги із страхування будівельно-монтажних ризиків (таблиця 4.11).

Як свідчать дані таблиці 4.11 тільки одна компанія (СК PZU) надає послуги страхування в будівництві відповідно до норм світової практики, представлені страховими програми CAR, EAR, MB.

На сайтах інших страхових компаній надано лише перелік об'єктів та ризиків, що підлягають страхуванню в рамках страхування будівельно-монтажних ризиків. В деяких випадках цей перелік не конкретизований і представлений узагальненим формулюванням (СК «Надійна»).

Орієнтовну інформацію за рівнем страхових тарифів можна отримати лише на сайтах 5 страхових компаній із 10 розглянутих.

Огляд тарифів, видів програм або об'єктів страхування будівельно-монтажних ризиків страховими компаніями України

Страхова компанія	Вид страхування на сайті компанії	Види програм/об'єкти, що підлягають страхуванню	Тарифи, % від страхової суми
1	2	3	4
СК PZU	Страхування будівельно-монтажних та технічних ризиків	CAR – страхування будівельних робіт EAR – страхування монтажних робіт MB – страхування машин та обладнання від поломок Для варіантів страхування CAR і EAR додатково може бути застрахована відповідальність перед третіми особами	0,1%- 0,6%
СК Провідна	Страхування будівельно-монтажних ризиків	об'єкти будівельно-монтажних робіт; будівельні матеріали й конструкції; будівельна техніка й обладнання; обладнання будівельного майданчика; допоміжні споруди; майно, що вже перебуває на будівельному майданчику або поблизу його, належить, перебуває на зберіганні або під контролем замовника або підрядника; за згодою сторін відповідальність за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю або майну третіх осіб при проведенні будівельно-монтажних робіт	-
СК UNIVERSALNA	Страхування будівельно-монтажних ризиків	об'єкти будівництва; об'єкти монтажу; машини, обладнання та механізми, що застосовуються при проведенні будівельних та монтажних робіт	-
АСК «ОМЕГА»	Страхування будівельно-монтажних ризиків	будівельні матеріали та конструкції, які використовуються при проведенні будівельно-монтажних робіт; обладнання будівельного майданчика (власне та орендоване); тимчасові будівлі та споруди, складські приміщення; будівельну техніку (екскаватори, крани, транспортні механізми); існуюче майно, що перебуває на будівельному майданчику або біля нього, яке належить замовнику або підряднику	-
СК «Надійна»	Страхування будівельно-монтажних ризиків	Страхування даного виду ризику спрямоване захистити інтереси як замовників так і підрядників від збитків які можуть виникнути при проведенні будівельно-монтажних робіт	0,5% - 1%.

Продовження таблиці 4.11

1	2	3	4
СК АСКА	Страховання у будівництві	Доступні 2 типи послуг: страхування за принципом «всі ризики»; тільки від тих ризиків, які наш клієнт вважає актуальними для свого будівельного майданчика: страхування будь-яких об'єктів на будівельному майданчику; страхування за принципом «усі ризики» або на випадок типових проблем в будівництві; страховий захист для замовника, генпідрядника або окремих учасників будівельного процесу; застосування понижуючих коефіцієнтів в залежності від специфіки будівництва	-
СГ «ТАС»	Страховання будівельно-монтажних робіт	за секцією «Будівельно-монтажні роботи»: об'єкти будівництва об'єкти монтажу будівельна техніка та механізми устаткування/обладнання інше майно; за секцією «Відповідальність перед третіми особами»: відповідальність за подію, наслідком якої може бути завдання Страхувальником шкоди життю та/або здоров'ю Третіх осіб (особистої шкоди); відповідальність за подію, наслідком якої може бути завдання Страхувальником шкоди майну Третіх осіб (майнової шкоди)	-
СК Українська страхова група	Страховання будівельно-монтажних ризиків	будинки, споруди; обладнання, будівельні машини та запасні частини до них; будівельні та транспортні механізми; тимчасові споруди	0,2–2,0%
ПАТ «Промислово-страхова компанія»	Страховання будівельно-монтажних ризиків	будівельні роботи, а саме: об'єкт будівництва (будівельні матеріали, конструкції й т.п.), видатки на будівництво; монтажні роботи, включаючи об'єкти, які монтуються, видатки по монтажу, а також матеріали, устаткування й послуги, які надаються замовником; устаткування будівельного майданчика (тимчасові й допоміжні будинки й спорудження, складські приміщення, підмостки, інженерні комунікації і т.д.); об'єкти, які перебувають на будівельному майданчику або в безпосередній близькості до майданчика, які належать замовникові або підрядникові; будівельні машини й устаткування	0,15-1,5%
СК «Альфа Страхування»	Страховання будівельно-монтажних ризиків	Об'єкти і споруди будівельно-монтажних робіт; обладнання будівельного майданчика; будівельні машини та механізми; відповідальність перед третіми особами	-

Узагальнено авторами на підставі даних з офіційних сайтів страхових компаній.

Отже, авторами зроблено наступні висновки. В Україні переважним чином в розрізі страхування будівельно-монтажних ризиків надається страхове покриття окремих ризиків, а не всіх ризиків (CAR), що можуть статися на будівельному майданчику, на відміну від світової практики. Поліс, укладений на умовах CAR (ContractorsAllRisks), може забезпечити ефективний страховий захист об'єкта будівництва і реальний фінансовий захист будівельному підприємству.

Більшість компаній страхують будівельні ризики за правилами страхування від пошкодження вогнем. Окрім того, ризики страховиків збільшуються через низький рівень відповідальності забудовників перед інвесторами. Вищого рівня відповідальності не вимагає ні законодавство, ні умови поширених на ринку договорів.

Будівельна промисловість в нашій країні динамічно розвивається, отже є необхідність і у розвитку страхування будівельно-монтажних ризиків.

На сьогодні страхування будівельно-монтажних ризиків в нашій країні під силу лише великим професійним страхувальникам, які мають договори перестрахування з іноземними перестрахувальниками (з проаналізованих в таблиці 2 страхових компаній про це заявляє лише СК АСКА).

4.2.4 Послуги сільськогосподарського страхування в Україні: сутність, види, сучасний стан. Приклад розрахунку впровадження індексного страхування сільськогосподарських підприємств

Сільськогосподарське страхування – один з найбільш специфічних видів страхування, тому що об'єктами страхування є біологічні форми, які знаходяться в процесі постійного розвитку. Тому величезна кількість факторів (посуха, повені, різкі зміни температури повітря, вологість, а також комахи-шкідники) є постійними і неминучими ризиками будь-якого агробізнесу. Вони можуть викликати значні фінансові втрати, тому подібний вид бізнесу повинен знаходити надійні можливості захисту від них [118].

Визначення категорії «страхування сільськогосподарської продукції» законодавчо не закріплене.

В наукових та науково-практичних публікаціях зустрічається наступне визначення цього поняття: страхування сільськогосподарської продукції – вид страхування, за яким предметом договору страхування є майнові інтереси, що не суперечать закону, пов'язані з відшкодуванням фінансових збитків, понесених страхувальником або іншою особою, визначеною страхувальником у договорі страхування, при вирощуванні, збиранні врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень, вирощуванні (розведенні, відгодівлі (утриманні) сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, бджолосімей та хутрових звірів, вирощуванні, розведенні, вилову (добуванні) риби та інших водних живих ресурсів, іншої тваринницької продукції [119]. Згідно Закону України «Про страхування» [12] страхування сільськогосподарської продукції відноситься до 8 та 9 класу страхування (таблиця 4.12).

Таблиця 4.12

Класифікація сільськогосподарського страхування відповідно до нового Закону України «Про страхування»

Види страхування	Класи страхування	
Страхування тварин (крім тих, що використовуються у цілях сільськогосподарського виробництва) на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків у випадках та згідно з переліком тварин, встановленими Кабінетом Міністрів України	Страхування майна від вогню та небезпечного впливу природних явищ	8
Страхування сільськогосподарської продукції		
Страхування сільськогосподарської продукції	Страхування майна від шкоди, заподіяної градом, морозом, іншими подіями (включаючи крадіжку, розбій, грабіж, умісне пошкодження/знищення майна), крім подій, визначених у класі 8	9

Складено авторами за [12].

На страховому ринку сільськогосподарське страхування в загальному вигляді представлено такими видами (рисунок 4.6).

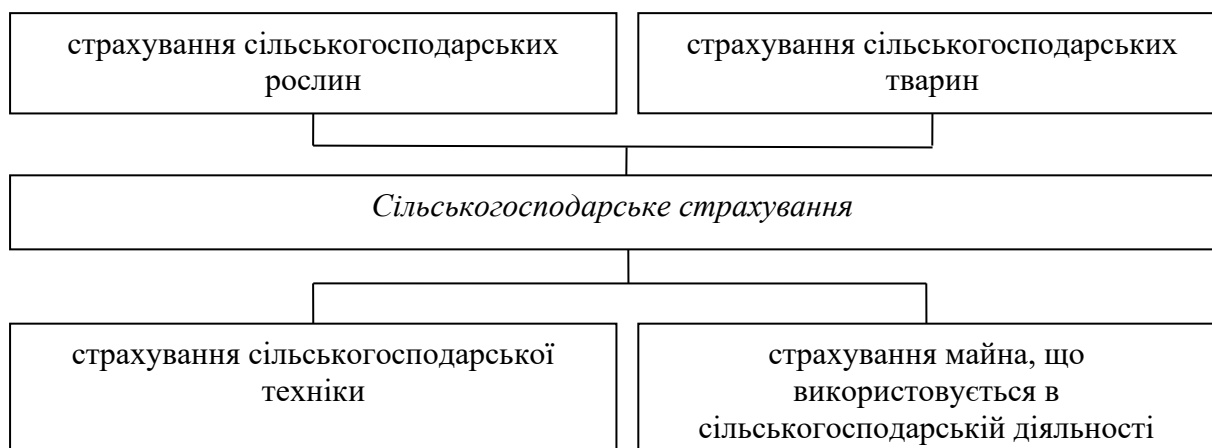

Рисунок 4.6 – Основні види сільськогосподарського страхування
(Розроблено авторами).

Огляд страхових програм, що пропонуються на вітчизняному страховому ринку сільськогосподарського страхування представлено в таблиці 4.13.

Таблиця 4.13

Страхові продукти на ринку сільськогосподарського страхування

Страхова компанія	UNIVERSALNA	PZU Україна	ІНГО, АСКА	КРАЇНА
1	2	3	4	5
Програми страхування, що пропонуються	Страхування майбутнього врожаю	Страхування майбутнього врожаю на період весна-літо	Страхування посівів, майбутнього врожаю, багаторічних насаджень	Комплекне (мультиризикове) страхування сільськогосподарських культур та їх врожаю
	Страхування посівів на період перезимівлі	Страхування посівів сільськогосподарських культур на період перезимівлі	Страхування сільськогосподарських тварин	Страхування озимих посівів на період перезимівлі
	Комплексне страхування сільськогосподарських культур	Страхування багаторічних насаджень	Страхування сільгосптехніки за ризиками КАСКО	Страхування майбутнього врожаю від обраних ризиків

Продовження таблиці 4.13

1	2	3	4	5
		Страховання тварин		Страховання майбутнього врожаю за індексом врожайності
				Страховання тварин
				Страховання багаторічних насаджень
				Страховання сільгосптехніки (КАСКО)
Страхові ризики для тварин	пожежа, задимлення, виділення сажі, корозійного газу, удар блискавки, вибух, стихійні явища (ураган, шторм, град, зливові дощі, тиск снігового шару, паводок, зсув, землетрус, гірські обвали та схід лавин), дія електричного струму, утоплення, падіння в ущелину, попадання під транспортний засіб, що рухається, напад диких звірів та здичавілих собак, укуси змій або отруйних комах, крадіжка, грабіж, а також знищення, травмування в результаті спроб цих дій, отруєння на природному пасовищі травами або хімічними речовинами, асфіксія, інфекційні хвороби			
Страхові ризики для посівів	Посуха, пожежа, буря, ураган, буран, злива, повінь, паводок, град, удар блискавки, заморозок, епіфітотійний розвиток хвороб рослин, епіфітотійне розмноження шкідників рослин, землетрус, земельний зсув, земельний або земельно-водний сель, протиправні дії третіх осіб			
Сільськогосподарські культури, які страхуються	озимі зернові, а саме: пшениця, ячмінь, жито, тритікале, озимий ріпак зернобобові технічні олійні			
Багаторічні насадження, які страхуються	Сади, виноградники			
Сільськогосподарські тварини, які страхуються	ВРХ, коні, свині, вівці, птиця			
<p>Страхова сума встановлюється для кожного поля (ділянки) застрахованих озимих сільськогосподарських культур.</p> <p>Базові (індикативні) страхові тарифи – встановлені в залежності від виду сільськогосподарських культур та регіону.</p> <p>Вартість страхування визначається на основі базового тарифу з врахуванням коригуючих коефіцієнтів в залежності від розміру франшизи, тощо.</p> <p>Страховий платіж підлягає сплаті одноразово або в розстрочку, але не пізніше ніж до 1 грудня поточного року.</p>				

Узагальнено авторами за даними офіційних сайтів страхових компаній.

До однорічних відносяться перш за все злакові культури, коренеплодові та баштанні (озимі культури (пшениця, жито, ячмінь, рапс, тритікале), ярі

культури (пшениця, ячмінь), овес, льон, хміль, гречка, кукурудза, соєві боби, соняшник, цукровий буряк, горох, гарбуз, квасоля). До багаторічних плодово-ягідні, виноградні і інші багаторічні насадження (сади, виноградники тощо).

На страхування не приймаються: врожай природних сінокосів і пасовищ; врожай сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень, за якими страхувальник за останні 3-5 років не отримував врожаю; багаторічні плодово-ягідні насадження, що підлягають списанню у зв'язку з природним відмиранням, псуванням, ураженням хворобами; посіви сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень, що знаходяться в зоні, яка за даними регіональних гідрометеорологічних і сейсмологічних органів є зоною потенційно можливих обвалів, зсувів, землетрусів, повеней та інших стихійних лих; флорікультури – посіви одно-, дво- і багаторічних квітів, чагарників, квітучих дерев, декоративні бордюри, клумби, квітники, оранжереї, а також квіткові плантації, використовувані як в декоративних цілях (флористика), так і в промислових (виробництво ароматних масел, есенцій та інших похідних для парфюмерно-косметичної і фармацевтичної промисловості).

На думку експертів «агрострахування – це не спосіб отримання екстраприбутку, а унікальна парасолька фінансового захисту для агровиробника. У разі настання несприятливих погодних умов аграрії мають в наявності прозорий інструмент індексного страхування погодних показників, який є для всіх зрозумілим у критеріях визначення страхового випадку і суми страхової виплати» [120].

Програми страхування, що представлені в таблиці 4.13 покривають, як правило, такі ризики: заморозки, ожеледь, вимерзання; пожежа (крім лісових пожеж), посуха, зневоднення; злива, паводок, випрівання, безводдя, маловоддя; землетрусу, лавини, селі, земельні зрушення; град, блискавка, буря, ураган; протиправні дії третіх осіб; хвороби, розмноження шкідників рослин; урожай культур, що вирощуються в захищеному ґрунті, крім того, може бути застрахований від аварій і пожежі, які призводять до руйнування захисних

споруд або припинення подачі електроенергії і, як наслідок, до загибелі врожаю.

Страхова сума визначається як вартість майбутнього врожаю шляхом множення середньої врожайності в господарстві страхувальника (для новостворених – середня урожайність в районі) за попередні п'ять років на площу посівів сільськогосподарських культур та вартість метричної одиниці (ц, т) врожаю відповідної сільськогосподарської продукції [121].

Вартість майбутнього врожаю встановлюється після погодження зі Страхувальником, але не вище середньої ціни реалізації за попередні 5 років, або у розмірі планової собівартості врожаю сільськогосподарської культури [122].

Договором страхування, як правило, передбачається безумовна франшиза (частина збитку, що не підлягає відшкодуванню і у всіх випадках вираховується з суми страхового відшкодування). Розміри франшизи в залежності від ризиків і за домовленістю сторін може коливатися від 20% до 50% від страхової суми за полем (від 10% при страхуванні багаторічних насаджень) [118]. Франшиза за ризиками «град» та (або) «вогонь» встановлюється у відсотках від страхової суми окремо по кожному застрахованому полю у розмірі 30% - 50% [122].

Розмір страхового платежу залежить від: виду застрахованих сільськогосподарських культур; регіону розміщення посівів; розміру франшизи; інших факторів, що впливають на ступінь страхового ризику і може становити від 2,0% до 7,0% і більше відсотків страхової суми [118, 122].

Розмір страхового відшкодування за кожною із застрахованих сільгоспкультур обраховується в суті збитку, зменшеного на розмір франшизи. Визначається Страховиком на підставі акту визначення врожайності культури на пошкодженій ділянці. Врожайність культури на пошкодженій ділянці визначається методом біологічної врожайності або механізованого прибирання. Страхове відшкодування розраховується по страхових випадках внаслідок граду або вогню як різниця між фактичною врожайністю на непостраждалих від дії застрахованих ризиків полях і врожайністю на постраждалих ділянках

помножена на їх площу і страхову вартість урожаю. Страхове відшкодування по страхових випадках внаслідок ризиків, інших чим град і вогонь, розраховується як різниця між середньої врожайності культури в господарстві (для нещодавно створених підприємств - в районі) за попередні 5 років і врожайністю на постраждалих ділянках помножена на їх площу і страхову вартість урожаю. У усіх випадках із страхового відшкодування віднімається франшиза [121, 122].

У багатьох аграрних країнах страхування для фермерів відіграє важливу роль у мінімізації ризиків. Натомість вітчизняні аграрії досить скептично ставляться до можливості застрахувати свій урожай, бо не знають про переваги і не вірять у виплати [123]. Не демонструють активності і самі страхові компанії: з 50 найбільших страхових компаній за даними 2020-2021 років які можуть надавати страхові послуги саме в агросекторі, працюють у цьому напрямі лише 14-15 (тобто 28-30% всіх страхових компаній). Доля сільськогосподарського страхування на страховому ринку України складає менше 1% (таблиця 4.14).

Таблиця 4.14

Питома вага ринку добровільного сільськогосподарського страхування

Рік	За платежами	За виплатами
2020	0,567	2,927
2021	0,593	0,771
2022	0,00265	0,00271

Розраховано автором за даними [124].

В таблиця 4.15, 4.16 та 4.17 наведено рейтинг страхових компаній за добровільними видами страхування сільськогосподарської продукції у 2020, 2021 та у 2022 роках.

За даними таблиць видно, що ключовими гравцями на ринку сільськогосподарського страхування за зібраними платежами протягом двох останніх років є три страхові компанії на долю яких припадало: у 2020 році 72,27% добровільного сільськогосподарського страхування (PZU Україна,

УНІВЕРСАЛЬНА, УКРАЇНСЬКА АГРАРНО-СТРАХОВА КОМПАНІЯ); у 2021 році 90,7% припадає на РЗУ Україна, УНІВЕРСАЛЬНА, АРХ. У 2021 році компанія АРХ піднялась з 4 на 3 сходинку у рейтингу збільшивши питому вагу з 5% майже до 11%.

У 2021 році на 4 страхових компаній мають питому вагу ринку добровільного сільськогосподарського страхування меншу 3% (КРАЇНА, ОРАНТА, АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ, ГАРДІАН), інші 6 страхових компаній займають сегмент ринку добровільного сільськогосподарського страхування менший за 1%.

Таблиця 4.15

*Рейтинг страхових компаній за добровільними видами страхування
сільськогосподарської продукції у 2020 році*

№	Страхова компанія	Платежі, тис. грн.	Питома вага за платежами	Виплати, тис. грн.	Питома вага за виплатами
1	РЗУ УКРАЇНА	99227	56,702	230123	65,409
2	УНІВЕРСАЛЬНА	15286	8,735	1754	0,499
3	УКРАЇНСЬКА АГРАРНО-СТРАХОВА КОМПАНІЯ	11953	6,830	54739	15,559
4	АРХ	9300	5,314	8627	2,452
5	ЕТАЛОН	8771	5,012	52787	15,004
6	ІНГО	8146	4,655	2588	0,736
7	АСКА	7842	4,481	0	0,000
8	АЛ'ЯНС	6370	3,640	0	0,000
9	ОРАНТА	4638	2,650	990	0,281
10	UPSK	1165	0,666	96	0,027
11	КРЕДО	1055	0,603	0	0,000
12	ТАС СГ	768	0,439	107	0,030
13	БРОКБІЗНЕС	218	0,125	0	0,000
14	ГАРДІАН	168	0,096	10	0,003
15	КРАЇНА	89	0,051	0	0,000
	ВСЬОГО	174996	100	351819	100

Розраховано автором за даними [124].

На рисунках 4.7 та 4.8 наочно представлена структура ринку добровільного сільськогосподарського страхування за страховими компаніями та питоною вагою зібраних ними страхових платежів.

Таблиця 4.16

*Рейтинг страхових компаній за добровільними видами страхування
сільськогосподарської продукції у 2021 році*

№	Страхова компанія	Платежі, тис. грн.	Питома вага за платежами	Виплати, тис. грн.	Питома вага за виплатами
1	PZU УКРАЇНА	137806	66,920	107212	91,131
2	УНІВЕРСАЛЬНА	26900	13,063	0	0
3	ARX	22071	10,718	2124	1,805
4	КРАЇНА	5071	2,463	481	0,409
5	ОРАНТА	3976	1,931	903	0,768
6	ІНГО	3612	1,754	0	0,000
7	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	2507	1,217	3084	2,621
8	ГАРДІАН	2389	1,160	136	0,116
9	ПРОВІДНА	510	0,248	10	0,009
10	ЕТАЛОН	498	0,242	3531	3,001
11	ТАС СГ	456	0,221	108	0,092
12	БРОКБІЗНЕС	90	0,044	0	0,000
13	ПЕРША	26	0,013	7	0,006
14	ВУСО	16	0,008	50	0,043
	ВСЬОГО	205928	100,000	117646	100,000

Розраховано авторами за даними [124].

Таблиця 4.17

*Рейтинг страхових компаній із добровільного страхування сільгосппродукції за
12 місяців 2022 року.*

№	Страхова компанія	Платежі, тис. грн.	Питома вага за платежами	Виплати, тис. грн.	Питома вага за виплатами
1	PZU УКРАЇНА	43 687	53,894	23 253	77,952
2	УНІВЕРСАЛЬНА	14 591	18,000	0	0
3	УКРАЇНСЬКА АГРАРНА СК	5 849	7,216	0	0
4	ARX	4 278	5,278	1 116	3,741
5	ОРАНТА	3 277	4,043	643	2,156
6	КРАЇНА	2 832	3,494	0	0
7	ГАРДІАН	2 585	3,189	95	0,318
8	ЕТАЛОН	2 522	3,111	4 482	15,025
9	UPSK	660	0,814	58	0,194
10	ІНГО	426	0,526	0	0
11	ТАС СГ	251	0,310	50	0,168
12	БРОКБІЗНЕС	45	0,056	0	0
13	ПРОВІДНА	32	0,039	134	0,449
14	ПЕРША	17	0,021	0	0
15	АЛЬФА-ГАРАНТ	10	0,012	0	0
	ВСЬОГО	81 061	100	29 830	100

Розраховано авторами за даними [124].

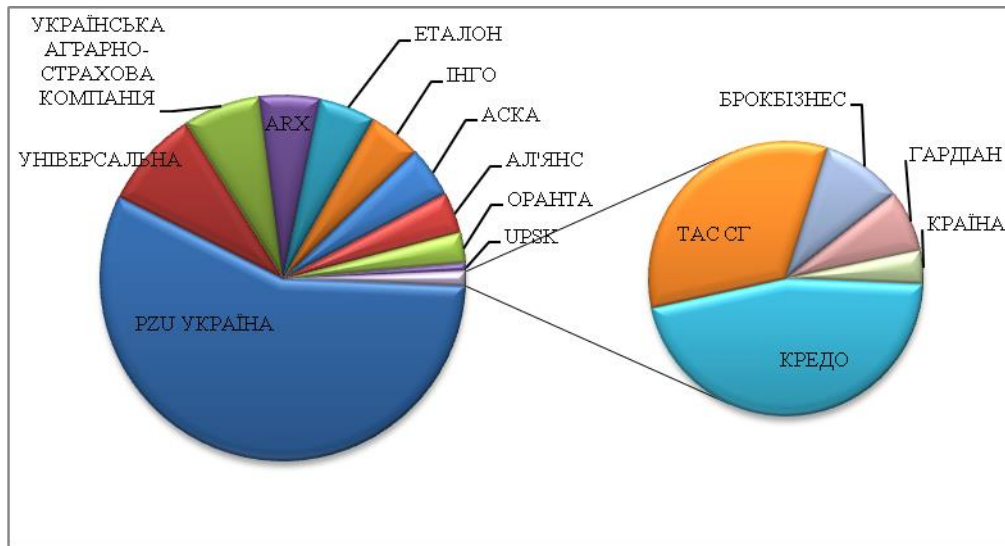

Рисунок 4.7 - Структура ринку добровільного сільськогосподарського страхування у 2020 році

Побудовано авторами за даними [124].

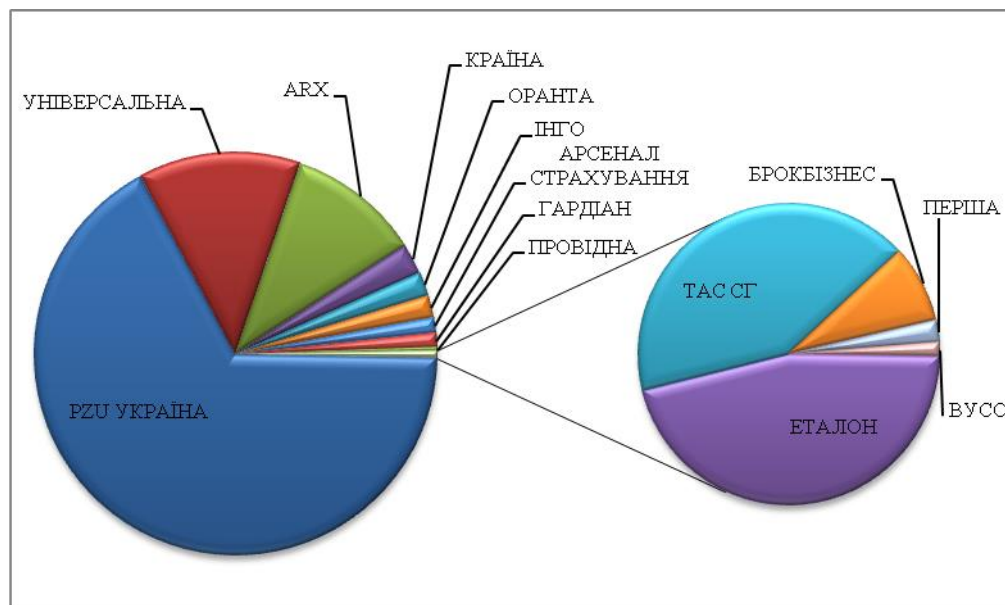

Рисунок 4.8 - Структура ринку добровільного сільськогосподарського страхування у 2021 році

Побудовано авторами за даними [124].

Отже, на рисунках наочно видно, що протягом 2021 року відбулося перегрупування страхових компаній щодо сегменту ринку добровільного сільськогосподарського страхування, який вони займають.

Але стабільними гравцями на цьому ринку залишаються страхові компанії PZU Україна та УНІВЕРСАЛЬНА з найбільшою питомою вагою зібраних страхових платежів.

На рисунку 4.9 представлені зібрані валові страхові платежі та виплати 50 найбільшими страховими компаніями та компаніями, що надають послуги з добровільного сільськогосподарського страхування.

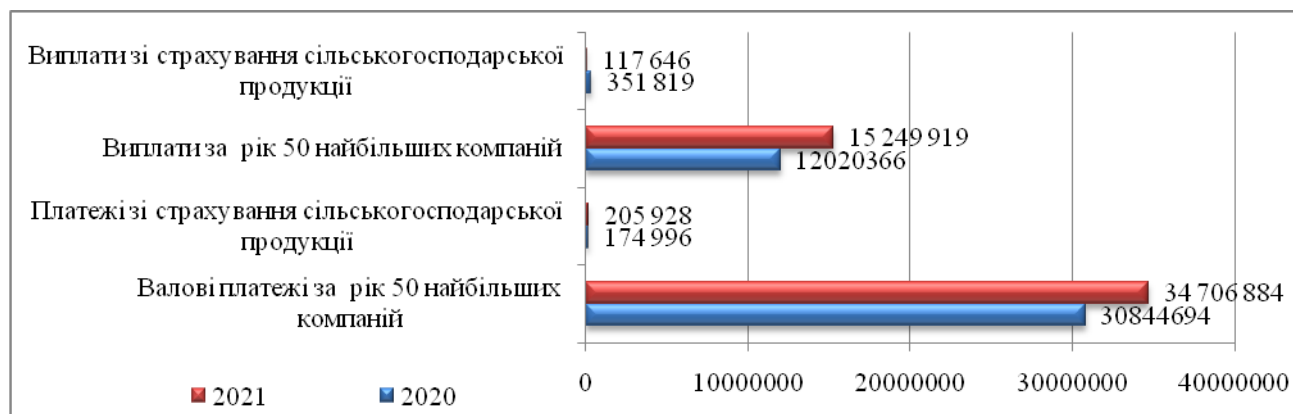

Рисунок 4.9 - Динаміка зібраних валових страхових платежів та виплат 50 найбільшими страховими компаніями та компаніями, що надають послуги з добровільного сільськогосподарського страхування

Побудовано авторами за даними [124].

Отже, скептицизм вітчизняних аграріїв щодо можливості отримати виплати цілком зрозумілий, оскільки за даними 2021 року зібрані страховими компаніями платежі по добровільному сільськогосподарському страхуванню перевищували виплати по страховим випадкам в 1,75 разів за всіма страховими компаніями, що працюють на ринку. З даних, наведених в таблицях, можна зробити висновок, що лише страхова компанія PZU Україна стабільно протягом останніх 2 років виконувала взяті зобов'язання щодо страхового захисту за договорами добровільного сільськогосподарського страхування в повному обсязі. Рівень виплат за даним видом страхування в страховій компанії УНІВЕРСАЛЬНА становили у 2020 році майже 9:1 (за 2021 рік дані за виплатами відсутні), в страховій компанії ARX у 2020 році це показник склав 1:1, а уже у 2021 році склав 10:1.

Приклад розрахунку впровадження індексного страхування сільськогосподарських підприємств.

Згідно Закону України «Про страхування» одними з страховиків, які мають право здійснювати страхову діяльність на території України, вважають зареєстровані Уповноваженим органом відповідно до зазначеного Закону та законодавства України постійні представництва у формі філій іноземних страхових компаній, які також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Страховиками-нерезидентами вважаються фінансові установи, створені та мають ліцензію на провадження страхової діяльності відповідно до законодавства тих іноземних держав, у яких вони зареєстровані [12]. В таблиці 4.18 надано аналіз послуг, що надають іноземні страхові компанії на території України.

Таблиці 4.18

Страхові послуги, що надають іноземні страхові компанії в Україні

Страхова компанія	Країна	Страхові послуги					
		Авгостраховання	Туристичне страхування	Страховання майна	Медичне страхування, страхування життя	Страховання вантажів	Страховання ризиків сільськогосподарських підприємств (тварини, врожай, тощо)
Страхова компанія ARX	Канада	+	+	+	+	+	-
Страхова компанія «MetLife»	США	-	-	-	+	-	-
Страхова компанія «Юпітер Вінна Іншуранс Груп Страхування життя»	Австрія	-	-	-	+	-	-
Страхова компанія «Граве Україна»	Австрія	+	+	+	+	-	-
Страхова компанія «Ейгон Лайф Юкрейн»	Нідерланди	-	-	-	+	-	-
Страхова компанія «ЕТАЛОН»	Австрія	+	+	+	+	+	+
Страхова компанія «УНІКА Життя»	Австрія	+	+	+	+	-	-
Страхова компанія «PZU Україна Життя»	Польща	+	+	+	+	+	+

Джерело: інформація взята з сайтів наведених в таблиці страхових компаній

При аналізі обрано 8 страхових компаній, акціонерами яких є різні країни. То ж можна зробити висновки, що таку послугу, як медичне страхування (страхування життя) надає кожна з наведених компаній, автострахуванням, туристичним страхуванням та страхуванням майна займається 5 компаній з 8, що обрано для аналізу (Страхова компанія ARX, СК «Граве Україна», СК «ЕТАЛОН», СК «УНІКА Життя» та СК «PZU Україна Життя»). Послуги з страхування вантажів надають три компанії з восьми, а саме: Страхова компанія ARX, СК «ЕТАЛОН» та СК «PZU Україна Життя». Страхуванням ризиків сільськогосподарських підприємств займаються лише СК «ЕТАЛОН» та СК «PZU Україна Життя». Таким чином, найбільшу кількість страхових послуг надає австрійська страхова компанія «ЕТАЛОН» та «PZU Україна Життя».

Оскільки з аналізованих страхових компаній страхуванням сільгоспідприємств займається всього дві страхових компанії, даний напрямок є перспективним, особливо для такої аграрної країни, як Україна. Пропонується додати в перелік класичних страхових послуг із страхування сільгоспідприємств, що надають представлені страхові компанії, послугу індексного страхування, яка на сьогодні поступово починає з'являтися на ринку страхових послуг України [127].

Українські сільгоспвиробники й аграрії усього світу дедалі більше відчують вплив глобальної зміни клімату. Чи не кожний сезон як самі виробники, так і експерти агросфери відмічають екстремальні погодні умови, не характерні для тих чи інших регіонів — від критичних посух і сильних морозів без снігу до надмірних злив і градів. За прогнозами погодних фахівців, такі явища, на жаль, у майбутньому лише посилюватимуться.

Сільгоспвиробники та компанії — розробники аграрних рішень, усвідомлюють необхідність ефективних інструментів управління погодними ризиками. Одним із таких інструментів стала програма індексного страхування, розроблена світовими експертами, яка набуває поширення по всьому світу.

Дану послугу страхування вперше впровадили в Україні в 2016 році у Харківській, Дніпропетровській та Кіровоградській областях.

Аграрний сектор є одним із найбільш ризикових видів бізнесу, оскільки його розвиток залежить не тільки від ринкового середовища, фінансово-економічної ситуації, законодавчої бази, але й від погодно-кліматичних умов.

При страхуванні виробництва сільськогосподарських культур об'єктом страхування можуть бути: майбутній очікуваний дохід від виробництва культури; затрати, понесені господарством на виробництво культури та майбутній очікуваний врожай культури. На сьогодні в Україні при страхуванні сільськогосподарських культур застосовують лише страхування витрат на їх посів і вирощування та страхування очікуваного врожаю. При укладенні зазначених договорів страхування сільськогосподарських культур страхові компанії України пропонують деякі страхові продукти, що можна поділити на два типи: класичні страхові продукти, які базуються на оцінці збитків та індексні страхові продукти, що базуються на значеннях певних індексів (рисунок 4.10).

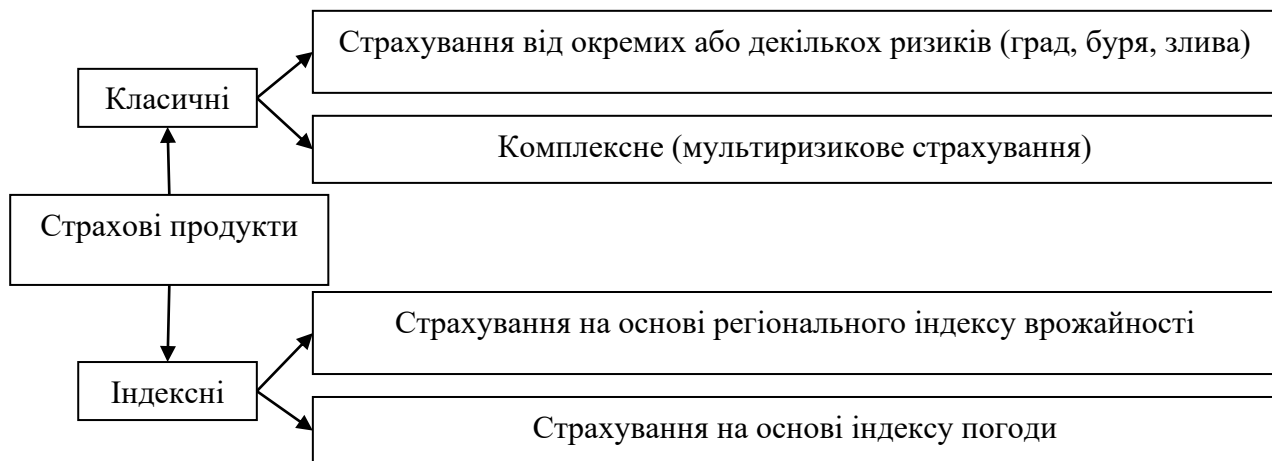

Рисунок 4.10 - Основні сільськогосподарські страхові продукти, що пропонуються страховими компаніями України [128]

Індексне страхування, як альтернатива класичному страхуванню, базується не на основі оцінки індивідуального збитку, а на основі значень спеціальним чином побудованого індексу, зокрема, індексу регіональної врожайності сільськогосподарської культури або індексу показників погоди за вегетаційний період.

Страхування за індексом врожайності передбачає виплату страхового відшкодування в тому випадку, якщо рівень середньої врожайності за поточний рік по визначеному регіону знижується на обумовлену величину нижче середнього багаторічного рівня. Власники страхових полісів одержують страхове відшкодування в розмірі, еквівалентному розміру зниження середнього рівня врожайності в регіоні.

З огляду на існування кореляційного зв'язку між врожайністю та погодними даними, страхування врожаю із використанням погодного індексу базується на відхиленні кількості температурних або погодних даних від середнього багаторічного рівня за період, найбільш відповідальний для вегетації рослин. Ці відхилення обов'язково реєструються місцевими станціями метеорологічного спостереження і з'являються оперативніше, ніж офіційні дані по врожайності культур, а відтак оперативніше виплачуються і страхові відшкодування страховими компаніями. Індексне страхування допомагає подолати деякі недоліки класичного страхування і характеризується наступними перевагами:

- 1) вирішення проблеми асиметрії інформації, оскільки зникає необхідність оцінювати індивідуальний збиток;
- 2) зниження ціни страхування, через скорочення адміністративних витрат;
- 3) доступність індексних страхових продуктів для невеликих фермерських господарств;
- 4) використання стандартизованих страхових угод;

5) збільшення фінансової спроможності страхової компанії до виплати страхового відшкодування, завдяки полегшенню доступу до міжнародного перестраховання ризиків;

6) з'являється можливість використання елементів індексного страхування при здійсненні катастрофічних виплат господарствам з державного бюджету;

7) розширення кола страхувальників, діяльність яких залежить від розрахованих індексів.

Тобто, не зважаючи на перераховані переваги індексного страхування, індексні страхові продукти не користуються попитом серед страхувальників, що можна пояснити, по-перше, терміном визначення індексу врожайності, який залежить від публікації офіційних даних Держкомстатом, що зумовлює відстрочення страхових виплат до півроку після збирання врожаю. По-друге, суттєвим недоліком індексного страхування є ризик базису, тобто, коли підприємство понесе збитки, але не одержить страхового відшкодування, оскільки розрахований індекс буде зафіксованим в межах нормальних показників. При цьому можливою є і зворотна ситуація, коли страхувальник одержить страхове відшкодування за відсутності збитків. У зв'язку з чим, наприклад, страхування врожаю за регіональним індексом врожайності може бути прийнятним для господарства, якщо існує сильна кореляційна залежність його індивідуальної врожайності з індексом середньої врожайності по району, а страхування за індексом погоди може використовуватися лише для тих типів культур, які значною мірою залежать від погодних умов.

Для визначення страхової суми та суми страхового відшкодування при впровадженні послуги індексного страхування сільгоспідприємств, необхідно за кожною сільськогосподарською культурою мати інформацію про середню багаторічну врожайність, як правило, не менше ніж за 15 років, з'ясувати прогнозу застраховану площу врожаю, ціну відшкодування врожаю, гарантовану врожайність від середньорічної

врожайності кожної культури, тариф. Все це дозволить розрахувати страхову суму та страхову премію.

Розглянемо на прикладі умовної страхової компанії впровадження індексного страхування таких напрямків, як зернові та зернобобові культури, цукрові буряки, насіння соняшнику та картопля.

В таблиці 4.19 надано аналіз врожайності та середньорічну врожайність за основними сільськогосподарськими культурами.

Таблиця 4.19

Аналіз врожайності сільгоспкультур

Рік	Зернові та зернобобові культури, тис.т.	Цукрові буряки, тис.т.	Насіння соняшнику, тис.т.	Картопля, тис.т.
2003 рік	38674	35168	2311	14550
2004 рік	38537	28783	2127	20277
2005 рік	45623	33717	2075	21009
2006 рік	35497	28138	1569	16102
2007 рік	33930	29650	2860	14729
2008 рік	24571	23009	2123	18410
2009 рік	35472	17663	2308	16701
2010 рік	26471	15523	2266	15405
2011 рік	24581	14064	2794	12723
2012 рік	24459	13199	3457	19838
2013 рік	39706	15575	2251	17344
2014 рік	38804	14452	3271	16619
2015 рік	20234	13392	4254	18453
2016 рік	41809	16600	3050	20755
2017 рік	38016	15468	4706	19462
2018 рік	34258	22421	5324	19467
2019 рік	29295	16978	4174	19102
2020 рік	30417	17312	4321	19048
Середня врожайність, тис.т/рік	33353	20617	3069	17777

Джерело: сформовано авторами на основі статистичних даних [129].

За даними Мінагрополітики, посівні площі під сільськогосподарськими культурами у 2021 році заплановано на рівні минулого року і складатиме близько 27,2 млн га. За попередніми даними з регіонів, посівна площа під урожай 2021 року очікується в межах 27,2 млн. га. З них під зерновими

культурами — 14,6 млн га (55%), що відповідає нормативам оптимального співвідношення культур у сівозмінах [129, 130, 131].

На рисунку 4.11 надано розподіл посівних площ під сільгоспкультури, що заплановано на 2021 рік. Видно, що найбільшу частку посідають зернові та зернобобові культури (пшениця, кукурудза, ячмінь, соя та ін.). Соняшник займає 22% від загальної посівних площ України в 2021 році. Цукровими буряками планується засадити 7% від посівних площ 2021 року, а картоплею – 5%. Решта сільгоспкультур займатиме всього 11% від загальної посівної площі 2021 року.

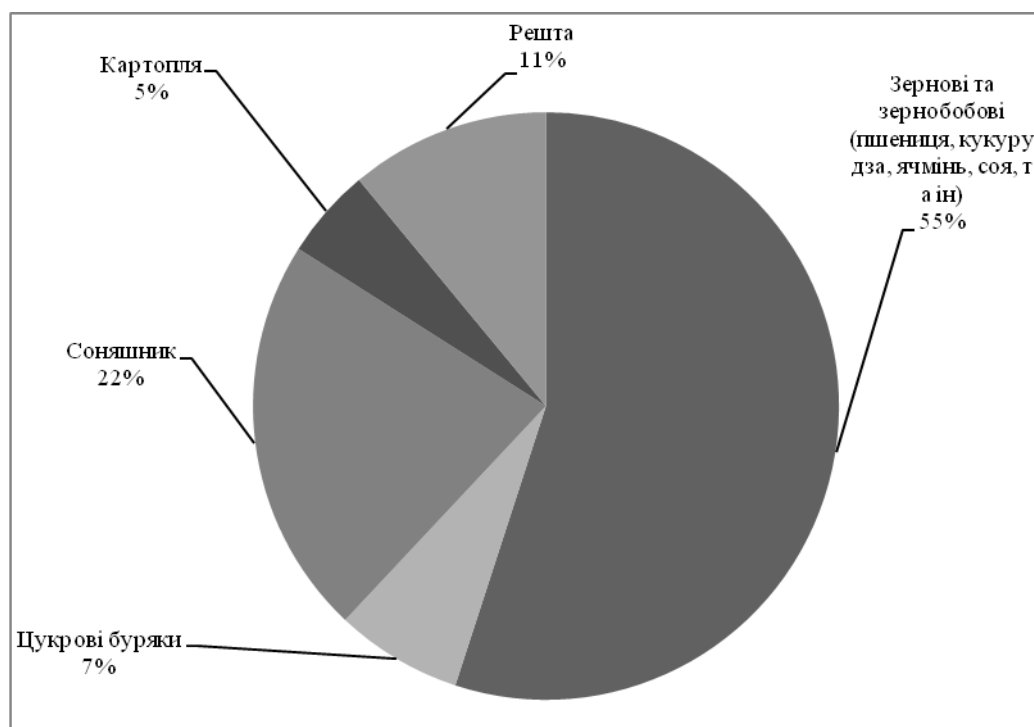

Рисунок 4.11 - Розподіл посівних площ України під сільгоспкультури в 2021 році

Джерело: побудовано авторами на основі даних [131].

В прикладі приймається, що з урахуванням територіального розташування умовної страхової компанії, до послуг індексного страхування звернуться аграрії, що застрахують 3% від загальної площі картоплі, 10% від загальної площі соняшника, 2% від загальної площі

буряків та 7% від загальної площі засаджених площ зернобобовими та овочевими культурами.

В таблиці 4.20 надано розрахунок застрахованих площ за новою послугою індексного страхування сільгоспкультур в умовній страховій компанії.

Таблиця 4.20

Прогнозні застраховані посівні площі в умовній страховій компанії за індексним страхуванням сільгосппродукції

Показник	Зернові та зернобобові культури, тис.т.	Цукрові буряки, тис.т.	Насіння соняшнику, тис.т.	Картопля, тис.т.
Загальна посівна площа, тис.га.	14960	1904	5984	1360
Прогнозна частка страхування площ в умовній страховій компанії, %	7%	2%	10%	3%
Прогнозна застрахована посівна площа, тис.га.	1047,20	38,08	598,40	40,80

Розраховано авторами

Тож, з урахуванням, що прогнозна загальна посівна площа України становитиме 27,2 млн. га., прогнозна посівна площа, що буде застрахована за допомоги індексного страхування в умовній СК під зернобобові становитиме 1047,2 тис. га., під цукрові буряки – 38,08 тис. а., під соняшник – 598,4 тис. га., та під картоплю 40,8 тис. га. В таблиці 4.21 надано розрахунок середньої врожайності за культурами в розрахунку на 1 га.

Таблиця 4.21

Середня врожайність

Показник	Зернові та зернобобові культури	Цукрові буряки	Насіння соняшнику	Картопля
Середня врожайність, тис. т/рік	33353,00	20617,33	3068,94	17777,44
Загальна посівна площа, тис. га.	14960	1904	5984	1360
Середня врожайність, т./га	2,23	10,83	0,51	13,07

Джерело: розраховано авторами

В таблиці 4.22 надано прогнозну ціну відшкодування за тону кожної сільгоспкультури, яку визначено на рівні середньої ринкової ціни на момент розрахунків. Таким чином, за ціну відшкодування прийнято для зернових та бобових культур - 6 485 грн./т., цукрових буряків – 1000 грн./т., насіння соняшника – 10 100 грн./т., картоплі – 3 000 грн./т.

Таблиця 4.22

Ціна відшкодування, грн./т.

Зернові та зернобобові культури, грн./т.	Цукрові буряки, грн./т.	Насіння соняшнику, грн./т.	Картопля, грн./т.
6485	1000	10100	3000

Джерело: розраховано авторами

В таблиці 4.23 надана гарантована врожайність, на яку застрахують аграрії, від середньорічної врожайності в Україні.

Таблиця 4.23

Гарантований рівень застрахованої врожайності сільгоспкультур

Найменування показника	Зернові та зернобобові культури	Цукрові буряки	Насіння соняшнику	Картопля
Гарантована врожайність, %	70%	75%	80%	75%
Середня врожайність, т./га	2,23	10,83	0,51	13,07
Гарантована врожайність, т./га	1,56	8,12	0,41	9,80

Джерело: побудовано авторами на основі даних [132].

В прикладі припускається, що аграрії оберуть гарантований рівень застрахованої врожайності для зернових та бобових культур – 70% від середньорічної врожайності за даним напрямком, цукрових буряків – 75%, насіння соняшника – 80%, картоплі – 75% від середньорічної врожайності картоплі в Україні.

Розрахунок страхової суми представлено в таблиці 4.24.

Таблиця 4.24

Розрахунок страхової суми

Показник	Зернові та зернобобові культури	Цукрові буряки	Насіння соняшнику	Картопля
Прогнозна застрахована посівна площа, тис.га.	1047,20	38,08	598,40	40,80
Гарантована врожайність, т./га.	1,56	8,12	0,41	9,80
Ціна відшкодування, грн./т.	6485	1000	10100	3000
Страхова сума, тис.грн./рік	10598416,05	309260,00	2479707,11	1199977,50

Джерело: розраховано авторами

Тариф прийнято на рівні 6%. Таким чином, відповідно, в таблиці 4.25 надано розрахунок страхової премії.

Таблиця 4.25

Розрахунок страхової премії

Показник	Зернові та зернобобові культури	Цукрові буряки	Насіння соняшнику	Картопля
Страхова сума, тис.грн./рік	10598416,05	309260,00	2479707,11	1199977,50
Страховий тариф	6%			
Страхова премія, тис.грн./рік	635904,96	18555,60	148782,43	71998,65

Джерело: розраховано авторами

З таблиці 4.25 можна зробити висновок, що загальна сума страхової премії за зерновими та бобовими культурами становитиме 635904,96 тис.грн./рік. Загальна сума страхової премії за цукровими буряками становитиме 18555,6 тис.грн./рік. Загальна сума страхової премії за соняшником становитиме 148782,43 тис.грн./рік. Загальна сума страхової премії за картоплею становитиме 71998,65 тис.грн./рік.

Оскільки врожайність зазначених сільгоспкультур на пряму залежить від погодних умов, в дослідженні доцільно розглянути випадки настання

страхового випадку. Наприклад, протягом літа все було добре, але для кожної сільгоспкультури відбудуться певні негативні погодні явища, зокрема:

- травнева та липнева засуха призведе до завчасного засихання врожаю зернових, й врожайність впаде на 35%;
- серпнева повинь пошкодить врожай буряку, й врожайність впаде на 27%;
- в вересні пройшли затяжні дощі, а на початку жовтня ранні заморозки сильно пошкодили урожай соняшнику, і врожайність впаде на 25%;
- картоплі буде зібрано на 28% менше за очікувану.

В таблиці 4.26 надано прогнозний розрахунок очікуваної врожайності за кожною культурою у випадку настання негативних погодних умов.

Таблиця 4.26

Прогнозний розрахунок очікуваної врожайності за кожною культурою у випадку настання негативних погодних умов

Показник	Зернові та зернобобові культури	Цукрові буряки	Насіння соняшнику	Картопля
Середня врожайність, т./га	2,23	10,83	0,51	13,07
Прогнозне падіння врожаю, %	35%	27%	25%	28%
Очікувана врожайність у випадку несприятливих погодних умов, т./га.	1,45	7,90	0,38	9,41

Джерело: розраховано авторами

Таким чином, аграрії, що застраховуються за індексним страхуванням в умовній страховій компанії, за відповідним рівнем гарантованої врожайності (застрахований рівень гарантованої врожайності для зернових та бобових культур – 70% від середньорічної врожайності за даним напрямком, цукрових буряків – 75%, насіння соняшника – 80%, картоплі – 75% від середньорічної врожайності картоплі в Україні) зможуть отримати право на відшкодування в розмірі, що надано в таблиці 4.27.

Таблиця 4.27

Розрахунок права на відшкодування у випадку настання страхового випадку

Показник	Зернові та зернобобові культури	Цукрові буряки	Насіння соняшнику	Картопля
Гарантована (застрахована) врожайність, т/га	1,56	8,12	0,41	9,80
Прогнозна врожайність у випадку несприятливих погодних умов, т./га.	1,45	7,90	0,38	9,41
Ціна відшкодування, грн./т.	6485	1000	10100	3000
Прогнозна застрахована посівна площа, тис.га.	1047,20	38,08	598,40	40,80
Сума відшкодування, грн.	757029,72	8246,93	154981,69	47999,10

Джерело: розраховано авторами

В прикладі розглянуто ситуацію, коли аграрії застрахують рівень власної врожайності більше, ніж 100% (тобто при очікуванні сприятливих умов для кожної сільгоспкультури, аграрії очікують, що врожайність буде перебільшувати середню очікувану), а за фактом врожайність буде меншою за середню (на рівні попередньо розглянутих умов).

В таблиці 4.28 надано прогнозний рівень страхування власної врожайності за культурами, що обрано на рівні 110%-150%.

Таблиця 4.28

Прогнозний рівень страхування власної врожайності за культурами в очікуванні сприятливих погодних умов

Найменування показника	Зернові та зернобобові культури	Цукрові буряки	Насіння соняшнику	Картопля
Застрахована врожайність, %	120%	150%	125%	110%
Середня врожайність, т./га.	2,23	10,83	0,51	13,07
Гарантована врожайність, т./га.	2,68	16,24	0,64	14,38

Джерело: розраховано авторами

За результатами таблиці видно, що гарантована врожайність значно вища за середню очікувану.

В таблиці 4.29 надано розрахунок страхової суми за умови очікування сприятливих погодних умов аграріями, що застрахували свій врожай на суму більшу, ніж середньорічна.

Таблиця 4.29

Розрахунок страхової суми (очікування сприятливих погодних умов)

Показник	Зернові та зернобобові культури	Цукрові буряки	Насіння соняшнику	Картопля
Прогнозна застрахована посівна площа, тис.га.	1047,20	38,08	598,40	40,80
Гарантована врожайність за сприятливих умов, т/га	2,68	16,24	0,64	14,38
Ціна відшкодування, грн./т.	6485	1000	10100	3000
Страхова сума, тис.грн./рік	18168713,22	618520,00	3874542,36	1759967,00

Джерело: розраховано авторами

За результатами таблиці 4.29 видно, що з урахуванням застрахованих посівних площ за допомоги послуги індексного страхування в умовній страховій компанії, страхова сума за кожною сільгоспкультурою значно зростає. Якщо страхова премія, як було зазначено вище, оцінена на рівні 6%, то сума страхової премії за кожною культурою, відповідно, буде значно вищою за попередній приклад, що підтверджують розрахунки, надані в таблиці 4.30.

Таблиця 4.30

Розрахунок страхової премії (очікування сприятливих погодних умов)

Показник	Зернові та зернобобові культури	Цукрові буряки	Насіння соняшнику	Картопля
Страхова сума, тис.грн./рік	18168713,22	618520,00	3874542,36	1759967,00
Страховий тариф	6%			
Страхова премія, тис.грн./рік	1090122,79	37111,20	232472,54	105598,02

Джерело: розраховано авторами

В таблиці 4.31 проведено розрахунок суми відшкодування страховою компанією, якщо аграрії застрахують врожай очікуючи гарні погодні умови, але припускається травнева та липнева засуха призведе до завчасного засихання врожаю зернових, й врожайність впаде на 35%; серпнева повинь пошкодить врожай буряку, й врожайність впаде на 27%; в вересні пройшли затяжні дощі, а на початку жовтня ранні заморозки сильно пошкодили урожай соняшнику, і врожайність впаде на 25%; картоплі буде зібрано на 28% менше за очікувану.

Таблиця 4.31

Розрахунок суми відшкодування (очікування сприятливих погодних умов)

Показник	Зернові та зернобобові культури	Цукрові буряки	Насіння соняшнику	Картопля
Прогнозна врожайність у випадку несприятливих погодних умов, т./га.	1,45	7,90	0,38	9,41
Гарантована врожайність (очікування сприятливих умов), т./га.	2,68	16,24	0,64	14,38
Ціна відшкодування, грн./т.	6485	1000	10100	3000
Прогнозна застрахована посівна площа, тис.га.	1047,20	38,08	598,40	40,80
Сума відшкодування, грн.	8327326,89	317506,93	1549816,94	607988,60

Джерело: розраховано авторами

В таблиці 4.32 надано зведені результати від реалізації послуги індексного страхування в умовній страховій компанії.

Таким чином, можна зробити висновок щодо запропонованої послуги страхування: впровадження індексного страхування сільгосппродукції забезпечить, перш за все, сталий розвиток сільського господарства в певних регіонах та в країні в цілому, оскільки на сьогодні аграрії не наважуються до кардинальних змін в веденні даного виду господарства через ризикованість, що залежить не тільки від економічного стану всередині країни, або за її межами, а перш за все, залежить від непередбачуваних погодних умов, що безпосередньо впливають на кінцевий результат їх праці.

Таблиця 4.32

Зведена таблиця прогнозних результатів

Показник	Зернові та зернобобові культури		Цукрові буряки		Насіння соняшнику		Картопля	
Прогнозна застрахована посівна площа, тис.га.	1047,20		38,08		598,40		40,80	
Гарантована врожайність, %	70%	120%	75%	150%	80%	125%	75%	110%
Гарантована врожайність, т/га	1,56	2,68	8,12	16,24	0,41	0,64	9,80	14,38
Ціна відшкодування, грн./т.	6485		1000		10100		3000	
Страхова сума, тис.грн./рік	10598416	18168713	309260	618520	2479707	3874542	1199978	1759967
Страхова премія, тис.грн./рік	635905	1090123	18556	37111	148782	232473	71999	105598
Сума відшкодування, грн.	757029,72	8327326,89	8246,93	317506,93	154981,69	1549816,94	47999,10	607988,60

Джерело: розраховано авторами

Розглянуті можливості впровадження індексного страхування в діяльності умовної страхової компанії, що розраховані за умови середньоочікуваного прогнозного врожаю тієї або іншої сільськогосподарської культури, свідчать про більш обґрунтований підхід як з боку страховика, так й з боку страхувальника врожаю. Тому впровадження індексного страхування має відповідні перспективи в умовах діяльності страхових компаній на страховому ринку України.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрийте сутність поняття «фінансова сфера».
2. Охарактеризуйте основні види страхових послуг в банківській сфері.
3. Надайте характеристику видам страхових послуг для інвестиційної сфери та ринку цінних паперів.
4. Дайте характеристику рівню розвитку страхування фінансових ризиків в Україні.
5. Розкрийте сутність категорії «морське страхування». Охарактеризуйте ключові особливості договору морського страхування.
6. Охарактеризуйте види добровільного страхування, що забезпечують страховий захист від морських ризиків.
7. Дайте характеристику обов'язковим видам морського страхування відповідно до міжнародних зобов'язань України.
8. Розкрийте основні види діяльності підприємств авіаційної галузі. Охарактеризуйте особливості авіаційного страхування.
9. Дайте характеристику основних груп, за якими здійснюється страхування у сфері будівництва. Охарактеризуйте особливості страхування будівельно-монтажних ризиків.
10. До яких галузей страхування відноситься страхування ризиків у сфері будівництва.
11. Охарактеризуйте види будівельних ризиків які підлягають страхуванню у світовій практиці.
12. Дайте визначення поняттю «сільськогосподарське страхування». Розкрийте основні його види.
13. Охарактеризуйте програми страхування, що пропонуються на вітчизняному страховому ринку сільськогосподарського страхування.
14. Як визначається страхова сума при сільськогосподарському страхуванні? Наведіть приклади.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Фінансова сфера - це:

- а) галузь страхування, що включає різні види страхування юридичних та фізичних осіб, де як об'єкт страхування виступає фінансовий інтерес;
- б) сукупність діяльності і установ, які займаються управлінням, обігом та розподілом фінансових ресурсів;
- в) сукупність діяльності і установ, які займаються управлінням, обігом та розподілом банківських ресурсів;
- г) сукупність діяльності і установ, які займаються управлінням, обігом та розподілом пенсійних ресурсів.

2. Основні елементи фінансової сфери включають:

- а) банківський сектор, ринок цінних паперів, страхова сфера;
- б) інвестиційна сфера, пенсійний сектор;
- в) фінансова консультація та планування, мікрофінансові установи;
- г) всі відповіді вірні.

3. Найбільш несприятливими факторами для розвитку бізнесу в останні роки, що займають перші три позиції є:

- а) перерви у виробництві, спалах пандемії, кіберінциденти;
- б) нестабільність ринку, конкуренція, зміни в законодавстві та регулюванні, природні катаклізми та катастрофи;
- в) вибухи та пожежі, макроекономічні події, зміна клімату;
- г) політичні ризики, перерви у виробництві, кіберінциденти.

4. Найчастіше банк, як суб'єкт діяльності, стикається з такими фінансовими ризиками, які йому потрібно враховувати і які потребують страхування:

- а) кредитний ризик, ринковий ризик;

- б) ризик ліквідності, процентний ризик;
- в) валютний ризик;
- г) всі відповіді вірні.

5. Специфічними для ринку цінних паперів та інвестиційної сфери зокрема, є наступні страхові послуги:

- а) страхування депозитів, страхування кредитів, страхування відповідальності банку, страхування кредитних карток;
- б) страхування від крадіжки цінних паперів, страхування від обману, страхування від кредитного ризику на ринку цінних паперів, страхування від ризику ринкових збоїв;
- в) страхування від ризику цінових коливань, страхування від ризику дефолту, страхування портфеля, страхування від кібератак;
- г) вірні відповіді б) та в).

6. Страхові послуги для приватних пенсійних фондів можуть включати:

- а) страхування від ризику інвестиційних втрат, страхування від кредитного ризику, страхування від ризику відсутності доходу;
- б) вірні відповіді а) та г);
- в) страхування від ризику цінових коливань, страхування від ризику дефолту, страхування портфеля, страхування від кібератак;
- г) страхування від ризику неплатоспроможності управителя активами, страхування від ризику зміни регулюючого середовища, страхування від ризику відсутності активів для виплат пенсій, страхування від кібератак та порушень безпеки даних.

7. Видів страхових послуг компаніям, що надають клієнтам консультації з фінансового планування, оптимізації податкових платежів та управління фінансам включають:

а) страхування від ризику інвестиційних втрат, страхування від кредитного ризику, страхування від ризику відсутності доходу;

б) страхування професійної відповідальності, страхування загальної відповідальності, страхування від викрадення, страхування від недобросовісних діянь співробітників, страхування від перерв у роботі;

в) страхування загальної відповідальності, страхування від ризику дефолту, страхування портфеля, страхування від викрадення;

г) страхування від недобросовісних діянь співробітників, страхування від ризику відсутності активів для виплат пенсій, страхування професійної відповідальності.

8. Морське страхування – це:

а) система відносин, спрямована на відшкодування майнових збитків від морських небезпек та надання допомоги учасникам морської пригоди від непередбачуваних випадковостей;

б) вид страхування, який охоплює страхування суден, вантажів і фрахту від різних видів небезпеки (збитки від вогню, блискавки, шторму та іншого стихійного лиха, від зіткнення суден, посадки судна на міліну, зникнення судна безвісти тощо) під час виконання рейсів;

в) вірна відповідь а) та б);

г) не має вірних відповідей.

9. Обов'язкове морське страхування включає в себе:

а) страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних із обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам;

б) страхування відповідальності морського судновласника;

в) страхування, яке охоплює страхування суден, вантажів і фрахту від різних видів небезпеки;

г) вірні відповіді а) та б).

10. Авіаційне страхування включає комплекс ризиків, що відносяться до таких галузей страхування:

а) майнове страхування, страхування відповідальності, особисте страхування;

б) страхування відповідальності, інвестиційне страхування життя, особисте страхування;

в) страхування вантажів, майнове страхування, особисте страхування;

г) страхування відповідальності, особисте страхування, страхування політичних ризиків.

11. Страхування у сфері будівництва здійснюється за такими групами:

а) інженерне страхування та страхування технічних ризиків;

б) страхування будівельно-монтажних робіт та страхування гарантійної експлуатації;

в) страхування будівельно-монтажних робіт та страхування технічних ризиків;

г) страхування будівельно-монтажних робіт та страхування інженерних конструкцій.

12. До особливостей страхування будівельно-монтажних ризиків відносяться:

а) висока ймовірністю настання страхових випадків, при високій величині страхових виплат;

б) тривалий період врегулювання збитків;

в) вірні відповіді б) та г);

г) низька ймовірністю настання страхових випадків, при високій середній величині страхових виплат.

13. Страхування у сфері будівництва включає комплекс ризиків, що відносяться до таких галузей страхування:

а) майнове страхування, страхування відповідальності, страхування від нещасних випадків;

б) майнове страхування, страхування відповідальності, особисте страхування;

в) страхування відповідальності, інвестиційне страхування життя, особисте страхування;

г) страхування відповідальності, особисте страхування, страхування політичних ризиків.

14. Сільськогосподарське страхування - це:

а) один з найбільш специфічних видів страхування, тому що об'єктами страхування є біологічні форми, які знаходяться в процесі постійного розвитку;

б) вид страхування, за яким предметом договору страхування є майнові інтереси, що не суперечать закону, пов'язані з відшкодуванням фінансових збитків, понесених страхувальником або іншою особою, визначеною страхувальником у договорі страхування, при вирощуванні, збиранні врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень;

в) система відносин, спрямована на відшкодування майнових збитків від сільськогосподарських небезпек та надання допомоги учасникам від непередбачуваних випадковостей;

г) галузь страхування, що включає різні види страхування юридичних та фізичних осіб, де як об'єкт страхування виступає майновий інтерес, пов'язаний із здоров'ям тварин.

15. Основні види сільськогосподарського страхування:

а) страхування сільськогосподарських рослин, страхування сільськогосподарських тварин, страхування сільськогосподарської техніки, страхування майна, що використовується в сільськогосподарській діяльності;

б) страхування відповідальності сільськогосподарського перевізника та виконавця сільськогосподарських робіт;

в) страхування сільськогосподарських рослин, страхування сільськогосподарських тварин;

г) страхування сільськогосподарської техніки, страхування майна, що використовується в сільськогосподарській діяльності.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Задача 1. Сільськогосподарське підприємство уклало договір страхування врожаю пшениці. У поточному році підприємство недоотримало врожай і страхова компанія зобов'язана відшкодувати 80% збитків (безумовна франшиза 20%). Середня врожайність за 5 попередніх років 30 ц з 1 га, площа посіву 370 га, фактична врожайність пшениці поточного року – 20 ц/га. Закупівельна ціна пшениці за 1 ц становить 120 грн. Визначить розмір страхового відшкодування.

Задача 2. Розрахувати суму страхового платежу, суму, яка підлягає відшкодуванню страховою компанією в при страхуванні ризику непогашення кредиту, взятого підприємством на покупку техніки: сума кредиту — 340000 грн, строк кредиту — 12 місяців, відповідальність страховика — 90 %, сплата за кредит — 18,28% річних. Страховим випадком є: 1) виникнення цивільно-правової відповідальності Страхувальника (Позичальника) відшкодувати шкоду заподіяну Кредитору, пов'язану з невиконанням чи неналежним виконанням зобов'язань за кредитним договором Страхувальником (Позичальником) – страховий тариф становить 4% від страхової суми; 2) пошкодження техніки, придбаної в кредит, пожежею, що виникла внаслідок короткого замикання в електромережі – страховий тариф становить 16% від страхової суми.

Задача 3. Через надзвичайні морози в сільськогосподарському підприємстві були пошкоджені посіви озимої пшениці і її вирішили використати на силос. Розрахувати суму збитку і суму страхового відшкодування згідно умов добровільного страхування маючи наступні дані:

- врожайність пшениці в середньому за п'ять років - 55 Ц/Га;
- врожайність силосу - 25 Ц / Га;
- ціна пшениці — 1400 грн. за 1 центнер;
- ціна силосу - 400 грн. за 1 центнер;
- загальна площа посіву - 1500 Га.

Задача 4. Сільськогосподарське підприємство подало заяву РЗУ УКРАЇНА на страхування урожаю озимої пшениці на площі 600 Га. Врожайність за останні 5 років складає: 35 Ц/Га, 40 Ц/Га, 51 Ц/Га, 38 Ц/Га, 27 Ц/Га. Ціна центнеру погоджена зі страховиком встановлена на рівні 1500 грн. Розрахувати страхову суму.

Задача 5. Позичальник по закінченню терміну страхування не повернув банку, ні боргу, ні відсотків за користування кредитом. Сума кредиту дорівнює 100 тис. грн. Строк 6 місяців. Плата за користування становить 27% річних. Відповідальність страховика – 75%. Розрахувати розмір заборгованості і страхового відшкодування, якщо кредит не повернуто вчасно.

Задача 6. Укладено договір добровільного страхування морського судна вартістю 1230190 грн. з відповідальністю за повну загибель і пошкодження. Річний тариф складає 4% від страхової суми. Коефіцієнт залежності від умов експлуатації складає 1,1. Нормативні витрати на ведення справи за договором добровільного страхування майна встановлено на рівні 30% від розрахованої страхової премії. Розрахувати суму страхової премії.

Задача 7. Укладено договір добровільного страхування вертольоту вартістю 29770598 грн. Базовий річний страховий тариф складає 2,5% від страхової суми. Коригуючі коефіцієнти становлять: в залежності від строку експлуатації – 0,9; в залежності від регіону експлуатації – 1; в залежності від страхового випадку (пошкодження у польоті) та умов страхування – 0,75; в залежності від додаткового страхового покриття – 1,05. Нормативні витрати на ведення справи за договором добровільного страхування майна встановлено на рівні 40% від розрахованої страхової премії. Розрахувати суму страхової премії.

Задача 8. Сільськогосподарське підприємство застрахувало врожай озимої пшениці. Площа посивів 300 га. Середня врожайність озимої пшениці за 5 останніх років 32 ц з 1 га. Погоджена зі страховиком ціна 1 ц основної продукції 58 грн. Страховий тариф становить 3,5%, франшиза – 30%. З огляду на специфіку природних умов і склад ризиків у господарстві страховик має право застосувати знижувальний коефіцієнт до базової ставки – 0,25%. Фактична врожайність пшениці поточного року – 27 ц/га. Визначить величину страхових платежів, які повинно сплатити підприємство, розмір збитку та суму страхового відшкодування.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалова А. Г. Сучасні вимоги до страхових послуг / А. Г. Беспалова. // Фінанси, облік, банки. – 2016. – №1. – С. 43–53.
2. Гаманкова О. Страхова послуга як продукт діяльності страхових компаній в умовах ринку / О. Гаманкова. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2008. – №104. – С. 16–19.
3. Клапків Ю. М. Економічна природа «страхового продукту» та «страхової послуги» / Ю. М. Клапків, В. В. Тринчук. // Економіка, фінанси, право. – 2016. – №8. – С. 34–39.
4. Мальцева В. В. Страховий продукт: визначення, структура та характеристики якості / В. В. Мальцева. // Економічний вісник Донбасу. – 2014. – №1. – С. 93–98.
5. Мартиненко Л. М. Стратегічні орієнтири розвитку страхового ринку України : дис. канд. ек. наук : 08.00.08 / Мартиненко Л. М. – Донецьк, 2014. – 216 с.
6. Мельничук І. І. Облік та аудит фінансових результатів страхової діяльності : дис. канд. ек. наук : 08.00.09 / Мельничук І. І. – Київ, 2015. – 243 с.
7. Скибінський С. В. Поняття страхової послуги, її специфіка та характеристики / С. В. Скибінський, Н. Р. Балук. // Науковий вісник Національний лісотехнічний університет України. – 2007. – №18. – С. 156–165.
8. Фісун І. В. Сутність страхової послуги як товару на страховому ринку / І. В. Фісун, О. В. Чернявська. // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – 2010. – №2. – С. 178–183.
9. Щербакова В. І. Від страхового продукту до страхової послуги: визначення об'єкта страхового ринку / В. І. Щербакова. // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2014. – №3. – С. 50–58.
10. Борисюк О.В. Страховий менеджмент: конспект лекцій. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 102 с.

11. Ткаченко Н. Державне регулювання страхової діяльності: новації в сучасному вимірі. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 3. С. 139–149.

12. Про страхування. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 24.08.2023).

13. Про фінансові послуги та фінансові компанії. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 24.08.2023).

14. Цивільний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 24.08.2023).

15. Про електронні документи та електронний документообіг. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 24.08.2023).

16. Оперативно та за потребою: головні тенденції на страховому ринку України – 2019. Mind.ua. URL: <https://mind.ua/openmind/20195913-operativno-ta-za-potreboyu-golovni-tendenciyi-na-strahovomu-rinku-ukrayini-2019> (дата звернення: 20.05.2022).

17. Григоренко Н., Бабенко-Левада В. Г. Діджиталізація страхового ринку України в порівнянні з зарубіжним досвідом. Тиждень науки-2021. Факультет економіки та управління: Тези доп. науково-практ. конф., м. Запоріжжя, 19 квіт. 2021 р. Запоріжжя, 2021. С. 29–33.

18. Осіпова М. А., Ольвінська Ю. О. Особливості розвитку особистого страхування в Україні. Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. 2016. № 2. С. 215–221.

19. Сокирко О. Розвиток особистого страхування в умовах транзитивної економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2016. 20 с.

20. Приймак І., Сиротюк Х. Аналіз системи особистого страхування в Україні. Економічний аналіз. 2011. Т. 1, № 8. С. 302–306.

21. Алескерова Ю. В. Страхіві терміни : словник. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 52 с.

22. Борисова В. Страхування життя як засіб запобігання особистих ризиків.

URL: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/6958/1/Борисова%20В.А.%20Страхування%20життя.pdf> (дата звернення: 20.05.2022).

23. Міловська Н. Правова природа договору особистого страхування. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 12. С. 43–47.

24. Сокирко О., Комаровська І. Розвиток особистого страхування в Україні в умовах Covid-19. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2021. № 2. С. 127–135.

25. Попок А.А., Лаврухін В.В. Світовий досвід соціального захисту населення. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 35. С. 111-117.

26. Колосовська І. І. Особливості функціонування національних систем соціального захисту: європейська практика. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 39. С. 145-151.

27. Система соціального захисту населення у Франції URL: <http://www.pilga.in.ua/>.

28. Соціальний захист населення: досвід Японії. URL: <http://www.pilga.in.ua/>.

29. Соціальний захист населення в Німеччині. URL: <http://www.pilga.in.ua/>.

30. Тищенко О.В. Досвід соціального забезпечення населення в провідних країнах Європейського союзу. URL: www.lj.kherson.ua/2015/pravo02/part_2/17.pdf.

31. Ярова Л. В. Французький та британський досвід систем соціального захисту. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія*. 2018.Т. 175, Вип. 163. С. 118-121.

32. Рейтинг компаній страхування життя - ТОП 100 – Фориншурер. *FORINSURER: Форіншурер – журнал про страхування та InsurTech*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/life> (дата звернення: 16.06.2023).

33. Вже навіть не 40 мільйонів: в ООН порахували, скільки людей живе в Україні. *24 Канал*. URL: https://24tv.ua/skilki-lyudey-zhive-ukrayini-stanom-2023-rik_n2298287 (дата звернення: 16.06.2023).

34. Населення України (2022). *Ставки, індекси, тарифи*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2022/> (дата звернення: 16.06.2023).

35. Німеччина у форматі три «С» | Блог страхової компанії ТАС Лайф. *TAS life*. URL: <https://taslife.com.ua/blog/germany> (дата звернення: 16.06.2023).

36. Тимчак М., Мінкович В. Європейський досвід страхування життя та можливість його імплементації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2021. № 1. С. 134–140.

37. European Insurance – Key Facts. *CEA Insurers of Europe*. URL: <http://www.cea.eu/> (date of access: 16.06.2023).

38. Пікус Р. В., Бражко К. О. Місце страхування життя у процесі трансформації індивідуальних заощаджень в інвестиції. *Економіка та держава*. 2015. № 4. С. 111–116.

39. Інвестиційне страхування життя - банківські послуги в Києві, Україні *UKRSIBBANK*. URL: https://pbs.ukrsibbank.com/ua/investments/investment_life_insurance/ (дата звернення: 16.06.2023).

40. Накопичувальне страхування життя в Україні – ARX Life. *ARX*. URL: <https://arx.com.ua/produkty/invest-insurance> (дата звернення: 16.06.2023).

41. Економічна правда. Страхування життя, накопичення та інвестиційний дохід - як отримати три в одному. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/08/3/676164/> (дата звернення: 16.06.2023).

42. Інвестиційне страхування життя unit-linked: що це, його особливості

та кому підходить | CS Group. CS Group.
URL: <https://www.groupcs.com.ua/investytsijne-strakhuvannia-zhyttia-unit-linked-shcho-tse-joho-osoblyvosti-ta-komu-pidkhodyt/> (дата звернення: 16.06.2023).

43. Журавка О. С. Інвестиційне страхування життя як інноваційний фінансовий інструмент страхового ринку України. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/59460/6/Zhuravka_Investytsiine.pdf.

44. Макаренко Ю. П., Яновський К. Є. Накопичувальне страхування життя як конкурентоздатна альтернатива пенсії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 2. С. 14–17.

45. Національні демографічні прогнози. *Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України*. URL: https://idss.org.ua/forecasts/nation_pop_proj.

46. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр : кол. монографія / ред. О. Гладуна. Київ : НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи, 2020. 174 с.

47. Киселева А. Працевдатне населення скоротиться в 2 рази: що буде з Україною в 2050 році. *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/stylar/trudosposobnoe-naselenie-sokratitsya-2-raza-1616855464.html> (дата звернення: 17.06.2023).

48. Економічна правда. Страхування під час війни. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/> (дата звернення: 23.05.2022).

49. Як працює система страхування під час війни | LCF. *LCF*. URL: <https://lcf.ua/thought-leadership/bankruptcy-and-restructuring/yak-pratsyuuye-sistema-strahuvannya-pid-chas-vijni/> (дата звернення: 23.05.2022).

50. Національний банк України. Під час дії воєнного стану ринок страхування продовжує працювати – результати опитування. *Національний банк України*.

URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voyennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuye-pratsyuvati--rezultati-opituvannya> (дата звернення: 23.05.2022).

51. Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії розмежування. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085-2014-p#Text> (дата звернення: 23.05.2022).

52. Про внесення змін до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/269-2022-p#Text> (дата звернення: 23.05.2022).

53. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-p#Text> (дата звернення: 25.08.2023).

54. Про затвердження Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-96-p#Text> (дата звернення: 25.08.2023).

55. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text> (дата звернення: 25.08.2023).

56. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (дата звернення: 17.09.2023).

57. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> (дата звернення: 17.09.2023).

58. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 17.09.2023).

59. Кодекс законів про працю України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 17.09.2023).

60. Тимошенко І. Особливості медичного страхування на некомерційній основі: міжнародний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. № 18. С. 77–81.

61. Поворозник М. Комплексний аналіз національних моделей організації системи медичних послуг. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 14. С. 25–28.

62. Медичне страхування (ДМС) - Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2022 г. - ТОП 100 – Фориншурер. *FORINSURER: Форіншурер – журнал про страхування та InsurTech*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/22/12/45> (дата звернення: 28.09.2023).

63. Медичне страхування (ДМС) - Рейтинг страхових компаній України за 6 місяців 2023 г. - ТОП 100 – Фориншурер. *FORINSURER: Форіншурер – журнал про страхування та InsurTech*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/23/6/45> (дата звернення: 28.09.2023).

64. Пазєєва Г. Сучасний стан розвитку медичного страхування в Україні та його місце в системі соціального захисту. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 4. С. 36–46.

65. Страхування нерухомості в Україні: варто чи ні? | Столична Нерухомість. *Недвижимость в Киеве: продажа, аренда недвижимости - Киев и Киевская область | сайт Столичная Недвижимость*.

URL: <https://100realty.ua/uk/articles/strakhuvannya-nerukhomosti-v-ukraini-var-to-chi-ni> (дата звернення: 28.09.2023).

66. Страхування майна - Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2022 г. - ТОП 100 – Фориншурер. *FORINSURER: Форіншурер – журнал про страхування та InsurTech*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/22/12/24> (дата звернення: 28.09.2023).

67. Зверховська В. Ф. Особливості договору страхування культурних цінностей за законодавством України. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. № 2. С. 53–61.

68. Карпов В.В., Денисюк Ж.З. К 26 Формування мистецьких колекцій: визначення оціночної вартості музейних творів : навч. посіб. Київ : НАКККіМ, 2020. 112 с.

69. Шпирало-Запоточна Л. Особливості страхування культурних цінностей у контексті сучасного художнього процесу. *ВІСНИК Львівської національної академії мистецтв*. URL: https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/23/41.PDF

70. Collier P. M. *Fundamentals of Risk Management for Accountants and Managers*. Great Britain : Routledge, 2009. 328 p.

71. Gupta, R. C. (Ed.). (2011). *Insurance and risk management*. Alfa Publ..

72. Господарський кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 16.05.2023).

73. Про підприємництво. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (дата звернення: 16.05.2023).

74. Ризик – Академічний тлумачний словник української мови. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/rysk> (дата звернення: 23.02.2023).

75. Страхування : підручник / ред. В. Базилевич. Київ : Знання, 2008. 1019 с.

76. Стравінська К., Побережець Н. Б. Підприємницький ризик: причини, наслідки та управління. *II Міжнародна студентська науково - технічна конференція «Природничі та гуманітарні науки. актуальні питання»* : Матеріали конференції, м. Умань. 2019. С. 377–378. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/28524/2/SNT_2019_Stravinska_K-Entrepreneurial_risk_377-378.pdf.

77. Лобова О. Форми страхового захисту підприємницької діяльності. *Теоретичні і прикладні питання економіки*. № 22. С. 260–266. URL: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2010_22/Zb22_31.pdf.

78. Березуцький В. В, Даменко А. М. Небезпечні виробничі ризики та надійність : навчальний посібник. Харків : ФОП Панов А. М., 2016. 385 с.

79. Луценко І. В., Яковенко С. Л. Страхування підприємницьких ризиків. *Економіка. фінанси. право*. 2020. № 4/1. С. 24–26.

80. Александрова Г. М. Проблеми та перспективи розвитку страхування ризиків підприємницької діяльності в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 6. С. 1–4.

81. Громенко Ю.О., Родіна В.В. Правове регулювання страхової діяльності: навч.-метод. посібник / За заг. ред. док. юрид. наук, доцента М.Л. Шелухіна. – Донецьк: ДЮІ, ПП «ВД «Кальміус», 2012. – 192 с.

82. Нагайчук Н. Г., Третяк Н. М. Корпоративне страхування в системі ризик-менеджменту підприємства. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 24, № 1. С. 145–152.

83. Автотранспортне страхування - LivingFo. *LivingFo*. URL: <https://livingfo.com/avtotransportne-strakhuvannia/> (дата звернення: 28.09.2023).

84. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів. *Офіційний вебпортал парламенту України*.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2002-п#Text> (дата звернення: 01.10.2023).

85. 10 найбільших ризиків для бізнесу згідно з даними Allianz Risk Barometer URL: <https://vuso.ua/blog/stati/top-10-riskov-dlya-biznesa-po-dannym-allianz-risk-barometer> (дата звернення: 01.10.2023).

86. Лактіонова О. А. Управління фінансовими ризиками: : навч. посіб. Вінниця : Дон. ім. Василя Стуса, 2020. 256 с.

87. Землячова О. А. Організація страхування банківських ризиків. *Івестиції: практика та досвід*. 2015. № 22. С. 139–143.

88. Гончаренко О., Світлична О. Перспективи розвитку морського страхування в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 17. С. 122–126. URL: <http://www.vestnik-ecnom.mgu.od.ua/journal/2016/17-2016/26.pdf> (дата звернення: 07.02.2023).

89. Красільнікова О. С. Правовідносини страхування відповідальності судновласника перед третіми особами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2005. 22 с.

90. Алескерова Ю. В. Страхів терміни : словник. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 52 с.

91. Кодекс торговельного мореплавства України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

92. Зелена книга «Аналіз регулювання сфери обов'язкового страхування». Київ : ОФІС ЕФЕКТ. РЕГУЛЮВАННЯ, 2018. 353 с. URL: https://cdn.regulation.gov.ua/d1/b0/2b/a3/regulation.gov.ua_Зелена%20книга%20Аналіз%20регулювання%20сфери%20обов'язкового%20страхування.pdf (дата звернення: 15.02.2023).

93. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів внутрішнім водним, морським транспортом. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1186-2015-п> (дата звернення: 15.02.2023).

94. Athens Convention relating to the Carriage of Passengers and their Luggage by Sea (PAL).
URL: [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/Athens-Convention-relating-to-the-Carriage-of-Passengers-and-their-Luggage-by-Sea-\(PAL\).aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/Athens-Convention-relating-to-the-Carriage-of-Passengers-and-their-Luggage-by-Sea-(PAL).aspx).

95. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури» : Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Київ, 2022. 178 с.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/restoration-and-development-of-infrastructure.pdf>.

96. Морське страхування - Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2022 г. - ТОП 100 – Фориншурер. *FORINSURER: Форіншурер – журнал про страхування та InsurTech*.
URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/22/12/88> (дата звернення: 01.10.2023).

97. Страхування авіаційних ризиків. Аоп. *Better Decisions - Commercial Risk - Health - Reinsurance – Wealth*. Аоп.
URL: <https://www.aon.com/ukraine/solutions/risk-insurance-solutions/aviation-risk-insurance.jsp> (дата звернення: 12.05.2022).

98. Заєць О. М. Глобалізація міжнародних економічних відносин та її вплив на інститут обов'язкового авіаційного страхування ризиків в Україні.
URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/31643/1/Заєць%20О.М..pdf> (дата звернення: 11.05.2022).

99. Звіт про діяльність Державної авіаційної служби України за 2021 рік. Київ, 2022. 20 с.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2021/zvit-derjavia-2021.pdf> (дата звернення: 11.05.2022).

100. Оперативна інформація – Державна авіаційна служба України. *Державна авіаційна служба України*.

URL: <https://avia.gov.ua/pro-nas/statistika/operativna-informatsiya/> (дата звернення: 01.10.2023).

101. Балабанова Г. Авіаційне страхування як чинник розвитку авіаційної галузі України у світовому господарстві. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/53172/1/Балабанова%20Г.П.%20авіаційне%20страхування.pdf> (дата звернення: 10.05.2022).

102. Страхові поняття та терміни. *Страхова компанія «Еталон»*. URL: http://www.etalon.ua/help_client/terms/ (дата звернення: 12.05.2022).

103. Світлична О. Сучасний стан та перспективи розвитку авіаційного страхування в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. № 1. С. 351–360.

104. Слободянюк О. В., Орлов В. М. Авіаційне страхування: теоретичний аспект. *Abstracts II International scientific-practical conference «FINANCE: THEORY AND PRACTICE»* : Зб. наук. пр., м. Київ. Київ, 2021. С. 165–168.

105. Герасименко І.М, Задерака Д.М. Сучасний стан та проблеми розвитку авіаційного страхування в Україні. *Abstracts II International scientific-practical conference «FINANCE: THEORY AND PRACTICE»* : Зб. наук. пр., м. Київ. Київ, 2021. С. 147–149.

106. Гаврилішин А. Правове регулювання авіастрахування в Україні. *Сучасне право в епоху соціальних змін* : Матеріали XI Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 26 лют. 2021 р. С. 226–228.

107. Обовязкове авіастрахування - Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2022 г. - ТОП 100 – Фориншурер. *FORINSURER: Форіншурер – журнал про страхування та InsurTech*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/22/12/52> (дата звернення: 01.10.2023).

108. Авіа КАСКО - Рейтинг страхових компаній України за 12 місяців 2021 г. - ТОП 100 – Фориншурер. *FORINSURER: Форіншурер – журнал про страхування та InsurTech*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/21/12/50> (дата звернення: 01.10.2023).

109. Кравченко С. Г. Державне регулювання страхової діяльності у будівництві як аспект державної політики розвитку. *Державне будівництво*. 2017. № 1. С. 1–8.

110. Сердюк Т. В., Малик М. О. Ризики в будівництві та особливості їх страхування в сучасних економічних умовах в Україні. URL: <http://tserdyuk.vk.vntu.edu.ua/file/49bde36294ebd445d7ea98aa3f077890.pdf>. (дата звернення: 15.03.2021).

111. Аберніхіна І. Г, Сокиринська І. Г. Особливості страхових послуг в будівельній сфері. *Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку економіки* : зб. тез Всеукр. науково-практ. інтернет-конф. Ч. 1., м. Дубляни, 20 трав. 2020 р. Дубляни, 2020. С. 48–51.

112. Тарасова Н. О. Організація системи страхового захисту будівельної компанії. *Проблеми матеріальної культури. Економічні науки*. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45771/23-Tarasova.pdf?sequence=1>. (дата звернення: 16.03.2021).

113. Мелко В. Л. Механізми державного регулювання страхової діяльності в будівельній сфері : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Чернігів, 2017. 199 с.

114. Жилиякова Г. С., Братішко С. М., Жилиякова О. В. Страхування технічних ризиків як метод забезпечення економічної стабільності будівельних підприємств. *Науковий вісник будівництва*. 2015. № 15. С. 259–264.

115. Капінус К. В., Серьогін С. С. Страхування фінансових ризиків будівельно-монтажних робіт в Україні. *Економіка і Фінанси*. 2017. № 11. С. 70–78.

116. Мелко В. Л. Державний інституціональний механізм забезпечення процесів страхування у галузі будівництва. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2017. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2017_1/17.pdf. (дата звернення: 15.03.2021).

117. Страхування будівельно-монтажних ризиків. *Консорис*. URL: <http://consoris.com.ua/construction-risk/#:~:text=Страхування%20будівельно-монтажних%20ризиків%20–%20комплексний,за%20заподіяння%20шкоди%20третім%20особам.> (дата звернення: 16.03.2021).

118. Страхування сільськогосподарських ризиків – рослинництво. *Conсорис*. URL: <https://consoris.com.ua/rast/> (дата звернення: 24.06.2022).

119. Особливості сільськогосподарського страхування в 2021 році в Україні. *Wayback Machine*. URL: <https://web.archive.org/web/20210812100828/https://fibi.tech/news/strahuvannya/osoblivosti-silskogospodarskogo-strahuvannya> (дата звернення: 25.06.2022).

120. Агрострахування – це унікальна парасолька фінансового захисту для фермера. *LANDLORD*. URL: <https://landlord.ua/news/ahrostrakhuvannia-tse-unikalna-parasolka-finansovoho-zakhystu-dlia-fermera/> (дата звернення: 24.06.2022).

121. Добровільне страхування врожаю сільськогосподарських культур. Все про страхування. *Wayback Machine*. URL: <https://web.archive.org/web/20130907150258/http://insins.net/insurance-services/122-dobrovlne-strahuvannya-vrozhayu-silskogospodarskih-kultur.html> (дата звернення: 25.06.2022).

122. Комплексне страхування врожаю сільськогосподарських культур | ПРОВІДНА страхова компанія, автострахування, КАСКО, автоцивілка, автоцивилка, особисте страхування. *Wayback Machine*. URL: <https://web.archive.org/web/20131002161046/http://providna.ua/uk/node/2917> (дата звернення: 26.06.2022).

123. Перспективи агрострахування в Україні – Агробізнес сьогодні. *Агробізнес сьогодні*. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ahrostrakhuvannia/item/12688-perspektyvy-ahrostrakhuvannia-v-ukraini.html> (дата звернення: 26.06.2022).

124. Агрострахування - рейтинг страхових компаній України - ТОП 100 – фориншурер. *FORINSURER: «Форіншурер» – журнал про страхування та*

InsurTech. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/20/12/76> (дата звернення: 26.06.2022).

125. Adema, Joop; Hainz, Christa; Rhode, Carla (2019) : Deposit Insurance: System Design and Implementation Across Countries, ifo DICE Report, ISSN 2511-7823, ifo Institut – Leibniz-Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München, München, Vol. 17, Iss. 1, pp. 42-51.

126. Introduction to Credit insurance. Providing protection against non-payment risk, enhancing business growth and facilitating access to finance. Aon plc, 2016. 16 p.

127. В Україні запрацювало індексне агрострахування. *GrowHow.in.ua* • [Як вирощувати]. URL: <https://www.growhow.in.ua/v-ukrayini-zapratsyuvalo-indeksne-agrostrahuvannya/> (дата звернення: 01.11.2023).

128. Шолойко А. С. Класичні та індексні страхові продукти для галузі рослинництва. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/klasichni-ta-indeksni-strahovi-produkti-dlya-galuzi-roslinnictva.html>.

129. Обсяг виробництва, урожайність та зібрана площа сільськогосподарських культур за їх видами по регіонах. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/sg/ovuzpsg/Arh_ovuzpsg_2021_u.html.

130. Головний сайт для агрономів. 54% у структурі всіх посівних площ під урожай 2021 року займають зернові культури. *Superagronom.com*. URL: <https://superagronom.com/news/7186-54-u-strukturi-vsih-posivnih-plosch-pid-urojay-2021-roku-zaymayut-zernovi-kulturi> (дата звернення: 01.11.2023).

131. Посівні площі сільськогосподарських культур за їх видами. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/sg/ppsgk/arh_ppsgk_u.html.

132. Індексне страхування врожаю. URL: <http://www.stroypolicy.com/print/E8C531DAB659BCA9C225778C0059C8AD>.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Страхова справа : підручник. Київ : Знання, 2011. 203 с.
2. Беспалова А. Страхові послуги : навч. посіб. Донецьк : Донбас, 2014. 391 с.
3. Говорушко Т. Страхові послуги : навч. посіб. 3-тє вид. Київ : ЦУЛ, 2019. 376 с.
4. Дема Д., Віленчук О., Дем'янюк І. Страхові послуги : навч. посіб. / ред. Д. Деми. Київ : Алерта, 2013. 524 с.
5. Жилиякова О., Шевчук І. Страхові послуги : навч. посіб. Харків : Іванченко І.С., 2013. 184 с.
6. Журавка О., Бухтіарова А., Пахненко О. Страхування : навч. посіб. Суми : Сум. держ. ун-т, 2020. 349 с.
7. Клапків Ю. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 568 с.
8. Кропельницька С., Плєць І. Страхові послуги : навч. посіб. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника», 2014. 387 с.
9. Олійник О., Нагаєва Г. Страхування : навч. посіб. Харків : Стильна типографія, 2020. 256 с.
10. Попова Л. В., Федішин М. П. Страхові послуги : метод. рек. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьков., 2023. 84 с.
11. Сосновська О. Страхування : навч. посіб. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 328 с.
12. Страхові послуги : підручник / ред. В. Д. Базилевич та ін. Київ : Логос, 2014. Ч.1. 494 с.
13. Страхові послуги : підручник / ред. В. Д. Базилевич та ін. Київ : Логос, 2014. Ч.2. 543 с.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Авіаційне страхування має свої особливості у порівнянні з іншими видами страхування. Вони пов'язані зі специфічними, відмінними від інших видів майна, ризиками, які можуть спричинити катастрофічні для компанії наслідки зі значними збитками, що носять кумулятивний характер.

Авіація – галузь, оператори якої постійно несуть відповідальність за перевезення величезної кількості пасажирів і вантажів з моменту відправлення до моменту прибуття.

Автотранспортне страхування (motor insurance) – спеціалізована галузь страхування, пов'язана з експлуатацією засобів автотранспорту. Автотранспортне страхування включає такі види: страхування механічних засобів транспорту (авто–каска); страхування засобів транспорту разом із багажем (майном), що у ньому, а також водієм та пасажирами (авто–комбі); страхування вантажів, що перевозяться автотранспортом; страхування цивільної відповідальності власників механічних засобів транспорту за шкоду (шкоду), заподіяну ними третім особам (тобто пішоходам, власникам інших засобів транспорту тощо).

Видача ліцензії – надання права на здійснення діяльності з надання фінансових послуг (певного виду фінансових послуг) на підставі відповідного рішення Регулятора та внесення відповідного запису про надавача фінансових послуг до Реєстру.

Державне регулювання діяльності з надання фінансових та супровідних послуг – здійснення державою з метою захисту прав і законних інтересів клієнтів заходів щодо створення та вдосконалення системи норм, якими визначаються загальні принципи діяльності з надання фінансових та супровідних послуг, що регулюють діяльність надавачів фінансових та супровідних послуг, встановлюють порядок здійснення нагляду за здійсненням діяльності з надання фінансових та супровідних послуг, встановлюють відповідальність за порушення законодавства, що регулює відносини між учасниками ринку фінансових послуг.

Добровільне медичне страхування (ДМС): ДМС є добровільним страхуванням, яке надає можливість отримувати розширену медичну допомогу в приватних клініках і лікарнях. Поліс ДМС може покривати різні види медичних послуг, включаючи консультації лікарів, госпіталізацію, діагностичні процедури, стоматологічне обслуговування тощо. Вартість та обсяг покриття можуть різнитися від страховика до страховика.

Добровільне страхування від нещасних випадків в Україні є формою страхування, де особа може самостійно вибирати страховий поліс з відповідними умовами та покриттям, яке надає фінансовий захист у разі нещасних випадків, травм або інвалідності, які можуть статися під час повсякденної діяльності або певних ризикових ситуаціях.

Договір страхування – це письмовий договір, за яким одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору (стаття 979 ЦК України).

Договір страхування майна – поліс, покликаний уберегти людину від фінансових труднощів після пожежі, затоплення, злому і інших неприємностей. Страхівка оформляється навіть без огляду нерухомості, може бути без франшизи і навіть на орендоване житло. Її можна оформити також в електронній формі.

Інвестиційне страхування життя (ІСЖ) – це форма страхування, яка поєднує в собі елементи страхування життя та інвестицій. При ІСЖ сплачується премія, яка розподіляється на дві складові: страхову та накопичувальну частини. Договір інвестиційного страхування життя передбачає кілька опцій: безпосередньо страхування життя; створення накопичень; отримання інвестиційного доходу наприкінці строку договору (ця опція дає можливість клієнту вибрати найбільш відповідну стратегію і збільшити викупну суму. На відміну від класичного страхування життя, клієнт в кінці строку дії договору отримує не фіксовану суму, а ту суму, розмір якої залежить від результатів, які принесла обрана стратегія інвестування).

Корпоративне медичне страхування – це вид медичного страхування, який компанії надають своїм співробітникам як частину компенсаційного

пакету або соціальних пільг. Ця форма страхування спрямована на забезпечення медичної допомоги працівникам і, в деяких випадках, членам їхніх сімей.

Ліцензія – право юридичної особи здійснювати діяльність з надання певних видів фінансових послуг, підтверджене записом у Реєстрі. Забороняється здійснювати діяльність із страхування без отримання ліцензії.

Медична евакуація: існують страхові плани можуть включати послуги з медичної евакуації, особливо для тих, хто подорожує на віддалені території або регіони з обмеженим доступом до медичних послуг.

Медичне страхування – це вид страхування, який надає фінансовий захист людям у випадку медичних витрат або потреби у медичній допомозі. Основною метою медичного страхування є зменшення фінансового ризику, пов'язаного з медичними послугами.

Медичне страхування (medical insurance) – вид особистого страхування на випадок втрати здоров'я від хвороби або внаслідок нещасного випадку. Медичне страхування застосовується з метою мобілізації та ефективного використання коштів на покриття витрат на медичне обслуговування страхувальників.

Медичний туризм: страхові компанії можуть надавати страхове покриття для іноземних пацієнтів, які приїжджають для отримання медичних послуг в Україні.

Морське страхування – це система відносин, спрямована на відшкодування майнових збитків від морських небезпек та надання допомоги учасникам морської пригоди від непередбачуваних випадковостей. Ці відносини, спираючись на відповідну законодавчу базу (морське право, міжнародне приватне та публічне право, страхове право та ін.), знаходять письмове закріплення в умовах договору морського страхування.

Морське страхування (marine insurance) – вид страхування, який охоплює страхування суден, вантажів і фрахту від різних видів небезпеки (збитки від вогню, блискавки, шторму та іншого стихійного лиха, від

зіткнення суден, посадки судна на мілину, зникнення судна безвісти тощо) під час виконання рейсів.

Небезпечний вантаж – речовини, матеріали, вироби, відходи виробничої та іншої діяльності, які внаслідок притаманних їм властивостей за наявності певних факторів можуть під час перевезення спричинити вибух, пожежу, пошкодження технічних засобів, пристроїв, споруд та інших об'єктів, заподіяти матеріальні збитки та шкоду довкіллю, а також призвести до загибелі, травмування, отруєння людей, тварин і які за міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або за результатами випробувань в установленому порядку залежно від ступеня їх впливу на довкілля або людину віднесено до одного з класів небезпечних речовин.

Нещасний випадок — обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків або в дорозі (на транспортному засобі підприємства чи за дорученням роботодавця), внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю, зокрема від одержання поранення, травми, у тому числі внаслідок тілесних ушкоджень, гострого професійного захворювання (отруєння) та інших отруєнь, одержання сонячного або теплового удару, опіку, обмороження, а також у разі утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою та іонізуючим випромінюванням, одержання інших ушкоджень внаслідок аварії, пожежі, стихійного лиха (землетрусу, зсуву, повені, урагану тощо), контакту з представниками тваринного та рослинного світу, які призвели до втрати працівником працездатності на один робочий день чи більше або до необхідності переведення його на іншу (легшу) роботу не менш як на один робочий день, зникнення тощо.

Обов'язкове медичне страхування (ОСМС): ОСМС є обов'язковим для всіх громадян України та осіб, які перебувають на її території, незалежно від їхнього статусу. ОСМС фінансується за рахунок загального обов'язкового страхового внеску, який сплачується заробітними платами. В рамках ОСМС громадяни мають право на отримання безкоштовної медичної допомоги у державних закладах охорони здоров'я.

Обов'язкове страхування від нещасних випадків є видом страхування, який захищає осіб від фінансових наслідків нещасних випадків, таких як травми або смерть, які можуть статися у повсякденному житті або на робочому місці.

Це може включати виплати у разі травм, інвалідності або смерті, які можуть виникнути через аварії, нещасні випадки на роботі, під час спортивних змагань та інших ситуацій.

Під страховим продуктом потрібно розуміти інтелектуальний результат людської праці, який задовольняє бажання і потреби страхувальників в страховому захисті.

Підґрунтям державного медичного страхування є модель У. Беверіджа – це один із основних підходів до організації системи загального медичного страхування, який отримав свою назву від імені британського економіста і політика Вільяма Беверіджа. Цей підхід був вперше впроваджений у Великій Британії після Другої світової війни і став базою для створення Національної служби охорони здоров'я Великої Британії (National Health Service, NHS).

Підґрунтям соціального медичного страхування стала модель медичного страхування Бісмарка (також відома як система соціального страхування Бісмарка) – це інший тип організації системи медичного страхування, який був названий на честь німецького канцлера Отто фон Бісмарка, який впровадив цю модель в Німеччині в кінці 19 століття. Ця система стала однією з перших соціальних систем страхування в світі і вплинула на структуру медичного страхування в багатьох інших країнах.

Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Підприємницький ризик являє собою процес, який може виникнути за будь-якого виду господарської діяльності і прямо пов'язаний з виробництвом товарів, продукції та наданням послуг.

Приватне медичне страхування (ПМС) надає можливість фізичним особам або сім'ям придбати додаткове медичне покриття поза загальним системами обов'язкового медичного страхування або корпоративними планами. Вартість та обсяги страхового покриття можуть значно відрізнятись в залежності від конкретного страховика і плану.

Сільськогосподарське страхування – один з найбільш специфічних видів страхування, тому що об'єктами страхування є біологічні форми, які знаходяться в процесі постійного розвитку.

Страхування багажу (Baggage Insurance): страхування призначене для захисту особистого майна, яке ви берете з собою під час подорожі. Може включати в себе одяг, особисті речі, електроніку та інше майно. Якщо ваш багаж втрачено, пошкоджено або вкрадено, страхова компанія відшкодує збитки.

Страхування вантажів та багажу – це вид страхування, який захищає вас від фінансових втрат у випадку пошкодження, крадіжки або втрати вантажу чи багажу під час транспортування. Цей вид страхування для підприємців, які перевозять товари, а також для осіб, які подорожують літаком або користуються іншими видами громадського транспорту.

Страхування вантажу (Cargo Insurance): страхування призначене для захисту товарів під час їх перевезення від ризиків, таких як пошкодження, втрата або крадіжка. Є корисним як для власників товарів, так і для компаній, що спеціалізуються на перевезенні вантажів.

Страхування від онкологічних захворювань: окремі страхові компанії пропонують страхування, спеціалізоване на випадки онкологічних захворювань, що покриває витрати на лікування раку та пов'язану медичну допомогу.

Страхування відповідальності власників небезпечних вантажів (Liability Insurance for Owners of Hazardous Cargo) є важливим аспектом для підприємств і осіб, які перевозять або володіють небезпечними матеріалами або вантажем. Цей вид страхування призначений для захисту власників небезпечних вантажів від фінансової відповідальності в разі подій, пов'язаних з цими матеріалами.

Страхування засобів автотранспорту — один із видів автотранспортного страхування, об'єктами якого виступають механізовані та інші засоби транспорту, що підлягають державній реєстрації органами ДАІ: всі види легкових та вантажних автомобілів та автобусів, мотоцикли, моторолери та інший мототранспорт можливих моделей, трактори.

Страхування майна – галузь страхування, що включає різні види страхування юридичних та фізичних осіб, де як об'єкт страхування виступає

майновий інтерес, пов'язаний з володінням, користуванням та розпорядженням майном.

Страховання сільськогосподарської продукції – вид страхування, за яким предметом договору страхування є майнові інтереси, що не суперечать закону, пов'язані з відшкодуванням фінансових збитків, понесених страхувальником або іншою особою, визначеною страхувальником у договорі страхування, при вирощуванні, збиранні врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень, вирощуванні (розведенні, відгодівлі (утриманні) сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, бджолосімей та хутрових звірів, вирощуванні, розведенні, вилову (добуванні) риби та інших водних живих ресурсів, іншої тваринницької продукції.

Страховання творів мистецтва та інших цінних речей забезпечує захист від ризиків, пов'язаних з крадіжками, пошкодженням або втратою. Дана послуга актуальна для музеїв та галерей, колекціонерів, та інших приватних осіб, у яких є цінні речі або твори мистецтва. У практиці страхування творів мистецтва і творів колекціонування страховики розрізняють страхування: творів образотворчого мистецтва (живопис, друк, фотографії, рідкісні книги); антикварної зброї; колекційних вин; ювелірних прикрас; колекційних автомобілів; рідкісних марок і монет; інших об'єктів колекцій.

Навчальне видання

Аберніхіна Ірина Георгіївна, Божанова Олена Василівна,
Мушнікова Світлана Анатоліївна

СТРАХОВІ ПОСЛУГИ

Навчальний посібник

Експертний висновок склала к.е.н., доц. Т. В. Акімова

Зареєстровано НМВ УДУНТ (№687 від 01.02.2024 р.)

Формат 60x84 1/16. Папір офсет. Друк цифровий
Ум. друк. арк. 14,1. Тираж 300 прим. Зам 21-03.

Видавництво та друк

ФОП Іванченко І.С.

пр. Тракторобудівників, 89-а/62, м. Харків, 61135

тел.: +38(050/093) 40-243-50

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4388 від 15.08.2012 р.

www.monograf.com/ua

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

9786178332471